

18—19 januari.

Debatter m. m.

Sid.

Tisdagen den 18 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts. se em) 3

Tisdagen den 18 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) 69

Onsdagen den 19 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) 107

Onsdagen den 19 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) 168

Tisdagen den 18 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Mossberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 9, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1946 (nr 408) om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts å kammarrens bord vilande propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1949/50 och, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49.

Därvid anförde:

Herr **OHLIN**: Herr talman! Vi leva i en ödesdigert händelserik tid. Världen har svårt att falla till ro efter alla de våldsamma förändringar, som det andra världskriget medförde. Den ena konfliktsituationen avlöser den andra med eller utan krigshandlingar. Ur svensk synpunkt och kanske ur världssynpunkt allvarligast är väl, att de politiska motsättningarna mellan de demokratiska västmakterna och stormakten i Östeuropa snarare skärpts än mildrats. I den mån dessa motsättningar bottna i rysk misstänksamhet och rädsla för offensiva krigiska avsikter hos demokratierna — sådana avsikter omtalas dagligen i rysk press och rysk radio — framstå de från vår horisont som svår-

begripliga. I demokratierna med deras yttrande- och tryckfrihet, deras rätt till opposition mot de styrande, måste folkets — de breda lagrens — fredsvilja mer än annorstädes göra sig gällande. De västeuropeiska kontinentalstaternas svaga militära utrustning samt Storbritanniens och Förenta staternas radikala nedskärning av rustningarna och de mobiliserade trupperna under de första efterkrigsåren äro vittnesbörd nog om en fredlig inställning. Det är överraskande och tragiskt, att den östeuropeiska statsgruppen icke sökt att på denna grund bygga upp ett samarbete med västmakterna utan föredragit en politik av ett annat slag samt en permanent mobilisering av väldiga miljonarméer. Objektivt betraktat måste naturligtvis de östeuropeiska truppstyrkorna te sig som ett allvarligare hot än de svaga arméerna i Västeuropa. Det är därför naturligt, att i väster ett behov av närmare samarbete mellan staterna framträtt för att minska otryggheten och att en förstärkning av de militära försvarsåtgärderna blivit ofrånkomlig. Något hot mot freden ligger icke däri utan tvärtom ett skydd för freden. Att saken ter sig på detta sätt från svensk horisont bör enligt min mening klart utsägas.

Man kan i ett internationellt läge, präglad av sådana motsättningar, icke förvånas över att Förenta Nationerna år 1948 haft föga framgång i sitt arbete på ett biläggande av de storpolitiska konflikterna. Så mycket mer glädjande är det, att det internationella samarbetet — låt vara i en mera begränsad krets — lett till betydande resultat. Jag syftar på Marshallplanen och samverkan mellan de i Parisorganisationen deltagande staterna, däribland Sverige. Fördelarna därav för den ekonomiska re-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

konstruktionen i denna del av världen äro redan uppenbara.

Att, som jag redan anfört, en organiserad militär och politisk samverkan i väster är en naturlig följd av den internationella politiska utvecklingen betyder ingalunda i och för sig, att en uppdelning av världen i två motsatta läger, där alla stater måste utan dröjsmål fast ansluta sig till det ena eller det andra blocket, skulle vara en utveckling i världsfredens intresse. Förekomsten av t. ex. en nordisk försvarsgrupp utan sådana alliansförpliktelser, som i händelse av stormaktskrig i Europa omedelbart skulle draga oss in i kriget, kan tvärtom ur båda de motsatta stormaktslägrens synpunkt vara en fördel. Förutsättningen är då, att de nordiska länderna bygga upp ett tillräckligt militärt och ekonomiskt försvar och företräda en bestämd vilja att försvara sin frihet. Det vore icke förvånande, om de demokratiska västmakterna till slut skulle visa förståelse för en nordisk hållning av detta slag. Den närmaste tiden kommer förmodligen att klargöra, vilka de yttre förutsättningarna äro för en sådan nordisk politik och hur man ser på frågan i Danmark och Norge. Först i samband därmed kunna de svenska statsmakterna taga ställning och fatta de allvarliga besluten. En sak synes mig uppenbar: att undvika djupgående politisk splittring mellan Danmark, Norge och Sverige och i stället utbygga en mångsidig samverkan samt befästa samhörighetskänslan mellan våra folk är i och för sig ett viktigt mål för svensk strävan.

Jag skall, herr talman, i dag icke närmare behandla de försvarsproblem, som tidsläget annars kan anses aktualisera. Jag vill beträffande försvaret endast erinra om att 1948 års riksdag i överensstämmelse med en från vårt håll väckt motion begärde sådana upplysningar och informationer från försvarsministern, att det skulle bli möjligt att i år göra en avvägning mellan de krav,

som från de olika försvarsgrenarnas sida kunna ställas och tillmötesgå. Så vitt jag kunnat se, finns icke i statsverkspropositionen ett material, som tillåter en sådan avvägning och bedömning. Jag hoppas, att riksdagen senare under denna session skall kunna få mottaga ett material av denna art. Jag skulle vilja säga till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att detta är en anhållan från riksdagens sida, som är fullt berättigad och som jag tror att han gör klokt i att tillmötesgå.

Jag skall be att få säga några ord om ett annat problem, som blivit aktualiserat, närmast måhända som ett överraskande resultat av valutgången. Det har visat sig, att efter 1948 års val såväl hos socialdemokratien som bondeförbundet — liksom något tidigare hos högern — en villighet framträtt att överväga en valreform och skapande av ett valsysteem, som bättre än det nuvarande skulle ge rättvisa mellan meningsriktningarna utan att man skulle behöva använda politiska karteller. Det är en glädjande sinnesändring, som här tycks ha ägt rum. Längre slogo ju dessa tre partier i gemensam konservatism vakt om den bestående ordningen, trots de uppenbara olägenheter som voro förknipade därmed. Den som förvånats över deras omedgörlighet att inte ens vilja undersöka möjligheterna till andra lösningar måste uttrycka sin glädje över att det nu förefaller, som om ett förutsättningslöst arbete här skulle kunna upptagas.

Det är särskilt socialdemokratien, som mycket hårt motsatt sig tanken på en reform av valsystemet. Man kan naturligtvis icke undgå att något intressera sig för vad det är som skett och åstadkommit denna sinnesändring. Har icke socialdemokratien längre behov av den överrepresentation, som det nuvarande systemet har givit? Och har man icke längre behov av att kunna slå tillsammans de tre oppositionspartierna, som av valsystemet tvingats till en kar-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tell, till ett block, där det ena partiets ståndpunkt understundom får gälla för alla tres i den offentliga propagandan? Icke vet jag. Men skulle det vara så, att det fortfarande finns dessa tidigare dokumenterade behov, finns det tydligen nu ett ännu större behov av något annat, nämligen en möjlighet till regerings-samverkan med ettdera av de tre kartellpartierna, t. ex. bondeförbundet, utan att detta parti därför skulle vid ett val utan kartell riskera att krossas av famntagat.

Det är också av intresse att konstatera, att det socialdemokratiska partiet nu tydligen räknar med möjligheten av att ha en styrka något under de tre kartellpartiernas, i vilket fall det nuvarande valsystemet skulle riskera att missgynna regeringspartiet såsom det svagare av de båda stora blocken. Man kan nämligen icke räkna med att det skulle gå som det av en slump gick vid 1948 års val.

Förklaringen må vara vilken som helst: på vårt håll glädja vi oss åt att detta spörsmål, som vi i flera årtionden gjort vad vi kunnat för att aktualisera, nu äntligen tycks glida framåt. Skall man sätta i gång en utredning av problemet, vilket jag hoppas — jag utgår ifrån att hur värdefull än herr Skölds utredning kan vara, regeringspartiet icke anser den i och för sig uttömmande — bör man enligt min mening eftersträva att uppnå så stor rättvisa mellan partierna som möjligt. Det är den synpunkten, herr talman, som jag gärna här vill betona, och det är orsaken till att jag vidrör hela problemet. Det må vara sant, att det kan finnas skäl till att icke uppmuntra uppkomsten av mycket små partier. Man talar om hur det skulle vara, om någon skulle starta t. ex. de rödhårigas parti, och att man icke bör underlätta uppkomsten av sådana partier. I den mån hänsyn finnas, som äro så viktiga att man bör tillmötesgå dem, kan naturligtvis ett avsteg från den matematiska rättvisan

vara befogat. Men i den mån man icke kan anföra sådana skäl, finns det ingen anledning att eftersträva att t. ex. ett relativt stort parti skall gynnas på de medelstoras bekostnad. Det kan knappast i vårt land påstås, att sådana argument som dem man anfört i England till förmån för det största partiet alltid skall gynnas av valsystemet ha någon grund. Det måste framstå såsom mest demokratiskt, att liksom varje man och kvinna har en röst, skall varje röst så vitt möjligt ha utsikt att få lika stort inflytande på folkrepresentationens och andra representationers sammansättning.

Med det jag nu sagt har jag icke tagit någon ställning till vilka metoder som kunna behöva prövas, utan jag har endast velat säga några ord om själva målsättningen. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att regeringen skall vara villig att tillsätta en utredning, som får taga upp hela problemet utan förutfattade meningar. I det sammanhanget ber jag att få efterlysa — liksom en ledamot av första kammaren redan för några dagar sedan gjorde — den utredning rörande referendum, som riksdagen anhöll om under fjolåret.

Jag övergår så, herr talman, till att säga några ord om den ekonomiska politiken. I rapporterna om det ekonomiska läget ha vi både 1948 och 1947 först fått läsa, att det är en klyfta mellan varutillgången och varuefterfrågan, ett s. k. inflationsgap. Men vid årets slut ha vi funnit, att denna klyfta utjämnats, såsom den måste göra. I prognosen har den på nytt stått upp, frisk och kry som galten Särimner, som varje kväll slaktades men nästa dag var lika full av liv. I år har emellertid den förändringen inträtt, att prognosen utlovar, att balans skall uppnås redan i förväg, alltså icke såsom resultat av prisstegringar, minskning av valutareserven och dylika ting, vilka tidigare förklarat utjämnningen.

Jag vill för min del först och främst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

varna för överdrivna förhoppningar, att en statistiskt balanserad prognos på något sätt skulle innebära, att vårt ekonomiska läge har förbättrats. Det verkar, som om man på en del håll, särskilt i regeringspressen, ansåge, att svårigheterna nu till största delen vore övervunna. Ånej, så lätt går det tyvärr icke. En prognos, som balanserar, är endast ett uttryck för en vilja att göra de inskränkningar, som nu äro absolut nödvändiga. Men bördan av dessa inskränkningar och alla de svårigheter de komma att medföra för näringslivet och för folkförsörjningen uppträda först under det kommande året och därefter. Det är alltså ingalunda så, att en balanserad prognos är uttryck för att man redan har gjort det som behövs utan för att man hoppas komma att i framtiden göra det. Det vore oriktigt att ingiva det svenska folket felaktiga föreställningar härvidlag. Det siffermaterial, som i statsverkspropositionen, särskilt i bilagorna, redovisats till belysning av detta problem, är i år fyligare än förut, och jag vill gärna uttrycka min tillfredsställelse över att regeringen tydligen strävar efter att få fram ett så rikhaltigt material som möjligt som underlag för debatten. Det är klart, att en stor del av dessa siffror äro ganska osäkra och måste tagas med en nypa salt, men det är dock långt bättre att ha dem än att vara hänvisad till rena gissningar. Jag har inte för avsikt att diskutera balansen i prognosen. Jag bara ber att få erinra om att man kan sätta åtskilliga frågetecken. Bland annat förefaller det mig, som om arbetslösheten i byggnadsfacket och dess verkan på produktionen knappast till fullo beaktats.

Jag skall, herr talman, använda detta siffermaterial, som för första gången möjliggör en mera bestämt utformad tillbakablick på de två senaste årens utveckling, som grundval för ett par reflexioner.

I januari 1947 ställde regeringen för

första gången på allvar problemet om nödvändigheten att hushålla inom ramen för våra resurser. Statsrådet Ericsson framlade en investeringsbudget, vari angavs en övre gräns för vad som var ekonomiskt möjligt och klokt. Man fick det tydliga intrycket, som regeringen icke motsade, att avsikten var att minska investeringarna med cirka 300 miljoner, eftersom de uppenbarligen i det läget överstego det frivilliga sparandet. Från mitt håll framhölls i det sammanhanget, att en något större beskäring troligen vore nödvändig.

Vad blev nu resultatet av regeringens ekonomiska politik under detta år i fråga om denna grundläggande samhällsekonomiska balans? Jo, resultatet blev, att byggnads- och anläggningsverksamheten, som ju var den del av investeringarna, som man kunde överblicka och till stora delar kontrollera, icke minskades med 300 miljoner utan — om man räknar med ett konstant penningvärde — ökades med 342 miljoner eller med ungefär 9 procent. Räknar man med de faktiska priserna, blev ökningen något större. Alltså fick man en utveckling rakt motsatt den regeringen sade sig planera. Det kan enligt min mening icke råda någon tvekan om att den svenska högkonjunktorens skärpning under 1947 till huvudsaklig del berodde därpå, att regeringen i stället för att åstadkomma den erforderliga hushållning, som den själv erkänt vara nödvändig, förfor på ett rakt motsatt sätt. Hans excellens herr statsministern sade för några veckor sedan, att det icke var så stor skillnad mellan vårt sätt att se på problemen vid den tidpunkten. Jag skall avstå från att upprepa något av den diskussion, som tidigare därvidlag förts, men jag skulle vilja säga till hans excellens herr statsministern, att det naturligtvis icke är prognoserna i och för sig som verka, utan regeringens handlingar.

Hur finansierades då en byggnads- och anläggningsverksamhet, som med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

600 à 700 miljoner översteg vad regeringen själv trodde skulle vara möjlig med bevarad eller återställd balans? Jo den finansierades, som vi veta, genom en i motsvarande mån skärpt reduktion av vår guld- och valutareserv. Med en annan politik skulle dessa reserver i dag ha varit mycket större och våra produktionsvillkor gynnsammare.

Nå, sedan kommo vi fram till 1948. Då var ju lägets allvar till fullo klart för alla parter, om det icke varit det tidigare. Vad blev då under år 1948 resultatet av regeringens politik på detta grundläggande område? Jag understriker att den ekonomiska balansens bevarande enligt alla samhällsåskådningar, även den mest liberala, länge ansetts vara den centrala punkten i den ekonomiska politiken, ett statens och samhällets ansvar och en sak som ingen enskild kan klara. Resultatet blev att de privata bruttoinvesteringarna minskades kraftigt, i oförändrat penningvärde från 4 660 000 000 kronor till 3 970 000 000 kronor, en minskning med nära 700 miljoner kronor, men i gengäld ökades de offentliga bruttoinvesteringarna från 1 790 000 000 kronor till 2 150 000 000 kronor. Uttryckt i procent minskades de privata investeringarna med 15 procent, men de offentliga investeringarna ökades med 19 procent. Som bevis på effektiviteten i statlig planhushållning är detta kanske inte i och för sig så särskilt uppmuntrande. Den totala minskningen blev emellertid 4 à 5 procent eller ungefär 300 miljoner kronor, så att man kom tillbaka till ungefär 1946 års investeringsvolym.

Det som nu föreslås för 1949 är en ytterligare reduktion av investeringarna med ungefär 300 miljoner kronor, därav i fråga om byggnads- och anläggningsverksamheten med 200 miljoner kronor. Det betyder, att man skulle komma tillbaka till ungefär den investeringsvolym, som man redan i januari

1947 ansåg vara den högsta tänkbara som vore förenlig med balans. I och för sig är det mycket belysande och mycket intressant, att man nu tydligen eftersträvar att komma ned till den inom ramen för våra resurser möjliga nivån. Men man kan inte undgå att observera att allt fortfarande hela nettominskningen faller på det enskilda området. Den kommunala investeringen blir oförändrad och den statliga något ökad. Mot bakgrunden av den stora ökningen av de offentliga investeringarna under 1948, som tydligen skall äga bestånd, är ju detta intressanta siffror. Även om det skett en viss förskjutning genom att kommunerna övertagit en del bostadsbyggande från enskilda, ändrar det inte totalinttrycket.

Mot bakgrunden av denna utveckling måste man onekligen vänta med alla omdömen om den nu planerade politiken, tills man får se, hur den faktiskt kommer att genomföras. Att utvecklingen hittills visar en viss oförmåga att i tid ta konsekvenserna och hushålla inom ramen för landets resurser förefaller obestridligt. Beträffande fördelningen på olika investeringsområden tycks det vara bostadsbyggandet, som särskilt hårt drabbas av regeringens investeringsbegränsning. År 1948 hade bostadsbyggandet reducerats med 18 procent från 1946, men i år skulle minskningen från 1946 års nivå bli inte mindre än 21 procent, en mycket hård reduktion, om man tar i betraktande, att den genomsnittliga reduktionen blir några få procent under 1946 års nivå. Nu har man på vårt håll många gånger framhållit, att det är nödvändigt att reducera på olika områden, därför att sparandet tyvärr inte är tillräckligt stort för att möjliggöra något annat, och att detta naturligtvis också måste drabba bostadsbyggandet. Men jag vill uttrycka den meningen, att det i varje fall inte är berättigat att gå längre ned i fråga om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bostadsbyggande än som här planeras. Det är av vikt att man här försöker åstadkomma en klok avvägning mellan beskärning av det ena eller andra investeringsbehovet, den ena eller andra investeringsverksamheten, även om alla i och för sig äro mycket önskvärda. Och naturligtvis avser inte regeringen — det anser jag vara självklart — att bostadsbyggandet vid den investeringsregleringen skall bli en strykpojke.

De svårigheter och inskränkningar vi stå inför under de kommande åren skulle naturligtvis kunnat bli mindre, om man hushållat *i tid*. Nu har man inte gjort det, förrän reserverna praktiskt taget tagit slut och därmed beskärningar i fråga om den totala förbrukningen av varor blivit ofrånkomligt nödvändig. Envar vet av egen erfarenhet, hurusom enskilda personers ekonomi blivit allvarligt försämrad, därför att de inte velat hushålla i tid. Detsamma gäller för samhällsekonomin.

Vad slags balans är det nu som regeringen hoppas uppnå? Man erkänner utan några som helst försök att dölja det, att det är en balans, som måste karakteriseras t. ex. med ordet *restriktionsbalans*. Det är ingen verklig, naturlig ekonomisk jämvikt. Det betyder, att huvuduppgiften återstår, uppgiften att skapa jämvikt i samhällsekonomin utan onaturliga och i längden ohållbara restriktioner, att skapa en ekonomisk jämvikt, som ger mera frihet, större produktivitet och ökad trivsel. Därvidlag är det alldeles särskilt betalningsförhållandena till utlandet som i nuvarande läge äro den svaga punkten. Den importplan som regeringen har lagt upp visar nämligen utomordentligt låga siffror för import av en lång rad av viktiga råvaror och maskiner och reservdelar, trots att Sverige under detta år avser att förbruka en mycket väsentlig del — jag tror att det är fråga om större delen — av våra pundreser-

ver, av dessa pundreserver, som tidigare varit hundna men i föl frigjorts.

Låt mig bara ta ett exempel. Järn- och stålimporten har redan förut minskats med 20 procent. Den skall nu minskas med 25 procent från 1947 års nivå. Verkstäderna skola få 10 procent mindre järn och stål än de hade i föl, och ändå förklaras det, att det är möjligt att beskärningen får göras ännu hårdare, detta samtidigt som verkstäderna uppmanas och gärna vilja försöka öka sin export. Beträffande bleckplåt förklaras, att trots att man avser att förtära lager av denna vara, skall bleckemballageindustrien endast få 80 procent av behovet täckt, vilket måste betyda svårigheter inte blott för den industrien utan även för hela konservindustrien. Vi veta, hur det förhåller sig med bensinen. Hade vi kunnat importera litet mera, hade ransoneringen kunnat avskaffas. Det anser regeringen nu inte möjligt. Där få vi dragas med de svårigheter ransoneringen innebär. Av bilar och sammansättningsdelar till bilar skall importen bli en femtedel av vad den var för två år sedan. Vad det betyder för motsvarande industri och för landets transportväsen är ju uppenbart.

Mot bakgrunden av sådana siffror framstår det som ytterligt angeläget att en ökning av exporten kan åstadkommas. Nu ha ju månaderna oktober och november 1948 visat gynnsamma siffror, och jag skulle tro att decembersiffran, inte minst på grund av det milda klimatet, också kommer att visa sig vara tillfredsställande vad exporten beträffar. Jag vill emellertid för min del varna för att man drar några långtgående slutsatser av siffrorna för detta kvartal. Allt forfarande har man uppenbarligen för liten exportvolym — det visar regeringens egen importplan. Under 1948 har den svenska exportvolymen — såvitt jag kunnat se — inte uppnått 80 procent av förkrigstidens nivå. Enligt en rapport, som kom för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

några dagar sedan, skulle flertalet Marshallstater redan ha kommit tillbaka till förkrigstidens exportvolym, och en del av dem, t. ex. England, ligger 40 procent däröver. Sverige ligger emellertid under förkrigstidens exportvolym, trots att vårt land inte härjats av kriget utan kunnat utbygga sin produktionsapparat. Tyda inte dessa siffror på att det är något i den svenska samhällsekonomin som inte är välbalanserat? Vi få inte glömma, att den importbegränsning, som nu förefaller nödvändig, om inte exporten kan ökas, leder till en sådan beskränning av råvaruimporten, att det medför en väsentlig produktionsänkning inom det svenska näringslivet. En ökad export och en därigenom möjlig ökning av importen av råvaror skulle möjliggöra större produktivitet. — Utsikterna för massaexporten 1949 synas tyvärr icke vara gynnsamma. Jag skall inte här tala om dem, även om det är en viktig sida av detta problem. — Naturligtvis bör tilläggas, att även en sådan svensk produktion, som ersätter import, skulle vara lika nyttig som exporten, om den sker till konkurrenskraftiga priser. Det är därför inte riktigt att inrikta uppmärksamheten så mycket på exporten som man i diskussionen ofta gör för korthetens skull.

Såvitt jag kan förstå, finns ingen annan väg att uppnå tillräckligt stor exportökning än att det svenska näringslivets konkurrensförmåga ökas, och jag hänvisar härvidlag till den ståndpunkt jag tidigare intagit i fråga om relationen mellan dollarn och kronan. Jag observerade att i det socialdemokratiska 27-punktsprogrammet — en läsning som alltid erbjuder sitt intresse, för att det ställer i blyxtbelysning, hur olika regeringspartiet såg på problemet 1944 och nu — talas om en naturlig anpassning av växelkurserna, i fall det är nödvändigt för att skapa den rätta konkurrensförmågan. Där finnas naturligtvis också de uppenbara reservationer-

na på detta område. Enligt min mening är det klokt att lita till naturliga tendenser även på utrikeshandelns område, att i så stor utsträckning som möjligt göra det lönande att exportera, att lita till den uppmuntran som ligger däri och inte uteslutande till sådana saker som prioritet i fråga om byggande av arbetarbostäder.

Ifall ökad export är den ena förutsättningen för ett bättre och mera jämviktsbetonat tillstånd är naturligtvis ökat sparande en andra sådan förutsättning. Som jag tidigare erinrat om, har den socialistiska ståndpunkten till sparatet länge varit en annan än nu, i det att man knappast haft tillräckligt sinne för sparandets grundläggande betydelse. Det står i 27-punktsprogrammet att det blir under efterkrigstiden ännu nödvändigare än förr att den inhemska konsumtionen ökas, om jämvikt skall kunna nås i samhällsekonomin. Jag tror att man kan säga, att erfarenheterna visa, att vad som framför allt är nödvändigt är, att sparatet ökas för att jämvikt i samhällsekonomin skall kunna uppnås. Skillnaden är kanske inte så oväsentlig.

Det betonas i en bilaga till statsverkspropositionen, att skall man uppmuntra till sparande, bör man försöka kombinera med sådana saker som ökning av bostadstillgången, så att folk får klart för sig att vi kunna bygga mer bostäder i landet ju mera det sparas. Jag tror att det är en viktig och riktig synpunkt. Får jag begagna det till utgångspunkt för att erinra bl. a. herr statsrådet och chefen för socialdepartementet om en sak, nämligen att förr i tiden skedde en mycket stor del av bostadsbyggandet på det sättet, att enskilda förvärvade bostaden till stor del med användande av kredit, nämligen amorteringslån, och sedan amorterades dessa lån i relativt hastig takt. Dessa amorteringar voro i själva verket under mellankrigstiden en av de viktigaste källorna till enskilt sparande i Sverige. Med den utveck-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ling, som nu ägt rum, då kommunerna överta en växande del av byggnadsverksamheten, förefaller det som om de enskildas intresse att genom eget sparande bidra till en ökad bostadstillgång inte alls på samma sätt som tidigare skulle kopplas in. Kommunerna låna ju 100 procent av staten. Och vad gör staten? Jo, staten sparar genom budgetöverskott och tvångssparande, men den enskildes självsparende kopplas ej in på det sätt som förut var fallet. Hur man återigen skall kunna kombinera den enskildes lust att få en bra bostad med hans förmåga att spara är enligt min mening ett verkligt problem, som det är angeläget, att man söker lösa. I viss mån finns ju en sådan sammankoppling i hyresgäströrelsen men i relativt mindre utsträckning än i en del organisationsformer, som förut voro vanliga.

När man diskuterar sparandet, kan man naturligtvis inte underlåta att säga några ord om skattetryckets hårdhet. Enligt min mening visar utvecklingen både i fråga om sparande och i övrigt, att det nuvarande skattetrycket inte i längden är hållbart, utan att det är nödvändigt att inrikta vår ekonomiska politik på en successiv reduktion av skattetrycket. Därvid gäller det naturligtvis att välja sådana punkter i skattesystemet, där det föreligger en maximal utsikt att en sådan reduktion medför ökning av produktionen och av sparandet. Det finns en del skatteformer, som säkerligen inte alls bidraga till att minska konsumtionen utan snarare tvärtom. En reduktion på dessa områden är ur denna balanssynpunkt synnerligen naturlig. På andra områden kanske en skattesänkning medför någon ökning av konsumtionen, men om man samtidigt får en ökning av produktionen, behöver en sådan skattesänkning likväl inte föranleda att sparandet nedgår. Jag tror att om man verkligen utan förutfattade meningar vill ta upp skattesystemet ur denna synpunkt — inte ur

alla andra tänkbara synpunkter — utan just ur synpunkten, hur man skall kunna stimulera till produktiva insatser av olika slag, skulle det ge mycket värdefulla resultat. Man skulle säkert kunna tillmötesgå medborgarnas önskemål om skattesänkning i viss utsträckning utan att därmed i längden försämra den samhällsekonomiska balansen. Det är klart att det skulle innebära en viss ökning av det enskilda sparandet och en viss minskning av det statliga tvångssparandet. Men det är ur den synpunkt jag företräder en fördel. Ett stort budgetöverskott som permanent huvudkälla till en väsentlig del av sparandet i landet är en socialistiskt betonad tanke, som från liberala utgångspunkter ingalunda är tilltalande som ett permanent inslag i vår ekonomi. Vi sträva i stället efter att den enskilde själv skall få disponera över så stor del av sparandet som möjligt.

Man kan fråga: Är det säkert att sparandet här i landet under senare år har ogynnsamt påverkats bland annat av skattesystemet? Ja, siffermaterialet rörande sparandet är ju ingalunda tillfredsställande, men det finns i bilaga till statsverkspropositionen en del mycket intressanta siffror som belysa saken. Hur osäkra de än äro, skall jag be att få ange ett par sammandrag. Om man från de totala bruttoinvesteringarna under 1947 och 1948 drager bort det som med ledning av danska och norska siffror kan uppskattas vara rena avskrivningar och ersättning för förslitning och vidare drager bort den summa av 1,8 miljarder kronor, med vilken vi minskat vår valutareserv, får man kvar, att det årliga nysparandet skulle ha varit mellan 2 och 2,5 miljarder kronor. Det skulle alltså vara ungefär 10 procent av nationalinkomsten. Det förefaller som om under 1938, året närmast före kriget, det totala nysparandet också uppgick till ungefär 10 procent av nationalinkomsten. Men sedan den tiden har det inträffat, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

staten under 1947 och 1948 har sparat mellan 2 och 3 procent av nationalinkomsten, och under 1949 planeras en motsvarande besparing av 3 procent. Trots en stor ökning av det statliga tvångssparandet, som var ytterst obetydligt före kriget, har alltså det totala sparandet i landet inte ökats. Dessa siffror — så långt man vågar draga slutsatser av dem — peka på att det enskilda sparandet har minskat lika mycket som det statliga sparandet har ökat i procent av nationalinkomsten. Då är det att märka, att försäkringsrörelsens enskilda sparande har vuxit, varför det enskilda sparande, som sker så att säga hos den enskilde individen, skulle ha minskat ännu mera. En sådan tendens till reduktion av det enskilda sparandet, säg av storleksordningen en tredjedel, är naturligtvis en ganska allvarlig sak. Det är ju möjligt att senare beräkningar kunna leda till modifieringar i uppskattningen. Tills vidare peka beräkningarna i den av mig angivna riktningen. Observera att denna minskning av sparandet ägt rum trots att vi under dessa år ha haft en överfull sysselsättning. Det är väl bekant från olika länders samhällsekonomi, att sparkvoten är relativt hög i landet, när man har en överfull sysselsättning. Sparkvoten skulle sannolikt vara lägre, ifall man hade mindre full sysselsättning av den art som vi hade år 1938. Beaktar man detta framstår jämförelsen mellan 1938 och nu i en ännu allvarligare dager. Jag undrar om inte finansministern har anledning att överväga arten av det samband, som kan finnas mellan denna utveckling och nuvarande skattesystem och skattenivå.

Herr talman! Innan jag slutar skall jag be att få säga några ord om ett annat spörsmål, som i viss mån sammanhänger med det statsfinansiella läget. Den ansträngda ekonomiska situationen utesluter — därom råder numera allmän enighet — sådana mera kostnadskrävande sociala reformer, som

annars i och för sig skulle vara önskvärda men nu få ställas på framtiden — man kan bara hoppas, att det inte skall behöva bli alltför länge. Men arbetet på en reformering av samhället behöver naturligtvis därför ingalunda avstanna. Erfarenheten har dock visat att reformer, som beslutas utan att tillräcklig hänsyn tages till att man har erforderlig arbetskraft med nödig utbildning till förfogande, stanna på papperet. Man kan inte förbättra sjukvården, om man inte har läkare, sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal och naturligtvis också sjukhus. Man kan inte förbättra folktandvården utan tandläkare, och man kan inte förbättra skolväsendet utan lärare och skolbyggnader. När stat och kommuner nu planera och hoppas att under kommande årtionde kunna höja standarden såväl inom skolväsendet och sjukvården som på andra håll, är det naturligtvis nödvändigt att man sörjer för att man får tillräcklig tillgång på utbildad arbetskraft. Såvitt jag kan se har man hittills icke ägnat detta spörsmål tillräcklig uppmärksamhet, även om det många gånger diskuterats i allmänna ordalag. Det gäller naturligtvis här att se till, att man inte beslutar alla möjliga ting, som vart för sig äro möjliga nog att genomföra men som när de kombineras till ett enda stort reformprogram överstiga våra resurser. Liksom beträffande pengarna gäller det i fråga om arbetskraft och arbetskraftsutbildning, att man inte skall se till bara vad man önskar utan även till vad som är möjligt att åstadkomma. Det gäller att hålla sig inom ramen för tillgängliga resurser även här.

Problemet kan ställas på följande sätt: hur mycket lärare, läkare, tandläkare, sjuksköterskor etc. kunna vi få fram under var och en av de närmaste fyra-, femårsperioderna? Vill man utbildna mera av det ena slaget, får man räkna med mindre av det andra slaget. Utbildar man mer av nyssnämnda kategorier, får man förmodligen mindre an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tal av t. ex. högt utbildade ingenjörer. Alltså blir frågan: Hur mycket är det rimligt att sikta till att utbilda av vardera slaget av dessa olika typer av arbetskraft? Det förhåller sig i detta avseende onekligen så, att det inte är möjligt att uppnå allt som ur en viss speciell synpunkt vore önskvärt. Den mängd av arbetskraft, som man vill och kan utbilda för vissa uppgifter, är av naturliga skäl begränsad. Hur snävt begränsad den blir under loppet av det närmaste årtiondet beror bland annat på utbyggandet av det högre skolväsendet. Det är det högre skolväsendet, som ger den grundutbildning, på vilken specialutbildningen bygger. Alltså blir en grundläggande fråga: Hur skola vi under de närmaste åren få fram tillräckligt stort antal lärare, så att vi kunna få tillräckligt många unga män och kvinnor med i den grundläggande skolutbildning, på vilken specialutbildningen sedan kan läggas? Ha vi inte tillräckligt antal lärare för denna högre utbildning, kan hela det stolta programmet i övrigt inte genomföras. Planerna på en förbättrad social-, sjuk- och hälsovård etc. få då i viss mån uppskjutas.

Jag har här berört bara en sida av problemet. Det är lika väsentligt i fråga om t. ex. yrkesutbildningen. Det gäller att sörja för tillgången på yrkeslärare, ett område som förefaller mig vara något försummat. Ecklesiastikministern svarade för några månader sedan på en interpellation i denna fråga, varvid han egentligen bara hänvisade till — för att uttrycka det populärt — att finansministern tills vidare inte ville ge honom några pengar för detta ändamål. Jag undrar om det på detta område, när det gäller utbildning av yrkeslärare, är god hushållning att intaga en sådan ståndpunkt.

Herr talman, dessa utbildningsfrågor äro ett område, där samhället obestriddligen har till uppgift att planera och planera på lång sikt. Detta har mycket ofta påpekats, och en rad utredningar

ha luktat litet på problemet, men någon samlad översikt, någon samlad arbetskraftsprognos, som fyller det behov jag här talar om, har ännu icke upprättats. Jag vet att det pågår en hel del förberedande arbeten, men det förefaller mig angeläget att man ägnar mycket större intresse åt detta problem än vad man hittills har gjort. Enligt min uppfattning är det en märkvärdig kortsynthet, att just en socialistisk regering, som är så intresserad av att samhället skall, som det heter, planhushålla, i så relativt ringa grad beaktat detta viktiga samhällsproblem och inte gjort en sådan utredning att man kunnat få en verklig översikt av läget. I stället har man under de här åren efter 1944, när 27-punktsprogrammet kom fram, spekulerat i en socialistisk politik av olika slag. Enligt min mening hade det varit mycket klokare om man i stället för att syssla med en socialistisk planering av den arten, att samhället skall överta industrigrenar eller dirigera näringslivet på andra vägar — det första är väl nu inte längre aktuellt, i vart fall inte under de närmaste åren — hade försökt lösa det grundläggande utbildningsspörsmålet för arbetskraften. Vi behöva något som jag rentav skulle vilja kalla för en samhällsbudget för arbetskraften under kommande decennier. Jag tror att det är betydligt viktigare än socialiseringsfrågorna.

I den mån man genom den politik, som nu annonseras, kan skapa en samhällsekonomisk jämvikt i mera inskränkt bemärkelse, i den mån man kan åstadkomma tendenser till mera naturlig jämvikt, skapas förutsättningar för en avveckling av olika regleringar. Enligt min uppfattning är det av den största betydelse, att man under de närmaste åren eller redan i år tar sikte på att här ingenting underlåtes som är möjligt att göra. Ur den synpunkten kanske den socialistiska åskådningen är en annan än vår, då man i den socialistiska tankevärlden dock ännu har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en viss förkärlek för samhällelig reglering, som vi inte företräda. Den nuvarande politiken utmärkes allt fortfarande av för mycken stelhet. Här finnas snedvridna prisrelationer, som man skulle kunna rätta till på ett sätt som säkert skulle ge bättre försörjning för folket. Vi ha en situation i fråga om sparandet, som är i viss mån låst av skattepolitikens utformning. Staten för en politik i fråga om exporten, där man har låst fast sig vid ett visst valutaläge och därför anser sig förhindrad att göra exporten lönande, där man alltså inte vill lita till en god räntabilitet som lockelse utan säger, att när vi har låst oss på den punkten måste vi i stället lita till dirigerings. Intager man sådana ståndpunkter, komma vi mycket sent ut ur regleringsekonomin. Jag tror, som jag förut anfört, att det också är nödvändigt att man tar upp skattepolitiken mera konsekvent och ur synpunkten av att stimulera till enskilda insatser. Ja, detta är några väsentliga sidor av denna mera liberala och som jag tror mera effektiva ekonomiska politik, som jag tidigare kort antytt.

Det finns ett gammalt, ofta använt ordspråk som säger: Skomakare, bliv vid din läst! Jag tror att det gäller för oss alla. Det gäller även för staten och samhällets organ. Det är så oerhört stora uppgifter som samhället och endast samhället kan lösa, att det är klokt att samhället verkligen försöker att klara dem så bra som möjligt. Det gäller socialvården, sjukvården, skolväsendet och mycket annat. Det finns så stora brister i handläggningen av dessa ting allt fortfarande, att det är nästan obegränsat utrymme för konstruktiva insatser. Då är det klokt att man inte samtidigt på samhällsorganen lägger sådana reglerande och dirigerande uppgifter, som alltid ha varit väsentliga sidor av den socialistiska målsättningen, den socialistiska målsättning, som det nya statsrådet Sven Andersson för inte så förfärligt länge sedan för-

klarade vara alltså oförändrad — det var i en partiskrift som kom ut för ett och ett halvt år sedan, vill jag minnas. Jag tror alltså att om samhället avstår från ett sådant försök att utvidga sin verksamhet efter socialistiska linjer och i stället inriktar sig på att klara de väldiga uppgifter, som enligt allas mening tillkomma samhällsorganen, så uppnår man ett bättre resultat. För oss som företräda en mera liberal inställning står det klart, att menar regeringen allvar med talet om att man inte vill permanenta krisregleringar o. d. — och det säges ju ofta från socialdemokratiskt håll — är det en orientering i liberal och inte i socialistisk riktning i vår politik som kräves.

Herr andre vice talmannen SKOGLUND: Herr talman! Det är en till sin sammansättning väsentligt ny riksdag, som regeringen i dag möter. På riksdagens bord ligger 1949 års statsverksproposition och därtill fogade prognoser över den ekonomiska utvecklingen. De försvarspolitiska frågorna ha på ett helt annat sätt än för några veckor sedan kommit i förgrunden. Det finnes alltså, herr talman, starka skäl för en debatt i dag, även om det endast är få veckor sedan riksdagen bröt upp från den ur arbetssynpunkt ovanligt illa planerade höstriksdagen. För egen del vill jag dock gärna medverka till att vi skola undslippa en tvådygnsdebatt, vilken, som vi alla känna till, har sina nackdelar. Men det kanske inte låter sig göra.

Förhandlingarna om samordning av de skandinaviska staternas militära försvar ha följts med stort intresse, kanske icke minst ute i världen. Det s. k. Karlstadsmötet, där Sveriges, Norges och Danmarks regeringschefer, utrikes- och försvarsministrar personligen sammanträffade för direkta överläggningar underrättade på ett mera påtagligt sätt än tidigare om att en för vårt folk ytterst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

viktig fråga hade kommit in i ett avgörande skede. Ingen kan väl förbise de stora svårigheter, som möta för ett militärt samgående mellan de tre suveräna nationerna. Ett första villkor måste ju vara en likartad utrikespolitik och en i allt väsentligt samstämmig uppfattning i de strategiska frågorna. Därtill komma de ansträngningar i fråga om utbildning och militär upprustning, som måste fordras över hela linjen, och först och sist ett uppriktigt och förtroendefullt samarbete.

Trots storleksordningen av de svårigheter, det här gäller att komma till rätta med, och väl medvetna om det ansvar som följer med åtaganden de tre länderna emellan, tillråda vi ifrån högern att förhandlingarna fortsätta i positiv riktning. Givetvis måste det av den skandinaviska försvarskommittén hopbragta utredningsresultatet tillmätas stor betydelse och bli föremål för en verklighetsbetonad prövning.

Jag är nästan övertygad om att herr Hagberg i Luleå här om en stund kommer att påstå att det är ren krigspolitik som Sverige ger sig in i — i motsats till kommunisterna som — med sin fredsvecka — företräda en »fredspolitik». Tillåt mig säga att en sådan förkunsel är fullständigt oriktig. Såväl Sveriges deltagande i rådslagen som de övriga kontakter som här ha skett har inte föranletts av några aggressiva avsikter. Det borde säga sig självt. För oss är det inte fråga om något annat än utbyggandet av en fredspolitik i klart fredsbevarande syfte.

Jag utgår ifrån som självklart och har ingen anledning betvivla, att det är regeringens avsikt att denna viktiga fråga skall beredas i nära kontakt med riksdagen. Regeringen vidhåller sin utrikespolitiska uppfattning från i våras, men den förefaller icke längre ha behov av att yttra sig så dogmatiskt som då ibland skedde. Detta underlättar givetvis resonemanget. Såvitt jag förstår äro regeringen och de politiska partierna i riks-

dagen, med undantag för kommunisterna, i stort sett ense om den utrikespolitiska linje som vi böra följa. Detta måste vara en huvudförutsättning för att vi skola kunna fortsätta underhandlingarna och komma till något resultat.

Vilken lösning de nordiska försvarsproblemen än må få, måste vi göra klart för oss, att Sverige i fortsättningen som hittills i sista hand har att lita till sin egen vilja och kraft, då det gäller att trygga friheten och freden, vare sig nu resultatet blir en avtalad samverkan med våra grannländer eller icke. I båda fallen kommer den närmaste framtidens utveckling på det utrikespolitiska området att ställa stora anspråk på svensk försvarsberedskap. Själva möjligheten för oss att hävda nationens handlingsfrihet i kritiska lägen kommer hädanefter liksom tidigare att i hög grad bli beroende på de reella maktmedel, som vi kunna ställa bakom vår försvarsvilja.

Man kunde önska, att medvetandet om denna bistra sanning komme till klarare uttryck i statsmakternas hållning än vad som skett i t. ex. försvarsministerns huvudtitel i år. Försvarsministern har i olika sammanhang varit mycket angelägen att framhålla hur bra allt är ställt. Ja, jag skulle nästan vilja säga att han varit så angelägen, att det vill till om han till alla delar skall bli trodd. Regeringen har sitt särskilda ansvar. Den måste för folket klargöra, att upprätthållandet av en stark försvarsberedskap och ett snabbt avhjälpande av bristerna på försvarets område i dagens situation är en väsentlig förpliktelse, en förpliktelse som är lika stor, oavsett vilket resultat det än må bli av förhandlingarna om samordning med våra grannländer.

Vid debatten den 3 november förra året frågade jag försvarsministern, i vilken utsträckning befästnings- och skyddsrumsarbeten utföras. Herr statsrådet sade sig då icke vara beredd att svara på den frågan. Jag vet inte om detta besked från herr försvarsministern fortfarande gäller. Jag begär givetvis

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte några avslöjanden av militära anordningar, men då både försvarsministern och jag, och flera med oss, alltför väl veta vilket värde man på militärt håll tillmäter just dessa arbeten, skulle det i alla händelser vara önskvärt att få ett besked, huruvida det händer något på detta område eller inte.

Min andra fråga vid nämnda tillfälle avsåg huvudsakligen efterutbildningen, men den syftade också till att klargöra frågan om de värnpliktigas stridsduglighet i vidare mening. Det som intresserade mig alldeles särskilt men inte kom på tal den 3 november var frågan om gruppchefernas utbildning. Inom det särskilda utskott, som behandlade frågan om de värnpliktigas utbildning, tvivlade man starkt på möjligheterna att kunna utbilda dugliga gruppchefer på den tid, som ställdes till förfogande. Gruppchefernas betydelse inom armén voro alla överens om. Jag tror, att de utredningar, som i det sammanhanget verkställdes, nu börja bli mogna, och jag skulle vara mycket glad om försvarsministern så fort sig göra låter toge upp denna fråga och försökte bringa den till en lösning.

Beträffande min tredje fråga den 3 november, eftersläpningen av materielleveranserna — vilken kunde avläsas i fjärde huvudtitelns ökade reservationer — synas tendenserna, av årets försvarshuvudtitel att döma, alltså vara desamma.

Vad den ekonomiska debatten beträffar, så har jag icke utan intresse, det måste jag erkänna, följt med hur man på socialdemokratiskt håll — jag tänker då framför allt på de socialdemokratiska tidningarna — starkt understrukit huru diskussionen om de ekonomiska frågorna kraftigt neddämpats efter valet i höstas och att regeringen nu i den avlämnade statsverkspropositionen kan bevisa att ekonomisk stabilitet uppnåtts. (Underförstått att »vi ha fått rätt».) Det verkliga förhållandet är väl annars, att det på det ekonomiska om-

rådet skett en viss avspänning — det är otvivelaktigt — mellan regeringen och oppositionen, åstadkommen genom att regeringen efter valet — delvis tvingad därtill av Paris-överenskommelsen — på ett mycket mera beslutsamt sätt än tidigare gripit sig an med återställandet av samhällsbalansen. Detta har i flera hänseenden skett efter linjer, som sedan många år tillbaka rekommenderats av oppositionen men från regeringshåll avvisats. Även om vi tycka att det varit klokare att handla i tid, gäller här ändå ordspråket: »Bättre sent än aldrig.»

Utän att på något sätt förringa värdet av så betydelsefulla resultat som exempelvis uppgörelsen om avtalsförlängning och inkomststabilisering m. m., så kvarstår dock det intrycket, sedan man tagit del av statsverkspropositionen och läst finansministerns försiktiga uttalanden i finansplanen, att vi ingalunda kunna känna oss på den säkra sidan. Man får snarast en känsla av att regeringen, trots långt gående tvångsingsripanden, endast lyckats åstadkomma ett vindskydd, och att vi, så fort vi vilja gå vidare för att nå bättre terräng, ha hela vindstyrkan över oss igen.

Jag utgår ifrån att vad regeringen vill uppnå är följande tre ting: balans mellan köpkraft och varor, balans mellan export och import, bättre avvägning mellan sparande och investeringar.

Det s. k. inflationsgapet, d. v. s. skillnaden mellan tillgång och efterfrågan, som uppskattats till 1 000 miljoner kronor, har överbryggats till stor del genom en prisstegring på konsumtionsvaror på 6 à 7 procent, delvis framdriven genom varubeskattning och taxehöjningar. Jag förmodar att vi alla anse detta som en nödlösning och att vi helst skulle önska oss en avspänning genom förbättrad varutillgång. I nationalbudgeten, som återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition, räknar man inte med någon ytterligare penningvärdesförsämring under innevarande år. Kunna vi undgå

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

detta få vi givetvis vara belåtna. Nationalbudgetdelegationen kommer dock till det slutresultatet, att en viss försämring av försörjningen är ofrånkomlig, om importen skall skäras ned med 600 milj. kronor och tillskottet av nya bostäder minskas med 10 000 lägenheter. Den yttre balansen åter, d. v. s. i förhållande till utlandet, vilar helt på bristen på främmande betalningsmedel och en rigorös importreglering. Om framtiden kan därför sammanfattningsvis sägas, skriver delegationen, att den kännetecknas av konstlad balans, höga skatter och sämre försörjning. Finansministern säger själv, att balansen i utrikeshandeln kommer till stånd under en importreglering, som i vissa delar av näringslivet synes lägga hinder i vägen för ett fullt utnyttjande av tillgängliga produktivkrafter. När han sedan understryker nödvändigheten av en ökad export, skapad genom ökad produktion, så är detta lika sant som det är sagt. Det nuvarande tillståndet kan mycket fort övergå till att stabilitetspolitiken i verkligheten blir något helt annat, nämligen en stagionspolitik.

För att nå en bättre jämvikt mellan investeringar och tillgången på sparmedel har regeringen nödgats tillgripa en mycket hård reglering och begränsning av både bostadsbygge och produktiva anläggningar. Förlåt om jag här erinrar om ett av herr statsministerns uttryck, som jag tillät mig citera under höstriksdagen. Herr statsministern använde sig under valrörelsen av följande retoriska valklyscha — om uttrycket tillåtes: »Är det vanstyre att bygga bostäder?»

Jag skulle vilja svara: »Nej, herr statsminister, det är det inte — om man har nödigt sparkapital till förfogande.» Jag vill inte heller påstå att det är vanstyre att i dagens situation, som regeringen gjort, tillgripa utvägen att begränsa bygghuset. Men däremot vågar jag bestämt hävda att det är vanstyre, om man inte noga överväger tänkbara utvägar för att komma ifrån det nuvarande till-

ståndet. Jag har tidigare försökt utfärda den orlovssedeln till herr statsrådet Sköld att han är en duktig karl. Jag skall inte på något sätt ta tillbaka detta omdöme nu, men jag tror att det överstiger även en duktig karls krafter att försöka göra byggnadsregleringen mindre krånglig. Mitt råd blir därför: Sätt inte in energien enbart på s. k. åtgärder för att öka sparandet utan tänk även på att undanröja sådana åtgärder, som avskräcka den enskilde från att spara!

Finansplanen innehåller åtskilligt, som man måste säga är intressant, bl. a. de stora bilagorna. Först är det konjunkturinstitutets i och för sig läsvärda bilaga och vidare den s. k. nationalbudgeten. Jag skall inte försöka diskutera sannolikheten av de däri ställda prognoserna. Det som jag särskilt fäst mig vid är ett uttalande på en av de sista sidorna, att den svenska efterkrigshögkonjunkturen kunde antas ha nått eller kanske passerat sin kulmen. Där gjorde jag den reflexionen, att det kanske är den utvägen regeringen sitter i »vindskyddet» och väntar på för att få hjälp med brytandet av en översysselsättningskonjunktur, som utan tvekan avsevärt förstorat inflationstendenserna. Jag fördömer inte regeringens strategi. Jag vill endast säga till regeringens propagandamän: Överansträng inte rösten!

Författarna av nationalbudgeten sluta med att som målsättning ange produktionsökning, ökning av exporten samt ökat sparande. Det låter bra, och vi instämna gärna från vårt håll. Men jag återkommer till vad jag tidigare sagt från denna plats och till vad jag i en för några dagar sedan avlämnad motion varit med om att framhålla, nämligen att det nuvarande skattetrycket är sådant, att det minskar ned många människors vilja till såväl ökat arbete — vilket har med produktionen att göra — som sparande.

När jag säger detta, tycker jag mig omedelbart höra ledarskribenten i Morgon-Tidningen flåsande fråga: »Tala

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

då om vad ni vilja ta bort! Är det folkpensionerna eller barnbidragen? Eller vilja ni försämlra sjukvården eller något annat?»

Detta resonemang hör enligt mitt förmenande samman med godtagandet av ett stagnerande regleringssamhälle, där man inte längre tror på möjligheten av en produktions- och inkomstökning, utan där det gäller att till det yttersta fördela det som redan finns. En översyn och justering av de nuvarande skatteformerna kan medföra samma verkan som ett avstående från inköp av en ny maskin eller höjandet av ackordsförtjänsten för utfört arbete. I båda fallen leder det oftast till ökat produktionsresultat. »Skattetänkandet» är inte förbehållet någon viss grupp, vilket jag vill minnas att finansministern också understrukit vid något tillfälle. Det går igenom alla inkomstgrupper. Kanske vi till och med kunna spåra detta i typografernas vägran att utföra en enda timmas övertid, även om man i riksdagen eller Kungl. Maj:ts kansli är aldrig så ställd för en enda liten fattig trycksida.

Den föregående ärade talaren var inne på regleringsproblemen och undrade hur snart de skulle kunna lösas. Låt mig i det sammanhanget få säga, att avvecklingen av fodersäds- och vedransoneringarna betyder en lättnad för jordbrukarna. Jag hade trott att flera regleringar ganska snart skulle kunna gå samma väg. Konjunkturinstitutet säger i bilaga till statsverkspropositionen att det är angeläget att åstadkomma förutsättningar för avveckling av priskontroll och regleringar, som för närvarande måste användas på ett för medborgarna kännbart och besvärande sätt, t. ex. import- och byggnadsregleringarna. Men när man sedan läser tolfte huvudtiteln, finner man att folkhushållningsministern i betydande utsträckning tänker behålla de olika kristidskommissionerna. Det vore av

värde att veta, om den nuvarande folkhushållningsministern bekänner sig till sin företrädares uppfattning. När generaldirektör Gjores var folkhushållningsminister, förklarade han bestämt att han, så fort försörjningsläget gav någon möjlighet därtill, önskade avveckla regleringarna. Jag tror att ett så uttryckligt besked är nyttigt för kommissionerna själva — de kanske i så fall inte behöva tillmäta sig själva evig livslängd — och det skulle också ge allmänheten en liten förhoppning om andra tider.

De sociala frågorna ha alltid intresserat mig och göra så fortfarande. Jag har med tillfredsställelse sett den förbättring som kunnat ske på det sociala områdets olika avsnitt. För närvarande förefaller mig dock läget oklart och svåröverskådligt. Investeringsbegränsningen gör, att inte ens mycket nödvändiga byggnadsarbeten för sjukvård, sinnessjukvård, kroniskt sjuka, ålderdomshem o. s. v. kunna utföras. Riksdagen har i princip beslutat om nya dyrbara socialreformer, vilkas genomförande dock ha måst skjutas upp på obestämd tid. Jag behöver endast erinra om den fria sjukvården.

De totala offentliga socialvårdsutgifterna inklusive bostadsstödet torde, oavsett detta, vid mitten av 1950 ha stigit till ca 2,5 miljarder. I denna siffra finns dock icke rum för den utgiftsökning, som skulle bli följden, därest en mera omfattande arbetslöshet skulle inträffa. Som jämförelse må nämnas, att statens totala utgifter å driftbudgeten för budgetåret 1949/50 beräknats till 4,4 miljarder.

Oaktat den utbyggnad av socialvården, som redan genomförts, och de sociala åtgärder som i princip beslutats men ännu icke hunnit verkställas äro önskemålen om ytterligare påbyggnader ännu långt ifrån tillfredsställda. På dagordningen stå änkepensionering, obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, all-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

män pensionering av arbetare och anställda i enskild tjänst samt småföretagare och jordbrukare — alltså mycket stora grupper — en reformerad fattigvårdslagstiftning, en ytterligare aktiverad bostadspolitik, reformer i frågan om kvinnornas ställning i hem och yrkesarbete, kollektiv tvätt, utbyggnad av barnhem och barnträdgårdar, kollektiva anordningar för underlättande av hemarbetet, definitiva regler om ekonomiskt stöd vid havandeskap och barnsbörd, förlossningsvårdens utbyggnad, fria semesterresor för ett större antal medborgare, anordningar för mottagande av semesterfirande familjer, subventioner för tillverkning av kläder och skodon, om- eller nybyggnad av praktiskt taget samtliga ålderdomshem, barnhem och alkoholistanstalter, förbättrad sinnessjukvård, sinnesslövärd och psykopatvård, utbyggnad av kroppssjukhusen, översyn av folktandvården, förbilligande av läkemedel m. m.

Detta var en liten lista önskningsar, som jag plockat fram ur minnet och som jag tror stå i förgrunden. Vad ett förverkligande av dessa nya önskemål skulle innebära i kostnadshänseende har icke beräknats. Det är ett omfattande program som står på väntelistan, och dess genomförande kommer att kräva betydande uppoffringar av de arbetsföra människorna.

Det är sant att människorna i vårt land begära att det allmänna skall, i större utsträckning än tidigare, hjälpa till på snart sagt alla områden. Men kvar finns dock en naturlig och djupt rotad önskan hos den enskilda människan att också ha en slant över, som hon får bestämma över själv. Medborgaren vill, sedan han betalt skatterna och de omkostnader som sammanhånga med det för livsuppehållet nödvändigaste, även ha litet nålpenngar över. Jag är rädd för att vi nu mycket snart nå upp till den gräns, där vi måste fråga människorna vilket de väl-

ja: en mycket långt utbyggd socialvård eller att i någon utsträckning få ordna för sig själva.

Men det är inte bara fråga om kostnader för det allmänna i penningar. Det är, som herr Ohlin nyss var inne på, också en fråga om tillgång på människor. Statskontoret har i sitt yttrande över medicinalstyrelsens förslag angående den öppna läkarvården i riket sammanställt vissa aktuella personalbehov, som skola fyllas ur de närmaste årens minskade ungdomsskaror. Enbart ett rekryteringsbehov av 5 300 sjuksköterske- och annan vårdpersonal per år ger oss en tankeställare. Statskontoret räknar med att per år ca 35 000 flickor komma att gå ut från skolorna. Drygt en sjundedel av dessa behövas alltså för ifrågavarande vårduppgifter. Samtidigt skola vi hålla i minnet den ofördelaktiga förskjutningen i åldershänseende, som sker därigenom att antalet åldringar efter hand kommer att öka kraftigt.

Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i detta ämne. Redan vad jag här sagt torde räcka som motivering för det som jag vill föreslå socialministern. Jag har haft otur, ty jag träffade honom inte när vi diskuterade sjukvårdsfrågorna härom dagen, och jag har tydligen missat honom även i dag. Jag önskar därför mycket starkt att jag hade förmåga att framföra till honom den förhoppningen, att han ville utnyttja den nu inträffade »reformpausen» — uttrycket har jag, inom parentes sagt, lånat från den socialdemokratiska pressen — till att utarbeta vad jag i första hand skulle vilja kalla en översiktsplan på det sociala området. Vi behöva väga de olika reformförslagens angelägenhetsgrad mot de resurser, ekonomiska och personella, som kunna ställas tillgängliga för sociala ändamål. De mest angelägna måste självfallet gå i förtur. Jag tror knappast att så alltid sker för närvarande. Vi gå mot en tid, då det, såvitt jag för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

står, blir allt angelägnare att anställa folk som, om jag får uttrycka det litet praktiskt, tar på sig en arbetsrock eller ett förkläde, än ännu flera, vilka endast gå eller numera oftast åka omkring med portfölj. Vi ha inspektörer, inspektriser, konsulenter, kuratorer, instruktörer o. s. v. Säkerligen ha en hel del av dessa eu nyttigt uppgift att fylla, men, herr socialminister, vi få tänka på att åstadkomma en avvägning av hur många vi ha råd att ha, och hur många människor vi måste ha för att utföra ett direkt, praktiskt arbete — t. ex. i sjukvårdens tjänst.

Jag anser den här frågan vara av den angelägenhetsgraden, att jag vågar påkalla socialministerns särskilda uppmärksamhet för den. Det är därför jag har framfört den här i dag, och jag är glad över att jag nu kan överlämna den personligen till herr socialministern, som ju har kommit tillstädes.

Årets statsverksproposition kännetecknas av återhållsamhet i fråga om nya utgifter och höjda anslag. Det är i dagens läge säkerligen nödvändigt att riksdagen noga prövar innan den beslutar nya utgifter. Från vårt håll komma vi att ålägga oss all möjlig vaksamhet när det gäller att frångå Kungl. Maj:ts utgiftsram. Detta betyder dock att vi förbehålla oss rätten att välja mellan olika förslag och giva andra anslagskrav, som kanske äro mera angelägna, företräde framför dem som föreslagits. Jag vill dock uttrycka den önskan, att riksdagen över huvud taget ser till att den inte överskrider den utgiftsram, som Kungl. Maj:t stannat inför.

Det är angeläget att uppnå samhälls-ekonomisk balans och ekonomisk stabilitet. På den punkten vågar jag försäkra herr statsministern, att vi äro fullt överens. Vägarna att nå detta mål kunna dock bedömas olika. Från högers sida anse vi, att regeringen i alltför hög grad bygger sin ekonomiska politik på tvångsmässiga åtgärder och

statlig dirigering, en utveckling som, om den blir bestående, snarare kommer att hämma än främja den ekonomiska utvecklingen.

Herr talman! Från sådana utgångspunkter komma vi att gå till prövning av Kungl. Maj:ts förslag.

Herr HEDLUND i Rådombudskap: Herr talman! Förvisso äro många av de inrikespolitiska frågorna i år av en väsentlig betydelse för hela vårt folk. Strävandena att nå ekonomisk stabilitet äro avgörande för vår ekonomiska och sociala standard. Likväl kan man på goda grunder antaga, att de inrikespolitiska omsorgerna i år böra betraktas såsom andrarangsfrågor. Efter allt att döma stå vi nämligen inför nödvändigheten att taga ställning till utrikespolitiska angelägenheter av sådan vikt, att fredens bevarande kan tänkas bli beroende av de beslut som fattas.

Vårt förhållande till västdemokratier och till de nordiska grannarna har kommit i förgrunden. Bondeförbundet är alltså berett att medverka till upprätthållandet av en gentemot stormakterna alliansfri politik. Vad åter angår det under den senaste tiden diskuterade nordiska försvarssamarbetet så må det i dag vara tillräckligt att konstatera, att en betydande intressegemenskap finns mellan Nordens folk och att dessa böra samarbeta, såvitt möjligt även i utrikespolitiska frågor och kanske också i försvarshänseende. Emellertid är det för tidigt att i dag taga ställning till dessa problem. Medan förhandlingarna mellan Nordens länder alltså äro högaktuella är det kanske inte ens lämpligt att i detta sammanhang mera ingående diskutera de synpunkter man skulle vilja lägga på frågan. I varje fall avstå vi från vårt håll att i dag taga någon ståndpunkt i ämnet.

Herr Ohlin uttryckte sin tillfredsställelse över den sinnesändring han ansåg sig kunna konstatera hos övriga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

demokratiska partier i fråga om valmetoderna. Han syftade på intresset för en valreform för att få fram en valordning, där man inte hade något behov av de nuvarande valkartellerna. Även bondeförbundet nämndes i det sammanhanget. Vi känna oss emellertid knappast träffade härav. Vi veta inte varpå herr Ohlin stöder talet om denna sinnesändring. Jag förmodar han syftar på en motion från folkpartihåll under 1945 års riksdag och vårt ställningstagande till denna. Vi gingo nämligen emot den motionen, och anledningen var att yrkandet enligt vår mening var alltför enkelriktat. Man hemställde nämligen om en förutsättningslös utredning rörande införande av tilläggsmandat vid val till riksdagens andra kammare. Det finns emellertid flera lösningar på problemet, och enligt vår mening finns det lösningar, som ligga närmare till hands än just de av folkpartiet då anvisade.

I samband med statsbudgeten presenterade finansministern i år en nationalbudget. Det är klart att beräkningar av det slag, som ingå i denna budget, i viss mån måste bli osäkra och att sådana aktstycken därför i en helt annan grad än en statsbudget bära prägel av en prognos. Fasthåller man emellertid vid denna karaktär hos en nationalbudget så är det svårt att instämma med dem som påminna om att finansministerns uppgift i gamla goda tider begränsade sig till en statsbudget vid dessa tillfällen och att detta vore någonting som man borde komma tillbaka till. Jag tror tvärtom att en nationalbudget fyller sin uppgift även sedan man, för att citera en tidning, på nytt kunnat överlämna samhällsbalansen åt de automatiska krafter — den internationella guldmyntfoten och den fria prisbildningen — som tidigare reglerat det ekonomiska livet såväl utåt som inåt. Nu är nationalbudgeten alldeles särskilt på sin plats, eftersom man varken kan lita till den ena eller den

andra av dessa krafter. Men även om så hade varit fallet, måste det väl ändå betraktas som värdefullt att vid bestämmande av statens utgifter och inkomster ha en föreställning om vad man har att vänta av näringslivet och det svenska folkhushållet i dess helhet. Låt oss därför även i fortsättningen få en nationalbudget i samband med statsbudgeten, åtminstone så länge vi inte ansett oss kunna konstatera, att beräkningar av detta slag lida av en så stor osäkerhet, att de sakna allt värde i sammanhanget.

Vad som framför allt tilldrager sig uppmärksamhet i nationalbudgeten är, att det s. k. inflationsgapet synes vara på väg att försvinna. Frågan är naturligtvis om beräkningarna verkligen komma att hålla på denna punkt. Kanna vi nå en produktionsökning på 400 miljoner kronor under 1949, och kommer verkligen exporten att ge det belopp, som beräknats? I förstnämnda hänseende är uppenbarligen skördens storlek av stor vikt liksom tillgången på erforderliga råvaror för vår industri. Beträffande efterfrågan på våra varor utomlands äro naturligtvis våra förhandlingar i viss mån av betydelse. Det är sannolikt att den exportnämnd, med ledamöter från näringslivet, vilken nu är under tillsättande, kan komma att få betydelse för exportens främjande. Rent psykologiskt bör nämndens tillsättande även få en god verkan inom landet. De tidigare beskyllningarna mot regeringen för självtilträcklighet, vilka inte få avvisas som obefogade, kunna säkerligen väntas i någon mån bli avtrubbade, om denna nämnd får ett verkligt inflytande på frågorna. Exportmöjligheterna äro naturligtvis också i viss mån avhängiga av de priser, vartill vi kunna sälja. Sänkningar av våra exportpriser kunna skapa svårigheter för vår produktion. I ett sådant läge får man kanske inte utan vidare avvisa tanken på en valutadevalvering. Visserligen medför en sådan svårigheter i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

andra hänseenden, men läget kan bli sådant, att man blir tvungen att kryssa mellan tvenne skär.

Om balans i samhällsekonomin verkligen uppnås under 1949, vinnns den naturligtvis inte utan att vi måste betala ett pris för den. Den enskilde medborgaren kan måhända betrakta det som ett offer att han i det sammanhanget inte får ökad arbetsförtjänst eller högre betalning för sina varor. Men för folket i dess helhet utgör detta uppenbarligen ingen nackdel utan tvärtom. Svenska folket kan inte leva upp mer än det frambringar. Om löner och priser samtidigt stiga, så blir ju ingen fetare på det. En annan sak är, att meningarna kunna vara delade om olika medborgargrupperns andel i vad folkhushållet frambringar och att vissa kategorier med fog kunna känna sig missgynnade. Jag drar mig inte för att i detta sammanhang nämna just mjölkproducenterna, som av statsmakterna utan tvivel äro satta i en stryckklass.

Till de uppoffringar vi måste underkasta oss för att åstadkomma stabilisering hänför jag däremot naturligtvis olägenheterna av och kostnaderna för våra regleringar. Dessa kostnader ha som bekant beräknats till ett tiosiffrigt tal, och de uppgå alltså till minst fyra procent av nationalproduktionen. Olägenheterna av produktionens hämmande och snedvridning samt de personliga obehagen ligga utanför denna kalkyl. Även om man håller i minnet, att en begränsning av lyximport och investeringar påyrkats — bl. a. från vårt håll — för att få statskeppet på rätt köl igen och att det i dagens läge inte är så särskilt mycket att göra beträffande regleringarnas avveckling, så bör man ändå inte underlåta att peka på regleringsväsendets avigsidor

detta inte för att klandra utan fastmer för att hos alla och envar inskräpa nödvändigheten av att man inte dröjer en dag längre än som behövs att efter

hand låta regleringarna gå till historien.

Hur paradoxalt det än låter få vi komma ihåg, att begränsningen av import på lyxvaror och begränsningen av investeringar, således införandet av dessa nya regleringar, ytterst syfta till att skapa möjligheter att efter hand avveckla hela regleringsväsendet. Vissa regleringar ha vi nyligen blivit befriade från. Brödet har blivit fritt, fodermedlen och veden likaså. Hur går det nu med tvättmedlen? Av pressen att döma är det ju dessa varor, som närmast äro i tur.

Återkommande till problemet om den samhällsekonomiska balansen tillåter jag mig efterlysa, hur regeringen nu ser på frågan om de s. k. obligationsköpen. Detta är visserligen närmast en riksbanksangelägenhet, men det är i alla fall någonting som man i det här sammanhanget inte kan se bort från på grund av dess inflationsdrivande karaktär. Enighet tycks ha nåtts om att dessa köp böra bromsas upp. Det vore högst intressant om något uttalande i ämnet kunde göras här.

Enligt vad som framgår av nationalbudgeten synes läget inte oväsentligt gynnsammare än vid motsvarande tid i fjol. Ekonomisk stabilitet tycks ju i alla fall vara inom räckhåll. Att importen och exporten där väga jämnt säger inte så förfärligt mycket. Det betyder endast att man förklarar, att man inte tänker tillåta en import som är större än exporten. Något mera vittgående slutsatser bör man i stället kunna draga av det förhållandet, att vi tyckas kunna åstadkomma en inre balans. Likväl frågar man sig om det inte möjligen kan vara så, att vi trots allt leva över våra tillgångar. Hur är det med vissa av våra varaktiga nyttigheter? Sker det inte en viss nedslitning utan en motsvarande förnyelse? I fråga om t. ex. transportapparaten har man ju på känn, att så kommer att ske. Detta gäller både

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vägarna och bilparken. I den mån detta är fallet och i den mån en tillräcklig kompensation inte kommer till stånd genom att det på andra områden investeras mer än som förslits, så måste man säga, att sådant inte är hållbart i längden. Jag menar alltså att fråga är huruvida en tillräcklig nettoinvestering verkligen äger rum. Om så inte är fallet vill det till en ökning av produktionen. Alla ansträngningar måste inriktas på en sådan, så att vi inte i stället nödgas vidtaga något så motbjudande som en ytterligare konsumtionsbegränsning.

I detta sammanhang skall jag tillåta mig att göra ett par detaljerinringar i fråga om sättet för balansens åvågabringande. Jag syftar på investeringarna, närmare bestämt på väg- och bostadsbyggandet. Beträffande bostadsbyggandet får man ett klart intryck av att landsbygden drabbats ojämförligt mycket hårdare vid begränsningarna. Om man jämför förhållandena under exempelvis 1947 och 1949 finner man, att under 1949 iordningställdes cirka 39 000 lägenheter i tätorterna — de s. k. kvotorterna — och omkring 17 000 på landsbygden. För år 1949 räknar man med en sänkning till cirka 33 000 lägenheter för kvotorterna, d. v. s. en reducering med omkring 15 procent. För landsbygden räknar man blott med 10 000 lägenheter, d. v. s. en minskning med cirka 40 procent. På denna punkt — när det gäller bostadsproduktionen för landsbygdens vidkommande — kan jag inte instämma med herr Ohlin, som ju ger ett indirekt godkännande av vad som här föreslagits genom att säga, att han inte vill att regeringen skall gå längre än den redan gjort i sitt förslag.

Jag förstår mycket väl att man kommer att bemöta dessa anmärkningar med att framhålla nödvändigheten av att dra folk till produktionen och att industrien till övervägande del är lokaliserad till tätorterna, varför dessa måste gynnas med bostäder. Det kan

så vara. Men tänk på att vi i alla fall ha omkring hälften av allt folket utanför tätorterna och att en politik, som går ut på att flytta över allt fler människor till tätorterna, säkerligen kommer att få mycket ogynnsamma verkningar för vårt folk.

Man har även farit förhållandevis ovarsamt fram med byggnadskvoten för jordbruk, skogsbruk och fiske. Tillståndsgivningen under 1947 var uppe i ca 60 miljoner kronor, vartill kom ett inte oväsentligt tillskott enligt den s. k. familjebyggarregeln. Nu beräknar man kvoten till 45 miljoner kronor och förbjuder samtidigt byggen med stöd av familjebyggarregeln. I förbigående tillåter jag mig framhålla, att en redovisning av skälen för slopandet av denna regel skulle vara av intresse.

Till sist vill jag i det här sammanhanget uttala den meningen, att beskärningarna även gått förhållandevis hårt ut över vägbyggandet, varigenom de väglösa och mycket fattiga bygdernas folk fått uppleva ytterligare en besvikelse i fråga om möjligheten att få en dräglig tillvaro på sin nuvarande bostadsort. Man hejdar inte flykten från landsbygden genom att lova de sämre lottade rätt till bostäder och vägar om ett par tre årtionden.

Innan jag övergår till att säga några ord om enskilda poster i budgeten och vad som kan ha samband med dem skulle jag vilja understryka den uppfattning, som framförts i den offentliga debatten om olägenheterna av de stora reservationerna. Dessa uppgå i runt tal till 4 miljarder kronor, vilket ju inte är så värst mycket mindre än hela årsbudgetens summa. Utan riksdagens hörande skulle alltså statens medelsförbrukning för det kommande budgetåret kunna nära nog fördubblas. Nu är det ju ingen risk för detta. Finansministern förklarar, att endast ca 10 procent av reservationerna komma att tas i anspråk, men nog är det oegentligt med det nuvarande systemet. Emellertid är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det kanske ofrånkomligt för att man skall kunna fullfölja det syfte, som givit upphov till denna anslagstyp, nämligen att undvika ett påskyndande av medelsanvändningen mot budgetårets slut för att pengarna inte skola frysa inne. Säkert är emellertid, att frågan om dessa anslags vara eller icke vara i den nuvarande formen förtjänar att allvarligt övervägas. De båda senaste världskrigen ha lärt det svenska folket inse betydelsen av att äga ett produktionskraftigt jordbruk. Det hade, som många gånger framhållits, under det andra världskriget över huvud taget icke varit möjligt att förse vårt folk med livsmedel i ens tillnärmelsevis tillräcklig omfattning, om vi icke hade haft att tillgå vårt eget svenska jordbruk. Även för våra strävanden att övervinna den nu rådande ekonomiska krisen spelar jordbruket en mycket väsentlig, för att icke säga rent avgörande roll. Vår valutareserv har starkt minskats, vilket i hög grad nedsatt vår rörelsefrihet inom utrikeshandeln. Om vårt jordbruk kan öka sin produktion, minskas härigenom anspråken på utländska valutor för införsel av icke endast livsmedel utan även av fodermedel för jordbrukets eget behov. Den dåliga skörden 1947 medförde anspråk på valutatillgången för import av just dessa varugrupper. Ju mer jordbruket kan öka sin produktion, desto mer valuta kan ställas till förfogande för import av sådana varor, som icke kunna frambringas inom landet utan måste köpas utifrån. Men även om vi valutamässigt sett hade bättre möjligheter att importera livsmedel, är det ingalunda säkert, att vi kunde köpa allt vad vi önskade. Världens livsmedelstillgångar äro nämligen för knappa i förhållande till konsumtionsbehovet.

Den utveckling i riktning mot en överproduktion inom landet, som bl. a. 27-mannakommitténs majoritet ansåg sannolik, har ingalunda inställt sig. Icke heller utlandet har kommit att

uppvisa en sådan bild, som denna kommittés majoritet föreställde sig. Då krigets skadegörelse tydligen har varit större än man tidigare räknat med och folkökningen fortsatt, har livsmedelsproduktionen kommit att bli otillräcklig.

Under nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition har i jämförelse med föregående budgetår föreslagits en minskning med 40 milj. kronor i fråga om anslaget till kostnader i samband med det statliga företaget Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet. Det är mycket intressant att taga del av hur denna minskning uppkommit. Saken lär förhålla sig på följande sätt.

Spannmålsbolaget har under de senare åren utifrån inköpt vissa spannmålspartier. Priserna ha varit mycket höga och eftersom det icke ansetts lämpligt att låta dessa priser slå igenom på den svenska marknaden, så har bolaget varit tvunget att sälja den importerade spannmålen till priser, som legat under inköpspriset. Förlusten har täckts av staten. Nu ha vi fått en god skörd, och man behöver därför icke importera spannmål till priser, som äro förlustbringande för det allmänna. Detta förhållande kan sannerligen vara värt att uppmärksamma för dem som tycka om att i olika sammanhang tala om de, som man säger, stora subventionerna till våra jordbrukare.

I det långtidsprogram för vår ekonomi, som regeringen överlämnat till Marshallorganisationen i Paris, kalkylerar man med en ökning av jordbruksproduktionen med 8,5 % fram till 1952. Skall detta mål kunna uppnås — och helst borde man försöka komma ännu ett stycke längre — finns det nog skäl att gå försiktigt fram med jordbrukets s. k. yttre rationalisering. Det mindre jordbruket svarar för en betydande del av vår livsmedelsproduktion. Därför borde det enligt min uppfattning läggas stor vikt vid att intensifiera och rationalisera produktionen, icke bara

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inom det större och medelstora jordbruket, där dessa förbättringar redan kommit långt, utan även inom det mindre jordbruket. Det finns helt visst många fler småbruk, som ekonomiskt kunna stå på egna ben under de nämnda förutsättningarna, än vad 27-mannakommitténs majoritet och dåvarande jordbruksministern räknade med, när 1947 års principbeslut om den framtida jordbrukspolitiken tog form. Den nuvarande jordbruksministern har också som bekant tillsatt en särskild sakkunnigkommitté för att utreda möjligheterna att intensifiera jordbrukets produktion. Man har kanske på sina håll velat utdöma småbruket som produktionsform, men det är säkert klokast att något vänta med ett sådant domslut. Småbruket kommer säkerligen att även i framtiden kunna i stor utsträckning hävda sin ställning.

Ett allvarligt problem inom vårt jordbruk f. n. utgör övergången till kreaturslösa jordbruk. I vissa delar av landet har utslagningen av hela nötkreatursbesättningar på gårdarna tagit en oroväckande stor omfattning. Tills vidare har dock mjölkproduktionen kunnat hållas uppe något så när, därför att avkastningen kunnat ökas bl. a. genom djurmaterialets förbättring. Hur det kommer att bli i framtiden i detta avseende är emellertid en annan sak. Mjölkproduktionen är icke lönsam, och därför kan man befara, att övergången till kreaturslösa jordbruk kommer att fortsätta i ökad omfattning. I så fall torde det icke dröja alltför länge, förrän det inställer sig svårigheter att ordna mjölkförsörjningen.

Jordbrukarnas egna organisationer ha insett faran av en sådan utveckling och beslutat undersöka omfattningen av övergången till kreaturslösa jordbruk samt därmed sammanhängande förhållanden. Det skulle säkerligen vara klokt, om statsmakterna, sedan denna undersökning blivit färdig, ville medverka till de åtgärder, som fordras för att

mjölkförsörjningen skall kunna säkerställas. En förbättring av mjölkproduktionens lönsamhet är ofrånkomlig. Den stabilisering av priser och löner, som nu håller på att upprättas, är i och för sig nödvändig. Men den bör icke få lägga hinder i vägen för en ekonomiskt riktig avvägning av priserna inbördes mellan olika varugrupper. Detta gäller för både jordbrukets och andra näringsgrenars produkter.

Det är glädjande att konstatera, att Kungl. Maj:t ansett värden om våra skogar vara en så viktig angelägenhet att, trots de ekonomiska svårigheterna, en höjning av medelsanvisningen begärts i syfte att öka skogsvårdsarbetena. Anslaget har föreslagits bli höjt från vad som erfordrades för fjolåret 55 till 65 % av det s. k. normalprogrammet. Sedan huggningarna av brännveden numera så avsevärt beskurits, kan man säkerligen räkna med att en del s. k. dold arbetskraft under vissa tider av året skall stå till förfogande för skogsvårdande åtgärder. Utökningen av programmet torde därför ur arbetsmarknadssynpunkt knappast komma att medföra några större olägenheter.

I detta sammanhang kan det vara lämpligt att uttala en tillfredsställelse över att den s. k. virkeskvoteringen i Norrland numera hör till en gången tid och att även områdesindelningen i landet i dess helhet fått ett grundskott, sedan industrien i dagarna erhållit generellt tillstånd att från vilken ort som helst i landet förse sig med behövliga råvaror. I den situation, som nu råder med ojämnheter i råvarutillgångarna mellan olika delar av landet, var detta säkerligen en mycket välbetänkt åtgärd. När de kinesiska murarna kring överskottsområdena raserats, kan man nämligen vänta en viss överflyttning till bristområdena, vilket naturligtvis är till gagn för produktionen i landet.

Tidigare i detta anförande har jag i korthet berört landsbygdens behov av vägar. Jag vill nu säga ytterligare några

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ord härom för att framhålla, hur jag ser på den behandling, som vägfrågorna fått i årets 6:e huvudtitel. Åtminstone för vissa slag av vägtyper verkar det nästan, som om det icke skulle bli något vägbyggande alls. Under hänvisning till att det finns betydande reservationer har nämligen kommunikationsministern hemställt endast om ett formellt anslagsbelopp om 100 kronor. Vid förfrågningar hos myndigheterna göra dessa emellertid gällande, att medlen äro förbrukade. Man förklarar detta på så sätt, att så snart ett vägföretag igångsatts, ha myndigheterna med hänsyn till den nuvarande begränsade medelsanvisningen ansett sig nödsakade att reservera ett belopp, som är tillräckligt stort för hela vägföretagets fullbordande. Sedan några få större vägföretag igångsatts, äro under sådana förhållanden möjligheterna att igångsätta nya vägföretag helt utslutna. F. n. äro inga medel tillgängliga för nya vägföretag av denna typ, har man hävdat från myndigheters sida. Här föreligger således ett förhållande, som måste klaras ut på något sätt.

När jag nu talar om vägarna, kan jag icke underlåta att ställa en fråga beträffande personalstocken i vägförvaltningarna. Trots att arbetsuppgifterna för vägförvaltningarna minskat sedan förstatligandet, har personalstocken — det råder en utbredd uppfattning här om — hos vägförvaltningarna undergått en förändring i motsatt riktning och således väsentligt ökat. Jag tror, att det vore angeläget att få utklarat, hur det verkligen förhåller sig med den saken.

Att i tider, när en så stor överbalansering av budgeten anses nödvändig, genomföra mera betydelsefulla skattesänkningar är väl knappast möjligt. Jag tror emellertid, att det ändå har sin betydelse, att man icke helt ignorerar den olust över höga skatter, som otvivelaktigt föreligger. Det skulle säkert vara utomordentligt värdefullt att veta i vad mån skatterna verkligen begränsa pro-

duktionen och huruvida en förändring av skattesystemet är möjlig i syfte att avhjälpa dessa olägenheter utan att man samtidigt förringar värdet av de sociala välfärdsåtgärder, som vi varit med om att bygga upp. Talet om skattelindring för övertidsinkomster låter bestickande, men hur skall saken ordnas i praktiken för låt oss säga en snickare eller en jordbrukare. Frågan är om detta spörsmål kan lösas på annat sätt än i form av en generell skattesänkning. En dylik förutsätter väl emellertid en produktionsökning. Vi få hoppas att en sådan inträder inom närmaste tiden och då föranleder en skattesänkning.

Det är många som leka med dylika tankar utan att ge några närmare anvisningar om hur det hela skall ordnas. Enligt uppgift i pressen lär herr Ohlin vid ett sammanträde med folkpartiets riksdagsgrupp ha uttalat, att det är en viktig uppgift att se till att det svenska folket får behålla en större del av sina inkomster, än vad f. n. är fallet, utan att detta behöver innebära, att den sociala standarden försämras. Det är säkert även andra än folkpartiets ledamöter, som äro intresserade av dylika åtgärder. Men hur skall man ordna detta? Är det möjligt att göra något för dagen eller är det ett framtidsperspektiv, som herr Ohlin sysslar med i sina tal? För egen del tror jag, att det här rör sig om ett s. k. långtidsprogram på beskattningens område, som man tyvärr icke kan tänka sig realiserat i år utan först när man fått en produktionsökning.

Herr talman! Den budget, som presenterats, är trots allt en budget i knapphetens tecken. Vi klandra icke regeringen härför. Den nu föreliggande budgeten är ett försök att rätta mun efter matsäcken.

Herr FAST: Jag skall börja mitt anförande med att säga några ord om ett spörsmål, som herr Ohlin berörde här

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i dag. Herr Ohlin ansåg det vara ytterst önskvärt att nu få till stånd en reform, som fördelade mandatet i andra kammaren på ett rättvisare sätt än det nuvarande valsystemet. Jag lyssnade mycket noga på herr Ohlins tonfall och på vad han yttrade. Om jag uppfattade honom rätt, betonade han mycket starkt, att han var anhängare av en långt driven rättvisa. Jag minns nu icke precis hur hans ordalag föll. Jag har här i min hand en utredning — jag har icke gjort den själv — men vars riktighet jag icke har någon anledning att betvivla. Denna utredning visar, att om vi vid 1948 års val haft en riksvalkrets, så skulle högern ha fått ytterligare fem mandat och kommunisterna sex. Dessa mandatvinster skulle ha fått betalas med fyra mandat från folkpartiet, fem från socialdemokraterna och två från bondeförbundet.

Jag vill emellertid redan nu säga ifrån att jag icke vill vara med om ett valsystem, som skall bygga på millimeter-rättvisa och således grundas på en riksvalkrets. Jag hoppas, att de direktiv som skola ges för den kommande utredningen på detta område, skola bli sådana, att man får söka sig fram på andra och rimligare vägar.

Jag har tagit upp detta problem för att starkt betona, att jag — liksom jag tror icke heller den socialdemokratiska riksdagsgruppen — icke är motståndare till att en utredning kommer till stånd. Vi önska emellertid, att denna utredning skall vara förutsättningslös och att partierna skola stå obundna för att pröva de resultat, som man kommer fram till när denna utredning är färdig.

Den ekonomiska politiken har ju under en ganska kort tidrymd varit föremål för stora debatter vid icke mindre än två tillfällen. Dagens debatt torde därför icke komma att ge anledning till några särskilt nya synpunkter utöver dem, som tidigare anförts. Man kan naturligtvis beröra en del detaljsiffror i budgeten. Jag har emellertid

ingen anledning att för mitt vidkommande gå in på dylika detaljuppgifter.

Vad som hittills framkommit under debatten har mest haft karaktären av att man velat deklarerat den känsla av olust, som man känner inför regleringarna, och en bestämd önskan att komma tillbaka till ett samhälle utan regleringar på det ekonomiska livets område. Jag undrar emellertid, om man icke överanstränger sig en smula i sina olustdeklARATIONER. Jag är nämligen livligt övertygad om att, därest vi i dagens läge haft en regering från oppositionspartierna, denna regering skulle varit tvungen att behålla de allra flesta av de nu gällande regleringarna. I varje fall gäller detta vissa kristidsrestriktioner.

Såvitt jag kan bedöma, står en strängt liberal linje här hemma åtminstone i viss motsatsställning till den politik, som man nu tycks börja inleda i Förrenta staterna. Där har man ju prövat på det totalt fria systemet. Men där är man nu beredd att gå in på vissa regleringsåtgärder. Hur långt man där kommer att gå, vill jag emellertid icke yttra mig om.

Det är i själva verket icke särskilt anmärkningsvärt, att budgeten och finansplanen blivit olika bedömda i tidningspressen och på andra håll. På vissa håll har man ansett, att finansplanen är alltför optimistisk samt att inre och yttre balans icke kunna uppnås med de medel, som regeringen tillämpat och i fortsättningen avser att tillämpa. På andra håll åter har man ansett, att den kraftiga överbalanseringen av budgeten icke skulle vara erforderlig, utan att man i stället skulle kunna genomföra betydande skattesänkningar. Ja, här har man väl, liksom så många gånger annars, att göra med människors olika kynne, då det gäller att göra pessimistiska och optimistiska bedömningar både av dagens och den närmaste framtidens läge. För egen del tycker jag, att regeringen vid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppgörandet av denna budget och finansplan sannerligen icke hängett sig åt några ljusblå bedömanden utan i stället tagit hänsyn till föreliggande fakta. Jag är emellertid angelägen betona, att det givetvis är vanskligt att speciellt i fråga om vår export kunna göra några beräkningar för en så pass lång tid, som budgeten omsluter. Det är ett känt förhållande, att alla länder vilja sälja allt vad de producera för export, men köpa endast värdefulla nyttovaror och svåråtkomliga råvaror. Emellertid finns det inte, med tanke på de handelsavtal för kommande period, som på senaste tiden slutits, någonting som jävar antagandet att regeringens beräkningar skola hålla streck och att det sålunda skall bli möjligt för oss att köpa för vår försörjning och produktion nödvändiga råvaror, hel- och halvfabrikat, och att sålunda den beräknade produktions- och exportökningen skall kunna åstadkommas.

Nu är det klart att så ovisst som läget för närvarande är i världen, kunna störningar inträffa, som fullständigt kullkasta alla beräkningar, men mot sådana händelser är det alldeles omöjligt att säkra sig. Jag är inte heller blind för att prisutvecklingen i vissa länder kan gå i sådan riktning, att vår export utsättes för vissa svårigheter. Jag tror emellertid att vi alla äro ganska glada över den balans, som enligt gjorda beräkningar kunnat vinnas i den svenska utrikeshandeln och för vilken ganska goda sannolikhetsskäl tala.

Man har velat framställa regeringens politik, när det gäller åtgärder mot krisen, så som om regeringen först för kort tid sedan upptäckt den brist på balans, som förefunnits såväl inåt som utåt, och att regeringen först nu företagit åtgärder häremot. Detta är ju inte med verkligheten överensstämmande. Det är tvärtom så, att den restriktiva politik, som förts under två

år, har lett fram till att vi för år 1949 icke behöva räkna med det inflationsgap på 1 000 milj. kronor, som man tidigare kalkylerat med — så sent som den 1 januari 1948 var ju detta fallet. Men därmed äro vi givetvis ingalunda ute ur farozonen, utan vi måste föra en återhållsam och restriktiv politik även under nästa budgetår. Framgångarna visa emellertid enligt mitt förmenande, att vi kunna utan nämnvärd sänkning av levnadsstandarden arbeta oss ut ur krisen och nå ett mera stabilt jämviktsläge, där det blir möjligt att avskaffa eller lätta på en del av de nu befintliga restriktionerna och regleringarna, som givetvis inte äro eller få bli något självändamål.

Jag sade att vi inte nämnvärt ha behövt sänka levnadsstandarden för vårt folk. I verkligheten ligger det väl så till att denna standard genomsnittligt är cirka 10 procent högre än när kriget bröt ut, och för vissa grupper, nämligen de barnrika familjerna och folkpensionärerna, ha vi kunnat åstadkomma en betydligt högre standardökning. Detta har givetvis medfört vissa svårigheter genom den ökade efterfrågan på varor, särskilt från dessa senare stora befolkningsgrupper, vilka tidigare haft en betydande underkonsumtion. Men det är väl inte många i denna kammare, som skulle vilja ha denna standardutjämning ogjord, även om den har lett till en ökad totalkonsumtion och ett högt skattetryck. Alla medborgare i ett kultursamhälle böra enligt mitt förmenande kunna ställa anspråk på en anständig utkomst och en relativ trygghet även under ålderdomens dagar och vid inträffande sociala olyckor. Jag anser att man helt enkelt inte kan avstå från att företaga en dylik standardutjämning, även om man därigenom skulle råka rubba förhållandena för vissa privilegierade grupper i samhället.

I såväl tidningsartiklar som politiska föredrag har läget i vårt land ibland

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

framställt såsom om vårt folk levde vid eller under svältgränsen eller som om vi åtminstone måste avstå från sådant som över huvud taget gör livet vårt att leva. Dessa uttalanden, tillkomna som de varit i partipolitiskt syfte, ha väl inte gjort så stort ohägn inom landet, ty medborgarna ha ju själva möjlighet att göra jämförelser mellan förr och nu, men genom sitt återgivande i en del av utlandspressen ha uttalandena onekligen skadat vårt land och dess anseende. Det kan väl också knappast vara några fosterländska syften, som man velat främja, när man på detta sätt målat falska bilder av förhållandena i vårt land.

I verkligheten är det ju så, att det här i landet funnits en jämn sysselsättning för alla som velat arbeta — vi ha t. o. m. haft en överfull sysselsättning med de svårigheter som följa därav. För de stora flertalet medborgare här i landet har det skett en standardhöjning, och vi ha också fått till stånd en inkomstutjämning för eftersatta folkgrupper, vilka, såsom jag nyss nämnde, tidigare haft en betydande underkonsumtion. Vi ha inte heller i vårt land haft någon sådan varubrist, att inte livsbehoven kunnat tillgodoses i en utsträckning, som inte alltför mycket avviker från människornas normala livsföring.

Jag har, herr talman, haft ett behov av att säga detta på grund av all den kverulans, som förekommit, och det myckna gnat, som man hört från vissa håll över hur utomordentligt dåligt ställt vi ha det i vårt land.

Den åtstramning, som har skett och som måste fortsätta ännu någon tid framåt — åtminstone under nästa budgetår — bör enligt mitt förmenande skapa förutsättningar för att vi skola kunna hämta in vad som nu måst efter sättas i fråga om sådant som är både gagneligt och önskvärt. Jag är för min del så optimistisk, att jag vågar tro att de gjorda sociala framstegen skola

kunna vidmakthållas och att vi skola kunna föra ut i levande livet de sociala reformer, vilkas verkställighet nu måste något uppskjutas. Ja, jag tror att det skall vara möjligt att ta ytterligare steg på reformernas väg. Detta borde ju underlättas av att man nu även inom de borgerliga oppositionspartierna, att döma av bekännelserna från den senaste valrörelsen, är besjälad av en verklig reformvilja.

Jag vet mycket väl, herr talman, att i vissa kretsar anses en skattesänkning vara det allra angelägnaste av allt. Några anvisningar, som enligt min mening äro godtagbara, för hur en sådan mera betydande skattesänkning skall kunna företagas har man emellertid inte lämnat. Man har bara sagt: »Lämna näringslivet fullständigt i fred. Låt de fria krafternas spel få tillräckligt utrymme. Minska skatterna för de stora inkomsttagarna. Ge möjlighet till en friare prispildning, så att det lönar sig att producera.»

Är detta, herr talman, verkligen ett acceptabelt program i dagens läge med det inflationshot, som vi där stå inför? Ja, jag skulle vilja fråga, om det i dagens läge över huvud taget finns någon som tror att den väg, som sålunda anvisats, är framkomlig. Jag underskattar ingalunda de fria krafternas spel på näringslivets område, men vi måste ju också se till vad som i dagens läge är möjligt, och gör man det, kan jag inte finna annat än att en sänkning av skatterna också måste medföra en minskning av statsutgifterna. Ingen har emellertid förklarat sig villig att sänka den sociala standarden, och jag förmodar att ingen heller vill vara med om några nedprutningar på jordbrukets område. Och vad försvarskostnaderna beträffar, erinrar jag om att det i andre vice talmannens anförande här nyss klart lyste fram att man från högerns sida kommer att kräva ganska betydande förstärkningar av det svenska försvaret med därav föl-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jande utgiftsökningar. De automatiska utgiftsökningarna komma vi inte ifrån. Våra vägar och kommunikationer måste utbyggas, och bostadsbyggandet kan enligt mitt förmenande icke klara sig utan ett betydande stöd från samhället.

I detta sammanhang vill jag säga några ord till herr Ohlin, som framhöll att förr i världen kunde ju bostadsbyggandet ske utan att samhället behövde uppträda som byggherre. De enskilda byggde med hjälp av lån och amorterade sedan lånen med sparmedel. Ja, detta är visserligen sant i viss utsträckning, men man får inte glömma, att vi då egentligen byggde ganska litet och att det, när samhället, d. v. s. både staten och framför allt kommunerna, inkopplades på denna verksamhet, förelåg ett nödläge, där enskilda inte längre ville ta riskerna och där valet stod mellan att antingen låta allt gå vind för våg eller att företaga ett ingripande från samhällets sida. Emellertid lägga ju inte vare sig de nuvarande statliga bestämmelserna eller den kommunala bostadspolitiken, så långt jag känner till, några hinder i vägen för egnahemsbyggarna, utan man gör allt vad man kan för att uppmuntra sådan verksamhet. Det finns sålunda ett betydande utrymme för dem som äro hågade att på detta sätt göra sparsatsar.

Jag såg i en tidning häromdagen ett uttalande om att tiden nu vore inne för att tillsätta en stor besparingskommitté med uppgift att se efter om inte statens utgifter kunde nedbringas. Det är ju ett realistiskt resonemang, såtillvida att man inser att om man skall kunna få till stånd några större skattesänkningar, måste det också ske besparingar i fråga om utgifterna. Jag har inte heller något emot tillsättandet av en sådan besparingskommitté, men tillåt mig, herr talman, säga att man inte bör hysa några överdrivna förhoppningar om det resultat, till vilket kommittén kan komma

fram. Vi ha tidigare haft sådana utredningar, men resultaten ha blivit mycket obetydliga. Vi ha också haft en utredning med syfte att åstadkomma besparingar inom kommittéväsendet, och vi ha i anledning därav förpuppat och avskaffat kommittéer, vilket haft till följd att det nödvändiga utredningsarbetet sedan fått drivas i ett forcerat tempo, som varit till väsentligt ohägn för det hela. Jag tror, herr talman, att i båda dessa avseenden är en lugn och jämn takt att föredraga och att det bästa alltså är att vi själva här i riksdagen ta vara på de möjligheter till besparingar i fråga om statsutgifterna som kunna föreligga.

När man talar om skattetrycket, glömmar man så lätt bort det kommunala skattetrycket. De kommunala skatterna uttagas ju efter den proportionella metoden och måste därför drabba de små och medelstora inkomsttagarna tyngre än andra skattebetalare. Jag tror inte att man kan göra ett riktigt bedömande av vår beskattning utan att ta i betraktande också de kommunala skatterna, och när det gäller de senare är jag, även om jag är medveten om att man måste gå fram med stor försiktighet, så att man inte berövar kommunerna alla möjligheter att i ett krisläge täcka sina utgifter, fullt på det klara med att det måste ske en reform och att ju fortare den kommer, desto bättre.

I övrigt vill jag, när det gäller den skattereform som ännu inte kommit till uttryck vid medborgarnas skattebetalning, erinra om att samtliga partier voro ganska ense därom. Den enda mer väsentliga skiljaktighet, som förelåg, var att de borgerliga oppositionspartierna inte ville att kvarlåtenskapsskatten skulle införas, men jag vågar nästan göra gällande, att det hade varit möjligt att åstadkomma en kompromiss med åtminstone något av dessa partier genom en skärpning av den vanliga arvsbeskattningen. Vidare ville man från folkpartiets sida ha en något mju-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kare skatteskala för de större inkomsterna och förmögenheterna — jag bortser från de särskilda önskemål som högern hade i detta sammanhang. Men allt detta är dock inte av den storleksordning, att man kan tala om att det i ena fallet skulle bli ett mycket högt skattetryck och i det andra fallet motsatsen. Det är bara detta som jag har velat framhålla.

Vi måste också ha klart för oss, att det nuvarande skattesystemet omfattar både indirekta och direkta skatter, och eftersom staten ju måste ha en viss summa till sitt förfogande, ifall det inte lämnas anvisning om nedprutning av utgifterna, måste staten vid en sänkning av de direkta skatterna ta ut vad som resterar i form av indirekta skatter. Men även de indirekta skatterna äro i många fall ganska höga, och det finns ju också här en gräns, där de indirekta skatterna motverka sitt eget syfte och som man sålunda inte bör överskrida.

Jag vill i detta sammanhang passa på att säga, att det är verkligen tråkigt att upplysningen här i landet skall vara så dålig att man, såsom ibland har skett, blandar ihop t. ex. källskattebetalningen med skattetryckets höjd, två saker som ju inte ha ett spår med varandra att göra. Alla här i kammaren veta, och jag tycker att hela svenska folket borde veta det, att källskatten endast är ett sätt att betala in skatt och att denna uppboordsreform kommit till för att gagna skattebetalarna. Jag erinrar mig att jag, när frågan var aktuell, hade ett samtal med finansministern och att jag då frågade honom, om han trodde att staten skulle få några ökade inkomster efter reformens genomförande. Han trodde emellertid i likhet med mig att det inte skulle bli tal om någon så betydande ökning, att detta kunde vara ett motiv för reformen, utan motivet måste i stället vara att man ville undanröja de olägenheter, som föranleddes av att det skulle gå två år mellan inkomster-

nas förvärvande och skattens erläggande, olägenheter som voro synnerligen stora för vissa medborgargrupper. Den upplysningsverksamhet, som senare bedrivits beträffande denna reform, har emellertid varit av sådan art, att den inte skulle få någon vacker benämning, om man närmare skulle karakterisera den, och jag avstår därför, herr talman, från att göra det.

Men det finns ju, har man sagt på tal om skattelättnader, 721 milj. kronor i överbalansering av budgeten, och det bör väl ge utrymme för betydande skattesänkningar. Jag tror att i nuvarande läge äro vi alla fullkomligt överens om nödvändigheten av att överbalansera budgeten med ett betydande belopp. Men ingen vågar väl göra något uttalande om huruvida i framtiden ett liknande belopp kan stå till förfogande för skattesänkningar. Vad vi veta är, att beslutade men ännu icke genomförda reformer tarva betydande utgiftsökningar. Samma är förhållandet med vissa både önskvärda och nödvändiga ting, som vi nu under ett par års tid måst avvara. Men om produktionsökningen kan fortsätta och förhållandena ute i världen gå mot en ekonomisk och politisk stabilisering, då borde det väl finnas utrymme för en skattelättnad och då föreligger ju inte heller behovet av en överbalansering av budgeten.

Jag har, herr talman, en stark känsla av att vi hålla på att arbeta oss ut ur krisen. Naturligtvis få vi här som alltid lov att vara en smula optimister, och varför skulle vi inte vara det, ty annars skulle ju livet i nuvarande tid knappast kunna levas. Men om vi skola lyckas i vårt arbete, tarvas det medverkan från alla ansvariga medborgare och grupper av medborgare, icke minst arbetsmarknadens parter. Och i detta sammanhang vill jag, herr talman, passa på att från denna talarstol ge ett erkännande för den villighet till medverkan, som i stort sett präglat arbetare- och tjänstemannorganisationernas inställning till saken.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Den vittnar om god medborgaranda, ansvarskänsla inför landet och kunskap om de ekonomiska sammanhangen. Att kommunisterna skulle försöka slå mynt av de fackliga organisationernas ställningstagande var ju på förhand fullständigt klart. Där förordar man ju lönestegringar. Visserligen har man sagt att de prisökningar, som man samtidigt också förordade, voro resultatet av ett tryckfel, men detta lilla tryckfel kanske ändå är en erinran om att man inte heller på det hållet kunnat helt frigöra sig från allt logiskt tänkande — åtminstone vill jag för min del gärna tyda det så. Dessa båda ting, lönestopp och prisökningar, måste följas åt. Löneökningar utan inflatoriska verkningar kunna endast ske i samma takt som produktionen ökar och detta, sedan yttre och inre ekonomisk balans uppnåtts. Det har ju alltid visat sig, att när de inflatoriska krafterna icke kunna hållas tillbaka eller hållas under fullständig kontroll i samhället, då kunna inte lönehöjningarna hålla jämna steg med prisökningarna. Arbetarnas ökade utarmning blir alltid resultatet av en sådan inflatorisk utveckling. Detta tycks emellertid inte bekymra kommunisterna, som spekulera i den allmänna oro och det kaos som uppstå i en dylik situation. Dess bättre synas medlemmarna i de fackliga organisationerna i allra största utsträckning ha fullt klart för sig vad resultatet för deras del blir av en inflatorisk utveckling.

För att inga missförstånd skola uppstå om vad jag menat, när jag talat om möjligheten av att nu vidtaga någon skattesänkning, vill jag betona att all önskvärd sparsamhet både för statens, kommunernas och landstingens del hör iakttagas. Det är nödvändigt med en samordning av den ekonomiska politiken, så att inte kommunernas politik kommer i motsättning till statens. Detta betyder, herr talman, att vi måste uppskjuta en del anläggningar för sjukvård och socialvård, som det särskilt för mig

känns ganska smärtsamt att behöva uppskjuta. Här är det emellertid nödvändigt, att man ser till att det sättes handling bakom ordet, så att det inte bara blir allmänna talesätt. Jag har emellertid den uppfattningen, att vi snabbt skola kunna ta igen vad som nu eftersättes.

Jag vill också understryka betydelsen av det enskilda sparandet, och i detta sammanhang vill jag passa på att säga, att om man från regeringens sida kan komma med några uppslag till att från samhällets sida uppmuntra den enskilda sparsamheten i olika sammanhang, så tror jag att den svenska riksdagen kommer att med mycken sympati behandla förslag härom.

Jag vill i samband med den ekonomiska politiken bara säga, herr talman, att det skulle vara av oerhört stor betydelse, om man inte bara finge deklARATIONER utan handling i levande livet, där man ser till att man handlar på ett sätt som överensstämmer med vad vi alla äro tämligen överens om. Jag tror att vi alla äro överens om att det är nödvändigt med en kraftig investeringsbegränsning, att vi tyvärr måste göra inskränkningar i byggandet både på det sociala och det kulturella området, att vi måste göra inskränkningar i fråga om bostadsbyggandet osv. Men det vore ju önskvärt, att man finge se detta i bygderna och att man där inte drev motsatt propaganda, inriktad mot samhällets åtgärder, men det är detta som så ofta sker. När vederbörande komma med sina klagomål så säger man: Ja, där ser ni resultatet av att vi ha en oduglig regering och en därav följande oduglig politik. Jag tror att man här skulle kunna ur upplysningssynpunkt kräva större objektivitet.

Ja, herr talman, det blir ju senare tillfälle att här i riksdagen uttala sig om den nordiska försvarssanverkan, varom förhandlingar pågått och alltjämt pågå. Vid detta tillfälle har man väl också ett fyliligare och bättre underlag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för bedömandet, än vad fallet är i dag. Jag vill dock säga att det skulle givetvis vara av värde, om de nordiska länderna samverkade på en enig linje, och det tror jag nog de flesta äro villiga att erkänna. Det är emellertid ganska självklart att för sådant samarbete måste finnas vissa bestämda förutsättningar, som jag i detta sammanhang inte har någon anledning att gå in på.

På tal om den svenska ståndpunkten har den, såvitt jag känner, icke genomgått några sådana förändringar att det berättigar till sådana uttalanden som skett i den kommunistiska tidningspressen. Där har man skildrat regeringens ställningstagande. Man har framställt saken, som om regeringen och sannolikt även riksdagen äro anhängare av en anslutning till atlantpakten men hållas tillbaka av fruktan för folkopinionen, för vilken den söker att dölja sina strävanden. Lika sanningslösa äro uttalandena om att svenska regeringen strävar till att fångsla Sverige vid dollarimperialismens politik. Är det så att kommunisterna känna sig tvungna att föra en dylik propaganda, ja, då har jag endast att uttala mitt beklagande till detta parti, som ändock vid så många tillfällen deklarerat att det är ett svenskt och uteslutande ett svenskt parti.

För dagen nöjer jag mig med att för egen del uttala, att jag alljämt anser att Sverige skall fasthålla vid sin linje att hålla sig utanför blockbildningar av stormakter och i händelse av krig söka hålla sig utanför detta. Om denna ståndpunkt kan bli hela Nordens, så kan jag inte se annat än att det skulle vara en betydande fördel. Jag erinrar om att vi, samtidigt som vi deklarerat neutralitet, också tydligt sagt ifrån att vi ämna efter måttet av våra krafter försvara denna neutralitet. Denna ståndpunkt komma vi helt visst att vidhålla, även om Norden blir ett enhetligt begrepp både i fråga om neutraliteten och försvaret härav.

Jag vill till sist framhålla, att vi äro

ett folk som håller hårt fast vid friheten och vid demokratien och anser all diktatur oförenlig med våra ideal, och därför äro vi beredda att offra mycket för bevarandet av våra frihetsvärden. Men jag vill också betona, att vi vilja ha ett fredligt umgänge med alla våra grannstater, och vi anse att det tillkommer folket i varje land att självt sörja för sin livsform och för sin statsstyrelse.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr **HAGBERG** i Luleå: Herr talman! Ännu för ett år sedan försäkrade den svenska regeringen att den ville föra en alliansfri politik och i händelse av en storkonflikt försöka hålla landet utanför. Den 6 april i fjol säger exempelvis utrikesministern att svensk medverkan i en blockbildning bara skulle öka friktionerna i världen. Samtidigt förklara statsråden Wigforss och Vougt, att om man skall tala om fara för Sverige, så är den större från väster än från öster. Herr Wigforss sade exempelvis, att det var mycket svårt att förstå, varför ryssarna skulle söka en anfallslinje över Skandinavien, medan det var lättare förstå att västmakterna söka baser här.

Nu är läget radikalt förändrat. Några månader efter de citerade uttalandena hade regeringen som bekant tagit initiativet till en skandinavisk militärallians. Det skedde samtidigt med att vårt land, i direkt strid mot de åsikter regeringen tidigare företrädde, anslöt sig till Marshallorganisationen och gjorde upp det bilaterala avtalet med USA som pålade oss stora förpliktelser och installerade en amerikansk kontrollkommission med vidsträckta befogenheter i den svenska huvudstaden.

Herr Ohlin förklarade för en stund sedan att de flesta av Marshallstaterna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ha i fråga om sin export redan överskridit 1938 års nivå. Men nu ha de fått order om att ytterligare öka exporten med 70 procent, samtidigt som de skola minska importen med 25 procent. En sådan order kan ju inte effektueras annat än med svält, och kunde den helt förverkligas, skulle man ändå enligt de uppgjorda beräkningarna ha ett direkt årligt underskott på ett par miljarder dollar. Dessutom måste denna politik bara öka svårigheterna. Den väldiga stegringen av den engelska importen måste tömma ut pundtillgångarna i Europa. Då komma vi att vid sidan av den tidigare dollarkrisen också få en pundkris, och därför är perspektivet av denna politik en ekonomisk kris.

I denna situation kräva amerikanerna av regeringarna en radikal förändring av deras politik. Om de inte kunna höja produktiviteten med 15 procent, måste de förlänga arbetstiden. Och för att riktigt illustrera vårt lands nya lydnds-förhållande inför husbondens krav skyndar sig den svenske regeringschefen att inför pressen försäkra att omedelbara åtgärder skola vidtagas för att justera de ekonomiska planerna i mån av behov.

Sådana där kovändningar i politiken göra ett mycket dåligt intryck och inge den mest omisständsamme funderingar om att främmande intressen få fixera huvudlinjerna för landets politik. Vi ha därför, tycker jag, kommit i ett läge, där vi till varje förslag av större betydelse som regeringen framlägger måste fråga oss: Komma amerikanerna att godkänna det där?

Vi finna denna inblandning utifrån i den svenska politiken orimlig, men det finns regeringsanhängare som tyckas anse det hela vara i sin ordning — jag skulle vilja erinra om vad regeringens främste talesman vid Förenta Nationernas höstsession i Paris förklarade. Landshövding Sandler sade nämligen på tal om atomkontrollen, att vi »måste acceptera vidsträckta konsekvenser

både vad beträffar FN:s stadga och de enskilda staternas suveränitet». Vi tro tvärtom att huvuduppmärksamheten bör riktas på motsatsen: att försvara FN:s stadga, som slår vakt om nationernas suveränitet, och hävda självständigheten.

Nu har hela pressen varit full med kannstöperier om Karlstadsmötet och innebörden av de avgöranden som förberedas på allianspolitikens område. Den svenske överbefälhavaren har inskärpt hos oss att det svenska försvaret endast kan tänkas prestera ett fullvärdigt försvar av de centrala delarna av vårt land och att vi i en konflikt med en stormakt måste räkna på att stora områden av vårt territorium ganska snart skulle ockuperas. Ingen har känt sig tillräckligt stark för att ta upp en saklig debatt härom med överbefälhavaren. Nu skola vi emellertid, om man får tro vad som skrives och de uttalanden som gjorts i remissdebatten i båda kamrarna, med detta otillräckliga försvar även åta oss att försvara våra grannländer, Norge och Danmark — det är ju ingen hemlighet, att de militärt betraktas som ett tomrum. Det är inte precis småsaker, och detta resonemang är inte alls lugnande.

Herr Ohlin, som väl tillhör de invigda, förklarade den 10 januari i år att »den tid är förbi när vår utrikespolitik med rätta kunde läggas efter passiva linjer». Den »passiva linjen» var väl som jag kan förstå neutraliteten och alliansfriheten, och skola vi nu övergå till en aktiv utrikespolitik, betyder det väl motsatsen till neutralitet och alliansfrihet. Regeringen, som så länge talat om neutralitet och alliansfrihet — och det har ju också dess talesman i kammaren delvis gjort här i dag — och som sagt att vi måste undvika alla blockbildningar, eftersträvar nu en allians med Norge och Danmark. Det är en ny ståndpunkt vid jämförelse med den ståndpunkt som regeringen intog för ett år sedan.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Norges och Danmarks regeringar ha i olika sammanhang uttalat sig mot neutraliteten i händelse av en storkonflikt. Norges regering har uttalat sig för anslutning till västblocket, medan Danmarks regering har önskat militära garantier från detta. Båda länderna ha militärt utrustats av västmakterna, och en del av det danska territoriet disponeras som bekant som basområde för amerikanarna.

Jag har erinrat om regeringens tidigare försäkringar att den inte vill medverka till någon blockbildning och skärpa motsättningarna. Glidningen från denna ståndpunkt har redan skett genom anslutningen till Marshallorganisationen och förberedelserna för en skandinavisk allians. Däremot skulle jag vilja i anledning av herr Fasts förklaringar nyss säga att vi från kommunistiskt håll aldrig påstått, att regeringen uppgett *talet* om att vi skola försöka hålla oss neutrala i händelse av en storkonflikt. Det anmärkningsvärda här är, att om man håller sig till *uttalanden* som gjorts från de olika skandinaviska regeringarna, så föreligger det en stor skiljaktighet i fråga om deras målsättningar. Det gör, att dessa planer på militärt samarbete äro ännu svårare att förstå.

Det hemlighetsmakeri som har omgivit dessa förhandlingar har ökat misstron. Det har också som sagt utlöst en rykteskampanj i hela pressen. Nu skall emellertid riksdagen få vara med på ett hörn åtminstone vid de sista förberedande förhandlingarna. Alla partier utom kommunisterna komma att delta i de förhandlingar, som skola hållas nere i Köpenhamn om några dagar. Jag vet inte, om det skall vara en bestraffning för oamerikansk verksamhet, att representanter från en så pass stor del av det svenska folket inte få möjlighet att se vad som försiggår.

Den första viktiga fråga som man naturligtvis ställer inför en sådan förberedelse till en militär allians är den,

om vi hotas från något håll. Förra året förklarade utrikesministern att han ansåg ett tredje världskrig vara »en orimlighet», som han »inte ville tro på». Har det skett någon ändring i uppfattningen, så har i alla fall regeringen icke på något sätt givit uttryck åt denna ändring. Men det bör man inte glömma, när man nu sysslar med frågan varför den svenska utrikespolitiken skall nyorienteras, att just de stater, som i dag föra krig på olika delar av vår planet, åtminstone i den offentliga propagandan eller i presspropagandan rättare sagt, utnämnas till våra beskyddare. USA medverkar i kriget i Grekland och Kina, Frankrike för krig i Vietnam, Holland i Indonesien, England för krig mot Malackas folk; och efter vad som meddelas gör sig England också berett att föra krig mot den nybildade staten Israel. Det är inte Sovjetunionen utan Förenta staterna som talar om världsherravälde och kräver att staterna pruta av på sin suveränitet. Sovjetunionen, mot vilken man säger att vi måste skydda oss, och som nyss, enligt vad herr Ohlin påpekade, är särskilt farlig för oss därför, att den är militärt starkare än västmakterna, för inte krig någonstans och har inte trupper någonstans utanför sitt territorium med undantag för de ännu ockuperade östra delarna av Österrike och Tyskland.

Det är detta land som föreslagit nedrustning, föreslagit stormakterna att minska sina stridskrafter med en tredjedel och har föreslagit att atombombkrigföringen skall förbjudas och att de atomvapen som finnas skola förstöras. Det är detta land som nu utpekats som faran för freden och som den yttersta anledningen till att man nu så här hals över huvud och i strid mot en tidigare inställning skall genomföra en militärallians.

Herr statsministern förklarade för några månader sedan, då han vände sig mot en anslutning till Atlantblocket, att *en* motivering därför var att Förenta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

staterna i ett krig Sverige—Sovjet aldrig skulle kunna skicka mer än 150 000 soldater till vår hjälp.

Det kanske bör göras en erinran om ett historiskt faktum. Sedan Gustav Vasa har Sverige varit i krig med Ryssland sju gånger. Fem av dem voro klara svenska angrepp. Den senaste gången, 1809, var Sverige i allians med England och invecklades på grund därav i krig med Ryssland. Det blev som bekant mycket ödesdigert för vårt land, och för att reparera skadan anställde man en fransk revolutionsgeneral som kung här. Sedan dess ha vi i 140 år haft fred med Ryssland, och vårt läge bör ju vara åtskilligt bättre sedan socialismen segat här.

Det är, enligt vad vi kunna se, ingenting annat än gammal sågfilarskeppelse när man försöker inrikta den svenska utrikespolitiken på ett svenskt-ryskt krig. Om historien har något att lära vårt lilla land, bör det vara att vi skola leva som en god granne med Ryssland och icke söka någon återförsäkring hos en aggressiv västmakt. I det fallet skulle jag vilja instämma med herr Fast, som sade, att vi böra eftersträva att åstadkomma gott grannskap med våra grannländer, men jag tror inte att vi befordra detta syfte genom den propaganda som föres i vårt land och den politik som vill skapa en sådan militärallians, som man nu genomför och som upptar allas tankar.

Dessutom, herr statsminister, är det alldeles betydelselöst om Förenta staterna skulle garantera 150 000 eller en miljon soldater för att få utnyttja vårt land som basområde för ett krig mot Sovjetunionen. Även militärerna bedöma styrkeproblemet på samma sätt. Det är nämligen ett genomgående drag hos våra politiserande officerare, som på möten och i pressen agitera för svensk medverkan i världsblocket, att de äro eniga om att röda armén inte skulle behöva många veckor för att kasta västmakterna i Atlanten. Även

överbefälhavaren förklarade i sin strategiska studie 1945 att det som gör Skandinavien åtråvärt för västmakterna är, att de lättare skulle kunna bita sig fast här än på den europeiska kontinenten. Ville man ha en ytterligare illustration till dessa uttalanden om styrkeförhållanden, skulle man kunna erinra om att amerikanarna motivera sin fraternisering med Franco och hans regering med att det kanske skulle gå att bakom Pyrenéerna upprätta en hållbar försvarsvall mot Sovjetunionen i händelse av ett krig mellan västmakterna och Sovjet.

Det är alltså inte för att få skydd och garantier för freden och självständigheten som man vill ställa skandinaviskt territorium till västmakternas föfogande — det är i stället för att få medverka som stöttrupp i ett angrepps-krig mot Sovjetunionen. Och denna propaganda — det är det märkliga — utvecklas, som jag har sagt, under samtidigt betonande av en påtaglig militär underlägsenhet hos de krafter, som man skulle söka skydd och garantier hos. Sådant kan ju inte vara tapperhet, det måste vara dårskap i allra högsta potens. Men jag tror inte att svenska folket är så dåraktigt, jag tror inte att det kommer att låta sig missbrukas som en amerikansk stöttrupp i det propagerade kriget mot Sovjetunionen.

Om nu regeringen lyckas snickra ihop en skandinavisk militärallians eller inte, uppfattas i alla fall denna strävan som ett stöd åt den aggressiva amerikanska politiken. När det i dag gjorts sådana försäkringar från olika talare om att det inte kan vara något hot mot någon, att de skandinaviska staterna skulle svetsas samman i ett militärblock, skulle jag vilja göra en liten påminnelse.

I mitten av 30-talet, när regeringen också höll på att timra ihop något slags nordiskt block och då Finlands regering förklarade sig intresserad, uttolkades detta så, att nu skulle man kunna hålla ett väntat storkrig borta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

från Norden. 1937 framlade dåvarande utrikesminister Sandler sin bekanta plan för Ålands befestande och för Sveriges medverkan därtill. Det var bara representanter för det kommunistiska partiet och några särlingar från andra politiska partier som gingo emot detta »försök» att »stänga Nordens dörrar för kriget», för att påminna om ett ryktbart uttalande som fälldes för några månader sedan av en regeringsledamot.

Men redan 1937 skrev den amerikanske Moskvaambassadören Davies att det inte råder någon tvekan om att Finland kommer att gå i krig på Tysklands sida mot Sovjetunionen. När det sedan blev allvar bekräftades detta, och dessutom tvingades Sverige att bryta Ålandsuppgörelsen för att inte bli direkt indraget i kriget. Jag fruktar för att en skandinavisk militärallians skulle bli ett medel att dra in vårt land och hela Skandinavien i ett anglosaxiskt krigsblock, och därför gå vi också emot densamma.

Den norska regeringens upprepade deklARATIONER om samhörigheten med västmakterna är ju ingenting annat än ett slags uttalande beredskap att utan svärdsdrag upplåta sitt land till basområde. Skulle *det* också vara ett uttryck för skandinavisk sammanhållning? Äro inte dessa uttalanden liktydiga med att man uppmanar de tilltänkta antagonisterna att göra upp sitt mellanhavande på svensk mark? Inte annat än jag kan förstå är en sådan politik ett grovt förräderi mot de skandinaviska folkens fred och självständighet.

Jag har redan berört Norges och Danmarks beroende av västmakterna. Men hur är det med vårt eget land? Marshallpolitiken är en kovändning och blockförhandlingarna en annan, jämfört med den hållning regeringen intog i början av förra året. Den 7 januari förklarade landshövding Sandler att Sveriges politik i Förenta Nationerna denna gång varit »något streck mera västorienterad än tidigare». Jag tänker då särskilt på Sveriges ställningstagande

till förslagen att minska stormakternaas stridskrafter med en tredjedel och att förbjuda användandet av atombomben. Förenta staterna ökar detta år sina militära rustningar med åtminstone 25 procent; man förbrukar nu halva budgeten för utgifter som ha samband med krig och krigsförberedelser. Det är ju förståeligt, att man där motsätter sig ett sådant förslag. Ett land, som satsar sin framtid på ett nytt krig och därvid förklarar sig främst lita på atomvapnen, vill naturligtvis hindra beslut i den riktning som Sovjetunionen föreslagit.

Men jag frågar: Vad hade Sverige för anledning att rösta mot dessa förslag och sanktionera upprustningen? Det råder väl ingen oenighet om att atombombernas förstörelsekraft endast kan nå verklig effektivitet emot storstäder och deras civilbefolkning. Men varför röstade då Sverige emot att förbjuda atombomben och att förstöra befintliga atomvapen och tillsätta en internationell kontroll för att trygga verkställandet av ett sådant beslut? Regeringen har försökt att motivera detta uppträdande med tal om att det ryska kontrollförslaget inte gick tillräckligt långt. Jag tror inte, herr talman, att Sveriges folk vill gå så långt att det sätter FN-stadgan ur funktion och avstår från sin nationella suveränitet, som herr Sandler rekommenderade i sin kritik av det ryska förslaget till kontroll. Men alldeles bortsett därifrån hade det väl varit en bra sak, om FN beslutat förbjuda användningen av atomvapen och att atomvapnen skulle förstöras. Man kan också fråga: Var det ett fel när på sin tid Nationernas förbund, som ju hade betydligt mindre antal medlemmar, beslöt förbjuda gas- och bakteriekrig? Jag kan aldrig tänka att detta var ett fel, även om det beslutet inte kompletterades med något beslut om kontroll, vilket däremot, enligt det förslag som nu ställdes, skulle genomföras. Jag har verkligen mycket svårt att tro att de svenska representanterna, när de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

röstade för USA:s rätt att i lugn och ro få förbereda ett atomvapenkrig, trodde sig försvara svenska intressen.

Statsministern förklarade i september i fjol: »Ingen svensk döljer att han har alla sina sympatier på västmaktshåll.» Högerledaren Domö tog ännu ett steg när han den tionde januari förklarade: »Sverige har särskilda förpliktelser mot västerländsk civilisation.» Det är naturligtvis mycket svårt att veta vad statsministern finner så särskilt sympatiskt i västmaktspolitiken. Det kan väl inte vara atombombningen av Hiroshima och Nagasaki eller brytandet av överenskommelserna på Krim och i Potsdam, de många nyheterna om förbättringar av gas- och bakterievapen, upprustningen och hotelserna om atomvapenkrig? Det kan väl inte vara detta som är så särskilt lockande i västmaktspolitiken? Jag kan inte heller tro att herr statsministern anser att Förenta staterna för en klok och förutseende politik. Det kan ju vara tillräckligt att peka på Kina för att bedöma värdet av denna politik. De miljarder, som satts in i kriget där i form av vapenleveranser och militära och politiska dispositioner, ha säkerligen varit en urusel kapitalplacering. Inte ens i det lilla Grekland tycker jag att Förenta staternas och Englands förenade ansträngningar givit något lysande resultat efter tre års inbördeskrig, såvida man inte som ett resultat vill räkna att partisangrupperna omvandlats till en reguljär armé, som med både kraft och framgång fullföljer kampen. Nej, jag tror att denna demonstrerade felbedömning av utrikespolitiken inte borde vara mycket att ty sig till eller att sympatisera med.

Vad herr Domös västerländska terminologi beträffar säger den väl ingenting, vare sig geografiskt eller politiskt. För amerikanerna är ju Europa österland, och för kineserna är Sovjetunionen västerland. Åsyftar man religionen som det speciellt västerländska, så är

den som bekant en österländsk uppfinning.

Jag tror att dessa dimmiga talesätt om västerländsk civilisation och kultur ändå ha ett politiskt syfte, det nämligen att ställa det första socialistiska landet utanför folkens gemenskap. Det går naturligtvis inte. Ryssarna ha som vi inte bara näsan mitt i ansiktet, de bygga hus som vi, de bryta mark och odla bygd som vi, de ge ut böcker som vi, spela, måla och skulptera som vi, de ha sina sorger och glädjeämnen som vi. Den s. k. västerländska kulturen, som man använder som ett slagord, har många källsprång i det ryska riket, liksom dess kultur har hämtat många skatter västerifrån. Sovjetunionen utbildade redan före kriget flera studenter årligen än Europas övriga stormakter tillsamman. Jag tycker det är ganska löjligt att sätta sig på sina höga hästar gent emot detta land i kulturfrågor.

Det som döljes bakom dessa fraser är naturligtvis antipatierna mot socialismen och solidaritet med kapitalismen. Högern avskyr ju Sovjetunionen därför att den genomför socialismen, och den sympatiserar med västmakterna därför att den betraktar dem som kapitalismens fasta borg. Därför talar man också om att man skall ge avkall på den nationella självständigheten och svärmar åtminstone litet smått för ett atomkrig. Jag tror, herr talman, att dessa spekulationer skola komma på skam och att fredens krafter skola kunna utnyttja sin stora överlägsenhet för att trygga en trevlig utveckling. Jag tror att svensk utrikespolitik bör bli ett stöd för dessa fredskrafter i stället för att spännas för krigspolitikernas vagn.

Om jag så går till den föreliggande statsverkspropositionen, skulle jag först vilja uttala min tillfredsställelse på en punkt, nämligen att man äntligen uppgivit talet om inflationsgapet, den förmenta spänningen mellan varumängd och köpkraft. Det var ingen dag för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tidigt att detta tal, som spökat i ett tiotal remissdebatter, som använts i högkonjunktur och kris, i krig och fred, äntligen upphör. I föl ville herr Ohlin uppskatta detta s. k. gap till ett par miljarder kronor, medan regeringen tyckte att det räckte med en miljard för att motivera ett lönestopp. På kommunistiskt håll ha vi redan tidigare kritiserat beräkningsgrunderna, inte minst det material, varpå man beräknat den s. k. nationalbudgeten, och nu visar det sig att det knappast är någon siffra som stämmer, inte ens inom de områden, som ändå borde ligga under statsmakternas kontroll, och till dessa räknar jag både utrikeshandel och prisbildning. Men om man också uppgivit denna tidigare motivering för lönestoppet, klyftan mellan köpkraft och varumängd, har man inte uppgivit resonemangets konklusioner. Dessa konklusioner äro lönestopp, reformpaus, byggbegränsning och en standardsänkande indirekt beskattning.

I åtta år av tio har regeringen talat om lönestopp eller om en återhållsam lönepolitik, och nästan lika länge har man praktiserat ett reformstopp. Men under samma tid har skatteutplundringen ökat med 300 procent från 1,1 miljard kronor 1939 till 4,3 miljarder. Under efterkrigsåren har regeringen varje år tagit från skattedragarna betydligt mera än vad som förbrukats — nästa budgetår skola inkomsterna på driftbudgeten överstiga utgifterna med 723 miljoner kronor. Där kan man faktiskt tala om konfiskation. I all synnerhet är det anmärkningsvärt att regeringen dessutom disponerar 4 miljarder kronor i reservationer.

Detta borde enligt vår mening vara ett mycket bra läge för att genomföra trängande sociala reformer. Men alla sådana ställas dock på framtiden, precis som om man trodde att det skulle bli lättare att realisera dem, när den nya krisen kommer. Det gör ett både

komiskt och nedslående intryck, när regeringen exempelvis skjuter undan det trängande problemet om sjuksköterskeutbildningen med tal om att staten inte har råd att satsa 2,4 miljoner kronor på en sådan reform.

Men regeringen inte bara skjuter ifrån sig viktiga och fullt utredda reformprojekt, den inleder en offensiv mot småfolkets intressen, något som bland annat framgår därav, att den på två år skurit ned mödrahjälpen med 4 miljoner kronor, d. v. s. med omkring 25 procent. Den har slopat anslagen till bostadsbyggandets främjande på landsbygden, som i föl utgingo med 2,5 miljoner kronor, minskat anslagen till särskilda barnbidragen från 9 miljoner kronor till 5,5 miljoner kronor, och den har vidare minskat bostadsbyggandet med 12 000 lägenheter.

Vi ha den rakt motsatta uppfattningen, nämligen att statsfinanserna och de allmänna betingelserna äro gynnsamma för en aktiv reformpolitik. Vi anse därjämte att de mindre inkomsttagarnas svårigheter göra det nödvändigt att krafterna inriktas på att förbättra deras läge.

Alldeles särskilt brännande är bostadsfrågan. Det är väl det enda område, där man kan tala om en verklig brist, och den är särskilt kännbar för storstäderna. Det finns allt som behövs för att bygga, det finns material och arbetskraft. Jag nämnde nyss storstäderna. Om jag erinrar om att det under tioårsperioden 1938—1947 ingicks enbart i Stockholm 85 576 äktenskap och att inflyttningsöverskottet utgjorde nära 100 000 personer medan endast 63 000 nya lägenheter färdigställdes, visar detta, tycker jag, mycket bra att läget är prekärt. Att då ställa som en uppgift att överföra ytterligare 10 000 byggnadsarbetare till exportindustrien är enligt vår mening oförsvarligt.

I höstas förklarade finansministern, att det icke är lönerna utan investering-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

arna som är den avgörande prisstegrande faktorn. Tyvärr behåller man samtidigt *lönestoppet*. Finansministern förklarar i statsverkspropositionen, att man »måste finna sig i oriktigheter beträffande fördelningsproblemet». Äro de svenska arbetarnas löner så orimligt höga? Det sades av herr Fast för en stund sedan, att arbetarnas reallöner jämfört med förkrigstiden ökat med tio procent. Jag skulle vilja påminna herr Fast om att LO-chefen i förra årets remissdebatt förklarade, att om arbetarna återvunnit 1939 års reallöner, så hade de i varje fall inte kommit längre. I höstas sade statsministern, att löntagarna i stort sett återvunnit vad som under krigsåren förlorats i real levnadsstandard. Det finnes ingen täckning i dessa uttalanden för herr Fasts tio procents reallöneökning.

Till år 1947 hade produktiviteten per arbetstimme, jämfört med 1939, stigit tio procent. Nu är denna produktivitet ännu större. Den samlade produktionen torde överskrida förkrignivån med nära 40 procent, och för 1948—1949 räknar man med en ytterligare produktionsökning å närmare en miljard kronor. Produktionen går för fullt. Det råder full sysselsättning med undantag för bostadsproduktionen. Alla möjligheter för en höjning av levnadsstandarden föreligga. Man kan verkligen, som LO-chefen sade för ett år sedan i remissdebatten, konstatera att nu föreligga alla de strategiska betingelserna, som man inom fackföreningsrörelsen räknat med för att verkligen kunna driva upp arbetarnas reallöner. Det blev dock inga nämnvärda löneförbättringar under fjolåret, och under detta år har regeringen med användande av sitt inflytande lyckats genomföra sitt lönestopp. Men vem, herr statsminister, vinner på denna politik? Man behöver bara studera de stigande börskurserna i samband med LO:s beslut om lönestopp för att svara på den frågan.

Läget är alltså detta: arbetarna producera nu mer än förut, hela folket skapar mycket mer än förut, men arbetarnas ekonomiska läge försämras både absolut och relativt genom de indirekta skatterna och genom prisstegringarna. Här kan det verkligen vara motiverat att i fråga om lönestoppläran säga, att en eländig filosofi skapar icke bara en eländig politik utan också elände för folket.

Ja, herr talman, jag vill påminna om att denna lönestopplära är mycket gammal. Den har alltså icke upptäckts av herr Erlander. Fabian Månsson erinrar i sin bok om Dackefejden, att man redan under Magnus Ladulås predikade faran av allt för höga arbetslöner, medan den första lagstiftningen däremot kom till under Gustav Vasa. I England antogs 1349 en lag som stadgade, att den som betalade för höga löner kunde dömas till tio dagars fängelse, medan den som mottog denna högre lön dömdes till 21 dagar. Man hade även bestämmelser som möjliggjorde, att man kunde skära öronen av och offentligt brännmärka dem som propsade på högre löner.

Det är icke så stor skillnad i betraktelsesätt från 1350-talet och 600 år senare hos dem som svara för den statliga aktiviteten mot arbetarna. Visserligen skär man inte längre av öronen på folk, men i dagens Frankrike sänder en socialdemokratisk polisminister pansartrupper mot arbetare som söka tillkämpa sig något bättre löner. Vi kunna inte förstå denna politik. Vi anse, att man återigen liksom under kriget måste ställa såsom en uppgift att bryta detta lönestopp. Man har nu hela tiden motiverat denna återhållsamma lönepolitik med tal om faran för prisstegringar. Men om regeringen vill hindra prisstegringar, skulle den väl icke kunna driva en skatte- och taxepolitik som direkt fördyrar konsumtionsvarorna. Under fjolåret ökade levnadskostnader-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na omkring tio procent, och 1947 ökade levnadskostnaderna nästan lika mycket. Vill man sänka priserna är det första naturliga steget att man slopar de indirekta skatterna som bidragit att driva priserna i höjden.

Vi ha ju nu fått ett slags monopolkontroll, som levererat drastiska exempel på monopolens oskäligena prispolitik, men det stannar därvid. Inga åtgärder, om jag undantar åtgärden 1946 att sänka priserna på radioapparater, ha vidtagits för att framtinga möjliga pris-sänkningar på oskäligt uppskruvade monopolvaror. En monopolkontroll, som nöjer sig bara med att statistiskt registrera företeelserna inom kartellväsendet utan att dra bestämda slutsatser därav, är till ringa nytta för folket. Det finns alltså möjligheter enligt vår mening att pressa ned levnadskostnaderna och förbättra massornas läge, om blott viljan därtill finnes. Ett hinder för en sådan politisk nyorientering som nu behövs är tydligen den redan berörda Marshallpolitiken. Enligt denna har ju regeringen åtagit sig att skapa gynnsamma betingelser för kapitalisterna. Det är väl ett led i en sådan politik, där regeringen hissar stoppsignal för alla småfolkskrav. När man tänker på att denna regering ännu i fjol hade ett program, som lovade att skapa ett i grunden nytt samhälle och utveckla produktionen i socialistisk riktning, är det mycket lätt att förstå den borgerliga behållheten som kurrat från talarstolarna i dag.

Herr Ohlin talade den 10 januari om att man nu avvärjt faran för både socialiseringen och skördetidspolitiken, och han fann dessa segrar tillfredsställande ur borgerlig synpunkt. En sådan politik skulle dock icke, tror jag, ha kunnat genomföras av en borgerlig regering utan mycket hårt motstånd från arbetarnas sida. Lika säkert tror jag också, att dessa förr eller senare måste komma underfund med att det är någonting skevt i en stabiliseringspolitik som

innebär att folkets svårigheter öka i stället för minska. Ett sådant slags samhällsekonomisk balans, som man talat om i så många år, dömer sig själv genom sina negativa resultat.

En konsekvens av denna politik är, att kapitalisternas vinster och förmögenheter öka, men att samtidigt jakten efter investeringsobjekt, den egentliga inflationsfaktorn, också ökar. Å andra sidan leder undergrävandet av massornas köpkraft till ett stärkande av de krafter som utlösa och skärpa en kris. Många tecken peka redan på att en sådan är i antågande, och den kommer att bli någonting helt annat än det slags kris, som man nu talar om.

Det finns även en grund för de borgerliga anklagelserna i höstas mot regeringen att denna lagt beslag på de borgerligas program. Det finns anledning tro — det har konstaterats av flera talare från borgerligt håll — att förhållandet mellan regeringen och dess borgerliga opposition skall bli än mera kärvtänligt. Tyvärr — jag vet ej om jag skall använda uttrycket, men det får ej fattas annat än som rent retoriskt — kunna vi icke vara med i en sådan samförståndsfront. Vi äro mycket missnöjda med den nya inrikes- och utrikespolitiska kursen. Vi kunna inte glömma, att det finns socialistiska målsättningar och att dessa, i den mån de uttrycktes i det förra regeringsprogrammet, skulle, om de varit vägledande för regeringspartiet, peka på helt andra perspektiv för det arbetande svenska folket.

Ja, herr talman, det som jag här har sagt kan kanske förklara varför vi icke kunna känna oss tillfredsställda, varför vi icke som den borgerliga oppositionens talesmän nöja oss med att ta upp den ena detaljen här och den andra där men förbigå själva huvudfrågorna, därför att man i sak är överens om dem. Vi äro icke eniga om denna politik, och hela vår hållning i riksdagen kommer också att bestämmas av den kritiska inställning, som vi inta till det förslag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som regeringen framlagt och till de planer om utrikespolitiken man ännu hemligstämplat, men vilka väl så småningom skola delgivas riksdagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Den föregående talaren framförde i början av sitt anförande en del kritiska anmärkningar mot regeringens utrikespolitik. Jag skall ta upp ett par av de frågor som han i detta sammanhang berörde.

Herr Hagberg i Luleå vände sig först mot den svenska delegationens röstning vid ett par bekanta tillfällen vid Förenta Nationernas församling i Paris. Det gällde frågan om förbud mot atombomben och förslaget om nedrustning. Vad den första frågan beträffar förhåller det sig inte så som herr Hagberg påstod, att den svenska delegationen inte önskade rösta för ett förbud mot atombomben. Tvärtom, det ingick i det förslag till resolution som majoriteten voterade igenom, att atombomben skulle avlysas såsom stridsmedel. Men det ingick också en viktig förutsättning för detta slutstadium i det tänkta förfarandet, nämligen att det skulle inrättas ett mycket vittgående kontrollsystem. Nu förhåller det sig så, att det för närvarande endast är en stat i världen som förfogar över atombomben, Förenta staterna. Ingen internationell församling kan dekretera att atombomben skall förbjudas eller icke förbjudas. Skall man komma fram till ett förbud, måste man ha ett internationellt avtal, där respektive stater äro med som signatärmakter. Så skedde för övrigt i det fall herr Hagberg omnämnde från mellankrigstiden. Herr Hagberg i Luleå sade, att NF hade beslutat avskaffa giftgasen som stridsmedel. Det blev en internationell konvention, som de olika staterna var för sig underskrev och ratificerade. Man måste alltså få till stånd en internationell överenskom-

melse för att det över huvud taget skall bli resultat. Nu ha Förenta staterna förklarat sig villiga att avstå från detta monopol på atombomben och att vara med om förbud för dess användning som stridsmedel, men under förutsättning att man genomför en ingående internationell kontroll. Om man nu hade röstat så som herr Hagberg i Luleå ville att den svenska delegationen skulle ha röstat, nämligen på motförslaget, som var oacceptabelt för Förenta staterna, hade det omöjligen kunnat bli något resultat, som lett till att atombomben avskaffats som stridsmedel. Enda vägen, om man vill nå positivt resultat, är att acceptera ett så vittgående kontrollsystem, att det någorlunda kan tillfredsställa den stat som disponerar över detta vapen. Det hade alltså varit en demonstration, ett slag i luften, om den svenska delegationen röstat för motförslaget och alltså icke ett steg på vägen till atombombens avlysande som stridsmedel.

Beträffande den andra frågan från mötet i Paris, som herr Hagberg i Luleå berörde, nedrustningsresolutionen, förhöll det sig som bekant så, att det från Sovjetunionens sida hade föreslagits en resolution, som gick ut på att stormakterna skulle uppmanas att reducera rustningarna med en tredjedel under loppet av ett år. Vi ha i Sverige under lång tid sysslät med problem rörande nedrustning och metoderna att jämföra olika folks rustningar för att få en basis för en nedrustning. Vi ha varit med om sådana förhandlingar under minst ett tiotal år, och vi känna väl till de svårigheter som äro förknippade därmed. Vi tro icke på några patentröslösningar, hur vackra de än se ut. Man kommer ingen vart med att bara dekretera, att rustningarna skola minskas, utan att man närmare angiver vad det rör sig om för rustningar och hur utgångspunkten, d. v. s. rustningarnas läge, är i de olika länderna. Däremot antogs i Paris en reso-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lution som gick ut på, att man skulle göra en undersökning om rustningarna. I den resolution som den svenska delegationen röstade för ingick bland andra moment också, att man skulle införskaffa faktiska upplysningar om det rådande rustningsläget i de olika länderna och att man sedan skulle arbeta vidare på problemet på sätt som är nödvändigt för att komma till konkreta resultat. Vidare förutsattes i resolutionen, att man skulle ha kommit fram till ett så förtroendefullt förhållande i världen, att det över huvud taget fanns förutsättningar för att nå överenskommelse om en nedrustning.

Det var emellertid en annan sak, där herr Hagberg i Luleå hade mera rätt i sina reflexioner och till vilken jag nu skall komma. Han klagade litet över att det lämnats så litet upplysningar om det aktuella problemet angående det skandinaviska samarbetet på försvarets område. Jag finner det mycket naturligt och rimligt att några upplysningar härom lämnas till riksdagen, även om upplysningarna på grund av sakens läge på förhandlingsstadiet ej kunna bli så fullständiga som i och för sig vore önskvärt.

Kammarens ledamöter känna redan från pressen till, att utredningen om ett skandinaviskt försvarsförbund nu har slutförts. Redan före det sista sammanträdet i Oslo hade respektive regeringar haft kontakt med utredningsmännen och fått veta huvuddragen i detta betänkande som då hade till största delen utarbetats. Det var sålunda möjligt med kännedom om resultatet av kommitténs arbete att ha ett interskandinaviskt meningsutbyte på regeringsplanet. Ett sådant möte var synnerligen önskvärt också av ett annat skäl. De snabbt fortskridande underhandlingarna i Washington om en Atlantpakt kunna snart nog ställa Norge och Danmark inför frågan, om de föredra den möjlighet, som kan finnas att sammansluta sig i ett skandina-

viskt försvarsförbund med Sverige framför den andra möjligheten: att vara med på förhandlingar om en Atlantpakt. Då det här alltså gäller för dessa två stater att träffa ett val mellan två tänkbara vägar, har det både för dem och Sverige varit angeläget att snarast skaffa klarhet, huruvida det skandinaviska alternativet över huvud erbjuder en framkomlig väg eller inte.

Det har alltså brådskat med ett klargörande av läget i vad det avser sistnämnda alternativ. Vid det möte, som hölls i Karlstad under trettondagshelgen, hade vi öppna och ingående samtal om hela problemet. Alla visste på förhand, att synpunkterna på våra länders säkerhetsproblem inte sammanfalla i de tre länderna, men vi försökte att inte förstora divergenserna utan tvärtom fasthålla vid de synpunkter, som äro gemensamma. I Sverige är opinionen i alldeles övervägande grad för ett fullföljande av neutralitetspolitiken, naturligtvis med de modifikationer, som följa av FN:s stadga. Men vi ha varit beredda att allvarligt överväga ett skandinaviskt försvarsförbund på neutralitetens grund. Ett sådant förbund är ur en synpunkt sett en avvikelse från neutraliteten eftersom det skulle medföra att Sverige vid angrepp mot något av de andra ländernas territorium invecklades i kriget. Från en annan synpunkt kan det sägas, att ett skandinaviskt försvarsförbund av denna typ betyder, att hela Skandinavien betraktas som en enhet i förhållande till de krigförande.

Det är inte min avsikt att här söka beskriva och precisera de meningskiljaktigheter, som framträtt mellan de officiella ståndpunkterna i våra tre länder. Dessa ståndpunkter äro alltjämt icke definitivt fixerade. Vi ämna fortsätta förhandlingarna för att komma till klarhet om möjligheten att nå ett positivt resultat.

Vad som nu skulle främst utrönas på svensk sida är, huruvida det hos

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riksdagens olika grupper finns resonans för ett förbindande försvarsförbund med Norge och Danmark på neutralitetens grund. Vi förutsätta att våra grannländer i så fall bestämma sig för en avsevärd militär upprustning, så att större likställighet i försvarsväsen åstadkommes mellan Sverige och de bägge andra länderna. Men avtalets ikraftträdande skulle inte gärna kunna uppskjutas till den framtid, då ett rustningsprogram hunnit genomföras, om det skall finnas utsikter till en överenskommelse. Om de svenska statsmakterna acceptera tanken på ett skandinaviskt försvarsförbund är ytterligare en förutsättning den att förbundet står utanför de stora maktgrupperna i världen och eftersträvar att, i händelse av konflikt, icke indragas i kriget.

Om vi lyckas komma till enighet under de förberedande förhandlingarna, hoppas jag att detta skandinaviska försvarsförbund skall så småningom överallt i världen mottagas med gillande och uppfattas såsom vad det avser att vara: en insats för fredens bevarande i världen. Förbundet skulle göra våra länder starkare inåt och utåt genom den inbördes solidariteten; det skulle också undanröja anledningarna till missfänsamhet och friktioner i samband med våra territorier, det skulle vara ett uttryck för vår önskan att föra våra länder närmare varandra.

Å andra sidan, om divergenserna i uppfattning visa sig vara alltför avsevärda för att möjliggöra skapandet av detta förbund, och om vi alltjämt skulle nödgas konstatera att vi ha lång väg kvar till det förbund vi just sett skymta, då skall inte detta misslyckande hindra oss från att respektera varandras avgörande såsom uttryck för våra nationers efter bästa övertygelse träffade beslut. Det är min förhoppning och min förvissning, att ett misslyckande på detta område inte kommer att för ett ögonblick stå i vägen för det fortsatta skandinaviska samarbetet på

de många fält, där detta samarbete sedan länge ägt rum och så livligt utvecklats under de senare åren.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! De tre minuterna för en replik räcka inte att ta upp de frågor, som utrikesministern behandlat, men jag vill beröra åtminstone den första frågan.

Utrikesministern säger, att frågeställningen inte var: förbud eller kontroll, utan att vad regeringens talesmän röstade för var ett slags kontroll, som skulle leda till förbud. Han motiverade denna ståndpunkt med att det är Förenta staterna, som ha monopol på atombomben. Men det vet väl ingen! Han menade, att man måste ha deras medverkan för att inte ett beslut skulle bli en demonstration. Jag skulle vilja erinra om att innebörden i det avslagna förslaget var densamma som innebörden av det beslut, som FN antog både i januari och i december 1946. Men det är också känt att det är Förenta staterna, som ha använt sitt inflytande i den tidigare tillsatta atomkommissionen för att omöjliggöra realiserandet av det beslut som FN i princip uttalade sig för 1946. Och nu säger man att eftersom Förenta staterna sitta inne med nyckelställningen, kan man inte genomföra ett beslut mot deras vilja. Jag tror att ett sådant slags demonstration denna gång skulle varit någonting mycket lyckligt. Men det var detta man ville avstå ifrån, och därför röstade man för ett slags kontroll, som kommer att ställa frågan om ett förbud på en ganska avlägsen framtid. Eftersom ju de amerikanska militärerna utarbета planer för atomkrig 50 år framåt, förstår man att det inte föreligger några tankar på ett förbud mot atombomben, som skulle kunna förverkligas inom en näraliggande framtid.

I spørsmålet om upprustningarna skulle jag, när nu utrikesministern här

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

påstår, att man inte kommer någon vart med dekret, vilja ställa frågan: Vilken vart kommer man då med upplysningar i stället för att ändå ge uttryck åt en opinionsyttring för nedrustning? Nu går man in för att votera emot en sådan nedrustning och röstar samtidigt för ett arrangemang, som skall ge upplysningar om vad som i det avseendet sker. Samtidigt höja emellertid Förenta staterna, såsom jag nyss erinrat om, sina rustningsutgifter detta år med över 25 procent. Jag tror att dessa fakta, ställda mot det handlingssätt, som Sveriges representanter intogo i FN i Paris, äro tillräckliga för att karaktärisera den reaktionära innebörden av detta handlingssätt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå bekräftade med sitt sista anförande, att en röstning till förmån för det förslag, som han nu intresserade sig för i fråga om atombomben, skulle ha varit en demonstration. Han förklarade vidare, att det skulle ha varit en nyttig demonstration; jag vet ju att kommunisterna äro mycket intresserade av demonstrationspolitik.

Herr Hagberg i Luleå kom så in på frågan, om avslaget på det framlagda förslaget kunde stå i överensstämmelse med i förbundet tidigare fattade resolutioner. I det avseendet vill jag bara nämna, att dessa tidigare resolutioner voro mycket summariska och att de följdes av mycket ingående undersökningar av den s. k. atomkommissionen. Nu kommer problemet fram i ett mera bearbetat skick, då det gäller att taga ståndpunkt till vissa huvudlinjer till huvuddragen i ett kontrollsystem, som inom atomkommissionen utformats. Det går inte att driva den tesen, att redan 1945 eller 1946 hade i detta avseende någonting accepterats, som man numera gått ifrån.

Vad slutligen beträffar frågan om en

reduktion av rustningarna tycker jag, att man kan ha rätt att begära även av herr Hagberg sinne för den frågan, att om man föreslår att skära ned rustningen i en stormakt med 25 procent, det kan vara en värdefull utgångspunkt att veta, hur rustningarna i de olika berörda länderna för närvarande ställa sig.

Herr andre vice talmannen **SKOGLUND** (kort genmäle): Herr talman! Som jag tillät mig i mitt första anförande förutspå, kom herr Hagberg i Luleå och framställde sig själv och den politiska meningsriktning han företräder som de största fredssträvarna, och han ansåg att Sverige slog in på en krigspolitik, när vi sökte samförstånd med våra två nordiska grannländer. Han varnade inte bara för ett västblock utan även för ett försök att samordna försvaret i Skandinavien. Såvitt jag kan komma ihåg, har emellertid herr Hagberg i Luleå i det här avseendet inte tänkt lika renlärt jämt. När vi höstrikdagen 1945 diskuterade den svenska utrikespolitiken framöver, var herr Hagbergs i Luleå partichef, herr Linderot i första kammaren, uppe och förklarade att han ansåg neutraliteten diskutabel. Han ansåg det vara riktigare att vi anslöto oss till ett eventuellt östblock, och han förklarade att en bättre defensivlinje än Atlanten knappast kunde tänkas. Sedan återstod då frågan var Sverige och Norge skulle befinna sig, sedan denna ryska defensivlinje dragits upp efter Atlanten. I denna kammare var herr Hagberg i Luleå inte heller främmande för tanken på en anslutning till en stormaktsallians, och han ville inte utan vidare avvisa den. En sådan blockbildning skulle vara fördelaktig för bevarande av freden — givetvis antar jag, att det även här var fråga om en blockbildning österut. Detta tycker jag är en mycket längre gående bekännelse till blockbildning än

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vad här någonsin kan bli tal om be-
träffande ett närmande mellan de tre
nordiska folken, som inte riktar sin
spets mot något håll. Däri ligger ingen-
ting aggressivt, det är snarare en åtgärd
för att hålla oss utanför ett krig till
skyddande och bevarande av freden
i Norden.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman!
Jag vill säga herr utrikesministern, att
jag inte själv erkände att det vara fråga
om en demonstration, utan jag refere-
rade utrikesministerns förklaring, att
det var en demonstration. Jag sade, att
om så vore, så tyckte jag att det var en
nyttig demonstration. Jag lägger näm-
ligen så stor vikt vid att en överväldi-
gande majoritet av FN:s medlemmar
uttalat sig för ett genomförande av
atomvapenförbud, att jag icke skulle ka-
rakterisera det som en enkel demon-
stration.

Sedan skulle jag beträffande själva
den plan, som man tidigare utarbetat
för atomkontrollen, vilja erinra om vad
årets Nobelpristagare i fysik Blackett
sagt, då han karakteriserat denna plan
som alldeles ohållbar och som ett försök
av Amerika att kontrollera andra
länders folkhushållning och politik.
Herr Sandler har själv förklarat hur
han ser det hela, nämligen att man skall
skapa ett organ, som skall stå över FN,
ett organ som skall bli något slags uni-
versell regering. Detta visar vad det
är för tanke som ligger bakom denna
kontrollplan, som han röstade för.

Sedan förstod jag inte riktigt utrikes-
ministerns polemik när han sade, att
man skall ha reda på rustningarnas
storlek. Frågan stod inte så, ty i det
förslag, som ställdes om att de ledande
stormakterna skulle minska sina rust-
ningar med en tredjedel, ingick att man
samtidigt skulle vidtaga nödvändiga åtgär-
der för att säkra en kontroll av pla-
uens genomförande. Under sådana för-
hållanden är det ett slag i luften att

komma och polemisera mot mig och
säga, att jag inte tycker att det är så
viktigt att veta vad man har för rust-
ningar. Jag tror att det viktiga är att
minska rustningarna i stället för att
fatta ett beslut, som gör det möjligt för
Förenta staterna att öka sina rustningar
med 25 procent.

Chefen för finansdepartementet, herr
statsrådet WIGFORSS: Herr talman! Om
vi nu skulle vända tillbaka från de
stora utrikespolitiska perspektiven till
frågan om vårt nuvarande ekonomiska
läge, som i den föregående debatten
inte blivit mycket berörd, bör det fram-
hållas, att det första spørsmålet på en
punkt har ett visst samband med det
senare. Vi kunna i tämligen ringa grad
påverka vad som sker ute i världen. Vi
kunna delta i det återuppbyggnadsar-
bete, som är en nödvändig förutsätt-
ning för en bättre framtid, men vi få
finna oss i följderna av ett misslyckan-
de, likaväl som vi kunna dra nytta av
det, som lyckas i detta gemensamma
återuppbyggnadsarbete. Det som gör att
väl de flesta inte anse det mycket lö-
nande att spekulera över denna utveck-
ling utanför vårt lands gränser, är na-
turligtvis den omständigheten, att de
praktiska konsekvenserna av vårt eget
handlande bli ungefär desamma, vare
sig vi se mer eller mindre ljust på möj-
ligheterna för planerna från Paris att
få balans i Västeuropas ekonomi; hur
som helst blir det ändå för oss ingen-
ting annat att göra än att vi få försöka
att såvitt möjligt förbättra vår egen eko-
nomi. Och så mycket har ju framgått
av de utredningar, som gjorts därefter,
att den mörka bild, åtminstone delvis
mörka bild, som tecknats av framtiden,
kanhända gäller i mindre grad vårt eko-
nomiska liv än de flesta andra länders.
Jag menar sålunda, att vi kunna ta upp
diskussionen utifrån våra egna förut-
sättningar. Jag vet mycket väl, att för
var egen politik inte minst frågan om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

exporten spelar en väsentlig roll. Det är också klart, att våra möjligheter att exportera komma att bli beroende av läget i andra länder.

Men om jag ifrån dessa allmänna reflexioner om det yttre läget vänder tillbaka till den diskussion, som förts här i dag, kanske jag vågar säga, att det lugn och den brist på obalanserade överord, som man nog kunnat iakttä i det nuvarande läget och som stämmer väl med ett närmande till allmän balans, som vi tyckas vara på väg emot, gör att man med måhända något större lust vill försöka sig på att komma till större klarhet om vad det är som egentligen skiljer de olika meningarna från varandra.

Om jag tar min utgångspunkt i budgeten, d. v. s. inte nationalbudgeten utan statsbudgeten och frågan om dess utgifter och inkomster, har man redan därvidlag genom uttalanden från de tre första talarna i dag ett intryck av var svårigheterna ligga att kunna komma till större klarhet om vad det är som egentligen skiljer de olika meningarna från varandra. Herr Hedlund i Rådombyttrade om en statsverksproposition, som går ut på en samlad inkomstsiffra av över 5 000 miljoner kronor och som har en samlad utgiftssumma av 4 400 miljoner kronor, att det är en budget i knapphetens tecken. Jag förstår mycket väl att detta talesätt kommer alldeles naturligt från Hedlund i Rådomb. Han tänker inte på vilken ofantlig storlek denna budget har. Han tänker kanske inte ens på vilken procent den representerar av hela svenska folkets utgifter. Han har bara en känsla av att det finns så mycket som man skulle kunna önska att staten gäve ut till saker, som man inte får i denna budget. Han talade om behovet av flera vägar, och han talade om mera bostäder på landsbygden — tydligen med hjälp av statsmedel.

Herr Skoglund i Doverstorp var inne på samma tema, fastän han uttryckte sig med en viss varsamhet. Då han kom-

mer till frågan om vårt militära för-svar, finner han, att budgeten är en budget i knapphetens tecken, att man alltså borde öka utgifterna på den punkten. Och även om herr Ohlin inte pekade på några speciella ting, som han skulle önska förverkligade, tror jag att den katalog han drog upp över vad man borde förbereda nog gav intryck av att även han tyckte att denna budget är knappare än vi skulle kunna önska.

Budgeten är som vi veta, en av de stora balansfaktorerna i den samhälls-ekonomien. Men samma missnöje med att budgeten inte kan vara större än den är kommer till uttryck på alla de andra områdena. När det gäller importen och exporten, som äro den andra stora faktorn, äro klagomålen högljudda över att vi inte kunna importera mer än vi göra och att vi inte kunna exportera mer än vi göra. Och när vi komma till den tredje faktorn, investeringarna, äro klagomålen likadana. Jag behöver nu inte tala om, att även i fråga om inkomstbildningen har det klagats. Huruvida herr Hagberg i Luleå talade om den vet jag inte, ty jag var tyvärr ute under den delen av hans anförande. Rörande nödvändigheten av att hålla tillbaka inkomsterna sade ju herr Hedlund i Rådomb, att det finns åtminstone en grupp medborgare, som inte kan finna sig i det nuvarande inkomstläget; jordbrukarna måste nämligen ha mera betalt för sin mjölk. Detta tal är helt naturligt, men jag undrar om vi inte alla måste se alla dessa faktorer i ett sammanhang. Envar av oss är ju alltid missnöjd på någon punkt. Den ene tycker att det borde ha bjudits mera på en punkt och den andre på en annan. Men det är alldeles uppenbart att vi, om jag får använda den bilden, inte kunna göra som barnet, som gärna ville både äta upp sin kaka men också ha den kvar. Redan barnet tvingas kompromissa och gör det kanske genom att långsamt äta upp kakan. Jag tror att hela samhället får lov att finna sig i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att vi inte ha mer än vissa bestämda tillgångar, som inte räcka till allt som vi skulle kunna önska oss. Om nu någon här i dag hade sagt, att orsaken till att vi inte ha mer än vi ha ligger däri, att vi fört en felaktig politik, skulle man ju kunna börja en diskussion om vilka förutsättningar som finnas för en ökad produktion — jag skall om ett ögonblick komma tillbaka till denna senare fråga — men för närvarande ha vi väl alla det intrycket, att vår sysselsättning är fullständig och att vi producera allt vad vi kunna, att vi investera allt vad vi kunna, o. s. v. Det gör, att det icke är så många som tro, att vi i en handvändning skola kunna ändra detta knapphetstillstånd till någonting helt annat.

Då är frågan: vad är det då som man förnuftigtvis kan vara missnöjd med? Man kan icke förnuftigtvis vara missnöjd med att det svenska folket ej är rikare än det är. Då kan i grund och botten diskussionen bara röra sig om, huruvida dessa våra begränsade tillgångar blivit och bli använda på ett sätt, som ur hela landets synpunkt är det bästa. Den som sålunda klagat över att statsutgifterna icke äro tillräckligt höga, måste tydligen mena, att om vi hade tagit ut en del mera av medborgarnas inkomster och använt det för att göra vissa statsutgifter, så skulle det såsom netto ha givit bättre resultat. Den som klagat över att importen är för låg, menar tydligen, att om vi hade kunnat exportera mera och därigenom haft möjlighet att importera mera, så skulle hela vårt folk, i någon mån åtminstone, ha haft det bättre.

Där kommer frågan fram: hur skall det avgöras, och vem skall avgöra det? Vi veta, att vi ha haft och ha fortfarande en diskussion, huruvida vi skola exportera mera av t. ex. papperspåsar, kartonger och tidningspapper; om vi gjorde det, skulle vi kunna få in mera kaffe och bensin. Jag är icke säker att alla äro ense om att vi höra exportera

mera papper för att få in mera kaffe och bensin. Men man kan säga, att om vi exportera mera papper, kunna vi få in mera maskiner, och det ger oss bättre försörjningsmöjligheter, icke i dag men i framtiden. Den uppfattningen kanske flera gilla. Ty där äro vi framme vid, att om vi minska vår konsumtion och öka våra produktionsmedel, så få vi det småningom bättre.

Nu är det så, att det hela är en avvägningsfråga, hur mycket vi skola exportera och importera, hur mycket vi skola investera, hur mycket vi skola giva ut till sociala ändamål eller till militära ändamål o. s. v. Allt detta kan ordnas på flera olika sätt. Det kan, såsom vi veta, i ett fritt, liberalt samhälle ordnas utan några direkta ingripanden från samhällets sida genom att man låter priserna göra sitt verk på marknaden, och när det gäller investeringar låter man räntan röra sig och stiga för att begränsa de investeringar, som man anser ej vara tillräckligt nyttiga.

Jag vet icke om det är många som skulle mena, att vi efter kriget i vårt land borde ha gått in på den linjen. Det finnes ett område, där vi i alla händelser ganska länge prövade oss fram efter den linjen: det gäller importen. Vi voro helt ovilliga att göra en importreglering, men till sist tvingades vi till det; vi kunde icke underlåta det. Där emot kan det mycket väl hända, att det finnes folk, både sakkunniga och ansedda personer, som säga, att om hela Europa eller hela världen efter krigets slut hade slagit in på den linjen och slopat alla direkta kontroller, som under kriget ansågos nödvändiga, samt återvänt till fri prisbildning och räntan som reglerande faktorer, så skulle hela världen i detta ögonblick ha haft det bättre.

Vi ha ett ganska stort exempel på att man försökt gå den vägen; det är För-enta staterna. Man har icke ens där vågat gå vägen rätt ut, ty man har inte vågat upphäva hyreskontrollen, vilken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är en av de mest påfrestande regleringarna för alla fastighetsägare. Jag skulle tro att den erfarenhet man där gjort och som lett till att en om ock ganska liten majoritet av det amerikanska folket nu funnit det skäligt att försöka gå en väg, där samhället gör mera ingripanden, ganska tydligt säger, att om det fattiga Europa gått samma väg som man där gått, så är det mycket osannolikt att vi haft det så pass bra som vi nu ha.

Jag tror icke att jag behöver polemisera på den punkten. De allra flesta äro nog överens om att det strax efter det kriget var slut och tills vidare var nödvändigt att bibehålla regleringarna. Det som man tyckes tvista om är, hur hastigt och hur fullständigt man skall kunna avveckla regleringarna. Vi veta, att i slutet på finansplanen säges, att en lättnad i detta läge, som där är karakteriserat såsom spänt, kan man bara vinna genom ökad effektivitet i produktionen och genom ökad tillgång på sparmedel. Någon kanske skulle vilja föreställa sig, att man genom en sådan ökad effektivitet i produktionen och en dylik ökad tillgång på sparmedel utan vidare skulle kunna komma över till det ideala tillstånd, som herr Ohlin till min överraskning föll tillbaka på, när han talade om en »naturlig hushållning». Jag säger »till min överraskning», ty jag trodde att herr Ohlin åtminstone tidigare varit fri från vidskepelsen, att det finnes någon »naturlig hushållning». Men om någon skulle tro, att man bara genom produktionsökning och ökat sparande skulle kunna komma till en sådan naturlig balans, undrar jag, om det inte är skäl att fundera ett ögonblick över vad balansen beror på. Om det vore så, att ökad produktion, ökad produktivitet och ökat sparande vore ett säkert medel att nå en balans, då frågar man sig: Hur kan det komma sig, att rika länder kunna befinna sig i ett inflationsartat läge, under det att fattiga

länder kunna befinna sig i balans? Ty att det är så är ju ett faktum; det har påpekats så många gånger.

Jag har inte sett så mycket på riksdagstrycket, men när jag tittat igenom det, har jag sett på vad som sagts vid ett par föregående remissdebatter. Där var just herr Ohlin inne på samma linje och sade: Det är klart att ökad produktion leder icke till balans, ty om ökad produktion leder till ökade inkomster, blir det samma spänning i fråga om tillgången på pengar och på varor. Det hjälper icke om jag talar om, att det blir ökat sparande; det beror fortfarande på hur mycket människorna vilja göra. Även om vi öka produktionen och sparandet ganska väsentligt är det väl inte säkert, att inte folk skulle vilja bygga något mera än vad sparmedlen räckte till och köpa mera än de hade råd till, helt enkelt därför — och nu kommer jag till det väsentliga — att det allmänna efter kriget slagit in på den linje som heter att föra den »fulla sysselsättningens» politik. Den fulla sysselsättningens politik betyder nämligen, att vi försöka hålla våra inkomster, vår konsumtion och vår investering så tätt intill våra reala tillgångar som det över huvud taget är möjligt. Vi vilja icke lämna några människor utan sysselsättning; vi vilja icke lämna några av våra råvaror utan användning; vi vilja icke lämna några av våra produktiva verktyg utan användning; vi vilja pressa fram en produktion som ligger vid maximum. Det måste väl ändå alla erkänna, att vill man föra en sådan politik är man ständigt på gränsen och kan lätt gå över till ett tillstånd, som måste kallas för mer eller mindre inflationsörtat.

Jag säger detta därför att här har diskussionen om det förflutna ganska litet att betyda; diskussionen om framtiden är det viktigaste. Vilja vi i fortsättningen föra en politik, som håller alla våra produktiva krafter intill grän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sen för vad de förmå, få vi också vara beredda på att ha ett tryck på alla punkter. Vi komma att ha ett tryck på inkomsterna, ett tryck på våra kapitaltillgångar, hur mycket vi än spara, ett tryck på våra materiella resurser över huvud taget. Vår uppmärksamhet måste vara inriktad på hur man skall kunna göra detta utan att gå över denna gräns.

Jag skulle vilja be dem inom denna församling som kalla sig socialliberaler och som, såvitt jag förstår, ha ganska mycket förståelse för den politik, som väl antagligen kommer att föras i Förenta staterna under den närmaste tiden, att studera den stora budget, som presidentens ekonomiska rådgivare överlämnat till kongressen. Jag vill icke kalla den för en nationalbudget, fastän den närmast är en tillstymmelse till en nationalbudget. Där ha just dessa synpunkter, som vi så länge fört fram, också framförts. Där framträda just svårigheterna, när man icke vill falla tillbaka på ett näringsliv, där man tillåter en stor arbetslöshet och därför har utrymme för variationer. När man icke vill tillåta detta, utan ständigt håller sig vid maximum för att kunna investera och konsumera så mycket som möjligt, göres det klart, hur viktigt det är att ej släppa de nödvändiga kontrollerna. På den punkten säga dessa rådgivare, att en överbalansering av budgeten i nuvarande läge i Förenta staterna är en avgörande faktor i arbetet att hålla balansen.

De säga också en annan sak, som jag kom att tänka på, därför att herr Ohlin erinrade om tjugusjupunktsprogrammet, där vi varnade för att vi efter krigstiden skulle få för litet sysselsättning, för mycket sparmedel och för litet investeringar. Jag tror, att om man vill föra denna politik, där man skall hålla sig uppe vid gränsen för vad de ekonomiska tillgångarna förmå samt gång på gång måste fråga sig, om man ej får slå till en spak eller draga

åt en skruv, får man också vara beredd på att spaken går för långt eller att skruven drages åt för hårt. Man får vara rädd för att komma i en nedåtgående rörelse i stället. Det är alltså inte någon motsättning, om man säger att samtidigt som man måste ha uppmärksamheten inriktad på alla krafter, som leda i inflatorisk riktning, får man icke heller vara blind för att detta kan slå om i något, som kan kallas för deflation och stagnation.

Nu skall jag draga en slutsats, som visserligen är politisk. Jag vill göra det ändå. Det är, att den politik, som förts här efter kriget, har just syftat till att på detta sätt hålla den fulla sysselsättningen och hålla våra produktiva resurser i fullt arbete. Jag skall gärna erkänna, att vi under de första efterkrigsåren överskattade möjligheterna, att vi väntade för länge med importregleringen och att vi kunde ha något hastigare reducerat investeringarna.

Utän att vilja uttala något omdöme om andras förmåga har jag ibland frågat mig, hur det skulle ha sett ut, om vi 1945 icke hade avlöst samlingsregeringen med en socialdemokratisk regering utan fortsatt med en samlingsregering, något som visserligen de flesta då icke ville men som kanske efteråt atskilliga önskat sig tillbaka till. Om jag frågar, hur mycket som skulle ha varit annorlunda, så kan man bara uttala gissningar. Men jag har rätt svårt att tro, att en sådan samlingsregering skulle snabbare ha tillgripit importregleringen. Även om jag inte delar herr Ohlins mening, att vi socialdemokrater äro kära i regleringar — ty det äro vi inte — så är det alldeles riktigt, att vi äro mindre ovilliga mot ingripanden när vi finna dem nödvändiga. Jag förmodar också, att i en samlingsregering hade de krafter, som ville vänta med importregleringen, varit starkare. Om man snabbare begränsat investeringarna, det vågar jag icke yttra mig om, men jag är icke säker på det. Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

stora socialpolitiska reformprogram, som genomförts och som naturligtvis är en av anledningarna till den stora köpkraften, är något som vi praktiskt taget enats om även när vi haft en helt socialdemokratisk regering. Jag förmodar, att det hade genomförts ungefär på samma sätt även under en samlingsregering. Skatterna hade säkerligen reducerats såsom skedde. Jag förmodar, att inom en sådan samlingsregering motståndet mot att taga bort omsättningsskatten icke varit tillräckligt starkt för att hindra detta. Även tror jag att en sänkning av inkomstskatten för större delen av inkomsttagarna hade skett. Jag förmodar, att det som icke blivit alldeles lika hade gällt skatten på de större förmögenheterna, arven och de största inkomsterna. Jag skulle tro att det blivit någon kompromiss på den punkten.

Hur hade det gått med inkomstbildningen? Hade man hållit den mera tillbaka? Jag är icke säker på att i fråga om jordbrukarnas inkomster en samlingsregering gått hårdare fram. Jag är icke säker på att en samlingsregering haft lättare att resonera med stora löntagargrupper om återhållsamhet, snarare tvärtom.

Det tjänar icke mycket till att tala om det gamla. Jag skulle på en punkt vilja replikera herr Ohlin. Jag vill icke säga att jag skall söka rätta till vad han sade, ty jag har kanske icke fullt uppfattat hans yttrande. När det gällde investeringarna räknade han tydligen med att det sparande, som skulle åstadkomma investeringar, var relativt i underkant. Han nämnde, att om man jämför tiden före kriget, år 1938, med åren 1947 och 1948, så kom man till att under 1947 hade man en större investeringsvolym men att detta hängde samman med att vi förbrukade en icke oväsentlig del av våra valutareserver. Det är alldeles riktigt. Men om jag också tar hänsyn till förbrukningen av valutareserver, är det, åtminstone i den

mån man kan bygga på de siffror, som finnas i konjunkturinstitutets beräkningar, så, att bruttoinvesteringarna 1938 samt 1947 och 1948 ligga på ungefär samma nivå.

Därtill tillfogar herr Ohlin — vilket är alldeles riktigt — att från 1947 till 1948 sänktes de enskilda investeringarna, men de statliga stego. Det är kanske icke så onaturligt. Den stora importen var ju det, varpå de enskilda näringsidkarna byggde en del av sina investeringar. Och ökningen av de samhällseliga investeringarna får man väl ändå se i ljuset av att vi leva i ett samhälle, där den större delen av investeringsverksamheten ligger i enskildas händer. Det är alltså endast en begränsad del av investeringsverksamheten som kontrolleras av det allmänna. Vad man än må mena om gränsen mellan enskild och allmän verksamhet, är det klart att i ett samhälle, där sådana allmänna investeringar ha vuxit till, så ha de vuxit till på de områden, som enligt allmän uppfattning äro de grundläggande. När vi se på vårt transportväsen, våra järnvägar, telegrafn, telefonen, våra vattenfall och deras utbyggnad o. s. v., är det klart, att om jag skulle söka ställa frågan, vilka av dessa investeringar som i genomsnitt representera det mest angelägna behovet, får man säga, att det är det allmännas investeringar som äro av den grundläggande naturen, och det är alldeles givet, att de i ett sådant läge komma att växa starkare än de enskilda investeringarna. Det är därför som 1947 och 1948 de enskilda investeringarna fått gå tillbaka, enär många av dem icke varit angelägna, under det att de allmänna investeringarna fått stiga.

Sedan bara ett ord om brutto- och nettoinvesteringar. När man säger, att vi ha gjort bruttoinvesteringar på 24—25 procent av hela nationalbudgeten, så kan man tycka att det ligger ganska högt. Så kommer då den fråga som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Ohlin tog upp: Hur mycket är detta i netto, d. v. s. hur mycket är verkligt nysparande, som leder till något nytt och icke bara till vidmakthållande av det gamla? Här har konjunkturinstitutet hänvisat till beräkningar som äro gjorda i Danmark och Norge. Om vi våga antaga, att bruttoinvesteringarnas förhållande till nettoinvesteringarna i vårt land är detsamma som i Danmark och Norge, får man lov att sänka, låt mig säga, de ungefär 7 miljarderna i bruttoinvesteringar 1948 till 3,3 eller 2,8, beroende på vilken siffra man använder.

Det är ju mycket upplysande — det vill jag icke förneka — att få en sådan jämförelse. Men om man vill använda detta för att komma till noggranna resultat, när man säger att vi spara för litet, får man nog vara ganska försiktig. Om jag också drar ifrån de 700 miljonerna i överbalansering på budgeten och kommer ned till 2,6 eller 2,1 miljarder för sparande och nettoinvesteringar, så är det inte mer än ungefär 10 procent. 10 procent var det före kriget. Herr Ohlin tycker tydligen att det är litet för litet nu efter kriget. Det kan mycket väl hända, att man borde ha litet mera. Men lägg märke till att detta bygger på att de antagna siffrorna äro exakt riktiga och på en reduktion av bruttoinvesteringarna med 4 eller 3,5 miljarder. Vad som sedan återstår är nettoinvesteringar. Jag har gjort en liten beräkning. Om vi antaga att 500 miljoner icke äro sådana re-investeringar, d. v. s. bara vidmakthållande av kapital, utan nya investeringar, kommer jag i stället för till 10 procent till 14 procent. Man ser, hur försiktig man får vara.

Om man frågar om detta är en hög eller låg siffra, så kan jag påpeka, att i Förenta staterna har man under de senaste åren med den väldiga expansion, som där rått, räknat med en nettoinvestering av 15 procent. De sakkunniga, som jag nyss nämnde, anse

dock att detta i längden är för högt. De tro, att det vore mera normalt för en långtidsutveckling, om man höll sig till ungefär 11 eller 12 procent. Vi äro alltså inte så särskilt illa ställda även i jämförelse med ett så utomordentligt snabbt framåtskridande land som Förenta staterna.

Därmed skulle jag komma fram till en sak, som uppenbarligen intresserar alla, och det är frågan om vårt sparande och dess förhållande till investeringarna. Jag har själv skrivit i finansplanen, och det är min fulla övertygelse, att i det nuvarande läget är ett ökat sparande en väg till lättnad. Alltså är ett ökat sparande i hög grad önskvärt. Men vi få komma ihåg, att även i fråga om sparandet gäller det en avvägning. Det gäller en avvägning mellan hur mycket vi skola konsumera, hur mycket vi anse önskvärt att göra för dagen och hur stor vikt vi fästa vid att efter ett antal år få det bättre.

Dessutom är det en annan avvägning, som kanske har mera betydelse i denna diskussion, och det är vem som skall tillhandahålla sparandet. I diskussionen om skatter och sparande kan man inte komma till en gemensam grundval, om man icke kan enas om vad man menar om det önskvärda i fråga om de källor, ur vilka sparandet skall komma. Jag är fullständigt enig med herr Ohlin, när han pekar på den värdefulla källa till sådana besparingar, som alltid har legat och fortfarande ligger hos människor, som skaffa sig ett eget hem och som på grund av både sina önsknings och tvånget att amortera tvingas till ett i många fall ganska stort sparande. Men lägg märke till att där äro vi inne på ett område, där någon meningsskiljaktighet mellan vad vi bruka kalla de borgerliga och socialdemokraterna inte behöver inträda, ty om det är någonting som vi socialdemokrater bruka framhålla, så är det, att man önskar att sparmedel i så stor omfattning som möjligt skola komma just ifrån de kret-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sar, som ha begränsade inkomster. Men ända hittills har jag snarast haft intrycket, att när man tagit upp frågan om sparandet och skatternas inverkan på sparandet, har man icke talat om dessa stora kretsar utan om de två procenten, som ha fått ökad inkomstskatt, och de kanske mindre än två procent, som ha fått en höjd förmögenhetsskatt, för att nu inte tala om kvarlåtenskapsskatten. Det är när vi komma fram till detta, som meningarna ha gått isär. De sista månadernas livliga uppmärksamhet på de s. k. kvarstående skatterna har haft en besvärlig sida inte bara för skattebetalarna utan också för dem, som ha haft ansvaret för genomförandet av detta uppbördssystem, men de ha haft också en ljus sida, nämligen att inom alla partier oberoende av den ekonomiska uppfattning, som där härskar, råder en enda gemensam uppfattning, och det är att de små inkomstagarnas skatter i vårt land äro orimligt höga. Kunna vi enas på den punkten, ha vi en utgångspunkt, skulle jag vilja säga, för ett nytt upptagande av hela skattefrågan och frågan om statens utgifter, där det inte alls är omöjligt att vi kunna komma till ett resultat.

Jag är rädd för att om jag talar om skattesänkning, så kan det ge intryck av att jag anser att detta är en aktuell diskussion. Jag anser mig därför skyldig att i detta ögonblick säga, att när regeringen skurit ned budgeten såsom den gjort och icke kunnat gå med på alla önskvärda utgifter, när den fått göra denna stora överbalansering och när den samtidigt har vänt sig till de stora löntagargrupperna och sagt till dem att ni skola inte begära ett öre mera i lön — statstjänarna skola t. o. m. avstå från det de ha rätt att kräva — så är det alldeles klart att detta har skett därför att vi betrakta läget såsom fortfarande mycket allvarligt. Vad som behövs är att fortfarande hålla igen mot de inflationsdrivande krafterna. Att i detta läge ställa i utsikt, att vi

skulle ganska snart kunna få en väsentlig lättnad i beskattningen, tror jag vore lättsinnigt. Men om vi se det på längre sikt är det uppenbart, att alla måste önska, att den stora massan av människor finge mera att röra sig med själva. På den punkten skall jag livligt instämma med herr Skoglund i Dovers-torp, t. o. m. så långt att jag kan säga, att det är ett allvarligt problem att avväga, huruvida man skall använda ett visst hundratal miljoner till vad vi kalla för sociala utgifter eller om vi inte hellre skola låta människorna använda de pengarna själva. Var och en förstår, att där ha vi en strid, låt mig säga för de stora folkgrupperna mellan krav på högre lön för att själva få använda pengarna och krav på att pengarna skola gå till skatter, som kunna gå till sociala utgifter. Det gäller här ett avvägningsproblem lika väl som på andra håll. Vi önska, att människorna skola både ha mycket större inkomster än de ha, det kan jag försäkra herr Skoglund, och att de skola få använda en större del av dessa inkomster för sin egen räkning.

Om vi äro eniga på den punkten är det klart, att man kommer till frågan: Vad skulle behövas för att en sänkning av skatterna skulle kunna ske? Jag har gjort en liten beräkning med utgångspunkt från en utredning, som är gjord av Skattebetalarnas förening och framlagd i Sunt Förnuft. Den bygger på ett års äldre siffror. Jag har tagit också det senaste årets och sett efter vad en skattesänkning skulle betyda. Alla samlade skatter till stat och kommun — jag talar nu bara om de direkta skatterna — uppgå för det året till låt mig säga 3 000 miljoner för enskilda. Alla skattebetalare med en inkomst upp till 3 000 kronor tyckas betala ungefär 125 miljoner av dessa i skatt. De sista månadernas erfarenhet ger vid handen, att alla tycka det är upprörande att folk med så små inkomster skall ha någon skatt att betala. Upp till en in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

komst av 3 000 kronor vore det rimligt att man slapp all skatt. Om man vidare säger, att för inkomster mellan 3 000 och 5 000 kronor borde skatten sänkas med 20 procent, både den statliga och kommunala, för inkomster mellan 5 000 och 8 000 borde en sänkning ske med 15 procent, för inkomster mellan 8 000 och 12 000 med 10 procent och för inkomster över 12 000 kronor med 5 procent. Hur mycket skulle detta då beröva oss i skatteinkomst? Jo, över 400 miljoner kronor. Var och en förstår således vad även en sådan skattesänkning betyder. 10 eller 15 procent på hela skatten är inga stora siffror, för att nu inte tala om dem, som skulle få en sänkning på blott 5 procent. Här rör det sig om så stora belopp, att när vi samtidigt tänka på de statsutgifter, som vi skulle vilja göra men inte nu få göra, så fordras det en icke oväsentlig höjning av produktionen i landet för att en sådan skattesänkning skall kunna genomföras.

Jag kommer så till frågan om sparandet. Hur sparandet har utvecklats hör till de allra svåraste frågorna att avgöra. Herr Ohlins förmodan att sparandet fortfarande är lägre än tidigare är svårt att säga någonting om. Vi veta alla, att under kriget har man i alla länder fått en ökning av sparandet helt enkelt därför att folk inte kunde köpa det de ville. Efter kriget har man tvärtom sett en hastig ökning av konsumtionen och därför också en minskning av sparandet och t. o. m. att sparmedel i stor utsträckning ha använts för att köpa konsumtionsvaror. Det är en utveckling, som inte bara gäller ett land tryckt av de svenska hårda skatterna och den svenska politiken utan är ett fenomen, som är likadant i Förenta staterna, som ju fortfarande är den största tillnärmelsen till det idealsamhälle, som många tänka sig. Där har man på samma sätt fått se sparandet gå ned. Men det kan mycket väl hända, att det håller på att vända, på samma

sätt som det finns tecken till att det vänder i vårt land.

Man får komma ihåg, att de otillfredsställda behoven, när kriget var slut, gällde inte bara investeringarna, som därför drevos upp till en förut okänd höjd, utan har också gällt konsumtionsvaror av varaktigt slag, som folk har skaffat sig och som, när de väl fått dem, innehåra en viss lättnad, som gör att sparandet kan bli något större. Jag tror att det kanske skulle kunna vara möjligt att på den punkten komma till större enighet, om vi kunde taga som utgångspunkt, att en omprövning skall gälla alla skatter.

Vi tillsatte under kriget en stor besparingskommitté, som inte kom till några stora resultat, om inte möjligen det, att några av ledamöterna, som kanske tidigare hade trott att det skulle vara möjligt att skära ned mycket inom förvaltningen, ha kommit till insikt om att skola några stora besparingar ske, får man ta dem på de stora utgiftsposterna; socialutgifterna, försvaret, undervisningsväsendet och möjligen jordbruket. Jag tror inte att det är någon majoritet i riksdagen som vill gå den vägen. Under sådana förhållanden är jag inte säker på att en utredning, som sattes till för att granska alla statens utgifter, skulle kunna komma till några stora resultat. Men jag tror att den skulle göra den nyttan, att om folk med olika meningar, som från början ha haft olika föreställningar om att det slösades både här och där, komme tillsammans, skulle de komma fram till det resultatet, att även om man kunde göra vissa besparingar, så ändrar det intet i det stora utgiftsläget och ändrar icke behovet i stort sett av de skatter, som vi nu ha. Då skulle man där kunna komma fram till en grundval för överväganden också om skatternas fördelning. Såsom skatterna nu äro fördelade, särskilt efter de stora konsumtions-skatter, som genomfördes förra året, kan en översyn där vara befogad. Men

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jag vet mycket väl, att meningarna kunna bli så delade, att man kanske inte skall hänge sig åt alltför stora förhoppningar om enighet.

Jag kan i detta sammanhang erinra om att diskussionen om skatterna och deras inverkan har två sidor. Den rör sig dels med frågan om vad som är en rättvis fördelning, dels också med frågan om hur skatterna påverka sparandet och företagsamheten. Även om man skulle kunna komma till en kompromiss i fråga om vad som är rättvisa, så är det mycket osannolikt att man skulle komma till en gemensam uppfattning om hur skatterna verka. Där har nämligen folk fördomar, som jag inte tror genom någon undersökning kunna försvinna, därför att det är så ytterligt svårt att avgöra, hur skatterna verka.

Jag skall taga ett enda litet exempel, därför att det är aktuellt efter den nya motion, som har väckts av högern om avskaffandet av kvarlätenskapsskatten. Man vill tydligen avskaffa den, därför att man anser att den är särskilt skadlig för det ekonomiska livet. Jag hittade i den av mig ett par gånger förut citerade ekonomiska översikten av president Trumans ekonomiska rådgivare ett uttalande också härom. Vi veta att president Truman har tänkt sig, att man skall kunna skaffa sig den nödvändiga överbalanseringen av budgeten genom att höja bolagsskatten, och den diskuterar man för sig. Så kommer man till frågan om inkomstskatten, och där säger man, att för en överbalansering skulle en viss höjning för de stora och medelstora inkomsterna redan nu kunna vara befogad. Om statens utgifter skulle växa väsentligt — man tänker tydligen på försvarsutgifter — torde man inte kunna undgå att höja inkomstskatten för alla inkomstkikt. Och så kommer man till den tredje punkten, den som handlar om presidentens tanke att man skulle kunna få ut, om inte så mycket så i alla fall något mera av den kvarlätenskaps- och gåvoskatt, som

man har i Förenta staterna. Då säga dessa rådgivare följande ord, som för en svensk borgerlig måste förefalla högst överraskande: Beträffande arvs- och gåvoskatterna kan det sägas att de äro lättare att tillämpa än en inkomstskatt med mycket höga marginalsatser, och sådana skatter representera ett minimum i fråga om ogynnsamma verkningar på det ekonomiska livet.

Det är visserligen en Atlant, som skiljer oss ifrån dessa rådgivare till presidenten, men de representera den socialliberala uppfattning, som vi också här i denna kammare ha flera anhängare av, och jag undrar om inte en överläggning eller närmare kontakt mellan dessa meningsriktningar kanske skulle kunna leda till en sammanjämkning av åsikterna.

Den nya uppbördsreformen, avdragen vid källan, har, som jag hade tillfälle att säga i höstas, haft en effekt, som alla anhängare av en rationell beskattning alltid ha önskat sig, nämligen att medborgarna, som betala skatterna, skola bli klart medvetna om hur höga de äro. Det var en man som ringde upp mig för en tid sedan. Han hade räknat ut, att om han på en timmes extraarbete förtjänade en hel femma, så gick 1:50 till inkomstskatt. Skulle han låta något av barnen gå på bio, gick nästan en krona till skatt, och om han därtill köpte en ask cigarretter, så hade nästan hela femman gått åt till skatt. Visserligen är den skatt, som tas ut vid källan, mycket påtaglig. Men det gäller också konsumtionsskatterna. Den som köper för 500 kronor tobak om året, och det tror jag inte behöver vara någon storrökare, och därför får betala 400 kronor i skatt, och som kanske konsumerar sprit, öl och vin för 400 kronor och kanske betalar 300 kronor i skatt, känner det kanske inte strax på samma sätt fastän han nog vet om det. Men när året är slut, har han betalat 700 kronor i skatt, nästan lika mycket som han haft att betala i direkt skatt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på en inkomst av 8 000 kronor. Alltså, frågan om konsumtionsskatterna kunna vi icke gå förbi, när det gäller att avväga skattebördorna mellan människorna.

Jag har talat längre än jag skulle, och jag skall komma fram till det, som för mig egentligen varit det väsentliga, nämligen att svara så gott jag kan — och det blir bara för min egen räkning — på frågan: Då det nu i finansplanen står, att en lättnad kan vinnas genom ökad effektivitet i produktionen och genom ökat sparande, vad betyder då detta? Betyder det att vi skulle kunna avveckla alla regleringar? Åtminstone tre av de föregående talarna ha talat om detta såsom målet för vår strävan. När jag nämnde, att en ökning av produktionen inte i och för sig kan leda till att man kan överlämna allt åt den fria marknadens krafter, så bygger jag naturligtvis på att vi alla vilja bevara den fulla sysselsättningen och ett utnyttjande av våra krafter till det yttersta. Om man överlämnar åt den fria marknadens krafter att skapa balans, tror jag inte att man, med de erfarenheter vi ha från gångna tider, kan komma ifrån att det blir en balans, som icke hålles uppe vid den högsta möjliga nivå. Det blir visserligen en balans, som under kortare tider kommer nära ett fullt utnyttjande av produktionskrafterna, men om jag inte missuppfattade herr Ohlin sade han, att vi inte ens hade ett fullständigt utnyttjande år 1938, trots att det då rådde högkonjunktur. Sedan komma emellertid nedgångsperioder med långvariga kriser o. s. v. Vilja vi hålla uppe vår produktion vid maximum, få vi enligt min mening finna oss i att inte kunna överlämna åt den fria marknadens krafter att skapa balans.

Detta behöver emellertid såvitt jag förstår inte betyda, att vi inte skulle kunna avveckla de regleringar, som för den stora massan människor måste förefalla mest irriterande. Det är ju så

att om jag vill se tillgång och efterfrågan som två stora odifferentierade klumpar, kommer vid full sysselsättning efterfrågan alltid på grund av den samlade inkomsten i pengar att synas så stor, att den vill rinna över kanterna för tillgången och på så sätt leda oss in i en inflationsartad utveckling. Om jag emellertid i stället differentierar vad vi eftersträva, förhåller det sig anorlunda.

Som vi alla veta ha vi nu i vårt samhälle frihet så långt våra inkomster räcka att köpa vad vi vilja på de flesta områden utan någon ransonering. Lägg märke till att alla regleringar med ett gemensamt ord kunna kallas ransoneringar: importregleringen är en ransonering av utlandsvalutor, investeringskontrollen är en ransonering av investeringsvaror, och det förhåller sig på samma sätt med konsumtionsvaror. Om vi undersöka hur det ställer sig för konsumtionsvarorna skola vi finna, att när tillgången växer över en viss gräns följer inte efterfrågan med. Det är visserligen ett extremt fall, men det belyser ändå vad jag menar: det behövdes inte någon särskilt stor ökning av spannmålstillgången för att brödransoneringen skulle kunna upphävas. Vi behöva heller inte någon särskilt stor ökning av vår produktion och därmed våra egna tillgångar för att vi utan någon ransonering skola kunna köpa så mycket socker, kaffe och bensin vi behöva. Hela importregleringen kanske skulle kunna avskaffas genom en höjning av våra svenska tillgångar, nämligen om vi därigenom kunde öka exporten tillräckligt mycket. Jag vill emellertid till detta göra en reservation. Så länge vi inte kunna byta oss till dollar mot andra valutor kunna vi säkerligen inte avveckla importregleringen. Så länge förhållandena i världen äro sådana, att vi måste vidmakthålla det bilaterala utbytessystemet, tror jag inte det kan bli tal om en fullständig avveckling. En höjning av produktionen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skulle emellertid leda till att den ena efter den andra av de regleringar, som äro mest irriterande för allmänheten, kunna försvinna.

Investeringskontrollen är det emellertid svårare att avskaffa. Alla investeringar äro inte lika trängande, och vi ha ett otillfredsställt behov på vissa områden. Vi äro alla överens om att det är önskvärt att bostadsstandarden höjes. Jag tror vi också äro överens om att om människorna fritt finge använda sina pengar till att skaffa sig bättre bostäder, skulle det bli en sådan fördelning av köpkraften, att flera bostäder behövde byggas. Jag vågar av den anledningen inte hysa någon förhoppning om att vi inom rimlig tid skola kunna komma ifrån vare sig hyresregleringen eller regleringen av byggnadsverksamheten. Däremot förefaller det inte alls omöjligt, att vi skola kunna komma från en hel del av de mera irriterande detaljregleringarna.

Därmed äro vi emellertid framme vid hela frågan om investeringsverksamheten. Jag skall inte dölja att de, som ha den ekonomiska uppfattning jag representerar, anse att samhället inte kan ställa sig ointresserat till hur de knappa tillgångarna på sparmedel användas och att samhället därför inte kan avstå från att öva ett inflytande på inriktningen av kapitalets användning.

Jag kommer därmed till vad herr Ohlin och även herr Skoglund i Dovers-torp sade om den mera liberala inställningen till det fria näringslivet i jämförelse med den socialdemokratiska inställningen. Jag undrar om det inte är möjligt att se utvecklingen i vårt land i ljuset av vad som har skett och sker i hela världen. Vad är det egentligen som har utmärkt alla de samhällen, där ett modernt produktionssystem har skapat väldiga sammanslagningar av kapital för storproduktion och där massor av människor förtjäna sitt bröd som anställda hos andra och där det har funnits och fortfarande finns en klyfta

inte bara mellan dem som äga mycket och dem som äga litet eller intet, utan också mellan dem som ha stort inflytande över det ekonomiska livet och medborgarnas dagliga liv och dem som åtminstone förr hade ganska litet inflytande? I dessa samhällen har det under en lång rad av årtionden försiggått en process, som inneburit att dessa breda folklager på olika vägar försökt skaffa sig själva ett större inflytande över sitt dagliga liv.

Löntagarna ha försökt skaffa sig detta inflytande genom sina fackliga sammanslutningar men också genom att skaffa sig politisk makt, och det gäller inte bara löntagarna. När jordbrukarna börjat organisera sig, ha de visserligen delvis litat till sina organisationers styrka, men de ha också vänt sig till samhället och förklarat, att samhället har skyldighet att se till att deras levnadsförhållanden bli jämförbara med andra samhällsgrupper. De söka få så stort inflytande över det ekonomiska livet, som behövs för att de skola kunna hålla uppe sin standard eller höja den till en i jämförelse med andra gruppers standard rimlig nivå. Så mycket inflytande vilja de att samhället skall utöva. Jag talar nu bara om sådana samhällen, där dessa förändringar inte ske på revolutionär väg utan på grundval av en övertygelse om vikten av den enskildes frihet och därmed av vad man brukar kalla den politiska demokratien. I alla dessa samhällen runt om i världen finner man samma utveckling: de breda folklagren söka även på den politiska vägen skaffa sig ett större inflytande över ekonomien. Det är denna utveckling vi nu befinna oss mitt uppe i.

Från socialdemokratisk sida ha vi sedan länge sagt, att det stora problemet för vårt samhälle är detta: Hur skall man kunna organisera ett samarbete mellan å ena sidan statsmakten såsom uttryck för dessa breda folk-lagers önsknings och å andra sidan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dem, som sitta med det bestämmande inflytandet över vårt enskilda näringsliv? Alla känna vi till svårigheterna. Vi veta alla hur det håller emol. Om man är optimistisk kanske man kan uttrycka det så, att det vi nu genomleva är födslovändorna för ett samhälle med ett sådant samarbete, som i längden är nödvändigt, om vi skola kunna gemensamt bygga upp vårt samhälle med den ökning i produktionens effektivitet, om vilken vi alla tala. Säkert är att om en sådan samverkan skall bli möjlig, få dessa nya stora folkklassers villkor för ett sådant samarbete inte avvisas såsom liggande utanför gränsen för vad representanter för andra meningsriktningar anse vara sin uppfattning. Skall en sådan sammanjämkning, som skall läggas till grund för ett samarbete, kunna ske, då får man inte göra som herr Ohlin och kanske även herr Skoglund gjorde: tala om dessa socialistiska strömningar såsom någonting, som ligger utanför vad man över huvud taget kan resonera om. Vi veta alla att innebörden i ord sådana som socialism, liberalism, konservatism och socialliberalism är mycket växlande. Det gäller därför att försöka komma bort från orden och fram till kärnan. Vilja vi försöka komma fram till kärnan och äro vi villiga att gå varandra till mötes, då kan det vara möjligt att lägga grunden till en sådan utveckling, både av produktion och av välstånd, som vi alla önska.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag kan givetvis inte i denna replik ta upp alla finansministerns många argument mot mig.

Tillåt mig beträffande hans sista passus bara säga, att det är alldeles naturligt att de stora löntagargrupperna och de organiserade jordbrukarna få ett ökat inflytande, men, herr finansminis-

ter, det är icke riktigt att a priori antaga, att dessa grupper permanent eller i dagens läge äro anhängare av det som finansministern nu vill kalla för en socialistisk lösning. Vi tro att det finns en annan socialt tillfredsställande väg, som bevarar mera av de enskildas frihet, och det är därom striden står mellan socialister och oss. Det är inte riktigt att antaga som finansministern gör att den socialistiska åskådningen har vunnit kampen bland dessa stora skaror av Sveriges folk — det har den inte.

Herr Wigforss överraskade med att återropa den amerikanske presidentens rådgivare som sina anhängare. Jag har haft tillfälle att diskutera med några av de herrarna, och jag tror att de skulle ha blivit överraskade över att finna sig använda på detta sätt i debatten. Låt oss inte glömma, att Förenta staterna ha ett helt annat skatteläge än vi. Frågan gäller ju hur höga skatterna skola vara. Har ett land ett högre skattetryck både på inkomst och förmögenhet, ter sig skatteproblemet annorlunda än om man har ett lägre sådant.

Finansministern glömde att nämna, att det i Förenta staterna för några år sedan genomfördes en allmän skattere- duktion på både lägre och högre inkomster, vilket som bekant icke har skett i Sverige. Jag tycker finansministern gör ganska ensidiga observationer när han studerar utlandet. Han måtte ha en mycket selektiv iakttagelseför- måga, när han inte i Förenta staterna finner ett överväldigande stöd för en ekonomisk uppfattning, som överens- stämmer bättre med den vi företräda på folkpartihåll än med den man företrä- der på socialistiskt håll. — Jag skall gärna ta upp en detaljdiskussion med finansministern på denna punkt.

Sedan vill jag beträffande skattefrå- gan och frågan om vem skall tillhan- dahålla sparandet säga att vi ha många gånger talat om åtgärder för en ökning av de breda lagrens sparande. Vi före-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

slogo höjningen av gränsen för skattefria förmögenheter från 20 000 till 30 000 kronor. Finansministern frågar om vi kunna enas om att de små inkomsttagarnas skatter äro för höga. Jag svarar: Ja, och vi böra kunna enas om att alla inkomsttagares skatter äro för höga. Det är naturligtvis endast fråga om vad som kan ske steg för steg, men jag måste beklaga, att finansministern inte anser detta spörsmål vara aktuellt. Vi mena tvärtom att om man ser sambandet mellan skatter, produktivitet och sparande, skall man finna, att problemet även i dagens läge är och bör vara aktuellt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag skall tillåta mig göra några reflexioner på en speciell punkt, som har berörts av såväl herr Ohlin som av herr Skoglund i Doverstorp. Det gällde närmast önskemålet att man skall få en prognos beträffande dels behovet av personresurser, framför allt inom socialvården sedan denna har blivit utbyggd, och dels möjligheterna att tillfredsställa detta behov. Jag kan för min del bara säga, att det är vår avsikt att undersöka, hur det förhåller sig med detta, men liksom jag gjorde under höstriksdagen under debatten i samband med beslutet om uppskov med den fria sjukhusvårdens införande, vill jag understryka, att vi böra akta oss för att skapa panik på denna punkt.

För det första är det väl rimligt att antaga, att sjukligheten i och för sig inte kommer att stiga, därför att man eventuellt får fri sjukhusvård. För det andra skola vi inte glömma, att större delen av svenska folket, sannolikt omkring 4 miljoner människor, redan i dag ha fri sjukhusvård, visserligen inte så att de slippa betala, men de betala sina avgifter till sjukhusorna och behöva inte erlægga någon extra avgift om det blir aktuellt med sjukhusvård.

Jag skulle kunna draga fram även andra omständigheter, men jag skall inte ingå på någon närmare analys.

Den svagaste punkten är rekryteringen av sjuksköterskor, men jag tror dock att den svårigheten inte är större hos oss än t. ex. i Storbritannien, där man nu har infört inte bara fri sjukhusvård utan över huvud taget fri sjukvård. Man har under de senaste åren vidtagit olika åtgärder för att öka det antal sjuksköterskor, som kunna erhålla utbildning i vårt land. Det finns emellertid ett allvarligt krus beträffande tillgången på sjuksköterskor, vilket jag har berört för flera år sedan, när samma problem var uppe till behandling, nämligen att sjuksköterskorna ha en ovanligt kraftig åtgång på äktenskapsmarknaden. Efterfrågan på sjuksköterskor där ligger nog betydligt högre än beträffande någon annan yrkeskategori.

År 1947 blev det ett tillskott av nyutbildade sjuksköterskor på 1 026, men samma år avgingo 641. Nettotillskottet var alltså bara 385. Det innebär visserligen en utökning av sjuksköterskekräven, men den är mindre än som vore önskvärt. Av dem som avgingo voro icke mindre än 35 procent under 30 år och 58 procent under 35 år. Detta är relativt nya siffror, som jag gärna vill ha spikade här i förhoppning om att man på detta liksom på alla andra områden inom socialvården skall låta sina resonemang vila på lätt konstaterbara fakta och inte bara framföra allmänna deklamationer om personalbehovet och personalresurserna.

Jag vill inte sluta mitt anförande utan att ha sagt ett par ord i allmänhet om socialbudgeten. Det är uppenbart att detta väldiga belopp, nära 1 389 miljoner, måste väcka stor uppmärksamhet. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att enbart folkpensionerna representera 725 miljoner av detta och barnbidragen 442 miljoner. Det vill med andra ord säga, att 1 167 miljoner representeras av två poster på socialbudget-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ten. Till alla övriga poster blir det kvar icke fullt 222 miljoner. Vill jag göra en ytterligare uppdelning, finner jag att hyres- och bostadsrabatter beräknas till 22,5 miljoner och att sjukkassorna få 50,6 miljoner i statsbidrag. Hela den sociala administrationen — jag vet att man även beträffande denna gör sig överdrivna föreställningar om storleken av i varje fall den personal som avlönas centralt — går på omkring 49 miljoner kronor, och då äro däri inberäknade avgifter till postverket för utbetalandet av barnbidrag och folkpensioner. Av dessa 49 miljoner gå mer än 23 till arbetsmarknadsorganisationen — det är härvidlag angeläget att understryka, att hela arbetsförmedlingen, som betyder så kolossalt mycket, är förstattligad — och följaktligen blir det för den övriga sociala administrationen kvar något mer än 25 miljoner kronor. Räkna jag bort barnbidragen, folkpensionerna, hyres- och bostadsrabatterna samt den sociala administrationen, blir det sammanlagt knappa 100 miljoner kvar till alla övriga socialavgifter, till hemvårdarinnor, fria resor, husmoderssestrar, särskilda bidrag till änkors och invaliders barn o. s. v.

Sedan vill jag säga ytterligare en sak. När vi på sin tid gjorde upp kalkylerna för väntade socialavgifter, räknade vi med nettoutgifterna och inte med bruttoutgifterna. Jag vill erinra damerna och herrarna därom, att i den kalkyl, som låg till grund för riksdagens enhälliga beslut om folkpensioneringen, förutsågos redan för år 1948 statliga nettoutgifter på 600 miljoner kronor. Ännu i budgeten för nästa budgetår äro de statliga nettoutgifterna för folkpensioneringen inte på långt när uppe i det beloppet utan stanna vid 558 miljoner kronor. Bruttoutgifterna äro nämligen 725 miljoner kronor, och därifrån avgå dels avgifter på 140 miljoner kronor, dels räntor på den gamla pensionsfonden på 27 miljoner kronor, alltså sammanlagt 167 miljoner kronor. Nettot

blir alltså 558 miljoner kronor, en siffra, som med 42 miljoner kronor understiger vad man från början kalkylerade med skulle bli statens nettoutgifter redan år 1948.

Beträffande barnbidragen var det också en nettokalkyl. Man räknade med att barnbidragen under de första åren skulle förorsaka staten nettoutgifter på omkring 200 miljoner kronor. Man drog nämligen av de belopp staten får in genom avskaffandet av de skattefria barnavdragen, vilka den gången beräknades till 140 miljoner kronor. Nu har jag inga aktuella siffror, men det skulle inte alls förvåna mig, om det skulle visa sig, att en ordentlig undersökning skulle ge vid handen, att de skattefria barnavdragen i vår inkomstbudget, om hänsyn toges till de väsentligt ökade inkomster som nästan alla människor fått, nu representera inemot 200 miljoner kronor. Man kan räkna med — vi få ju åtminstone under några år framåt fler och fler bidragsberättigade barn — att statens nettoutgifter för barnbidragen bli omkring 242 miljoner kronor. Skall man göra jämförelser med beaktande av våra utgångspunkter, när beslutet fattades, är det dessa siffror, som äro giltiga och som ha någon verklig betydelse.

Frågan om en samordning av vår socialvård — inte bara socialförsäkringar utan också sådana utgifter, som utgöra rena understöd — är en sak, som under alla omständigheter måste komma upp till behandling, även om jag inte tror, att frågan blir mogen för behandling vid 1949 års riksdag. Men det är klart som dagen, att vi inte komma ifrån att lösa det problemet. Det var ett av de första problem socialvårdskommittén tog upp. Vi skola komma ihåg, att när socialvårdskommittén föreslog inrättande av sociala nämnder, ville varken regeringen eller riksdagen acceptera det förslaget, som man betraktade som irrationellt, utan man förordade en ny kommunindelning, och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

denna nya kommunindelning träder som bekant inte i kraft förrän 1951. Jag kan i varje fall inte se, att det skulle vara någon mening i att skapa den kommunala samordningen på detta område förrän ungefär vid den tidpunkt, då man har den nya kommunindelningen färdig. Vi ha sålunda säkert ganska god tid på oss att grubbla över hur vi lämpligen till slut skola lösa detta samordningsproblem, som vi enligt min mening måste komma fram till en lösning av.

Herr andre vice talmannen SKOGLUND (kort genmäle): Herr talman! Herr socialministern förefaller närmast ha fäst sig vid vad jag sade om den fria sjukvården. Den var jag nog mycket litet inne på i mitt anförande. Jag skall inte diskutera, huruvida den kommer att kräva ökat antal vårdplatser. Det jag närmast tänkte på var, att vi i så stor omfattning påtaga oss nya sociala uppgifter, vilka komma att kräva ökad personal, och att vi därutöver i så betydande utsträckning flytta över arbetsuppgifter från de kommunala förtroendemännen och lägga över dem på direkt anställda befattningshavare. Det sker i rask takt och är både till fördel och till nackdel. Jag vill inte, att socialministern skall ta det som någon kritik, när jag säger, att jag fått det intrycket — jag vill upprepa vad jag sagt vid ett tidigare tillfälle, då socialministern var frånvarande — att socialministern de senaste åren varit så upptagen av storartade reformprojekt, som närmast ha avsett kontant utbetalning av pengar för att ge en standardhöjning åt vissa grupper, att socialministern inte i samma utsträckning har kunnat beakta behovet av och driva fram åtgärder för hjälp åt de direkt vårdbehövande. Till sådana grupper vilka måste ha särskild omvårdnad räknar jag sjuklingar och åldringar, som inte kunna sköta sig själva, och vidare sinnessjuka.

Jag förmenar, att därvidlag ha vi den stora uppgiften att både skapa vårdformer och sörja för utbildning och anställning av tillräckligt med personal, så att vi kunna säga, att vi ge dessa vårdbehövande en sådan omsorg och tillsyn, som anstår ett kultursamhälle. Det göra vi faktiskt icke för närvarande på alla punkter.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag tror att herr Skoglund på denna sista punkt i princip har rätt, men jag vill fästa uppmärksamheten på att det är enklare att genomföra en folkpensionsreform eller införa barnbidrag än att skapa sådana reformer, som kräva en hel rad nybyggnader för att de över huvud taget skola kunna bli effektiva. Detta gäller t. ex. sinnessjukhusen, och det gäller också vad vi i princip beslutat beträffande ålderdomshemmen. Därvidlag krävas nybyggnader, och det är det läge, som vi i det hänseendet befinner oss i, som gör att dessa saker icke ännu blivit lösta.

Herr andre vice talmannen SKOGLUND (kort genmäle): Herr talman! Jag anser, att vi började försumma allt detta redan under tiden före kriget medan det ännu fanns möjligheter att bygga och att vi voro så upptagna av de andra uppgifterna, att dessa ting fingo släpa efter, fastän någon byggnadsreglering då ännu icke lade hinder i vägen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Detta kan vara fullkomligt riktigt, men då skall också herr Skoglund lägga ansvaret där det skall ligga. Jag vill fästa uppmärksamheten på att byggandet av ålderdomshem har varit en kommunernas och icke en statens uppgift. Det är först genom det principbeslut, som fattades för en eller två riksdagar sedan om hur man för framtiden skall ordna upp frågan om ålderdomshemmen i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

syfte framför allt att få en differentiering till stånd, som staten har åtagit sig ett ökat ansvar för ordnandet av denna vård. Det är en mycket ny reform, vilken har föreslagits av socialvårdskommittén.

Vad sinnessjukhusen beträffar, kan man nog därvidlag tala om underlåtenhetssynder, men i det hänseendet gällde det ju i regel byggnader, som icke kunde genomföras för kostnader understigande 12 å 15 miljoner kronor. Det var icke så lätt att utan vidare skaka fram sådana summor, även när penningtillgången var god.

Herr von SETH: Herr talman! Herr Wigforss fick starkt bifall från sina anhängare i kammaren efter sitt anförande. Jag är den förste att erkänna, att herr Wigforss är en utomordentligt skicklig talare. Han är utan tvivel riksdagens skickligaste debattör. Men jag kan icke underlåta att säga, att under det 64 minuter långa tal, som herr Wigforss höll, fick svenska folket bra litet reda på hur herr Wigforss tänker sig framtiden gestaltad. En sak som jag emellertid gärna vill kraftigt understryka är vad finansministern sade och vad vi alla äro med om, nämligen att om vi skola kunna rida ut svårigheterna och om produktionen i vårt samhälle skall kunna ökas, måste vi få till stånd ett samarbete inom alla grupper och alla grenar av vårt näringsliv. Den saken behöver man icke tveka om.

Elt ögonblick var herr Wigforss på tal om skatterna inne på att ge ett löfte om skattesänkning, men han tog sedan tillbaka detta. Statsrådet talade vidare om sparandet, men när hans tal kommer ut till den svenska allmänheten — hans anförande kommer ju senare att i valda delar återges i radio — komma nog många av dem, som just ha fått sina restskattosedlar, icke att helt tro på herr Wigforss och under inga förhållanden på hans teorier. Jag har förut

sagt, och jag säger det ännu en gång, att herr Wigforss är en utomordentligt skicklig politiker, men han står icke med fötterna på jorden, och de teorier, som han så skickligt förfäktar, kunna icke anammas av de människor, som i det hårda vardagslivet ha att taga hänsyn till praktiska realiteter.

Herr Wigforss talade om att vi skola öka produktionen och att vi måste öka sparandet. Jag skall, herr talman, huvudsakligen uppehålla mig vid det senare. Men när det gäller frågan om att öka produktionen kan jag icke underlåta att säga, att man här drager åt olika håll. Statsministern talar om ökad produktion, herr Wigforss om ökade skatter. I realiteten lägger man genom herr Wigforss' doktriner och teorier en hämsko på produktionen genom att man klavbinder det enskilda näringslivet, hindrar företagsamheten och straffar sparandet. Det är som att förena eld och vatten. I detta land kunna vi icke öka produktionen förrän hos det parti, som herr Wigforss företräder, skapas ökad förståelse för enskilda människors insatser, för ett produktivt skapande och för näringslivets frihet. Vi ha också på vårt håll fel och brister, men skola vi kunna mötas, måste vi slå av på våra fordringar på båda hållen. Nu ha vi i vårt samhälle i dag kommit i den situationen, att det säkerligen är nödvändigt för det socialdemokratiska partiet att taga sig en tankeställare, huruvida icke herr Wigforss, hur behaglig och skämtsam han än kan vara, bär sådana teorier i skölden, som i det långa loppet äro förödande — jag använder med flit det ordet — för näringsliv, produktion och sparande.

Jag är från den småländska landsändan. Jag är född och uppfödd där. Det är känt, att smålänningarna i gemen äro sparsamma och idoga. Men jag måste säga, att jag blev mer än förvånad, när jag i slutet av november besökte ett par lantbrukare, som äro gran- nar till mig, för att resonera om en del

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

angelägenheter. Den ene har ett åkerbruk på 25 tunnland och de två andra åkerbruk på cirka 22 tunnland. Gårdarna ligga utefter en väg, och avståndet från de längst bort belägna gårdarna är högst 1 500 meter. Alla dessa tre jordbrukare hade skaffat sig traktorer, den ene förra året, de två andra nu i oktober. Jag resonerade med dem om traktordriftens välsignelser under många omständigheter. De frågade mig, vad jag ansåg att traktordriften kostade. Jag kunde då icke annat än kraftigt understryka, att en traktor blir ganska dyr, om man icke använder den tillräckligt antal arbetstimmar om året. När vi kommo in på detta ekonomiska resonemang visade sig dessa jordbrukare i Byarums kommun av Jönköpings län, som äro födda på sin torva och som ha vuxit upp i tuktan och blivit lärda att spara, ha den ekonomiska inställningen av rädsla för att penningvärdet skulle sjunka och av rädsla för den ekonomiska politik som den nuvarande regeringen för, att det var nödvändigt att gå ifrån de kända maximerna om sparsamhet. De menade, att om de köpte en traktor nu, hade de dock fått något av värde för sina pengar, även om penningvärdet rasade utför. De 5 000 kronor någon hade på sin sparbanksbok år 1939 ha icke längre köpkraft, menade de. Därför resonerade de som så: Vi skaffa oss traktorer, det må bära eller brista för framtiden, men vi äro beredda att köpa fördelarna ganska dyrt, och vi ha övergivit de principer om sparsamhet som vi ha haft.

Vi fortsatte resonemanget. Det blev skymning och kväll. Ungdomarna kommo in från sitt arbete, och när de deltog i resonemanget var det förbluffande att höra, vilken omsvängning som skett även i den svenska landsbygdsungdomens inställning till pengar och pengars värde och till dem, som ha satts att vårda vårt penningväsende och våra pengars framtid. Den svenska ungdomen förtjänar ganska bra i dag. Vi

ha inom jordbruket haft den tillfredsställelsen att kunna betala våra anställda högre löner. Vad skulle då ligga närmare till hands än att just denna ungdom i dessa tider, när man för en sådan sparpropaganda, satte en slant på sin sparbanksbok för framtiden? Det göra de unga ingalunda. Det kan vem som helst, som ger sig ut en lördags- eller helgdagskväll, konstatera. Ungdomen rör sig med alldeles för mycket pengar. Jag vill icke alls göra mig till tolk för den uppfattningen, att ungdomen skall sitta hemma och rulla tunnarna, utan jag anser att den skall ha sin förströelse, men ingen kan undgå att göra den reflexionen, att de unga lägga ut stora summor på onödiga saker, nöjen etc., något som de icke skulle göra, om de hade tilltro till våra styrandes förmåga att se till att de få behålla det de spara. Även i ganska välsituerade familjer fingo ungdomarna förr i världen en sparbössa, som skulle ha hedersplatsen i hemmet, vare sig det var ett godsägarhem eller ett torparhem. Men nu sätta ungdomarna undan sparbössorna. Det är icke längre hedersamt att ha sådana. Pengarna skola rulla. Trots det utomordentligt skickliga tal herr Wigforss här höll måste jag dock utan att använda överord säga att herr Wigforss icke är vän av sparandet. Han är fiende till sparandet i vårt svenska samhälle.

Det är ganska underligt att resonera med dessa ungdomar, som nu ha fått en helt annan ekonomisk inställning. Det är naturligt, att de icke känna den oro för framtiden, som folk förr hade, eftersom staten numera befriar individen från så mycket. Från vaggan till graven träder nu staten till. Detta har naturligtvis mycket gott med sig, men skall man dalta med medborgarna för mycket och gå på understödslinjen under alla förhållanden, kommer man till det resultatet, *att individens eget ansvar för morgondagen blir avtrubbat och därmed individens ansvar för samhället.*

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Detta består av individer; sådana individerna äro beskaffade, sådant blir samhället.

Nu skall icke någon politisk motståndare till mig ett ögonblick tro, att jag på något sätt vill vända mig mot de sociala reformer, som vi alla varit med om att driva igenom. Vi ha en hög levnadsstandard i vårt svenska samhälle, och vi ha genomfört utomordentligt nyttiga sociala reformer. Detta hade dock kunnat ske på ett annat sätt. Man skulle ha kunnat spara en hel del pengar, om det hade skett under andra former och icke forcerats fram. Vi kunna aldrig komma ifrån att ett samhälle dock vilar på individens ansvar, och individerna måste i första hand känna detta ansvar. Och här kommer jag, herr talman, med en ganska grav anklagelse just mot herr Wigforss, som varit den drivande kraften i finanspolitiken under de senare åren och som därigenom också kommit att bli den drivande kraften, när man har gått till storms mot sparandet. Det är ganska konstigt att man nu ger ut så mycket pengar på en stor sparkampanj. På affischerna sätter man upp hägrande framtidsmål för medborgarna för att förmå dem att spara. Men samtidigt måste medborgarna konstatera, att både enligt 1947 års skattesatser och innevarande års få personer med även ganska låga inkomster behålla i sin hand alltför litet. Den gamla satsen, att den som spar han har gällert tydligen icke längre. Om man vill tillspetsa saken riktigt, skulle man kunna säga, *att från den som spar, staten tar*. Men så få människorna icke resonera. De måste själva taga ansvar, och framför allt måste ungdomen taga ansvar. Den dådkraft och framåtanda, den energi, som kännetecknat svenskarerna i gemen från norr till söder och som gett till resultat, att vi nu ha ett högt utvecklat folk, en högt utvecklad företagsamhet på ölla områden, vilar dock ytterst på individens ansvar. Med den politik, som har förts under de senare

åren, när individens ansvar alltmer avtrubbats, när människorna endast blivit brickor i ett spel, ha vi kommit in på den vägen, att vi alltför mycket lita till staten. Man känner intet ansvar för morgondagen, intet ansvar för penning- en. Regeringen har inga möjligheter att genomföra sitt ökade produktionsprogram, om icke individen helhjärtat är med. Och här har finansminister Wigforss ett oerhört stort ansvar på sina skuldror, då han har en sådan förmåga att tala till det svenska folket.

En remissdebatt, herr talman, gäller ju icke bara dessa saker. Det gäller att taga ställning till Kungl. Maj:ts proposition nr 1, och när vi nu närma oss middagrasten, skall jag be att endast få beröra en sak, som ligger mig ganska varmt om hjärtat. Det är den del av sjätte huvudtiteln, som berör vårt vägväsende.

Vi ha kommit i den lyckliga situationen, att genom bil- och bensinskatten bestridas kostnaderna för vägväsendet. Man har emellertid i årets statsverksproposition icke nöjt sig med att lägga åt sidan de många miljoner, som tillläggsskatten på bensin ger, utan finansministern har dekreterat, att man också skall taga av de vanliga bilskattemiljonerna, som beräknas till 225 miljoner. Av dessa ger kommunikationsministern endast 210 miljoner till vägväsendets stat. Jag måste därtill säga, att för alla ägare av motorfordon, ägare av lastbilar och större eller mindre personbilar, måste det te sig som ett brott mot givna löften att taga av bilskattemedlen, som äro avsedda till vägarnas och kommunikationsväsendets förbättring, och lägga dessa medel i statskassan. Detta kan man säkerligen icke utan knot från bilismens sida finna sig i.

Vad sedan beträffar våra vägars tillstånd, så är jag fullt beredd att ge kommunikationsministern en eloge för det sätt, varpå vägunderhållet förbättrats under de senaste två åren. Under 1947 och 1948 har vägunderhållet avsevärt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

förbättrats. Just under hösten 1948 har man sett spår av den ökade intensitet i vägunderhållet, som nya maskiner och annat medfört. Detta kan noteras med tacksamhet och tillfredsställelse från alla medborgares sida. Man kan även med tacksamhet konstatera, att de 25 miljoner, som under det gångna året lagts ned, och den summa, som under det kommande året kommer att läggas ned på permanenta vägbeläggningar, äro av utomordentligt stor nationalekonomisk betydelse. Men nu tvingas kommunikationsministern — jag säger tvingas, ty jag är säker om att han icke gör det med lätt hjärta — att endast anslå 15 miljoner till dessa permanenta vägbeläggningar. Dessutom tvingas kommunikationsministern att alltför mycket pruta ned det anslag, som skall gå till det ordinarie vägunderhållet. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har äskat 155 miljoner för detta ändamål. Det är en ganska stor ökning i förhållande till föregående år, men det beror på höjda arbetslöner enligt 1948 års avtal, höjda bensin- och oljekostnader etc. På detta anslag har man prutat alltför många miljoner.

Jag måste som intresserad vägman bestämt varna mot att man vidtager prutningar på detta område, icke minst när det gäller vägarnas underhåll. Detta har stor betydelse för vårt transportväsende och för alla medborgare i vårt land. Ett försämrat vägunderhåll kommer ingalunda i längden att vara en besparing. Jag skulle vilja säga, att vi icke ha råd att ha illa underhållna vägar. Ett väl skött vägunderhåll är ett led i den ökade, förbättrade och förbilligade produktion, som vi alla önska.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Om man granskar den nu framlagda statsverkspropositionen, finner man, att såväl finansministern som departementscheferna i övrigt ha försökt att vidtaga avsevärda inskränkningar i

statens utgifter. Avsikten därmed är ju dels att beskära investeringarna, dels också att begränsa köpkraften och på det sättet åstadkomma ekonomisk balans inom näringslivet. Samtidigt syftar man till att kunna överföra mera arbetskraft till produktionen och därigenom möjliggöra en utökning av vår export. Att statsbudgeten likväl rör sig om så pass stora belopp som betydligt över 5 miljarder kronor, d. v. s. i runt tal en fjärdedel av vår nationalinkomst, bör väl inge ganska allvarliga betänkligheter mot att fortsätta expansionen på detta område. Läget kan väl i korthet sammanfattas så, att regeringen nu måste överge sitt efterkrigsprogram, de omtalade 27 punkterna, och i stället gå in för ett motsatt program, där det gäller att söka vidtaga nedskärningar och iakttaga återhållsamhet på praktiskt taget alla områden.

Givetvis måste man från vårt håll, där man har ställt sig betänksam mot de prognoser som gång efter annan ha lagts fram, tycka att det är relativt tillfredsställande, att regeringen äntligen börjat inse lägets allvar, även om man beklagar att denna ändrade syn från regeringens sida inte har kommit förr. En skada är ju alltid lättare att reparera, innan den har hunnit bli så stor, då ju följderna också bli värre.

Jag har inte tänkt närmare beröra regeringens ekonomiska politik de senaste åren. Den har ju diskuterats till leda. Jag kan emellertid inte underlåta att säga, att jag för min personliga del vid flera tillfällen har framfört en mot regeringens avvikande åsikt. Det har t. ex. skett i fråga om våra handelsavtal, där vi gingo in för mångåriga krediter, varigenom vi enligt mitt förmenande förbundo oss till åtgärder, som gingo utöver vår förmåga. Jag tror att regeringen gjort flera missgrepp. Som ett sådant räknar jag uppvärderingen av den svenska kronan. Vidare tror jag, att man med de erfarenheter man nu har måste säga, att sänkningen av rån-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tan från 2 $\frac{1}{2}$ till 2 procent var en av de åtgärder, som ha bidragit till den inflationistiska utveckling, vilken vi nu göra allt för att hejda. Jag har inte anledning att plädера för högre räntor — vårt jordbruk och näringsliv i allmänhet är betjänat av att vi ha låga räntor — men den stora frågan är: kan man i det långa loppet utan alltför omfattande restriktioner hålla priserna på en vara nere under vad marknadsläget betingar? Man kan göra det till en tid. Det kan gå genom kreditrestriktioner och på annat sätt, men det är fara värt, att skadeverkningarna komma att bli stora på det sättet. Jag hoppas, att regeringen uppmärksammat följer utvecklingen på detta område, som ju varit föremål för mycken diskussion. Skall jag ange några personliga synpunkter på den saken, skulle jag vilja säga: hellre en låg räntehöjning tidigare än en större senare. Erfarenheterna från kriserna på 1920-talet böra ha givit tillräcklig erfarenhet och varning på det området.

Om man granskar huvudtitlarna, tycker jag mig finna, att de inskränkningar, som nu föreslås på olika områden, i mycket hög grad komma att drabba landsbygden och dess folk. Jag skall ta ett par exempel och först säga några ord om vårt vägväsen. Vägbyggandet har ju praktiskt taget legat nere sedan krigets början, och vägunderhållet har eftersatts i mycket stor utsträckning. Jag kan inte vitsorda den erfarenhet, som den föregående talaren hade på området. Det måste vara inom en mindre begränsad räjong, som han har gjort dessa erfarenheter. Jag har helt andra sadana. Kommunikationer äro ju någonting för vårt samhälle nödvändigt. Utmärkta kommunikationer gynna ju näringslivet och gynna på det sättet den ekonomiska utvecklingen i landet, men landsbygdens vägnät har under dessa ar blivit tillbakasatt på ett sätt, som har bidragit till att landsbygden inte kunnat fylla sin uppgift i vårt land och

att folket alltmer drages ifrån landsbygden till städerna.

Jag skulle kanske för att fatta mig kort ta ett par exempel från trakter, som jag mycket väl känner till. Man påbörjade före kriget ett vägbygge i mina trakter. Det blev sedan stopp, och om man skulle återuppta arbetet på denna vägbyggnad, finge man börja med att avverka skog, som växt upp på vägen i fråga. Jag skall ta ett annat exempel från en annan ort. En väg, som var klar för påbörjande redan före kriget och som skulle byggas någon gång 1939 eller 1940 eller kanske senast 1941, har ännu inte blivit påbörjad. Man har inte fått arbetstillstånd. Vägen löper genom tvenne samhällen, som för sin utveckling äro absolut beroende av att vägfrågan löses, så att man kan åstadkomma en rimlig plan för samhällena. Vägens beskaffenhet är sådan, att oupphörliga dikeskörningar med materielskador och med förlust av människoliv ha inträffat, skador så stora, att man praktiskt taget skulle ha kunnat bygga om denna vägbit för de pengar, som de materielskador kostat, som skett på vägen, men man kan inte få arbetstillstånd.

Det är med sådana exempel för ögonen, som man blir mycket beklämd, när man nu i kommunikationsministerns huvudtitel får vetskap om att vi inte få förbättra vårt vägväsen och inte heller få tillräckliga medel för underhåll av vår dyra trafikapparat. Bilarna ta stor skada av att fara fram på dessa vägar. Om det är någon planhushållning i vad som skett — man har ju ofta talat om att man måste ha planhushållning — så får jag säga, att denna plan gått ut på att ställa landsbygden och dess intressen i efterhand. Jag tror, att det vore skäl i att allvarligt överväga att ändra på denna plan och försöka åstadkomma förbättringar för den svenska landsbygden, så att den kan fylla sin uppgift i svenskt näringsliv.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Även på det kulturella området möter man samma företeelser. Vi ha här i riksdagen vid skilda tillfällen påtalat den fördelning av lotterimedel, som har skett på det sättet, att städernas institutioner fått inte bara huvudparten utan den långt övervägande delen av anslaget. Motionsvis ha vi påtalat denna sak. Statsutskottet har år efter år föreslagit höjda belopp att avsättas till ifrågavarande fond, men beloppen ha lika regelbundet absorberats av samhällenas intressen. Under förra budgetåret hade anslaget höjts från 4 miljoner kronor, som det varit sedan några år tillbaka, till 7 miljoner kronor. Man tycker, att denna höjning skulle ha lämnat rum för en litet större tilldelning till landsbygden, men i stället ha städerna fortfarande lagt beslag på den långt övervägande delen av anslaget. Så belöpa sig understöden till operan och dramatiska teatern samt teaterverksamheten i storstäderna, därav operan ensamt nära 2½ miljoner kronor, till över 5 miljoner kronor. Jag skall ta också ett annat exempel. Det är kanske överdrivet, men det visar i varje fall, hur det ligger till på detta område. Orkester- och konserthusföreningar i storstäderna ha fått 800 000 kronor under förutvarande budgetår. Dessa föreningar ha till uppgift att öva sång och musik och på det sättet bereda förströelse åt städernas befolkning. En liknande organisation, som driver en verksamhet, vars resultat även kan komma landsbygden till godo, nämligen Svenska kantorförbundet m. fl. anslutna till en gemensam förening, har däremot fått summa 4 000 kronor.

Mot bakgrunden av vad jag nu sagt kan jag inte underlåta att påtala, att när det gäller såväl materiellt som kulturellt framåtskridande har vår svenska landsbygd blivit satt på ekonomisk och andlig svältkost, och det är en tendens, som fortfarande gör sig gällande i årets statsverksproposition.

Man bygger ju nu ut nya ämbetsverk, och staten famnar allt vidare områden. I fjol tillsattes de s. k. lantbruksnämnderna, och man gick in för att påbörja rationaliseringen av det svenska jordbruket. Hela denna apparat är byggd på 27-mannakommitténs långvariga arbete. Den hade kommit fram till att föreslå den organisation, som man nu var färdig att genomföra. Jag tillät mig att rösta för ett uppskov. Jag hade den åsikten, att hela denna apparat, alla de förslag, som man hade kommit med, voro byggda på en felaktig prognos, prognosen om överproduktion ute i världen. I dag hör man lärda män i olika delar av världen, som syssla med dessa problem, tala om att det är en annan fara som hotar, nämligen brist på livsmedel för hela världens befolkning. För denna rationalisering av jordbruket har man en ganska kostnadskrävande apparat. I år äro för ändamålet anslagna ett 25-tal miljoner kronor, varav endast en liten del blir nyttig för praktiska åtgärder; resten går åt till administration. Jag frågar, om det inte varit klokt att uppskjuta detta, tills man bättre hade kunnat överblicka läget. Därmed vill jag inte säga att jag är motståndare till en rationalisering av jordbruket. En sådan rationalisering har skett, sker och kommer att ske, och den är värd allt statens stöd och hjälp. Det betyder nationalekonomiskt för oss — det ha vi sett i år — ganska mycket med en god skörd. När man talar om jordbruksstöd — jag hörde, att finansministern var inne på det problemet och tyckte, att det var mycket stort — vill man inte göra klart för sig, att jordbruksstödet under dessa år varit ett stöd för att hålla konsumentpriserna nere, ett stöd åt konsumenterna. Så är det till mycket stora delar.

Till slut skulle jag, herr talman, vilja beröra ännu en sak i detta sammanhang. Den förutvarande folkhushållningsministern tillkännagav vid flera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tillfällen, att han önskade att så fort som möjligt avveckla de ransoneringsapparater, kommissioner, som vi ha här i landet. Efter statsrådet Wigforss' anförande för en stund sedan, har man ju nästan fått den uppfattningen, att så inte skall bli fallet. Han gjorde jämförelse med Amerika, där man fortfarande hade vissa inskränkningar. Men jämförelsen haltar något. I vårt land inför man nya maximeringar, nya regleringar och nya beskärningar av verksamheten. Svenska folket kan ju praktiskt taget inte företa sig någonting, kan inte ta ett enda steg utan att först få springa och slita skosulor i trapporna hos kommissionerna för att få tillstånd även när det gäller de allra enklaste åtgärder. Det gör, att det inte förefaller uteslutet att den misstanke, som man har hört ute i landet, att förutvarande folkhushållningsministern lämnade sin post, därför att han inte kunde följa med längre i denna utveckling, är riktig. Jag vill inte påstå, att så är fallet, men det är många skäl, som tala för det.

Man borde göra klart för sig, att en avveckling av kristidsapparaten skulle frigöra produktiva krafter i ganska stor utsträckning och bespara vårt svenska folk utgifter, som av Kooperativa förbundet — icke av mig — ha beräknats till en miljard kronor, d. v. s. 5 procent av nationalinkomsten. Jag tycker därför att man bör överväga varje möjlighet till inskränkningar i våra ransoneringar och vår tillståndsgivning på många områden. Yppas en sådan möjlighet, bör man genast gripa den. Jag tror inte att resultatet skulle bli så förskräckligt farligt, som man på många håll föreställer sig.

Jag skall inte här närmare ingå på skatterna. Otvivelaktigt är att största delen av vårt svenska folk i dag anser att skatterna äro för höga. Finns det någon möjlighet att frigöra arbetskraft och därigenom öka produktionen, skulle man därigenom kunna sänka

skatterna. Det är farligt när människorna ha fått den inställning, som ofta kommer till uttryck i dessa dagar: Vad tjänar det till att arbeta mera? Skatten blir bara så mycket högre. — Förut kunde det hända, att t. ex. hustrun i en arbetarfamilj deltog i förvärvsarbetet för att skaffa sig litet extra inkomster. Nu förklarar hon emellertid: Jag bryr mig inte om att arbeta längre. Skatterna bli för höga. — Många människor förklara öppet — jag har personligen träffat sådana — att de taga s. k. Wigforssdagar, emedan de annars få för höga skatter. Innan man går in för fortsatt expansion på olika områden bör man därför ta under allvarligt övervägande att söka få ner skatterna. Jag tänker därvid inte på någon bestämd samhällsgrupp. Skatterna trycka säkerligen alla lika hårt.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandets avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande propositioner till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Avlämnades följande motioner, nämligen:

nr 18, av herr Nilsson i Kristinehamn, angående ändring av bestämmelserna om val av kyrkofullmäktige;

nr 19, av herr Gavelin, angående förrådsmännen A. L. Åbergs och F. A. Hedströms tjänstårsberäkning för inplacering i löneklass;

nr 20, av herr Jonsson i Järvsand, angående ersättning till skogsarbetaren O. E. Flink för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 21, av herr Jonsson i Järvsand m. fl., angående ändring av bestämmelserna om kostnadsfri behandling av tuberkulossjuka, m. m.;

nr 22, av herr *Håstad* och fru *Sandström*, angående en rationell, efter tidens krav anpassad arkivorganisation;

nr 23, av herr *Allard m. fl.*, om ökat anslag till avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 24, av herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*, angående statens övertagande av byggande och underhåll av enskilda vägar, m. m.;

nr 25, av herr *Johnsson* i Skoglösa *m. fl.*, angående skatt på s. k. kolore-rad veckopress;

nr 26, av herr *Hagberg* i Malmö, angående beräkningen av dröjsmålsränta enligt förordningen om kupongskatt;

nr 27, av herr *Björklund*, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre husaren Jöns Jönsson Hektor;

nr 28, av fru *Nordgren m. fl.*, om förbättrat skydd för skilsmässobarn m. fl.; och

nr 29, av fröken *Vinge m. fl.*, om åtgärder för att underlätta den hos krisorganen anställda personalens övergång till annan verksamhet.

Dessa motioner bordlades.

§ 5.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal, den 12 januari 1949.

Sedan kammarens plenum denna dag avslutats, sammanträdde med herr talmannen de ledamöter av kammaren, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal.

Därvid beslöts till en början, att kanslitjänstemännen vid innevarande lagtima riksdag skulle utgöras av en notarie, fyra förste stenografer, fjorton

stenografer, en förste kanslist och fem kanslisters.

Herrar deputerade antogo till

notarie:

e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. Nils G. H. Liliequist;

förste stenografer:

tullkontrollören Agnar Michal,
förste byråsekreteraren Erland N. Dahlén,
byråchefen, fil. kand. Hans A. Heim-
bürger och
kammarrättsrådet, jur. kand. Gunnar Lidbom;

stenografer:

f. d. aktuarien, fil. kand. E. P. Einar Bergendal,
jur. kand. E. Albert Bomare,
sekreteraren och ombudsmannen,
jur. kand. Anders Norrman,
jur. kand. Göte Fahlin,
kanslisten Vera Karlgren,
e. o. byråsekreteraren, jur. kand. John W. Löf,
redaktören C. O. Bertil Arborén,
A. Fritiof Klason,
byråsekreteraren, jur. kand. Gustaf A. H. Titz,
hovrättsassessorn, jur. kand. Per G. Bergsten,
fru Signhild Elfner,
sekreteraren, jur. kand. Bengt G. E:son Lindahl,
Stig A. L. Ekerman och
pol. mag. Lars A. Nilsson;

förste kanslist:

fru Ebba Ihrman; samt

kanslisters:

överkontrollören A. Helmer Gärdin,
e. o. byråsekreteraren, jur. kand. K. Allan J. Löfgren,
Knut Nilson,
fru Eva Särnmark och
jur. stud. Brit-Marie Ericsson.

Det skulle åligga de hos kammaren anställda kanslisterna att vid behov tjänstgöra jämväl vid diskussionsprotokollet.

Åt kanslisten Gärdin uppdrogs att föra kammarens diaries.

Här skulle antecknas, att på särskild anmodan följande tjänstemän redan tidigare inträtt i tjänstgöring hos kammaren, nämligen den 10 innevarande januari Liliequist såsom notarie samt Bergendal och Romare såsom stenografer, den 7 januari fru Ihrman såsom förste kanslist och fru Särnmark så-

som kanslist ävensom den 2 januari Gärdin såsom kanslist.

Det skulle åligga de antagna tjänstemännen att vid behov och i den mån så ske kunna utföra jämväl annan tjänstgöring hos riksdagen.

År och dag som ovan.

In fidem:

Gunnar Britth.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.08 em.

In fidem:

Gunnar Britth.

Tisdagen den 18 januari em.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande

Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1949/50, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr HAGBERG i Malmö, som yttrade: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag alltid hyst stor beundran för författarna av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, särskilt i den del, som brukar kallas statsverkspropositionens finansplan. Jag tycker nämligen, att dessa herrar, kanske också damer, ha en märklig för-

måga att säga de obehagligaste sanningar på det mest charmerande sätt. Jag undrar dock, om inte dessa finansplanens författare i år i fråga om formuleringsskicklighet nästan ha överträffat sig själva. Där finns på s. 2 i finansplanen en fras, som måhända är smått unik i vårt riksdagstryck. Jag syftar på den satsen, där man säger sig ha »bilden klar av ett folkhushåll med tendenser att utvidga sig upp till eller över gränsen för sina varaktiga tillgångar». Formuleringen är verkligen så läcker, att den, bildligt talat, smälter i mun. Men vad menar man med denna fras, uttryckt på det språk, som vi vanliga dödliga bruka använda oss av? Jo, naturligtvis det, att svenska folket på senare tid sträckt benen längre än skinnfällerna räcker.

Nu äro vi alltså där och nu skall man försöka få en annan ordning på tingen. Man tillgriper olika botemedel såsom lönestopp — ja, man använder inte detta en smula bistra uttryck, utan man har döpt om det till avtalsprolongation, som ju låter litet bättre — man tillgriper importplaner, av vilka

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den ena reviderade upplagan följer på den andra, samt vidare kreditrestriktioner och investeringsbegränsningar. Man försöker dessutom öka produktionen och främja exporten o. s. v.

De mäktiga herrarna i kanslihuset flytta pinnarna än hit än dit över hela det väldiga regleringsfältet. Men hur länge tror man sig om att kunna fortsätta denna trafik? Om man ger sig tid att läsa igenom propositionens allmänna resonemang noga — jag föreställer mig att alla kammarens ledamöter verkligen gjort detta, ty det vore beklagligt, om ett motsatt förhållande skulle vara fallet — så finner man åtskilliga uttryck för ett vaknande tvivel på möjligheten att genom de s. k. fysiska kontrollerna komma fram till den av oss alla så livligt eftersträfvade samhällsekonomiska hälsan. »Det förhållandet, att planerna gå ihop, får inte föranleda alltför stor tillfredsställelse», säges sålunda på ett ställe, och det tillägges om den yttre balansen, att det är »en balans på en på längre sikt alltför låg importnivå». Man talar också om »sådana regleringar, som för närvarande måste användas på ett för medborgarna kännbart och besvärande sätt». »En så stram kontroll synes knappast kunna upprätthållas på längre sikt», heter det på ett annat ställe, och man anger uppgiften vara att »åstadkomma förutsättningar för dess avveckling».

Ja, ärade kammarledamöter, detta är, såvitt jag förstår, mycket bra och mycket riktigt. Men detta är ju — nästan ord för ord — ingenting annat än vad vi från vårt håll sedan länge predikat, ehuru med rätt klen resultat. Sedan emellertid nu även regeringen börjat acceptera dylika tankegångar, kan man måhända våga hoppas på en mera allmän förståelse för dylika synpunkter.

»Balans i tvångströja» har man kallat den nu presenterade balansen för. Detta är självfallet riktigt. En dylik balans är naturligtvis också ett slags balans men sannolikt ingenting att bygga

på för framtiden. Det går nog inte att i det långa loppet bemästra överkonjunkturens problem genom tvångshushållning, hur högt än regleringspyramiden reser sig mot skyn. Och, som sagt, jag tror, att regeringen själv håller på att komma underfund med den saken. Man ser nog i grund och botten rätt mörkt på läget — trots de här och där hoppfulla tonerna i det dokument, som kammaren i dag har att diskutera, ett dokument, som någon spirituellt herre kallat för herr Wigforss' sjuttonde symfoni.

Men för övrigt — och här skulle jag vilja passa på att inskjuta en fråga till statsrådet Sköld, som jag till min glädje ser närvarande och lätt leende på statsrådsbänken. Om och när vi ha nått fram till den där punkten, där det inte längre går att upprätthålla den strama kontrollen, vad tänker man då göra? Har man i ett dylikt läge något annat remedium att rekommendera än just ett tillgripande av räntevapnet? Jag tror, att den frågan kanske kan vara värd att ställa.

När jag lyssnade till finansministerns anförande tidigare i dag, gjorde jag en liten reflexion. Jag är säker på att jag inte är alldeles ensam om den. Min reflexion gick ut därpå, att det vill förefalla, som om inom Kungl. Maj:ts regering vissa nyanser äro för handen, när frågan gäller avvecklandet av regleringssystemet. Mitt intryck var, att finansministern inte var så intresserad av ett avancemang på den punkten, som vissa uttalanden i statsverkspropositionen möjligen skulle kunna ge anledning till att förmoda. Finansministern angav visserligen vissa områden, som han kunde tänka sig komma i betraktande härvidlag. Men hans allmänna ståndpunktstagande var — det var i varje fall mitt intryck — tämligen restriktivt. Han menade med andra ord, att regleringsapparaten nog får fungera en ganska lång tid framöver. Jag undrar — kanske min observation

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i detta avseende är oriktig — om icke finansministerns mera restriktiva hållning sammanhänger med hans kända ståndpunktstagande i räntefrågan. Det är klart, att ju längre man kan upprätthålla denna kontroll, som Kungl. Maj:t själv förklarar vara stram, desto längre slipper man naturligtvis detta en smula obehagliga avgörande, som ett accepterande av räntevapnet skulle innebära.

Uppgiften på några års sikt anges som bekant i finansplanen vara trefaldig: att åstadkomma en tillräcklig produktionsökning, att öka exporten för att därigenom vidga importutrymmet och att öka sparandet, så att föreliggande investeringsbehov bättre kunna tillgodoses.

För att få hjälp med strävandena att öka produktion och export har statsrådet Sköld, som är en förtänksam man, vid en ganska tidig tidpunkt vänt sig även till näringslivet. Detta har beredvilligt hörsammat kallelserna och ställt till förfogande för det mycket omtalade »stora rådet» några av sina allra bästa män. Och nog behövs det skickligt folk alltid för att komma till rätta med dessa problem. Statsrådet Sköld själv är säkerligen, som den realistiske man han är, övertygad om att uppgiften ingalunda är lätt. Statsrådet Sköld måste säkerligen säga sig följande: Vi stå ansikte mot ansikte med en värld, där nästan alla vilja exportera men nästan ingen vill importera. Den förvirrade valutasituationen medför därtill, att det nog inte kommer att finnas så värst många dollars att förtjäna i Europa. Det är en aspekt på problemet, som kanske vore förtjänt av någon belysning från statsrådsbänken. Jag föreställer mig, att kammarens ledamöter skulle vara statsrådet Sköld mycket tacksamma, om han kunde finna tillfälle att något uppehålla sig vid denna helt säkert viktiga sida av problemet.

Sedan var det kapitlet om sparandet! Jag har i all ringhet många gånger,

kanske alltför ofta, här i kammaren varit inne på detta tema. Ledsamt nog måste jag konstatera, att mitt och naturligtvis även många andras ständiga framhållande av sparandets fundamentala betydelse för den nuvarande krisens bemästrande icke vunnit någon mera allmän anslutning. Jag har naturligtvis inte kunnat undgå att observera en svag tendens till förbättring härvidlag. Finansministern var ju inne på den saken tidigare i dag. Man har kunnat konstatera, att insättningsöverskottet exempelvis i sparbankerna var något större under 1948 än under 1947. Man har vidare kunnat se, att uttagningsöverskottet i december förra året var något litet mindre än uttagningsöverskottet under december 1947. Detta är enligt min uppfattning ett hoppfullt tecken, som vi alla självfallet äro glada över. Å andra sidan tror jag emellertid, att vi göra klokt i att inte alltför mycket fästa oss härvid utan i stället konstatera vad vi inte så få gånger tidigare ha konstaterat under de senare åren, nämligen att sparandet alltjämt är alldeles för litet i förhållande till investeringarna.

Jag antar, att åtskilliga av kammarens ledamöter komma ihåg regeringens åttapunktsprogram i höstas. Nu är det ju så, att regeringen publicerat olika punktprogram, men detta var alltså det senaste och spelade en viss roll under höstens ekonomiska diskussioner här i kammaren. I detta program och i den underliggande utredningen sökte man förgäves det enskilda sparandet bland de strategiska faktorerna, som syfta till jämviktens återställande. Jag skulle ha funnit det vara naturligt, om till programmet åttio punkter lagts en nionde, som hade erinrat om att ett ökat enskilt sparande skulle göra investeringsbegränsningen mindre än den som nu framtvingas och därmed också åstadkomma exempelvis ett större bostadsbyggande än vad som nu nådigast tillåtes.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Nå, nu har man på bestämmande håll uppenbarligen insett sin blunder av i höstas och, som jag redan påpekat, nu finnes sparandet med bland de ofrånkomliga förutsättningarna för att patienten skall inom rimlig tid väntas komma till hälsa. Med tacksamhet noterar jag för egen del denna självkorrigering, som regeringen företagit. Tacksamheten är emellertid, om jag skall vara uppriktig, nog till finnandes inte bara på politiskt håll. Jag skulle föreställa mig att exempelvis sparbanksfolket känner viss tillfredsställelse, icke minst sedan Svensk sparbankstidskrift, som bekant sparbanksföreningens officiella organ, i ett av sina senaste nummer nödgats göra det ganska bittra konstaterandet, att — som det hette — »svensk sparpropaganda under de senaste åren arbetat i motvind». Det är ju dock ganska anmärkningsvärt, när ett organ av denna karaktär och med det ytterligt moderata framställnings-sätt, som där är för handen, finner sig föranlåtet att göra ett dylikt konstaterande.

Jag skulle vilja, då jag ser även andra prominenta ledamöter av regeringen här närvarande, säga ytterligare ett par ord om sparandet och byggnadsverksamheten. Såvitt jag kan läsa i handlingarna, har man hittills endast bestämt sig för att skära ned den kontrollerade byggnadsverksamheten med 160 milj. kronor eller från 2 080 till 1 920 milj. kronor. Samtidigt hoppas man emellertid att även den icke kontrollerade byggnadsverksamheten skall nedgå. Några siffror såsom belägg för riktigheten för sin uppfattning att man erhåller den avsedda balansen mellan byggnadsverksamheten och sparandet genom de föreslagna åtgärderna lämnas dock icke, såvitt jag kan se.

Jag är å andra sidan fullt medveten om svårigheterna att i detalj exakt visa sambandet mellan sparandet och byggnationen. Jag tror dock knappast, att en minskning av den licensierade bygg-

nadsverksamheten med dessa 160 milj. kronor kan vara tillräcklig för att skapa balans annat än under den förutsättningen, att sparandet stiger högst avsevärt och väsentligt mer än man räknar med.

Detta sparande har blivit föremål för rätt stort meningsutbyte tidigare här i dag. Man har diskuterat hur stort sparandet är, huruvida man kan fastställa det i siffror o. s. v. Det hela är ett svårt och komplicerat spörsmål. Jag vill emellertid påpeka, att en aktuell sammanställning om sparandet gjorts av en av tjänstemännen i riksbanken. Han har beräknat — det är ganska intressanta siffror, han kommer fram till — att försäkringsbolagen, sparbankerna, postsparbanken, postgirot och pensionsstyrelsen sammanlagt ökat sina tillgångar under 1946 med 1 285 milj. kronor, under 1947 med 950 milj. kronor och under 1948 med 1 050 milj. kronor.

Han beräknar vidare utlåningen mot inteckningar av försäkringsbolagen, sparbankerna och postsparbanken — postgirot och pensionsstyrelsen ha praktiskt taget icke lånat ut något mot inteckning — till under 1946 omkring 506 milj. kronor, under 1947 omkring 930 milj. kronor och under 1948 omkring 950 milj. kronor. Hur mycket som har upplånats mot botteninteckningar i andra institut än hypoteksinstitutionerna, kan ej beräknas.

Att någorlunda exakt ange hur stor skillnaden mellan investeringar och sparande varit år 1948, är nog icke möjligt. Sannolikt rör sig dock denna siffra om 500 å 600 milj. kronor, vilket är ett ganska intressant tal, eftersom det svarar mot det belopp, som riksbanken under året fått övertaga i obligationer.

Hur mycket sparandet kan öka under 1949 är också svårt att bedöma, vilket är helt naturligt. Om man emellertid räknar med en stegring under 1949 på 150 milj. kronor eller 50 milj. kronor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mer än den av mig för ett ögonblick sedan omnämnda sannolika ökningen från 1947 till 1948, så skulle alltså genom nedskärning med 160 milj. kronor av den licensierade byggnadsverksamheten och genom ökning av sparandet med 150 milj. kronor bristen minskas från 500 å 600 milj. kronor med cirka 300 milj. kronor till 200 å 300 milj. kronor.

Vilka slutsatser skall man då draga av dessa, kanske alltför många siffror, som jag här har nämnt? Ja, för egen del är min slutsats, att det inte räcker med en nedskärning med 160 milj. kronor av byggnadstillstånden på det sätt, som regeringen har planerat. Om statsrådet Sköld kan visa, att jag härvidlag har fel, skulle jag naturligtvis vara tacksam härför.

Emellertid, det må förhålla sig med dessa kalkyler hur som helst. Kvar står ett faktum, om vilket jag tror, att vi alla här i kammaren numera äro tämligen ense, nämligen att sparandet är alldeles för litet. Det utgör ett ytterst allvarligt konstaterande detta, om man — som jag — har den uppfattningen att sparandet just befinner sig i centrum av det problem, som vi alla brottas med och som ligger under allt det, som diskuteras i denna kammare i dag, nämligen återställandet av den så hårt skakade samhällsekonomiska balansen.

Mot bakgrunden av de siffror, jag här har anfört, skulle jag vilja direkt till statsrådet Sköld ställa den frågan: Vilka åtgärder planerar regeringen för att åstadkomma ett i nuvarande ansträngda läge mer än någonsin nödvändigt sparande? Det räcker ju uppenbarligen inte med den sparaktion, som folkrörelserna och andra ha satt i scen. Man måste naturligtvis ge denna aktion allt möjligt erkännande, och man bör hoppas, att den skall leda till resultat. Men vad som hittills genom dylika åtgärder har åvägabragts är uppenbarligen icke tillräckligt. Ty vore det tillräckligt, så behövde inte regeringen

själv så starkt som fallet nu är understryka nödvändigheten av ett intensifierat sparande.

Jag skall för min del inte här ta upp någon skattediskussion. Jag är övertygad om, ja, jag kanske fruktar att det blir åtskilliga sådana debatter under denna riksdag. Men jag kan å andra sidan inte underlåta att, särskilt mot bakgrunden av finansministerns anförande här tidigare i dag, erinra om de snart sagt otaliga gånger vi från vårt håll ha pekat på skattesystemets olyckliga verkningar med hänsyn till sparandet. Finansministern har som bekant en annan mening, och jag tror tyvärr inte, att han har ändrat sig på den punkten. Jag liksom kanske åtskilliga av kammarens ledamöter lyssnade med stort intresse till hans sedvanliga budgetpresentation i radio häromkvällen. Jag fick nog det intrycket, att han ingalunda hade släppt tanken på fortsatta skattehöjningar ur sikte. Hans formulering var ganska vag, tyckte jag, när han framhöll att »några nya skatter åtminstone tills vidare inte äro föreslagna». Tanken på skattelättnader däremot avfärdades i vida mera kategoriska ordalag. Där var det icke fråga om någon som helst tveksamhet.

När man jämför detta finansministerns anförande i radio häromkvällen med vad han tidigare här i dag har andragit, måste man finna att dessa tvenne framträdanden ligga fullständigt i linje med varandra. Ja, finansministern var i dag t. o. m. så ängslig, att någon skulle komma på den befängda idén att tro att han var inne på skattesänkningens linjen, att han särskilt lade kammarens ledamöter på hjärtat, att man icke skulle fatta hans anförande såsom uttryck för någon ändrad inställning i dessa hänseenden. Finansministern menade ju att vad han här talat om skattelättnader, översyn av skattesystemet o. dyl., inte fick fattas så, att dessa ting skulle vara aktuella, i den mån han nu hade någon inverkan på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dem. Denna hans inverkan är enligt min uppfattning dock mycket betydande.

Här i kammaren är intresset alltid stort och levande för »sociala reformer». Detta är ju bara bra, och vi ha i stor enighet medverkat till många av dessa reformer. Men för den i eminent grad sociala reform, som heter en skattesänkning, har man inom majoriteten märkligt nog inte något vidare till övers, vad det nu kan bero på.

Skatteuttaget är i år föreslaget till det för våra förhållanden dock ganska fantastiska talet av i det allra närmaste fyra och en halv miljarder kronor. Detta betyder att nära en fjärdedel av vår nationalinkomst går till skatter. Inkomst- och förmögenhetsskatterna ha på den senaste tioårsperioden ökat med över 400 %.

Man skall inte tro, att människorna inte lägga märke till och begrunda dylika fakta. De äro nog tämligen på det klara med hurusom man numera här i landet beskattar bort avsevärda delar av vad som annars skulle ha sparats. Iakttagelser av det slaget stimulera knappast arbetsviljan, och de komma sannerligen inte människorna att springa benen av sig, när det gäller att komma fram t. ex. till sparbankernas insättningsluckor.

Finansministern underströk i dag med en ovanlig skärpa för att komma från honom nödvändigheten av, som han uttalade sig, att alla produktivkrafter spännas till ett maximum. Jag tror, att hans ord föll ungefär på det sättet. Jag kan inte undgå att observera att det låg någon liten oro under finansministerns uttalande i detta avseende. Som ett belägg för att denna min observation torde vara riktig, kan jag anföra vad finansministern själv påpekar i finansplanen. Han meddelar där, att siffran 400 milj. kronor för produktionsökningen är något lägre än motsvarande siffra för 1948 och motsvarar en produktionsstegring på endast

1 $\frac{1}{2}$ %. En dylik produktionsökning är ju, ärade kammarledamöter, inte så förfärligt mycket att vifta med i en situation av den beskaffenhet som den nuvarande. Jag kan förstå, att regeringen är ytterst intresserad att få till stånd en produktionsstegring om möjligt av en annan storleksordning än den nu beräknade. Men när det gäller att skapa en så viktig förutsättning för produktionsstegringen, som en modifiering av beskattningen över hela fältet skulle innebära, är man inte så särskilt intresserad på regeringshåll. Inom högerpartiet ha vi den uppfattningen, att en dylik anordning, d. v. s. en översyn av skattesystemet med en eventuell modifiering till följd, skulle vara ett av de allra bästa medlen för att få till stånd den av alla önskade produktionsökningen. Vi inom högern mena kort sagt, att en skattesänkning som medel för produktionsökning är ett av de allra bästa, som man kan tillgripa.

Förra året motionerade vi om en sådan översyn av skattesystemet. Vi voro då ganska ensamma om den saken. Vår motion vann ingen vidare anklang här i kammaren. I dag ha vi emellertid fått uppleva, att folkpartiets ordförande, herr Ohlin, här i ganska kategoriska ordalag har gett uttryck åt samma mening, som vi tillkännagåvo redan förra året. Detta är mycket tacknämligt för oss att konstatera, eftersom hans meningsfränder vid förra riksdagen befunno sig på den andra sidan. Vi hälsa herr Ohlin och hans partivänner hjärtligt välkomna i detta arbete att få till stånd denna skattereduktion.

Det enskilda sparandet är — har det med rätta sagts — en med produktiviteten helt likställd faktor. Till sin natur är sparandet liksom företagsamhet och arbetsflit en individuell och spontan kraft. Den kan övervinna många hinder. Det är sant. Men bli barriärerna för höga, orkar sparandet inte över. Och, herr talman — med detta vill jag sluta — tyvärr måste man nog fråga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sig, om det inte är just där, som vi nu befinna oss.

Vidare anförde:

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Före 1948 års val sades det många gånger, att det skulle komma att visa sig betydligt lättare att resonera om de allvarliga ting, som vi ha att diskutera om i detta hus, sedan väl den spänning och den nervositet, som valet alstrade, hade lagt sig. Jag tror, att var och en, som har lyssnat till debatten i andra kammaren i dag och jämför denna debatt med fjolårets remissdebatt, måste konstatera att de ha fått rätt, som trodde att det skulle bli lättare att resonera i sak efter valet än före. Det kanske, ärade kammarledamöter, har blivit litet mindre av fyrverkeri och upptåg i årets remissdebatt, och uppriktigt sagt äro vi tack samma för den förändring, som har inträffat. Det viktigaste är ju ändå att vi, när vi träffas, få resonera i sak, och detta tycker jag att vi i stort sett ha gjort i dag.

Framför allt måste det glädja regeringen att den samling omkring vår nations livsfråga, som utrikespolitiken utgör och som vi ha kunnat glädja oss åt under de senaste åren, tycks bli bestående även när vi nu ge oss in i förhandlingar och avgöranden, som kanske för åtskilliga av oss te sig mera riskabla än de utrikespolitiska överbåganden, som vi äro vana vid. Jag gläder mig åt att enigheten omkring den traditionella svenska utrikespolitiken håller — så långt man kunnat utläsa av inläggen i dagens debatt. Särilingarna ha åtminstone hittills inte kommit till tals i detta hus, såvida man inte med särilingar menar representanter för det svenska kommunistiska partiet.

Herr Hagberg i Luleå talade om det ansvar, som för närvarande vilar på regeringen, och det är riktigt. Det är riktigt att det är ett betydande ansvar, som

vilat på var och en av oss. Men herr Hagberg skall heller inte komma ifrån sitt ansvar. I denna kammare är det kanske inte så många, som fästa så stort avseende vid vad han säger, ty vi kunna själva kontrollera skillnaden mellan hans tendentiösa målningar och den faktiska verkligheten, men på andra håll är man kanske mera böjd för att tillmäta herr Hagbergs fantasimålningar vittnesgillhet. I tider av spänning är det ansvarslöst av en svensk medborgare att mot bättre vetande — ty det måste det vara — tillmäta den svenska regeringen avsikter, som skulle gå ut på att förvandla detta land eller någon del därav till uppmarschområde. Herr Hagberg vet mycket väl, att det endast finns *en* vilja hos dem, som ha något inflytande på den svenska utrikespolitiken, och det är att bevara freden, friheten och tryggheten i Norden. Herr Hagberg skulle kunna fylla en viss politisk uppgift, om han läte bli att låta sin fantasi arbeta på det sätt den för närvarande gör och i stället gav sina uppdragsgivare en riktig information på denna avgörande punkt.

För att visa var vi för närvarande stå tillät sig herr Hagberg i Luleå att använda en intervju, som statsministern hade beviljat en journalist i New York Herald Tribune. Herr Hagberg säger, att enligt denna intervju skulle Sveriges statsminister ha förklarat, att han grundar sin strävan att föra en neutralitetspolitik på den omständigheten, att Amerikas maktresurser inte äro större än att landet på sin höjd kan skicka oss 150 000 man. Hade resurserna varit större skulle det ha varit en annan sak, ty då hade vi haft ett skydd från Amerika, som vore någonting att räkna med.

Det finns inte ett ord, som här är riktigt återgivet. Vad jag sagt är ingenting annat än att Sverige och Norden av naturliga skäl måste bli en sekundär krigsskådeplats. Jag illustrerade detta med exempel från vinterkriget, då man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i ett kritiskt ögonblick föreslog sändandet av 150 000 man, vilkas passage genom Sverige skulle ha fört oss i krig med de två förbundna staterna Tyskland och Ryssland. Jag sade detta för att illustrera, att en sekundär krigsskådeplats inte drar till sig truppstyrkor av större omfattning och att det därför borde finnas möjligheter för oss, om vi skaffa oss ett något så när gott försvar, att hålla oss utanför kriget, eftersom intresset inte är större från stormakternas sida. Jag har aldrig sagt att det inte finns något stormaktsintresse av Skandinavien, men jag har velat illustrera, att detta intresse aldrig kan bli så dominerande, att man blir beredd att offra hur mycket som helst på att skaffa sig insteg här. Det är väl ändå en kolossal skillnad på detta uttalande och den innebörd herr Hagberg lade i det, när han vred det därhän, att jag skulle vara beredd att sälja den svenska neutraliteten till den, som kunde bjuda mig det högsta antalet soldater. Jag tror att var och en av kammarens ledamöter kan se, hur falskariet är begånget.

Jag har inte haft tillfälle att kontrollera det andra citatet. Herr Hagberg i Luleå talade om att jag skulle ha gjort ett uttalande om att jag hundra procentigt står på västmakternas sida. Jag kan inte känna igen det citatet, men jag föreställer mig att herr Hagberg kan visa upp var det är hämtat ifrån. Det är däremot mycket möjligt att jag har sagt, att de ideal de västerländska demokratierna ha gjort till sina som regler för den mänskliga sammanlevnaden, de idealen betrakta vi som livsluft även för den svenska demokratin.

Åtminstone jag tyckte, att herr Hagberg i Luleå valde ett olyckligt exempel, när han skulle illustrera hur lika vi i själva verket voro på ömse sidor om strecket mellan demokrati och diktatur. Han sade, att i Ryssland äta människorna som här, de sjunga som här och de läsa dikter som här. Nej, herr Hagberg, det är just det de inte göra. Genom sitt

olyckligt valda exempel har herr Hagberg just tryckt på en sak, som vi anse vara väsentlig. När jag njuter av min hemorts skalder vill jag inte först undersöka, om Gustaf Fröding var kontra-revolutionär eller marxist. — Jag behöver inte säga mer. Detta är vad jag menar med regler för den mänskliga sammanlevnaden, vilka vi vant oss att förknippa med begreppet demokrati. Detta finns det ingen tvekan om att vi hundra procentigt äro beredda att försvara.

Den enighet som — fränsett herr Hagberg i Luleå — har kommit till uttryck i debatten beträffande vår utrikespolitik har också, uppriktigt sagt, i stor utsträckning gällt den inrikespolitiska diskussionen. Herr Ohlin kunde ju inte alldeles låta bli att föra fram den där gamla spökparaden — jag kanske får lov att använda det uttrycket — att vi handlat för sent. Vi ha inte begränsat investeringarna i tid o. s. v. Jag tror emellertid, herr Ohlin, att det var riktigt när herr Ohlin i alla fall — visserligen med en viss saknad — lade ifrån sig de där gamla argumenten. Vi ha väl ändå så många gånger hört dessa argument, och vi ha fört fram våra argument. Det finns inte mycket att utvinna ur en sådan diskussion. Det kanske rent av förhåller sig så, att om denna diskussion fortsätter, så slappnar det otvivelaktigt växande politiska intresset hos vårt folk. Vad man nu vill ha reda på är, hur vi i fortsättningen vilja driva politiken. Då får man kanske konstatera, att det just nu ser tämligen hyggligt ut, och det är kanske ett motiv för att remissdebatten från oppositionens sida har förts så lugnt som hittills.

Otvivelaktigt ser det ut, som om balans skulle åstadkommas, och det till och med fortare än vad vi ha vågat hoppas på. Siffrorna för utrikeshandeln voro gynnsamma i oktober och november, och de voro ännu gynnsammare under december månad, då vi sannolikt hade ett exportöverskott på mellan 65 och 66 miljoner kronor. Vi ha alltså

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte endast haft exportöverskott en enstaka månad utan under tre månader i följd, och det är ju tillfredsställande. Valutareserven har också upphört att minska. Vi ha alltså en hyggligare situation nu än vi hade för ett år sedan på detta område. Vidare har det lättat på arbetsmarknaden. Det verkar som om arbetskraftens rörlighet skulle ha minskat och som om produktionssiffrorna skulle stiga.

Det är klart att vi alla — jag föreställer mig även från oppositionens sida — med den största tillfredsställelse notera dessa faktiska ljuspunkter. Jag är dock lika angelägen som någonsin oppositionens talare att inskräpa, att vi ha nått denna balans genom ett skatte-tryck, som även jag betraktar såsom för hårt för normala förhållanden. Vi ha nått denna situation genom en importreglering, som hindrar oss från att köpa där det är billigast att köpa och kanske också hindrar oss från att sälja där det är bäst att sälja. Vi ha också nått denna situation tack vare en byggnadsreglering, som icke kan uppfylla en mängd viktiga och aktuella byggnadsbehov. Här om har det ju även vittnats under debatten.

Det är dessa metoder, dessa hårdhänta metoder, vidtagna, ärade kammarledamöter, icke efter valet utan vidtagna under 1948 års riksdag och i stor utsträckning med stöd av icke bara vårt parti utan även andra grupper, det är dessa åtgärder som ha skapat den ekonomiska balans, som ligger inom räckhåll och som kanske kommer snabbare än vad vi ha vågat hoppas. Men det är en ekonomisk balans, nådd genom medel som ingen av oss tycker om. Vem skulle inte vilja gå ut och säga, att nu skola vi sänka skatterna? Vem skulle inte vilja ta bort byggnadsregleringen och släppa lös bostadsbyggande, vägbyggande, sjukhusbyggande och allt det, som vi längta efter att få sätta i gång? Vem skulle inte vilja släppa utrikeshandeln fri?

Men vi skola ha klart för oss, att om vi mena allvar med att vi vilja uppnå ekonomisk balans, så får man icke rubba på de metoder, genom vilka balansen har uppnåtts förrän man har ersatt dem med någonting annat. Om vi i för-tid bryta sönder strävandena att uppnå ekonomisk balans, om vi falla undan för krav på mindre hård sparsamhet med statens medel och säga, att nu är ändå läget så pass gynnsamt, att nu skulle vi väl ha råd till både det ena och det andra, då åstadkomma vi en skadegörelse, som är mycket större än den, som ligger i att arbetet är ogjort och att vi få börja om från början igen. Ty det kommer inte att gå till så. Nu ha vi nämligen en faktor, som gör det möjligt för oss att fara fram med relativt milda händer, nämligen att stabiliseringen bäres upp av löntagargruppernas, av LO:s och TCO:s förtroende. Om vi skulle ha drivit denna politik i strid mot LO och TCO, skulle det ha blivit något helt annat än vad vi nu kalla för en stram politik. Då hade vi fått gå mycket hårdare fram. Då hade vi nämligen fått inkomststegringar, som vi hade fått försöka balansera t. ex. genom en ännu hårdare överbalansering av budgeten.

Nu ha vi en chans att visserligen med impopulära metoder men ändå med en moderat tillämpning av dessa impopulära metoder nå en samhällsekonomisk balans, därför att löntagargrupperna visat det förtroende för stabiliseringspolitiken, som de ha gjort. Men om Sveriges riksdag slår sönder detta förtroende och låter prisstegringen komma i gång, tro ni då att det skulle gå att komma tillbaka, att det över huvud taget skulle gå att upprepa det försök som nu görs? Därför tillåter jag mig att säga, att det är en äventyrspolitik, som kan vara ödesdiger, när man leker med tanken att, när vi nu stå på fast grund, börja fingra på någon av dessa metoder, varigenom balans har uppnåtts. Det är en äventyrspolitik, som jag hop-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

pas att Sveriges riksdag kommer att avvisa, och jag hoppas att den skall säga sig, att nu skola vi föra det här igenom, nu bärs stabiliseringspolitiken upp av stora medborgargrupperns förtroende och det förtroendet få vi icke svika utan det få vi försöka visa oss värda.

Jag skall icke säga mycket mera. Debatten har som sagt icke gett anledning till ny polemik. Jag vill bara säga en sak till herr Ohlin och även en sak till herr Hagberg i Malmö.

Herr Hagberg i Malmö sade att det var en glädjande omvändelse, att regeringen hade observerat sparandets betydelse. Ja, herr Hagberg i Malmö, att det icke fanns någon särskild punkt om sparandet i åttapunktsprogrammet berodde därpå, att vi tyckte att det var så självklart, hur regeringens uppfattning om sparandets betydelse låg till. När vi skrev ut i åttapunktsprogrammet, att investeringarna skulle hålla sig inom sparandets ram, så trodde jag, att vi inte skulle behöva ytterligare utveckla, att det är en fördel, om sparandet ökas. Ty vi vilja ju alla försöka öka investeringarna. Alla vilja bygga mer bostäder, alla vilja bygga flera sjukhus. Jag tycker att man över huvud taget inte kan ge sparandet en mera central ställning än när regeringen fastslår, att ökat sparande betyder ökat bostadsbyggande och ökad investeringsverksamhet — och så står det i åttapunktsprogrammet. Dessutom ha vi ju så många gånger förut lagt ned så stor energi på att övertyga folket om sparandets välsignelse, att denna omvändelse kanske inte är så mycket värd, som herr Hagberg ville göra gällande. Det är vår uppfattning att sparandet i en situation sådan som den nuvarande är av avgörande betydelse för den ekonomiska balansens återställande. Därmed är jag inne på vad jag ville säga till herr Ohlin.

Herr Ohlin vill att vi skola göra regleringarna så litet besvärande som möjligt. Det är jag med på. Han vill att

vi skola avveckla dem så fort som det över huvud taget är möjligt. Jag tror icke att man kan säga annat än att den sittande regeringen har i handling visat sitt intresse för regleringarnas avvecklande. Jag vill bara be kammarmedamöterna tänka på hur det skulle ha låtit, om det blivit en borgerlig regering efter den 19 september, som hade avskaffat brödransoneringen, virkesregleringen och spannmålsregleringen. De hade framställts som kolossala händelser i vårt ekonomiska liv, alla tre. Vi söka få bort regleringar, i tur och ordning, så fort vi hinna. Men vi kanske försumma att utnyttja reklamvärdet på det sätt, som kanske andra skulle ha gjort, och det är väl det som gör, att man tror att vi på något sätt skulle vara intresserade av att behålla för medborgarna irriterande konsumtionsdirigeringar en enda dag längre än som finnes vara nödvändigt. Men det problem, som finansministern ställde, kommer man väl inte ifrån ens på en treminutersreplik så enkelt som herr Ohlin gjorde. Herr Ohlin sade: Det beror väl på om finansministern har en majoritet ibland befolkningen, som ställer problemet på samma sätt som han, och det är ju ännu icke avgjort. Eftersom jag gärna vill uttrycka mig i konkreta termer, skall jag helt konkret tala om hur jag ser på detta problem.

Herr Ohlin och jag äro överens om att det är en fördel för vårt folk och vårt näringsliv att vi ha låg ränta. Den låga räntans politik vill alltså både herr Ohlin och jag föra. Man kan enligt herr Ohlins och min mening icke uppnå den jämvikt mellan sparande och investeringsverksamhet, som vi gärna vilja uppnå, genom att höja priset på pengar, höja räntan. Det vore annars det naturliga sättet, det vill jag icke förneka. Men om man alltså vill behålla de billiga pengarnas politik, den låga räntans politik, hur skall man då möta ett våldsamt investeringsbe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hov, sådant som dagens? När det finns så oerhört mycket som man vill göra, så oerhört mycket som alla kunna vara överens om att vilja göra bara vi hade resurser, hur skall man kunna möta detta utan ingripanden, utan regleringar, även sådana regleringar som gå så i detalj som de, som statsrådet Sköld för närvarande ansvarar för? Jag kan inte förstå det, och jag skulle vilja säga att jag kan inte förstå dem, som skapa illusioner omkring den ekonomiska politiken genom att säga, att det går att göra vissa ting, som de ändå vid närmare eftertanke måste säga ligga utanför möjligheternas område. Om man nämligen har klart för sig, att skola vi föra de billiga pengarnas, den låga räntans politik, så kan man inte släppa lös investeringsverksamheten utan ingripanden, då är det att skapa murar av illusioner att låtsas som om man ginge till anfall mot byggnadsregleringen. På samma sätt tror jag, att man skulle kunna på område efter område komma till det resultatet, att hur intensivt vi än önska en ökad rörlighet, hur gärna vi än skulle vilja se ransoneringar och regleringar försvinna, så kan det inte ske, förrän vi äro övertygade om att det icke skulle vålla en större skadegörelse än regleringarnas bibehållande.

Det är på denna punkt, som jag tror att vi i den svenska riksdagen kunna ha åtskilligt att lära oss av bland annat det belgiska exemplet. I Belgien har man genom att tillämpa en frihet på detta område lyckats åstadkomma en arbetslöshet, som Svenska Dagbladet härom dagen uppskattade till att gälla 300 000 personer. Jag tror att siffran är överdriven, ty jag tror att de korttidsarbetslösa äro medräknade. Men det är alldeles uppenbart, att man där i betydande utsträckning icke utnyttjar den viktigaste produktionsfaktorn. Då säger jag liksom herr Wigforss, att visserligen skulle vi kunna ta betydande risker för friheten, men vi kunna

inte ta så stora risker för att återställa den ekonomiska friheten, att det skulle betyda nöd och bekymmer inte bara för något tusentals hem utan för stora delar av dem, som för närvarande dra nytta och fördelar av den fulla sysselsättningens politik. Den problematiken komma vi ju inte förbi bara genom att vifta bort den på det sätt, som jag tyckte skedde i herr Ohlins anförande. Men jag förstår att det var tidsknappheten som inte gjorde det möjligt för honom att utveckla problemet närmare. Jag väntar med spänning på att få höra hans vidare utläggningar.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag kanske kan på tre minuter ta ett litet steg till upplysning.

Det föreföll mig som om hans excellens statsministern gick förbi en mycket väsentlig sak. Vi ha i flera år begärt, att regeringen skulle föra en sådan politik att man återställde den samhällsekonomiska balansen, därför att det uppenbarligen är så, att det är frånvaron av en sådan balans, som har framtvingat regleringar på en hel del områden, precis som t. ex. bristen på balans i förhållande till utlandet har framtvingat bensinransoneringen.

Denna samhällsekonomiska balans kan återställas på olika sätt. Jag ger statsministern alldeles rätt i att om man inte vill lita till hög ränta, måste man lita till en reglering av investeringar i viss utsträckning, och jag för min del har ej opponerat mig mot en sådan reglering i ett läge av nuvarande slag. Men om man hade använt de olika metoderna att uppmuntra sparat och produktionen och reglera investeringarna, så att man hade återställt den ekonomiska balansen — inte, som man nu hoppas göra, under 1949 utan för två år sedan — då skulle man ha kunnat avskaffa en hel del andra regleringar på ett tidigare stadium än som nu varit möjligt och kommer att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bli möjligt. Det är min övertygelse, och den delas av många av kammarens ledamöter, att hade icke regeringen varit, får jag säga, så infekterad av sin socialistiska åskådning utan avskytt regleringssamhället lika mycket som vi göra, så skulle regeringen ha ansett, att det varit utomordentligt viktigt att återställa den samhällsekonomiska balansen för två år sedan, bland annat för att snabbare kunna avveckla de mera speciella regleringarna, men inte investeringsregleringen.

Statsministern säger: Vi ha väl visat hur intresserade vi äro för att avveckla regleringar. Han åsyftade då kanske bara konsumtionsregleringarna. Han var försiktig i detta yttrande, men hela innebörden av det var väl, att det gällde regleringar i allmänhet. Men finansministern har ju senast i dag på ett, som åtminstone en del av kammarens ledamöter tyckte, övertygande sätt redogjort för att det enligt hans mening är lämpligt att ha en mycket ingående reglering av det ekonomiska samhällslivet genom bland annat statsmakterna. Jag tror att detta inte är en slump utan att det beror på att herr Wigforss är socialist, och han har bekräftat det i dag. Det finns hos honom en sympati för regleringar som vi icke ha. Vi anse att det skulle ha varit motiverat att föra en annan politik för att återställa den samhällsekonomiska balansen än den som förts under de senaste två åren.

Till sist vill jag säga till herr statsministern att om det blivit lättare att diskutera nu än tidigare, så är väl den närmaste förtjänsten därav regeringens, ty regeringen har onekligen lagt om sin politik. Från att under två år ha vägrat följa våra råd att återställa den ekonomiska balansen, har man nu gått in för att göra det, och det är klart att vi måste vara tacksamma härför. Låt oss alltså icke beröva regeringen äran av att i ett avseende ha lagt grunden för en lugnare debatt, även om det

finns åtskilliga meningsskiljaktigheter kvar.

För övrigt vill jag bara beträffande utrikespolitiken säga, för att det icke skall bli något missförstånd, att de utrikespolitiska informationer rörande den skandinaviska försvarskommitténs arbete, som ha lämnats i går till utrikesnämnden, skola lämnas riksdagsgrupperna först på torsdagen. Den grupp jag företräder kommer då att ta närmare ställning till detta spörsmål, vilket dock icke har hindrat mig att göra det uttalande som jag här har gjort.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Herr Ohlin kunde icke riktigt låta bli spökparaden. Han säger att regeringen har ändrat sin politik och att det är det som har gjort, att det är så mycket lättare att tala med oss nu än det var förut. Herr Ohlin! Det finns icke i regeringens åttapunktsprogram en enda ny sak, som icke från regeringspartiets sida förelades 1948 års väljare. De åtgärder, som ha återställt den samhällsekonomiska balansen, kunna ju orimligen vara vidtagna efter den 19 september. De måste uppenbarligen ha beslutats av 1948 års riksdag. Inför en valrörelse gör socialdemokratien sig skyldig till att föreslå och genomdriva en rad impopulära åtgärder. Den enda alternativa politik, som presenterades under valrörelsen, var högerens krav på en högre ränta och omsättningsskattens återinförande. Den kärvare politik, som regeringen för närvarande för, inrymmer varken räntestegring eller omsättningsskatt. Vad tjänar det under sådana förhållanden till att fortsätta denna mytbildning, att det har inträffat ett omslag i regeringens politik?

Det fanns en gång en stor liberal ledare som hette Karl Staaff. Hur betydelsefulla vi tycka att våra yttranden äro, den nuvarande statsministerns och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den nuvarande oppositionsledarens, så kan det inte hjälpas, att man ibland tycker att det har sagts ännu klokare saker i Sveriges riksdag än vad vi säga. Karl Staaff sade en gång, att det finns ingenting som är så betydelsefullt i fråga om förtroendet för demokratien som att vallöften äro realiteter. Så se vi också på det inom det socialdemokratiska partiet, och därför är det, som jag nu tar upp en polemik mot dessa anklagelser. Man berör nämligen någonting väsentligt, om man försöker göra gällande att vi fört en politik fram till den 19 september och en annan efter den 20 september. Visa upp att så har varit fallet, visa upp en enda ny sak som har förts in i den ekonomiska debatten efter valet, så kanske vi kunna klara upp det missförstånd, som föreligger mellan herr Ohlin och mig.

Att regeringen behåller regleringarna beror på att vi äro socialister, säger herr Ohlin. I så fall måtte det finnas mycket gott om socialister ute i världen. Jag har här i min hand president Trumans budskap till kongressen av den 5 januari 1949, i vilket Truman — förresten i ett program på åtta punkter — kräver fortsatt kontrollmakt över konsumentkrediten och utbyggd kontroll över bankkrediten, medgivande av rätt att reglera spekulationen i varuutbytet, fortsatt exportkontroll och tillräckliga tekniska hjälpmedel för dess genomförande, fortsatt lämnande av förhandsrätt och ersättning på transportens område, prioritetsbestämmelser för nyckelmateriel varav tillgången är knapp, utvidgning och förstärkning av hyreskontrollen, rätt att lägga pristak på varor, varav tillgången är knapp och som väsentligt påverka den industriella produktionen och leveranskostnaderna, rätt att begränsa omotiverade lönerregleringar som komme att slå håll på uppbyggda pristak samt slutligen undersökning av de rättsliga möjligheterna att uppbygga en ställig stålindustri för det fall att den privata före-

tagsamheten skulle misslyckas fylla det behov som föreligger.

Herr Wigforss tycks ha fått alldeles nya partivänner.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Statsministern erinrade om den lättnad i spänningen mellan varutillgång och varuefterfrågan, som har inträtt, och menade, såsom statsministern har gjort en gång tidigare, att balansen är inom räckhåll. Jag vill ingalunda bestrida, att en lättnad i spänningen har inträtt, men, herr statsminister, *omfattningen* av denna lättnad är ju också en omständighet av ganska stor betydelse. Jag tror att den nationalekonom har rätt, som härom dagen förmenade att den nedgång i, såsom han uttryckte det, inflationstemperaturen här i landet, som har kunnat konstateras, inskränker sig till någon tiondedels grad. Sedan tillkommer en annan sak, som är ganska viktig, nämligen att vi nog måste vara överens om att den lättnad, som är för handen, tyvärr med all sannolikhet kommer att bli av ganska kortvarig natur. Jag erinrar statsministern om att Konjunkturinstitutet i den analys av läget, som vi fingo vid förra årets höstriktsdag, gav till känna samma uppfattning, d. v. s. att lättnaden nog komme att bli ganska kortvarig.

Vad är det då för omständigheter, som ha medverkat till den nuvarande lättnaden? Ja, de ligga nog i mycket begränsad omfattning på det politiska fältet. Det är, såsom var och en förstår, i första hand fråga om sådana omständigheter som den goda skörden, förbättringen av elkraftstillgången och den gynnsamma utvecklingen i fråga om våra exportpriser. Alla dessa faktorer ha samverkat till att dämpa inflationstrycket, men det har naturligtvis också varit av stor betydelse, att förbättringen under år 1948 även har gällt vår import. Denna har ju hållits

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppe på en högre nivå än väntat, tyvärr dock till priset av våra valuta-reservers fortsatta sammansmältande. Det är emellertid alldeles uppenbart, att det under de närmaste åren kommer att ske en mycket kraftig beskärning av importen. Kammarrens ledamöter ha väl själva i statsverkspropositionen sett, hur pass rigorösa ingrepp som där ifrågasättas. Vidare måste man nog räkna med — det är ett bekymmer som statsrådet Sköld har att ta ståndpunkt till — att exportpriserna inte i fortsättningen komma att utveckla sig lika gynnsamt som i år. Och importbegränsningarna måste uppenbarligen både genom sina direkta och indirekta verkningar på produktionen i allmänhet få en hämmande effekt på varuförsörjningen inom landet. Detta gör, att man måste, såvitt jag kan se, räkna med att inflationstrycket åter kan komma att skärpas och att alltså den sänkning med någon tiondedels grad, som nu har skett, en vacker dag är borta och kvicksilverpelaren åter börjar gå i höjden.

Tyvärr måste man nog, herr statsminister, säga, att det även i detta avseende är en ganska lång väg till Tipperary.

Herr OHLIN (kort gemmäle): Herr talman! Jag hinner inte närmare beröra president Trumans program, men jag vill säga till statsministern, att om regeringen under år 1949 kan komma fram till ett lika litet antal regleringar, som man nu har eller under året kommer att ha i Amerika, så har regeringen gjort ett storverk i fråga om regleringarnas avveckling. Jag tror att jämförelser med Trumans program kommer att visa sig mycket farliga för statsministern och hans regering. Vi få väl se.

Statsministern talade återigen om den 19 september. Det föreligger nog här liksom förra gången ett rent missförstånd, men statsministern tycks, förlåt

att jag säger det, i någon mån ha fått detta datum på hjärnan. Jag talade inte alls om vad som skett före eller efter den 19 september. Jag talade om att regeringen i två år, 1947 och 1948, har enligt de siffror, som regeringen själv framlagt, fört en politik, som icke har återställt balansen. Och när vi ha frågat och frågat: »Vad tänker regeringen göra för att återställa balansen?», ha vi fått till svar, att vi finge vänta och se, och i den stilen. Men nu kommer regeringen, vilket mycket gläder oss, med en prognos, enligt vilken det ser ut att bli balans, och därvid säger statsministern — vilket är anmärkningsvärt och överraskande — att ingenting nytt har inträffat. Så synd att inte statsministern talat om det för den socialdemokratiska pressen, som under en hel vecka varje dag skrivit om den nya och sensationella händelsen: den återställda balansen! Nu säger emellertid statsministern, att ingenting nytt har inträffat.

Och när statsministern sedan tillägger, att han ju har talat om de och de punkterna före valet, så vill jag säga, att jag har verkligen inte här i debatten intresserat mig för statsministerns spökparad av argument. Jag har hållit mig till *handlingarna*, ty det förefaller mig, som om det avgörande vore, om man verkligen har handlat för att återställa balansen.

Jag förstår väl att statsministern inte tycker att det är så roligt att höra talas om de under de senaste två åren begångna misstagen på den ekonomiska politikens område. Regeringen vill hellre tala om det förflutna på det sociala området och allt som regeringen därvidlag har uträttat. Det finns ett talesätt, som på goda grunder lyder, att »om de döda skall inte sägas annat än gott». Det förefaller som om regeringen begär, att en liknande regel skall tillämpas, d. v. s. att om regeringens förflutna politik skall inte sägas annat än gott. Men det lär rent av vara opposi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tionens plikt att kritiskt belysa regeringens politik och dess resultat under gångna år. Det läste jag t. o. m. för ett par dagar sedan i Morgon-Tidningen, och då måste det ju vara sant.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Jag tror att det var en mycket nyttig replik, som herr Ohlin här sist gjorde till mig. Det får väl nu anses vara klart, att myten om vår efter valet ändrade ställning är dementerad av herr Ohlin själv, och när han har sagt det, måste det ju vara sant. Det är en stor vinning att få slut på detta tal, inte bara för vårt parti utan också med tanke på den allmänna demokratiska anständigheten.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att de åtgärder, som leda till ekonomisk balans, icke ha vidtagits under den senaste veckan — då har, herr Ohlin, alltså inte någonting särskilt inträffat — utan den ekonomiska balans, som nu börjar komma inom räckhåll, är resultatet av en målmedveten politik, vars huvudsakliga innehåll underställdes 1948 års riksdag. Det är verkningarna av denna politik, som nu spegla sig i de glädjande rapporter som ha lämnats. Är det då så besynnerligt, om man från regeringshåll framhåller, att de rapporter, som nu strömma in från olika håll, vittna om att de åtgärder, som vidtogos under år 1948, börja att leda till effekt? Det har alltså icke hänt någonting på politikens område, men däremot har det hänt åtskilligt på det ekonomiska livets område — den distinktionen tycker jag nog, att herr Ohlin skulle kunna kosta på sig att göra.

Vad ansvarsfrågan beträffar, är det klart att det från regeringens sida kan ha sagts ett och annat, som har givit ett intryck av att vi ha velat avlasta oss en del av ansvaret för den förda politiken. Det går lätt så i en polemik, där man tycker sig orättfärdigt an-

gripen. Men jag skall gärna säga, att den ställning, som Sveriges socialdemokratiska parti har haft under efterkrigstiden och alltjämt innehar, gör det omöjligt för oss att smita ifrån något ansvar. Mot vår vilja har det icke kunnat drivas någon politik i detta land. Det lönar sig därför inte att söka smita ifrån ansvaret för den förda politiken. Men därifrån är det ett långt steg till att göra gällande, att den politik, som har drivits, har förts av majoritetspartiet såsom en diktatur i hård strid mot en minoritet, som hela tiden har kämpat för något annat. Vad vi ha försökt visa är just, att på de avgörande punkterna har man i Sveriges riksdag, oberoende av politisk färg, stått enig. Det är denna del av ansvaret, som jag tycker att även de små partierna kunde förklara sig beredda att ta på sig. Huvudansvaret för den förda politiken ligger självfallet hos majoritetspartiet.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Det är ett yttrande av statsministern i hans första anförande, som gör att jag gärna skulle vilja rent principiellt säga ett par ord om riksdagens ställning.

Statsministern framhöll att den samhällsekonomiska balansen nu hade återställts, och om man får tro tabellen på s. 109 i bil. 1 till statsverkspropositionen, så skulle ju också de faktorer, som öka och minska efterfrågeöverskottet, väga jämnt. Detta är, säger statsministern, resultatet av mycket långt gående åtgärder på en rad områden, en sak som det ju inte finns någon anledning att förneka. Men så säger statsministern, att nu skall den svenska riksdagen akta sig för att fingra på något av vad regeringen har föreslagit, ty att göra detta skulle innebära en äventyrspolitik. Den svenska folkvalda kamraren får alltså under remissdebatten från regeringsbanken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

höra, att vad regeringen föreslagit måste till punkt och pricka respekteras, ifall man vill vara en ansvarskännande politisk representant för vårt folk.

Detta är en attityd gentemot folkrepresentationen, som jag anser vara oriktig, och jag tror att det är lika oriktigt, om folkrepresentationen å sin sida accepterar en sådan ordning. Men det finns ju knappast någonting mera lojalt här i världen än en socialdemokratisk riksdagsmajoritet. Den allmänna utvecklingen kommer därför förvisso att gå efter de anvisningar, som statsministern sålunda har givit. Annars var det ju så förr — och det lär väl vara så alljämt enligt Sveriges grundlag — att riksdagen i ekonomiska ting icke är ett regeringen underordnat organ, knappast ens ett regeringen sidoordnat organ, utan att den i detta avseende är ett regeringen överordnat organ i det svenska statslivet. Sveriges riksdag har därför all möjlig anledning att i princip hävda sin förstfödsrätt, när det gäller att fritt pröva och taga ställning till vad en regering gör.

För att visa vad jag menar skall jag ta några exempel, ty exempel illustrera många gånger bättre en sak än principiella resonemang. Jag tar exemplen från jordbruksutskottet, då jag själv varit med där och sett litet av vad som har hänt.

Förra året satt man i jordbruksutskottet från socialdemokratiskt håll och vaktade mycket noga på att ingenting skulle rubbas i vad regeringen hade föreslagit. Vid ett tillfälle voro alla så gott som överens om att byta ut ett visst anslag på 50 000 kronor mot ett annat, men när de socialdemokratiska representanterna hade hunnit besinna sig och kanske också tala med departementschefen, så gick inte ens det. Men sedan man på detta sätt hade sett till, att stort och smått av vad regeringen föreslagit respekterades för

att inte cirklarna skulle rubbas, så föreslog statsrådet Sträng ett anslag på 155 milj. kronor i prisregleringsbidrag, ett anslag som inrymde stora subventioner och som fullständigt förvandlade huvudtiteln, trots all den vakthållning som sålunda hade skett.

Jag kommer nu till det exempel som jag ville nämna. Inom folkpartiet hade vi, när jordbrukets rationaliseringsfråga var före, reserverat oss mot ett anslag på 10 milj. kronor till jordfonden. Vi menade att i nuvarande läge vore det inte någon aktuell eller angelägen uppgift för de blivande lantbruksnämnderna att köpa jord och driva jordbruk i egen regi. Det finns ju varken byggnadsmaterial eller arbetskraft, och det saknas följaktligen förutsättningar för någon större verksamhet på detta område. Därtill kommer att det redan fanns ungefär 4 milj. kronor i jordfonden. Under de första åren på 1940-talet hade nämligen beviljats anslag på sammanlagt 6,5 milj. kronor, och av dessa medel hade under de följande åtta åren endast förbrukats 2,7 milj. kronor.

Nu förhåller det sig emellertid tydligen så, att det inte bara är förbjudet att yrka på höjning av ett anslag, utan man får inte heller yrka på minskning av ett anslag, ty då rubbas också regeringens cirklar. Statsrådet Sköld uppträdde sålunda i kammaren och sade ifrån, att det inte gick an att ta bort ifrågavarande anslag på 10 milj. kronor. Jag ringde i går till lantbruksstyrelsen för att höra, hur det står till med det anslag på mellan 14 och 15 milj. kronor som jordfonden alltså har, och jag fick då, herr statsråd, veta följande. Till lantbruksnämndernas förfogande har ställts ett belopp av 7 milj. kronor, och till lantbruksstyrelsens disposition finns kvar mellan 7 och 8 milj. kronor. Av de 7 miljoner, som lantbruksnämnderna blivit tilldelade, hade den 31 januari i fjol förbrukats 307 381:25 kronor, medan i övrigt de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

14 miljonerna finnas kvar. Och under de närmaste två månaderna ha ju lantbruksnämnderna fullt att göra med att sitta och räkna ut producentbidraget på mjölk, också en fullständigt orimlig tillställning som regeringen ordnat med. Statsrådet Sträng säger emellertid i den nu föreliggande statsverkspropositionen, att det nuvarande anslaget torde vara förbrukat vid budgetårets slut — något som anslaget med all säkerhet inte är, inte ens till hälften eller till en fjärdedel, såvida inte något alldeles oförutsett inträffar — och statsrådet Sträng föreslår därför ett ytterligare anslag på 15 milj. kronor till denna jordfond, som på åtta år har förbrukat ca 3 milj. kronor och har en behållning av över 14 milj. kronor.

Sådan är den prövning av investeringsanslagen, som i nuvarande hårt trängda situation sker från regeringens sida. Jag tänker, herr statsråd, väcka motion om att ta bort en del av det anslag som jag här har talat om, och jag hoppas att det inte betraktas som en alltför långt driven äventyrspolitik eller som självsvald från en riksdagsmans sida.

Det finns andra exempel på liknande saker. Vid förra riksdagen reserverade jag mig tillsammans med några kamrater för en minskning med 10 miljoner av anslaget till Svenska spannmålsaktiebolaget, men den socialdemokratiska majoriteten i utskottet kunde naturligtvis icke gå med på en sådan äventyrlighet, fastän direktören i Svenska spannmålsaktiebolaget inför utskottet klart hade visat, att anslaget var, lika säkert som att två gånger två är fyra, för stort. Årets statsverksproposition bekräftar också, att man skulle utan minsta svårighet ha kunnat minska anslaget med 10 miljoner.

Det är genom en sådan prövning av investeringsfrågorna, som den nuvarande finansledningen under en följd av år har lyckats samla reservationer

på omkring 4 000 miljoner, med resultat att den svenska riksdagen inte alls har det grepp om de svenska statsfinanserna som den grundlagsenligt borde ha. Och nu förklarar statsministern såsom en inledning till denna nya riksdag, att det är äventyrspolitik, att det är ansvarslöst att fingra på vad regeringen föreslår. Jag tror att den svenska riksdagen har anledning att göra sig skyldig till litet mera av den sortens ansvarslöshet än vad som under de senaste åren har varit fallet.

Jag skall sedan, herr talman, be att få säga ett par ord med anledning av finansministerns yttrande här före middagsrasten. Själva den centrala punkten i den förda politiken var, enligt vad finansministern angav, att man vill pressa fram produktionen till ett maximum, d. v. s. man vill styra alldeles utefter den linje som skiljer en ekonomisk situation med full sysselsättning och balanserad ekonomi från en situation med överfull sysselsättning och inflationsläge. Precis på den linjen skall man styra, och det kan väl hända, sade finansministern, att det inte är så lätt att verkställa denna noggranna inriktning av den ekonomiska kursen. Man skall slå till en spak här och dra åt en skruv där, men då kan det hända, att man tar litet för hårt i en spak eller drar åt en skruv för mycket, så att man halkar över den där linjen.

Jag har med intresse lyssnat till finansministern den ena gången efter den andra — jag ber om ursäkt, herr talman, om spökparaden kommer igen — men jag vill giva några exempel på vad jag vill ha fram. Den första gången som detta problem var uppe i kamraren för efterkrigstidens del var år 1944, då regeringen lade fram ett ekonomiskt program för efterkrigstiden, ett program som utarbetats inom den efterkrigsplaneringskommission som hade professor Myrdal till ordförande. Där säger man om den politik som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skulle föras, att penninginkomsterna böra varken höjas eller sänkas, utan man bör försöka hålla fast inkomsterna och så småningom hämta in en stegrad levnadsstandard via prissänkningar. Ty det blir, påpekar man, mycket riktigt en jämnare fördelning av stegringen i levnadsstandarden, om den får göra sig gällande via prissänkningar, än om den skall göra sig gällande via ojämnt förlöpande lönehöjningar. Detta voro alla, både borgerliga och socialdemokrater, med om och förmodligen gick det lättare att komma överens om det, därför att man skrev detta med tanke på ett hypotetiskt läge som icke var för handen. Intresseinställningarna hade alltså ännu icke krupit in i frågan på sätt som skedde sedan.

När herr Wigforss lade fram frågan för riksdagen, accepterade han detta program, och han strök särskilt under riskerna ur penningpolitisk synpunkt av mera allmänna inkomstjusteringar under ifrågavarande period. Men alla, både finansministern, riksdagen och det utredande organet, voro överens om att denna grundsats skulle kompletteras med en undantagsregel: att låglönade grupper, missgynnade grupper skulle tillgodoses, så att man fick en jämnare inkomstfördelning efter hand. Detta var 1944. På hösten 1946 voro ju de här frågorna mycket aktuella, inte med tanke på ett hypotetiskt läge utan med tanke på den förhandenvärande situationen.

Vad intog finansministern för ställning till de inkomsthöjningar som han i 1944 års program hade varnat för? Jag skall inte läsa upp några långa citat och belasta protokollet därmed, eljest finnas handlingarna här, om de skulle behövas. Men det centrala i finansministerns uttalande var detta, att det fanns utrymme för en lönestegring. Men hur stort detta utrymme var måste anses vara obestämt. Alltså finansministerns ställning den gången, då den situation som vi haft under två år grundlades,

var, att lönerna kunna höjas ingen vet med hur mycket. Den saken finge prövas under förhandlingar, där arbetare och arbetsgivare mätte sina krafter med varandra. Ja, hur var det med greppet i spakarna och fingrandet på skruvarna den gången? Det var inte någon precisionsmätning i inställningen, och uttalandet härom svarade dåligt mot skildringen av läget i dag.

När man ser på vad som hände år 1946, deprecieringen av valutan, nedpressningen av masspriserna, den stora lyximporten för att dämpa inflationen, rysslandsavtalet o. s. v., förefaller det mig som om herr Wigforss icke bara tagit något för hårt i spakarna utan tagit i fel spakar. När det därför sägs, att man skall ha denna precisa inställning av den ekonomiska politiken, att man kan följa den där linjen som går fram mellan full sysselsättning utan inflation och överfull sysselsättning med inflationsverkan, då förefaller det mig nästan som om herr Wigforss av sig själv kräver en så skicklig politik att skickligheten inte räcker till och det är ju också en slags brist på balans.

Nu ha vi fått en ny balansräkning. Det är mycket stora siffror man rör sig med. Jag har även hittat något som heter försörjningsbalans i vårt riksdagstryck, och där är omslutningssiffran 31 850 miljoner kronor, alltså över 30 miljarder kronor, fast det naturligtvis finns en del dubbelföringar i den balansräkningen. Den s. k. bruttonationalprodukten stannar vid 25 miljarder kronor och nettonationalprodukten mellan 21 och 22 miljarder kronor. Även den som inte behärskar de olika detaljerna i dessa uträkningar och ej heller behärskar beräkningstekniken på alla punkter, har ju ändå rätt lätt att förstå att dylika beräkningar, särskilt när de skola ske i form av prognoser för den framtida utvecklingen, måste vara mycket svåra att göra. Det rör sig ju om ett helt folkhushåll, där ekonomiska och psykologiska krafter göra sig gällande.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Det är icke något klander utan endast ett konstaterande av en självklar sak, om man noterar att här måste finnas rum för både många och stora felräkningar. Det säges ju också sida upp och sida ner i detta tryck, att ni skola icke ta för hårt på dessa siffror, ty de kunna vara felaktiga. Om investeringsbudgeten säger man, att siffrorna måste omgivas med »avsevärda osäkerhetsmarginaler». Varje högkonjunktur, heter det, brukar nå en punkt, där en sådan avmattning av investeringsviljan gör sig gällande och där ett omslag i den allmänna utvecklingen kan utläsas. Och vissa tecken tyda på att denna punkt är nådd eller redan passerad. Alltså, denna investeringsbudget på 6 680 miljoner kronor kan mycket väl slå fel på ett eller annat hundratal miljoner kronor och ingen förutsätter något annat.

Finansministern säger att de ovissa momenten, när det gäller prognoserna, ha fått en praktisk belysning genom de avvikelser som konstateras för 1948, och det är rätt. I fråga om importen räknade man fel på 700 miljoner kronor, i fråga om lagerförändringarna på 300 miljoner kronor, på produktionsökningar 350 miljoner kronor, på bruttoinvesteringar och exportökning vardera 100 miljoner kronor o. s. v. När man därefter följer framställningen och finner att inflationsgapet försvinner på s. 109 i en tabell, blir man glatt överraskad. De 60 miljoner kronor som fattas för att räkningen skall gå precis ihop kan man hämta ur den del av restskattebetalningen på 680 miljoner kronor, som skattebetalarna i varje fall måste ta av löpande inkomster. Ja, så går det som sagt precis jämnt ihop. Jag undrar, hur det skulle sett ut om olika ekonomer hade fått en uppgift var av dessa huvudposter att beräkna och sedan skickat resultatet till en person som bara hade att räkna ihop posterna. Det hade varit mycket intressant att se, hur den nationalbudgeten skulle sett ut. Var och en som sysslat något med budgeter

vet, att man kan räkna dem både fram och tillbaka hur länge man vill — man kan justera litet här och där — men när allt går jämnt ihop innebär det naturligtvis icke någon garanti för att landets ekonomiska status befinner sig i en så preciserad balans som på s. 109. Från pedagogisk synpunkt och särskilt mot bakgrunden av statsministerns förmaningar är denna exakta nationalbalans mycket fördelaktig. Nu kan man säga till riksdagsmännen, och det kan upprepas i utskott och i pressen, att rör för all del ingenting, ty då ändrar ni nationalbalansen. Att den sedan kan vara 500 miljoner kronor åt ena eller andra hållet, utan att vare sig statsministern eller nationalekonomer kunna säga något mera preciserat om detta, är tämligen klart.

Jag tror, herr talman, att frågan om balansen i vårt ekonomiska liv för närvarande måste vara en mycket dominerande fråga för oss allesamman. Men jag har litet svårt för att gå så långt som till att säga att frågan kan anses vara fullständigt »allena rådande». Nog skulle man kunna ha rätt att hysa ett eller annat önskemål i den ena eller andra riktningen, trots alla siffror i statsverkspropositionens bilaga. För att ytterligare försvara mig, om jag skulle råka komma med någon önskan, vill jag åberopa ett högt föredöme från remissdebatten 1948. Då diskuterade man också vad som kunde vara tillåtet eller icke tillåtet med hänsyn till den ekonomiska situationen. Då hade landsorganisationen framfört vissa önskemål beträffande kvinnolönerna, dyrortsgrupperingen och låglönegrupper, och efter ett resonemang här i kammaren säger finansministern till slut i en replik följande: »Enligt min mening stå de rekommendationer, som landsorganisationen har givit i fråga om kvinnolönerna, dyrortsgrupperingen och vissa låglönegrupper icke i strid med den uppfattning om en väntan och vila i fråga om den allmänna inkomststegringen, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jag har förordat. Huruvida sådana mycket begränsade inkomststegringar behöva leda till prisökningar, kan ingen i förväg säga.» Och så kommer följande: »Om det skulle vara nödvändigt med vissa prisstegringar för att genomföra dessa önskvärda inkomststegringar, så är jag åtminstone för min del villig att ta dem». Alltså, här ställer finansministern vad han anser vara uppenbara rättvisekrav emot dessa balanssynpunkter. Det är en smula beklämmande ifall man skulle komma så långt i svårigheterna att icke uppenbara rättvisesynpunkter betydta någonting gent emot balansekravet.

Jag skall be att få anföra ett enda exempel och ställa en fråga till finansministern. Jag interPELLERADE finansministern den 14 juni 1947 angående reglering av pensioner till folkhögskollärare. Efter löneregleringen 1942 kom denna pensionsreglering icke med och pensionerna äro, särskilt familjepensionerna, ytterligt låga, så att en hustru till en rektor får något över 1 000 kronor i pension. Finansministern svarade den 27 juni följande: »Under förutsättning att de sakkunnigas förslag kan föreligga i tillräckligt god tid, torde, såvitt nu kan bedömas, förslag till löne- och pensionsreglering för ifrågavarande lärarpersonal komma att framläggas till 1948 års riksdag». Men det kom inget förslag. Nu har man hoppats, att det skulle komma till denna riksdag. Men denna fråga synes alltjämt svävande. Jag skulle gärna vilja fråga finansministern, hur detta ärende ligger till och huruvida man kan vänta ett sådant förslag beträffande folkhögskollärarna även på löneregleringens område. Men alldeles särskilt angeläget är det att denna pensionsfråga blir ordnad. Det är ju en fråga som ur statsfinansiell synpunkt icke är stor, och jag tror, att man kan säga, att uppenbara rättvisekrav här kunna åberopas.

Jag skulle nog ha lust att dra ut detta resonemang ett litet steg längre och

säga, att det finns all anledning att reflektera över om icke en skattesänkning kan genomföras. Restskatten belastar skattebetalarna i år med 680 miljoner kronor, detta förutom den löpande källskatten. Kommunalskatterna stiga, och med det fallande penningvärdet ha de skattefria avdragen, särskilt vid kommunalskattetaxeringen, blivit allt mindre värda. Vi ha här ett skattetryck, det erkänna alla, som är oerhört hårt och det föreligger risk för att den stora allmänheten tröttnar. Man kan inte gärna tänka sig någonting mera olyckligt för hela den svenska socialpolitiken, ja, för hela det framtida folkhemsbygget, som vi ju allesammans vilja vara med om, än om en mera egoistisk uppfattning skulle slå igenom bland de breda lagren, när det gäller betalandet av skatterna. Denna inkomstutjämnande, hjälpande socialpolitik hör till de bästa och värdefullaste anslagen i vår svenska politik, som vi vilja allesammans vara med om att föra vidare. Men själva grundvalen för detta är, att man kan fortsätta med en obestriddigen rätt hård beskattning och få gehör för solidariteten. Det är därför en fara om skattetrycket skall göras *så hårt* att stämningen slår om. Sådant kan inträffa, och då ha vi skadat det svenska samhällsbygget även på lång sikt.

Jag skall, herr talman, också säga några få ord om jordbruket. Trots de våldsamma omflyttningarna som pågå i det svenska samhället är jordbruket alltjämt en av de stora näringarna. Vi erhöilo ett praktiskt exempel på detta, när vi sågo vad skillnaden var mellan den dåliga skörden 1947 och den relativt goda skörden 1948. Det förefaller också som om den folkvandring från jordbruket som pågår åtminstone för tillfället dämtes upp en smula. Under sista året ha 13 000 personer lämnat jordbruket, och för löpande året räknar man med 10 000. Det har påpekats förut i debatten att det allmänna läget beträffande vår livsmedelsproduktion är åt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skilligt annorlunda än det tedde sig när 27-mannakommittén sysslade med sina framtidsprognoser; jag hade emellertid tillfälle beröra den saken i våras och skall inte upprepa vad jag då sade. Den förändring i det allmänna läget beträffande balansen ute i världen när det gäller produktion och konsumtion av livsmedel och även den långsamma återhämtningen härhemma och vår växande folkmängd göra att man har anledning att se hela jordbrukspolitiken mot en något annan bakgrund än den 27-mannakommittén målade.

Till svårigheterna för närvarande hör utan tvivel mjölkproduktionen. Finansministern framhöll i olika vändningar att det som skall hjälpa oss är en effektivare och en större produktion. Jag har sagt förut och jag vill upprepa det, den politik som regeringen fört när det gäller vår mjölkproduktion kan inte sägas ha varit så särskilt lyckad. De inbördes prisrelationerna äro sådana att de större jordbruken på slättbygderna gå ifrån mjölkproduktionen och ägna sig åt vissa, mera lönande växtodlingar, man minskar besättningarna eller säljer dem. De medelstora gårdarna, med två eller tre man anställda, ha drabbats oerhört hårt av skärpningen av lantarbetstidslagen. Där var det för övrigt helt onödigt att genomföra denna skärpning av den situation, vari vi befinna oss. Därför är det särskilt svårt att ordna mjölkproduktionen. Beträffande de egentliga småbruken ha socialdemokraterna och högern med förenade krafter och med någon hjälp ifrån bondeförbundet lyckats genomföra en form av producentbidrag, som är direkt produktionsbegränsande. Man släpper till 75 miljoner kronor men på sådant sätt att man minskar produktionen i stället för att öka den, man ransonerar matfett, standardiserad mjölk och premierar produktionsminskning! Detta är icke en produktionsbefrämjande politik. Jag tror det hade varit riktigt om

man väntat med verkställigheten av det beslut vi fattade i våras.

Jag skall bara säga ett par ord till. Jag nämnde att jag har lust att väcka en motion för att begära en minskning av anslaget till jordfonden. Jag har redan skrivit på en motion om ökning till anslaget av fonden för att främja avsättningen av fiskets produkter. Det finns mycket påtagliga tecken till att en ny sillperiod håller på att börja. Den där periodiciteten i sillens uppträdande vid svenska kuster har ju pågått över 1 000 år nu, och senast i höstas voro möjligheterna att fånga sill så stora att det inte på långt när kunde utnyttjas. Här kan det gälla mycket stora värden: vi ha en fiskarbefolkning, vi ha båtarna och redskapen.

Vi ha alltså det huvudsakliga av arbetskraft, och kapitalinsatser äro redan gjorda. Det skulle vara en svår misshållning ifall man inte i tid beredde sig att ta vara på de värden som finnas utanför våra kuster i detta avseende, och därför tror jag att lika onödigt som det är att nu anslå 15 miljoner till jordfonden och låta lantbruksnämnderna köpa gårdar och lägga på lager, lika befogat är det att se till att sillprodukter kunna tillvaratagas.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Herr Waldemar Svensson dristade sig i sitt senaste anförande att göra det påståendet, att de socialdemokratiska ledamöterna av riksdagen och av jordbruksutskottet voro till den grad osjälvtändiga individer, att det näppeligen skulle falla någon av dem in att göra någon ändring på vad en socialdemokratisk regering eller ett socialdemokratiskt statsråd skulle ha föreslagit. För att illustrera sin beskyllning om osjälvtändigheten hos mina partivän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ner anförde herr Waldemar Svensson två exempel. Det ena tog han från år 1947. Det andra exemplet var synnerligen abstrakt, eftersom det byggde på en förmodan hur de socialdemokratiska ledamöterna skulle reagera längre fram, när man i jordbruksutskottet skulle ta ställning till bland annat kapitalanskaffningen till jordfonden. Jag tyckte nog att båda dessa exempel i och för sig voro så pass bristfälliga att det inte skulle behöva sägas så synnerligen mycket om saken, och jag är inte heller av den natur att jag är långsint och trivs med att gräva i gamla historier. Men jag tyckte att herr Svenssons historiskrivning var så pass ofullständig, att jag trots allt nödgats besvara kammaren med att lyssna till en liten komplettering.

Det exempel ifrån 1947, som herr Svensson anförde, och som han formulerade på det sättet, att under behandlingen i jordbruksutskottet kunde man inte tänka sig att de socialdemokratiska ledamöterna vågade tumma på Kungl. Maj:ts förslag. Där voro följaktligen förslagen sakrosankta, vilket emellertid inte förhindrade statsrådet Sträng att någon tid efteråt framlägga ett förslag, som i grund kullkastade hela huvudtitelns slutsumma. Detta kan låta rätt chockerande, men om kammarens ledamöter erinra sig vad som ligger bakom är det inte alls så förskräckligt oförklarligt eller chockerande. Vi hade 1947 en missväxt, och herr Svensson såväl som riksdagens övriga ledamöter hade på våren 1947 varit med om att besluta, att därest vi skulle få missväxt av den art att resultatet av jordbrukskalkylerna skulle innebära en förlust överstigande 4 procent av balanssumman, skulle förlusten på ett eller annat sätt kompenseras. Tyvärr blev det 1947 en missväxt, som resulterade i att jordbruket led en förlust på 196 miljoner kronor. 100 miljoner skulle jordbrukarna bära själva — det var den s. k. självrisken — 96 miljoner skulle de få till-

baka på ett eller annat sätt enligt riksdagens tidigare beslut, som herr Svensson själv varit med att konfirmera. Nu fingo lantbrukarna 98 miljoner kronor, eftersom de där två miljonerna behövdes för att kunna träffa en om jag så får säga förhandlingsmässig uppgörelse. Men det var näppeligen dessa två miljoner herr Svensson i Ljungskile tar som bakgrund för sitt påstående om statsrådets lättvindiga sätt att handla med nionde huvudtitelns ekonomi och slutsumma.

Nu kan man visserligen diskutera, huruvida dessa 98 miljoner kronor skulle utbetalas subventionsvägen av statsmedel eller om man skulle låta konsumenterna bära förlusten genom en prishöjning — att jordbruket skulle ha pengarna var det ingen diskussion om. Ja, vid ett övervägande inom regeringen, där vi även hade adjungerat oss med de olika partiernas mest prominenta ledare — beklagligtvis representerade inte herr Svensson folkpartiet vid detta tillfälle, men i varje fall var hans partiledare eller vice partiledare närvarande — diskuterade man huruvida vi skulle ta en prishöjning eller en statssubvention. Det blev, det måste jag säga, en mycket bastant enighet om att i detta ansträngda läge var det lämpligast med statssubvention. Detta föranledde sedermera, på våren 1948, en hel del debatt i riksdagens båda kamrar i samband med konstitutionsutskottets anmärkning. Jag trodde vi klarat av den saken då och att det inte var så stor anledning att nu repetera den här. Jag inskränker mig till att konstatera att vid detta tillfälle voro inte de socialdemokratiska ledamöterna ensamma om att ge regeringen absolution för vad som skett. Den uppfattningen delades utav mycket vida kretsar även ifrån annat partihåll.

Jag skall så ägna ett litet ögonblick åt det andra, det som jag kallar det mer abstrakta exemplet. Herr Svensson i Ljungskile säger, när han tittar i jord-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bruksdepartementets kapitalutgifter, att här föreslår man nu 15 miljoner kronor i kapitalanskaffning åt jordfonden. Förmodligen — i varje fall fick jag det intrycket att herr Svensson menade detta — kommer väl de socialdemokratiska ledamöterna att acceptera även detta, men herr Svensson kommer inte att göra det, därför att han har talat vid lantbruksstyrelsen och konstaterat att här finns så mycket pengar så här behövs inte några nya kapitaltillskott!

Jag skall bara inskränka mig till att citera ordagrant några rader ur lantbruksstyrelsens petita, där man säger: »Med hänsyn till den korta tid lantbruksnämnderna ännu varit i verksamhet är det svårt att bedöma i vilken utsträckning jordfonden kommer att tagas i anspråk under innevarande budgetår. Lantbruksstyrelsen håller dock för troligt att större delen av medlen skall åtgå för fastighetsförvärv, särskilt med hänsyn till redan pågående rationaliseringsföretag, bland annat i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Kopparbergs och Blekinge län, där redan tidigare en relativt omfattande verksamhet bedrivits. Sedan lantbruksnämnderna vunnit ökad erfarenhet och rutin torde denna verksamhet komma att öka. För nästkommande budgetår beräknar styrelsen att 20 000 000 kronor äro erforderliga såsom kapitaltillskott till fonden.»

Jag tog mig friheten att pruta detta till 15 miljoner kronor, och nu talar herr Svensson om att han är beredd att motionera om en ytterligare prutning. Ja, när den frågan blir aktuell skola vi undersöka den. Komma vi till samma uppfattning, att vi inte behöva 15 miljoner, har jag ingen anledning att vägra herr Svensson att föra fram den uppfattningen eller att slåss för någon annan uppfattning. Komma vi däremot till den uppfattningen att 15 miljoner kronor behövas, få väl herr Svensson och jag nappas ett tag om detta vid tillfället i fråga.

Jag skall inte ge mig in på att diskutera herr Svenssons kommande motioner beträffande sillfångsten. Jag tycker det är att göra vissa försök att beta av verksamhetsfältet för riksdagen litet grand i förtid. Ja, när jag nu ändå har ordet vill jag också göra några reflexioner i anledning av ett par andra inlägg som gjorts under dagens debatt.

Jag fäste mig vid att herr von Seth i sitt inlägg — vari han för övrigt på ett ganska djärvt sätt presenterade finansministern såsom samhällsfarlig — säger att numera har folk ledsnat på att spara. De småländska jordbrukare som herr von Seth talat med sätta nu inte sina kronor på banken. De låta inte ens pengarna stå kvar på banken utan de ta ut pengarna och köpa traktorer för dem. Det var en för mig ganska överraskande deklaration. Jag har nämligen haft den uppfattningen att sparande och traktorköp inte behöva utesluta varann. Och då olika jordbrukare och jordbrukarrepresentanter hos mig och andra regeringsledamöter ha gjort påpekanden om huru nödvändigt det är att se till, att man reserverar valutor och importkvoter för att ge det svenska jordbruket traktorer och andra maskiner, har jag, kanske lättsinnigt nog, trott på dem och förmenat att de haft ett reellt underlag bakom dessa önskemål. Nu talar herr von Seth om för oss att i hans hemtrakt gäller i varje fall inte detta argument. Det är inte det primära behovet av traktorer som ligger bakom jordbrukarnas önskemål, utan det är i själva verket det att de mistro penningens bestående värde och därför vilja omsätta pengarna i traktorer och maskiner.

Nu vill jag ge de övriga jordbrukarna här i kammaren en chans att dementera herr von Seth på Bratteborg. Han är jordbrukare han också, men jag har en bestämd känsla av att han här inte talar för jordbrukare i allmänhet. Skulle emellertid denna min förmodan vara felaktig, så att herr von Seths uppfatt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning är representativ för jordbrukarna i avseende på traktorer, då kan jag försäkra er att ingen kan vara mera glatt överraskad än handelsministern, som får tas med oss mera jordbruksbetonade i regeringen och släppa till valutor och kvoter för att traktorerna skola kunna komma in i importbilden. För ett dylikt meddelande kommer han att bli utomordentligt tacksam, det är jag övertygad om. Vi behöva ett klarläggande på den punkten, och som jag sade tycker jag att jag borde ge jordbrukarna en chans att antingen dementera eller verifiera vad jordbrukaren von Seth på Bratteborg anser vara riktigt.

Jag vill också göra en reflexion med anledning av herr Hedlunds i Rådombeslut inlägg rätt tidigt under dagen. Jag är glad över att konstatera att herr Hedlund rätt allmänt andades belåtenhet med nionde huvudtitelns utformning. Men vad som framför allt ger mig anledning ställa en del frågor till herr Hedlund är att han kommer in på något dunkelt uttryckta resonemang om behovet av en mjölkprisstegring. Om jag inte minns fel säger herr Hedlund ungefär så här: En prisjustering på mjölken är så nödvändig, att inte ens pris- och lönestoppet får förhindra detta, och han säger vidare att detta får väl ske genom något slags utjämning. Som skäl för denna sin åsikt anförde han den tendens till övergång till kreaturslösa jordbruk, som onekligen föreligger och som herr Hedlund härleder från vad han själv ansett vara en för dålig räntabilitet för mjölkproduktionen.

Nu vill jag här, utan att på något sätt nonchalera denna utveckling, ändå säga att det härvidlag finns vissa förklaringsgrunder, som herr Hedlund inte berörde. Vi ha ungefär 1 800 000 mjölkkor i detta land och från början av september 1947 till början av september 1948 reducerades denna kostam med ungefär 50 000 å 60 000 djur, d. v. s. med 3 å 3½ procent. Glädjande nog

sjönk inte mjölkproduktionen med samma procenttal, mjölkproduktionens reduktion stannade vid ungefär 2 procent. Ty man har ju alltid motverkande faktorer, nämligen en bättre utfodring, ett bättre avelsarbete och en allmän kunnighet hos de svenska jordbrukarna, som gör att kobeståndet avkastar mera för vart år som går.

Nu finns det, såsom jag sade, vissa synpunkter, som kunna förklara denna reduktion. Vi hade en missväxt 1947, som föranledde de svenska jordbrukarna att företa en nedslaktning efter den 1 september 1947 i form av ett vad jag skulle vilja kalla direkt kapitaluttag. Man kunde inte ha sina produktionsbesättningar kvar helt enkelt därför att man inte hade foder i tillräcklig utsträckning. I dessa båda jämförelsesiffror jag använt från hösten 1947 till hösten 1948 ligger också den nedslaktning och kapitalförstöring, som var resultatet av att vi fick en så utpräglad missväxt på foderområdet år 1947. Jag har också många gånger sagt mig, att det förvånade mig att vi inte fått en större reduktion av den samlade mjölmängden än i runt tal 2 procent, detta med hänsyn till den utslaktning, som skedde denna höst. Vår köttförsäljning blev så omfattande att man på åtskilliga håll och kanter fick den uppfattningen, att vi kommit in i det framtidsland, där i vart fall ingen kötttransonering behövdes.

Det är här jag kommer in på de frågor, som jag i klarhetens intresse ville ställa till herr Hedlund i Rådombeslut. Jag ber att få erinra om att jordbrukets företrädare på sommaren 1948 anslöto sig till den allmänna stabiliseringsöverenskommelse, som regeringen då träffade med olika intressegrupper i landet. Man anförde vid dessa diskussioner från jordbrukarhåll vid flera tillfällen, att man inte hade något intresse av en utveckling, där priser och löner saxade varandra, utan i stället var mycket angelägen om att få lugn

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på lönefronten och därför kunde acceptera ett fastlåst prisläge på den kanten. Ja, nu ha lönerna blivit »stilla». Det föreligger en prolongationsöverenskommelse om lönerna till den 1 januari 1950, och i följd därav och i konsekvens med jordbrukarnas deklARATIONER vid diskussionerna med regeringen skola självfallet även priserna ligga stilla under 1949. Jag utgår ifrån att herr Hedlund i Rådomb och jag äro överens om den moraliska förpliktelse, som ligger bakom överenskommelsen mellan regeringen och jordbrukarna, mellan regeringen och statstjänarna samt mellan regeringen och löntagarna, över huvud taget alla, som involverades i denna stabiliseringsåtgärd. Jag utgår från att herr Hedlund i Rådomb och jag äro överens därutinnan, och jag vågar göra detta antagande med hänsyn till herr Hedlunds i Rådomb eget uttalande, i vilket han säger, att denna justering av mjölkpriset får väl ske genom någon slags utjämning. Och där kommer jag in på den för oss alla utomordentligt intressanta frågan: Hur skall denna utjämning ske, hur skall den gå till? Nu vet jag inte vad herr Hedlund i Rådomb eftersträvar, när han talar om en nödvändig prisförbättring på mjölken, men om jag inte bedömer hans intentioner allt för galet och med hänsyn till de slutsatser jag kan dra genom att regelbundet följa jordbrukarpresen, vågar jag gissa, att herr Hedlund i Rådomb menar att 2 till 3 öre mera per liter mjölk är vad som ur jordbrukarsynpunkt kan anses rimligt och riktigt. Men om nu detta antagande är något så när riktigt, betyder det, att man skall till mjölkproduktionen överflytta en inkomst på i runt tal 100 miljoner kronor, och den skall man överflytta, såvitt jag kan förstå, från andra produktionsområden inom jordbruket. Jag vågar göra det antagandet med hänsyn till den överenskommelse, som föreligger mellan regeringen och de svenska jordbrukarna. Men då uppkommer ju en

fråga, som framför allt för en jordbruksminister måste vara av utomordentlig vikt och värde att få någon klarhet i: Var skola vi ta denna överflyttning? Skola vi ta den från oljeväxterna? Man brukar ju i allmänhet säga, att oljeväxterna äro speciellt räntabla och prisstimulerande, och det är riktigt. Men det är därvidlag trots allt fråga om en för liten gröda för att man skall kunna skaffa fram dessa 100 miljoner kronor till mjölkproduktionen, ty den svenska oljeväxtskördens värde går inte upp till det beloppet. Skola vi då ta ut det ur sockerbetorna? Även de äro en relativt räntabel gröda inom jordbruksproduktionen, ja, en av de bättre grödorna. Men hela resultatet av den svenska sockerbets-skörden är ungefär de 100 miljonerna. Skola de då tagas från brödsäden? Ja, det kunna vi göra, om vi roa oss med att säga, att vi skola sänka priset på brödsäden med hälften mot vad det är i dag. Då få vi fram 100 miljoner kronor. Skola vi ta summan ur äggproduktionen, den speciella småbrukarinkomsten, eller ur fläskproduktionen, som också i stor utsträckning är ett småbrukarintresse? Det är alla dessa frågor, som äro så solklara enligt herr Hedlunds i Rådomb resonemang men som det är nödvändigt att få konkretiserade. Att jag är angelägen att få det beskedet i dag beror närmast därpå att vi just denna vecka hålla på att diskutera de nya oljeväxtpriserna med oljeväxtodlarnas centralförbund; vi komma under de närmaste veckorna att bli i tillfälle att diskutera också betpriserna med sockerbetsodlarnas organisation. Om nu herr Hedlund i Rådomb i egenskap av norrlänning — men inte bara som norrlänning utan också som förste man för jordbrukarnas politiska parti här i kammaren — har den uppfattningen, att vi skola försöka ta litet grand ur oljeväxtodlingen och litet grand ur sockerbetsodlingen och så föra över detta på mjölkproduktionen, är det angelä-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

get att vi få reda på det nu, så att vi inte sedan med vårt vanliga lättsinne ge de skånska olje- och sockerbetsodlarna alltför höga priser.

Ja, herr talman! Detta är de reflexioner jag gjort när jag hört en del av anförandena här på förmiddagen. Det är ingen tvekan om det angelägna i att vi få en konkretisering av vad herr Hedlund i Rådombeslutet sagt och, efter vad det sagts mig, hans partivänner i första kammaren mera allmänt gått förbi, och det har gjort att jag tillåtit mig ställa dessa frågor.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag skall bara be att få rätta till ett par missförstånd.

Exemplet från 1947, som herr statsrådet talade om, är också ett bra exempel på vad jag här påtalat. Men det var inte det jag talade om utan det som skedde 1948, då vi som sutto i jordbruksutskottet fingo förmaning att inte ändra något. Senare på våren kom emellertid en proposition, som höjde det hela med 100 miljoner kronor eller mera; detta är ju vad vi gång på gång framhållit.

Vad sedan gäller anslaget till jordfonden så var ju lantbruksstyrelsens skrivelse daterad den 25 augusti, men då visste man givetvis inte så mycket om utvecklingen. Jag förmodar att statsrådets skrivning är av åtskilligt senare datum, då man kanske kunde fått veta något mera om utvecklingen. Det var den saken. Vid årets slut voro endast 300 000 kronor förbrukade. Det visar, att även de fyra miljonerna tydligen räckt i alla fall.

Vidare har jag inte sagt något om hur de socialdemokratiska utskottsmedlemmarna komma att ställa sig i år, utan jag talade om hur de ställde sig till den reservation, som vi hade i fjol.

Slutligen bara ett ord. Statsrådet säger, att han ingen anledning har att förmäna mig att framföra en avvikande

mening beträffande dessa miljoner. I all vänskap och med all möjlig personlig respekt för statsrådet får jag säga, att det skulle nog inte tjäna så mycket till, även om statsrådet ansåg sig ha anledning att göra det.

Herr HEDLUND i Rådombeslutet (kort genmäle): Herr talman! Jordbruksministern ställde nyss vissa frågor till mig, och jag skall försöka besvara dem.

Frågan om ändrade priser på jordbrukets produkter är ju inte dagsaktuell. En överenskommelse därvidlag är träffad, som gäller fram till hösten 1949. När jag som argument för ett höjt mjölkpris anförde, att allt fler och fler av djurbesättningarna försvinna, så förbisåg jag inte det förhållandet beträffande mjölkproduktionen, som jordbruksministern pekade på. Men jag har utgått från, att den nedslaktning av boskap, som ägt rum, i första hand har träffat andra djur än mjölkkor och att den undantagslöst inte har träffat de goda mjölkorna utan att i den mån det varit fråga om kor har det gällt sekunda sådana.

På vårt håll äro vi uppenbarligen intresserade av regeringens stabiliseringssträvanden. I det avseendet har jordbruksministern fullkomligt rätt tolkat vad jag tidigare här i dag har sagt, men vi hoppas under alla förhållanden, att regeringen inte är hågad att begära att vi skola kasta överbord den kalkyl för jordbruksprisernas beräkning, som varit tillämpad sedan åtskilliga år tillbaka. Vi anse oss med stöd av denna berättigade till en del kostnadsökningar, bland annat sådana, som stå i samband dels med den ändrade lantarbetstidslag, som föregående års riksdag antog, och dels med de inte särskilt stora men dock förbättringar i det lantarbetaravtal, som nu håller på att träffas. Även en mera verklighetsbetonad beräkning av räntekostnaderna för jordbrukets byggnader ingår i våra önskemål.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vi anse vidare, att vi äro berättigade till en kompensation om och i den mån man kan säga, att det i vissa priser ingår vad som rätteligen borde benämnas stimulansbidrag. Vi mena i det fallet inte, att vi skulle vara skyldiga att flytta över bidraget från den ena inkomstgrenen till den andra, utan att i den mån stimulansbidrag finnas, som kunna anses vara givna i statens intresse, dessa bidrag skola läggas utanför kalkylen i dess helhet; på det sättet skulle motsvarande belopp kunna komma mjölkproduktionen tillgodo.

Jag kanske får tillfälle återkomma senare.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Bara en mycket kort replik.

Jag måste till herr Waldemar Svensson säga, att om lantbruksstyrelsens petita voro daterade i augusti och statsverkspropositionen några månader senare vore det nog att inaugureras en alldeles ny ordning i statsförvaltningen, om varje departementschef när han skriver sin proposition skulle sätta sig ner och ringa upp respektive verk, som avlämnat petitaskrivelse, och säga: Menar ni vad ni säga här, eller menar ni något annat? Jag tar detta bara såsom ett exempel på att rent praktiskt herr Waldemar Svenssons anvisningar enligt min tro inte kunna leda till så nämnvärt förändrade arbetsmetoder i Kungl. Maj:ts kansli.

När herr Hedlund i Rådombeslut ger mig ett svar, så kan jag kanhända förstå, att det är litet svårt att ge det svaret en tillräckligt klar och koncis utformning. Jag säger inte detta för att vara elak, utan det är naturligt i ett stort upplagt anförande, där man talar om de stora politiska problemen så där i allmänna ordalag, att säga, att det är önskvärt och erforderligt att det blir prisstegring på mjölken. Jag begär inte av herr Hedlund i Rådombeslut att han skall ha någon speciell argumentering i bak-

fickan, men jag trodde att det fanns vissa överväganden där bakom, eftersom ju hela frågan onekligen har praktisk politisk betydelse. Herr Hedlund i Rådombeslut säger — och det gläder mig — att man självfallet ingen tanke har på att mäla sig ur den stabiliseringsöversenskommelse som jordbrukarna också givit sin anslutning, och som gäller, efter vad jag kan förstå, till den 1 januari 1950, eftersom ju lönerna ligga fastlagda till den dagen. Jag hoppas den skall räcka ytterligare ett år, men det är en sak vi få tala om då. Det är möjligt att läget kan bli sådant att vissa justeringar kunna tolereras, och då blir detta självfallet giltigt även för det svenska jordbruket. Det glädde mig emellertid att få höra en så oreserverad deklARATION, som den herr Hedlund i Rådombeslut gjorde på denna punkt.

Men vidare säger herr Hedlund i Rådombeslut, att det under de senaste månaderna tillkommit något, som kanske ändå bör föranleda att man behöver en speciell prisstegring för mjölkproduktionen. Herr Hedlund i Rådombeslut anförde den omständigheten, att man träffat ett nytt lantarbetaravtal. Nu innebär emellertid det avtalet, efter vad jag under hand blivit informerad om, ingenting annat än en kompensation för den arbetstidsminskning, som blivit en följd av den nya lagens ikraftträdande den 1 november 1948. Jag dristar mig säga, att den efterjustering av jordbrukets kalkyler, som gjordes på hösten 1948, visar ett annat resultat än vi kommo till när vi diskuterade saken på våren 1948. Då förklarade jordbrukarna, att som bidrag till stabiliseringsuppgörelsen voro de beredda att offra de 15 miljoner kronor, som erfordrades för att få kalkylen i balans. Efterjusteringen på hösten visar ju, att detta inte var något offer. Det blev i stället några tiotal miljoner över. Jag förmenar att detta faktiskt räcker till för att klara denna lilla historia med lantarbetarlönerna.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag tror emellertid att den här diskussionen har varit välgörande åtminstone för mig, som ju kanske får tillfälle att syssla rätt mycket med dessa saker under de närmaste månaderna. Diskussionen har givit mig den uppfattningen, att man på jordbrukarhåll har blicken öppen och sinnet klart för vad stabiliseringslinjen verkligen betyder i vårt politiska och ekonomiska liv i dag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Inte heller jag tror att det vore lämpligt att statsrådet ringde lantbruksstyrelsen eller andra verk och frågade dem om de menade vad de skrivit. Men härvidlag var det ju fråga om en helt och hållet ny verksamhet, ja, på sätt och vis ett nytt ämbetsverk, låt vara att det gamla namnet fanns kvar. Man hade gjort ett uttalande, utan att det där bakom låg någon längre erfarenhet. Det var någon månad eller litet mera som man hade verkat, och under sådana förhållanden tycker jag, att det skulle ha varit rätt naturligt om statsrådet frågat fram på hösten: Hurudan är utvecklingen, och har någonting hänt, som gör att man kan företa en omprövning?

Men, herr talman, själva det centrala i min tankegång var att riksdagen inte skall vara så rädd för att självständigt titta på vad regeringen föreslagit, och det tycker jag att statsrådet med sitt yttrande understrukt.

Herr STÅHL: Herr talman! Redan när vi i höstriksdagens remissdebatt råkade snudda vid frågan om den inre kongruensen mellan regeringens tidigare politik och den som nu kommit till synes, visade det sig, att statsministern blev mycket irriterad, och då vi i dag kommit in på samma ämne, förefaller det som om det hela skulle vara ännu mera känsligt. Om jag inte missuppfattade statsministern sade han, att påståendet att hans parti fört en politik före valet och en annan nu var att be-

skylla socialdemokraterna för att inte ha fört en anständig politik. Jag skall i anslutning till statsministerns reaktion på denna punkt be att få säga, att ingen av oppositionen — i vart fall ingen på vårt håll — gjort gällande, att den 19 september 1948 var den stora vattendelaren. Men vad vi sagt, och vad vi fortfarande måste hålla på, är detta: hur kan man visa upp för folket ute i landet någon samstämmighet mellan å ena sidan 1944 års 27-punktsprogram och å andra sidan det program, som nu presenteras? Folk måste fråga sig: när man redan 1947 och 1948 visste att det rådde brist på samhällsekonomisk balans, varför företeddes inte redan då ett effektivt program för att återställa denna balans? Jag vill inte säga något, som statsministern kan anse oanständigt eller mindre anständigt, och vill inskränka mig till att gratulera honom till den dag, som hans anhängare ute i landet inte undgå att gripas av en lätt yrsel, när de jämföra statsbudgeten av januari 1949 med 27-punktsprogrammet av 1944. Jag skulle också vilja göra en liten randanteckning till talet om balansen. Alldeles frånsett att statsministern talade om balansen såsom om den redan skulle vara uppnådd, tror jag ändå att man måste säga sig, att om den budget som här är framlagd och som av alla talare betecknats såsom en knapphetens budget — jag skall strax be att få återkomma till den — betyder att det är balans, så är det bra mycket mera illa ställt, herr talman, än vad vi hade fruktat. Och jag tror att man måste säga sig att finansministerns små illusionsnummer — om uttrycket tillåtes — här i dag på eftermiddagen icke kunna på något sätt rubba den allvarliga känsla, som det svenska folket måste få, att vi kommit så långt ut, att balans ej kan åvågbringas utan så fruktansvärt hårdhänta åtgärder som måste vidtagas.

Innan jag kommer in på det ämne, som jag verkligen tänkt att få taga upp

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

litet närmare, skulle jag vilja säga ett ord av oreserverad erkänsla till regeringen i anslutning till budgeten, nämligen för den kraft och framgång med vilken stabiliseringspolitiken kunnat vinna de stora berörda parternas medverkan. Det har tidigare berörts men icke från vårt håll. Jag får säga, att det vittnar gott om löntagargruppernas förtroende till statsmakten, att vi kunnat passera detta årsskifte utan några som helst avtalsuppsägningar från näringslivets organisationer. Det är en lojalitet, som i första hand riktar sig mot samhället som sådant men i icke ringa mån gäller regeringen och riksdagen och som därför är i hög grad förpliktande.

Anledningen till att jag begärt ordet har redan berörts av herr Waldemar Svensson. Den ligger på den konstitutionella sidan av riksdagen och riksdagens arbetsätt. Det är ett ärende som borde intressera samtliga partier, när man ställes inför en budget sådan som den här framlagda och ett sådant resonemang som statsministern och även finansministern tidigare i dag presenterat.

Här har först herr Skoglund i Dovertorp, kammarens andre vice talman, och sedan herr Hedlund i Rådomb på middagen karakteriserat budgeten såsom en knapphetens budget. Strax efteråt kom finansministern och sade: »Här ha vi framlagt en budget, som slutar på 5 000 miljoner kronor, men ändå stiga herrarna i de borgerliga partierna upp och tala om knapphetens budget!»

Hur hänger det ihop? Såvitt jag förstår ha båda parter rätt. Det finnes ingen av oss — jag tror att socialdemokraterna i kammaren äro i samma belägenhet som vi andra — som kunnat läsa denna budget utan en rent av förlamande känsla av att det hela är fullständigt fastlåst. Herr Ohlin använde ordet »stellhet». Riksdagen är ekonomiskt vanmäktig redan när den kommer hit.

Jag skall icke diskutera, vem som

fört oss in i denna situation. Men vi ha förts in i ett läge, där vi av statsministern i dag fått höra, att det är ansvarslös politik att yrka på några höjningar. Av herr Fast få vi veta, att om vi vilja höja på den ena kanten måste vi pruta lika mycket på ett annat ställe. Det har blivit nästan brott mot staten och folkhushållet att under sådana förhållanden framföra några önskemål utanför budgetens ram. Den som gör det löper risk att spränga denna. Men därmed har ju också riksdagen, såsom herr Waldemar Svensson med rätta påpekade, förlorat den rörelsefrihet som grundlagsenligt tillkommer riksdagen.

Då måste vi fråga oss, och jag skulle verkligen vilja ställa den frågan till finansministern: Skall det icke finnas något annat sätt att konstruera en så stor budget som på omkring 5 000 miljoner kronor utan att man föres in i ett sådant tvångsläge som det vi befinna oss i? Det är viktigt ur konstitutionell synpunkt, att åt riksdagen förbehålles en ram där den har rörelsefrihet, eftersom riksdagens ställning icke får trädas för nära. Men det är viktigt även ur praktiskt-ekonomiska synpunkter.

Jag vågar verkligen betvivla, att ämbetsvärlden, byråkratien och regeringen kunna ha samma känsla för de väldiga behov som finnas ute i landet. Här har i dag redan tidigare pekats på brister inom sjukhusvården. Det gäller kronikerhem, ålderdomshem och barnhem. Det gäller de otillräckliga ökningarna som inrikesministern lyckats få igenom för sinnessjukhusens utbyggnad. De äro som var och en känner till alldeles otillräckliga. Vi ha ett skriande behov av skolor, och det är en rad andra sociala behov och undervisningsbehov som äro överhängande. Jag vill påpeka, att idrottsanslaget fallit offer för nedskärningen på ett så fruktansvärt sätt att hela denna ungdomsfostrande folkrörelse hotas till sitt bestånd. Den, som ser sig omkring i landet, måste konstatera, att det växer upp en rad nya be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hov för ungdomsvården i vårt land. Kommunerna ha en stark känsla för det men kunna ingenting göra. När vi komma hit äro vi stängda; vi ha icke heller i riksdagen några möjligheter. Jag pekar på, att därvidlag är ungdomsbrottsligheten, som vi diskuterade i höstas, en varningssignal som ej kan misslyckas. Den ideella verksamheten, där ungdomsvården anmäler sig som det kanske främsta ändamålet, upplever sannerligen ingen högkonjunktur trots den fulla sysselsättningen. Det finnes andra behov av denna art. Låt mig ur katalogen nämna ett fall som aktualiserades härom dagen: händelsen i ungdomsfängelset i Uppsala som det redan interPELLERATS om! Den har också aktualiserat bristen på och behovet av nya vårdmöjligheter.

Vi ha dessutom en rad landsbygdsfrågor som äro högst aktuella. Man blir ganska beklämd, när man ser, hur finansministern farit fram med blåpenan i kommunikationsministerns äskanden till broar och vägar icke minst i det län jag har äran representera, där 25 procent av brobeståndet anses riskabelt för trafiken men där man icke på långa vägar kan åstadkomma vad som behöves.

Jag tror, att riksdagsmännen, som komma utifrån landet, ha en mera levande känsla för de behov som finnas. Därför menar jag, att budgeten skulle vara principiellt så konstruerad, att riksdagen hade någon möjlighet att föra fram de levande behov som finnas och alltid böra finnas i ett expansivt och levande, dynamiskt samhälle.

Det är klart, att finansministern kan svara, att han lika litet som någon annan förmår att bemästra de automatiskt växande utgifterna på olika områden. Utgifterna ha ju redan skapats flera år i förväg innan inkomsterna hinna i kapp. Jag förstår en sådan invändning. Var och en som ute i kommunerna följer, hur de statliga åtgärderna verka, och ser, hur de yngla av sig i nya äm-

betsverk och funktionärer, måste förstå detta resonemang. Även där gripes man av en ganska olustig vanmakt. Jag skulle vilja peka på hur kommunerna tvingats inrätta dyra och tunga ämbetsverk bara för den administrativa sidan av den byggnadsverksamhet, som i allt större utsträckning överföres i allmän regi. Dessa ämbetsverk kosta skattebetalarna väldiga pengar, som icke synas på hyresbeloppen men som verka indirekt tyngande på hela samhällsapparaten. Man har en känsla av att de suga till sig i hög grad de mera dugande tjänstemännen, som behövdes i direkt produktiv verksamhet.

Detsamma gäller vår socialvård. Jag har roat mig, herr talman, med att i meddelanden från ett antal kommuner se efter, vart de avsedda höjda anslagen till olika socialvårdsutgifter gått. Det har visat sig att en mycket ringa del går till förbättrad vård, förbättrade anstalter och förbättrad kost; huvudmassan av utgifterna har åtgått till löneuppflyttningar och inrättande av nya tjänster.

Jag är säker på att kammaren erinrar sig, att när vi genomförde de förbättrade folkpensionerna, som alla satte så stort värde på, så sades det här, att fattigvårdskostnaderna i kommunerna automatiskt skulle komma att sjunka. Jag har undersökt denna fråga i ett antal kommuner men icke funnit en enda kommun där fattigvårdskostnaderna minskats genom detta. De ha i stället fortsatt att stiga.

Vi skola icke diskutera, vem som bär skulden till denna utveckling. Vi veta alla, att det är en serie omständigheter. Det är icke det frågan gäller. Frågan är i stället, hur vi skola komma ut ur denna trolleirkele och in i en sådan ekonomisk politik, att vi få möjlighet att nöjaktigt eller åtminstone något så när tillgodose de nya uppgifter, som anmäla sig i ett levande samhälle.

När man talar om att budgeten är konstruerad för en statisk samhällstyp,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

så är det klart, att tanken lätt glider över till de krisregleringar, som i viss utsträckning nu se ut att vara för mycket lång tid permanentade. Vi ha tidigare här i kammaren talat om att åtminstone en del av dessa krisregleringar tär på själva rättsmedvetandet. Statsrådet Kock och jag hade tillfälle att resonera om detta i höstas. Jag tvekar icke att säga, att en del av dessa krisregleringar har en rent moralupplösande verkan. Jag tror att statsrådet Kock är villig giva mig rätt i detta. Vi förde då ett stillsamt samtal om kött-ransoneringen. Jag skulle vilja be fru Kock att icke släppa den ur sina tankar. Ty, med den utformning den för närvarande har, för den — jag upprepar det — farliga följder i släptåg.

Jag skall, icke som ett typexempel utan mera som ett litet kuriosum för att visa, vad det är som medborgare drabbas av, be att få följa kammaren läsa upp och i protokollet få intaget ett brev, som ganska kort tid före jul anlände från livsmedelskommissionen till en charkuterifirma i den norra delen av landet. Jag utelämnar datum och adressort. Brevet lyder så här: »Vid en av kontrollant från livsmedelskommissionen den . . . 1948 verkställd undersökning av Eder charkuteriaffär har i lokalen anträffats kropp av mindre kalv, från vilken, i strid med bestämmelserna i livsmedelskommissionens cirkulär nr 3050 kap. 3 punkt 6, en njure icke avlägsnats. Med anledning härav får kommissionen anmoda Eder att senast den . . . 1948 inkomma med förklaring i ärendet. Stockholm den . . . 1948. Statens livsmedelskommission, sektionen för administrativa uppdrag.» Därefter namnet.

Vägar fru Kock eller någon annan av oss tro, att en administrativ krisregleringsverksamhet, som fungerar på detta sätt, verkligen är till fördel och åtnjuter det förtroende som den borde äga? Jag tror, att man måste svara nej på denna fråga. Ju längre man bibehåller

krisregleringar, som framstå som tvevelaktiga, desto större blir pårestningen för samhället och samhällsautoriteten.

En annan reglering, som också är föremål för allmänhetens enhälliga tvevel, är bensinransoneringen. Det dubbla system av å ena sidan ransonering och å andra sidan rent fiskaliska skatter, för vilket bilismen i alla dess former är utsatt, framstår som en anomali. Jag tror, att för den som kör bil och verkligen ser, hur bensinransoneringen fungerar, måste bilden bli en annan än den kan bli för den, som ser hela denna apparat utifrån. Jag skulle ännu en gång vilja fråga, om man ej kan vara villig att göra en omprövning och därvidlag använda sig av experter. Jag tror för min del, att man därigenom skulle kunna få bort åtminstone någon av de dubbla avigsidorna. Jag har ibland tänkt — och jag tror att flera ha den uppfattningen — att med den investeringsnedsättning man nu står inför komma också transporterarna att bli beskurna, så att det skulle vara möjligt att på denna väg få bort denna ransonering. Den är en av de byråkratiska pålagor, som verka fördyrande och irriterande på hela näringslivet.

I samband med regleringarna skulle jag också vilja säga ett ord beträffande papperet. Jag har tidigare talat om detta här, eftersom det ligger mig nära om hjärtat. Jag har icke bara ett intryck av utan jag vet, att vi ha kommit i det läget, att för närvarande finnes finpapper ej längre att uppbringa. Och orsaken ligger i öppen dag: det har förts en sådan prispolitik från pris-kontrollens sida, att man icke kan — eller i varje fall på producenthåll säger sig icke kunna — producera denna vara. Jag hörde i dag, att det börjat uppstå en skriande brist på emballage inom livsmedelsbranschen. Jag kan icke kontrollera uppgiften, men jag fick den från ytterst vederhäftigt håll. Skall man ständigt och jämt behöva åter-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

komma till dessa saker? Kan man icke söka anpassa systemet så pass smidigt, att man ej behöver komma in i sådana stockningar, som verka i hög grad störande på näringslivet?

Jag kan i detta sammanhang icke undgå att påminna om att det var 1864 som de svenska bönderna och borgarne vid de gamla ständsriksdagarna lyckades genomföra näringsfriheten här i landet. Jag har, herr talman, den uppfattningen, att det är en av vår generations verkligt stora uppgifter att försöka att åter göra näringsfriheten till åtminstone något av vad den har varit. Den har väl aldrig sedan dess varit så inskränkt som den är nu. Finansministern tycktes icke ha någon starkare tro på att vi skola komma tillbaka till ett friare system, men statsministern deklarerade dess bättre en annan mening. Jag vill hoppas, att vid spelet på dessa båda strängar det blir statsministern som spelar den riktiga strängen och att vi kunna komma in i ett friare system.

Till friheten hör också den fria åsiktsbildningen, och jag skall be att få säga ett kort ord om den. Det förefaller som om folk ute i landet började fundera på egen hand mera än de gjort tidigare, och därifrån är steget inte långt över till en rent individualistisk åsiktsbildning, som bör ligga i allas vårt intresse.

Att jag tar upp detta beror på att jag skulle vilja säga ett par små ord av kärlek till, jag höll på att säga gyckelmakarnas konung här i kammaren, vår rolighetsminister utan portfölj, herr Dickson. Han fällde vid höstriksdagen med den stillsamma sarkasm, som är honom egen, ett yttrande om åsiktsfriheten inom partierna, vilket sedermera, såsom jag antar till herr Dicksons glädje, sänts ut i radio vid flera tillfällen. Jag tyckte det var roligt när han på sitt lakoniska sätt konstaterade, att tre folkpartister, som talat om valet och dess innebörd, inte hade redovisat

mer än två olika meningar. Visserligen råkade han felreferera de tre talarna — det må vara tillåtet när man är ute i syfte att skämta — och jag är den siste att missunna herr Dickson att få ett skratt i kammaren eller att bli citerad i radio. Det är inte småsnål avundsjuka som gör att jag tar upp denna sak.

Även roligheter kunna emellertid ha sina biverkningar, ibland sådana som man inte räknat med. Fråga är väl om inte herr Dicksons ord rent av ha bidragit att inpränta den föreställningen hos mindre kritiska lyssnare, naturligtvis inte här i kammaren utan vid högtalarna, att det är någonting mindervärdigt eller till och med föraktligt med partier, vilkas talesmän även i en så sekundär fråga som denna understå sig att hysa åsikter som äro litet olika nyanserade och turnerade. Det smyger sig gärna ett drag av mindervärde över ett sådant parti.

Jag kan inse, hur gamla socialister på den tiden, när proletariatet måste uppträda som en kämpande massa för att bryta sig väg, måste mana och träna sina skaror till likriktning, kollektivism och masstänkande, men jag har svårare att förstå att herr Dickson med sin ställning och partitillhörighet kan ha något intresse av att tala och tänka på detta sätt. Möjligen skulle det kunna förklaras med ett ganska djupsinnigt ord, som den engelske liberale överhusledaren yttrade vid en kongress i Zürich i somras. Han sade: »Konservatismen såsom fasthållande vid allt det hittills bestående torde ha de bästa förutsättningarna för att bevara inre enighet, ty det finns många vägar för framåtskridandet men bara en på vilken man lämpligen sitter stilla.»

Jag vet inte om detta träffar in på herr Dickson, men jag skulle vilja säga till honom och till alla andra, som äro intresserade av det, som det ibland förefaller, något pikanta ämne om folkpartiets sammanhållning, att vi inte minst här i riksdagen fått lära oss när

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vi skola hålla samman, men att vi också ha klart för oss när vi skola ge utrymme för en individualistisk åsiktsbildning även inom partiet. För oss är denna frihet en självklarhet och ett värde som måste värnas. Om ett folk skulle komma att bestå av några få stora liktänkande klumpar med åsikter som inpiskats av ett fåtal mäktiga partiledare, då skulle det folket liksom det tyska under Hitler ha förverkat rätten att kalla sig kulturfolk. Det är just nyanseringen och friheten till individualistisk åsiktsbildning som konstituerar ett kulturfolk. Vi få därför icke vara obetänksamma när vi behandla detta ämne, även om det ligger ett skämt inom räckhåll. Vi få inte lättvindigt leka med det för all demokrati omistliga värde det här är fråga om. — Jag hoppas herr Dickson uppfattat den godmodiga men i alla fall bestämda touchen i vad jag velat säga.

Jag skulle, herr talman, vidare vilja säga, trots att jag självfallet efter den ytterst kortfattade deklaration om den nordiska politiken, som lämnats av statsministern och utrikesministern, inte känner mig mogen att närmare beröra ämnet, att man hyser en spontan sympati för den rörelse, som syftar till ett fördjupat nordiskt samarbete. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att om strävandena skulle leda till resultat, utrymme skall kunna ges för ökat samarbete inte bara på det område som närmast är berört, utan även i ekonomiskt och kulturellt avseende.

Tillåt mig även, herr talman, att som jag tror för första gången i den svenska riksdagen med några ord rikta perspektivet ytterligare ut över världen, nämligen till den fredliga samverkan, som börjar växa fram ute i det demokratiska västliga Europa. Det vore enligt min tanke att beklaga om den Europarörelse, som under 1948 tog sina första mera betydelsefulla steg, skulle förväxlas med block och pakter och därige-

nom få sken av att innebära en militär samverkan. Ingenting kan vara felaktigare. Jag vill begagna detta tillfälle att säga, att den Europarörelse som håller på att växa fram är fri från sådana biavsikter. Den bygger helt på fredlig samverkan i den insikten, att om någonting nytt skall växa upp ur ruinerna, måste den nya plantan från början få sin näring i en atmosfär av fred och ömsesidigt förtroende. Det finns ute bland vårt folk ett intresse för denna nya rörelse, som på allvar trädde inför världens blickar genom den kända kongressen i Haag i maj förra året. Jag tror mig också veta, att regeringen med intresse tagit del av denna rörelses intentioner och praktiska handlingsprogram, som naturligtvis i dag måste vara mycket begränsat. Det gäller emellertid en samverkan i fred på lång sikt. Jag har ibland varit rädd att man, icke minst här i riksdagen, där vi syssla med praktiska ting, skulle avfärda denna rörelse med att säga, att den är så utopisk och blåögt optimistisk, att det vore barnsligt att befatta sig med den. Jag vill emellertid säga, att rörelsen icke är verklighetsfrämmande, utan tvärtom djupt realistisk. Det är ingen tillfällighet att en rad ledande politiker och statsmän i olika partier, konservativa, liberala och socialdemokratiska, tagit aktiv del i och stå i spetsen för rörelsen.

Det gäller i korthet, herr talman, att i förtroende söka bygga upp ett nytt Europa. Att det är realistiskt att börja på detta sätt framgår därav, att det demokratiska Västeuropa till sin befolkning är större än något av de mycket omskrivna blocken och har en rikare och mera mångförgrenad kultur. Det har en tradition och erfarenhet, inte minst politisk, som äro omistliga. Det är en sådan samarbetsanda som bör besjåla återuppbyggnaden i Europa, och det är min livliga förhoppning, herr talman, att även vår regering och riksdag, när den dagen kommer, med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

glädje skola, oavsett om det råder skilda meningar i övrigt, göra den insats vi kunna för återuppbyggnaden och för den fred och blomstring, som vi tro att även Europa går fram emot.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet fru **KOCK**: Herr talman! Herr andre vice talmannen rikstade till mig en fråga om min inställning till ransoneringarna. Jag skulle ha kunnat nöja mig med att hänvisa till de deklARATIONER, som statsministern och finansministern tidigare gjort angående regeringens inställning i detta avseende. Eftersom frågan ställdes direkt till mig, skall jag emellertid gärna upprepa de uttalanden, jag gjort offentligt såväl före som efter det jag blev chef för folkhushållningsdepartementet, nämligen att en ransonering icke skall behållas längre än som är nödvändigt med hänsyn till vår försörjning, d. v. s. vår produktion och våra importmöjligheter. Häri ligger att man måste göra en bedömning av dessa möjligheter. Vid varje avveckling av en ransonering måste man ta vissa risker och bedöma storleken av dessa. Man kan aldrig vinna hundra procentig visshet om att upphävandet av en reglering skall kunna ske utan friktioner på marknaden.

Herr Ståhl kan vara övertygad om att jag följer utvecklingen på de två områden han särskilt nämnde, kött- och bensinransoneringarna, och tar hänsyn till allt nytt material som kommer fram. Det finns dock icke någon anledning för mig att vid denna sena timme ta kammarens tid i anspråk för att upprepa de argument och sifferuppgifter jag hade tillfälle att framlägga vid debatten för ungefär en månad sedan vid besvarandet av interpellationer i dessa frågor.

Herr Ståhl önskade att experter skola få vara med om att lägga upp exempelvis bensinransoneringen. Jag vill

här till svara, att trafikkommissionen ständigt står i kontakt med den expertis som finns inom landet. Jag vill bara upprepa vad jag sade i december, att denna expertis, representanter för motororganisationerna, näringsorganisationerna och oljebolagen, praktiskt taget enstämmigt uttalat, att ett upphävande av bensinransoneringen sannolikt skulle medföra en ökning av konsumtionen, vilket man icke kan tillåta med hänsyn till valutasituationen. Om trafikintensiteten skulle gå ned och efterfrågan på bensin därigenom minska, finge man naturligtvis taga under övervägande, huruvida man bör göra en justering på det ena eller andra sättet.

Det hade kanske väntats att jag såsom folkhushållningsminister skulle ha gjort djärva uttalanden i statsverkspropositionen om utvecklingen under det kommande budgetåret och visat mig optimistisk genom att föreslå väsentligt lägre anslag till kristidskommissionerna och därigenom ställa en mera genomgripande avveckling i utsikt. För min del har jag emellertid ansett det mera realistiskt att räkna med en fortsatt verksamhet, dock icke av samma omfattning som under innevarande budgetår.

Jag vill begagna detta tillfälle att korrigera den, om jag skall uttrycka mig vänligt, misstolkning av anslagen under folkhushållningsdepartementets huvudtitel, som kommit till synes. Man har anklagat mig för att ha ökat anslagen till kriskommissionerna. Förhållandet är emellertid det motsatta. Under innevarande budgetår har Kungl. Maj:t anvisat ett belopp till kristidskommissionerna på sammanlagt 25,3 miljoner kronor. Detta belopp är högre än det av riksdagen beviljade anslaget, ty när innevarande års budget gjordes upp, räknade man med en viss avveckling, vilken emellertid visat sig icke kunna komma till stånd. I årets statsverksproposition har man utgått från

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de verkliga utgifterna under detta år, vilka som jag nyss nämnt uppskattas till 25,3 miljoner. Detta belopp har reducerats med icke mindre än 3,9 miljoner eller närmare bestämt 3 882 000 kronor till 21,4 miljoner på grund av de avvecklingar under det kommande året, varom beslut nyligen fattats. Anslaget har således icke ökats utan tvärtom minskats, om man tar hänsyn till de verkliga kostnaderna under detta budgetår.

Det har sagts att regeringen icke vill upphäva några regleringar, förrän den blir därtill absolut nödd och tvungen, och att kommissionerna hålla fast vid regleringarna, emedan de äro rädda om sin egen existens. Jag vill i anledning härav erinra om att många regleringar avvecklats inte bara under de senaste månaderna, utan under hela perioden efter kriget. Man behöver bara påminna sig hur ransoneringsskalendern såg ut 1945 och hur den ser ut i dag. Går man till de regleringar, som inte direkt beröra konsumenterna, skulle man kunna lägga fram långa listor över sådana regleringar som avvecklats inom exempelvis industrikommissionens område. Det har i dag talats mycket om att man inte fäster sig vid argument och deklarationer utan bara ser till handlingar, men minnet är kort och man glömmer vad som har skett.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Det var statsrådet Kocks återkallande i minnet av de avskaffade regleringarna som föranledde mig att begära ordet för att påminna henne om den effekt som avskaffandet av i varje fall en av ransoneringarna haft. Statsrådet Kock säger, att man icke vågar upphäva bensinransoneringen, emedan trafikkommissionen och dess experter inte våga förorda det. Hur var det innan brödransoneringen avskaffades? Jag vill erinra kammaren om att det, kort tid innan brödransoneringen avskaffades,

framställdes en fråga angående denna, och att svaret blev, att man inte vågade göra någonting. När experimentet sedan gjordes — låt vara att det hade kommit en god skörd emellan — visade det sig enligt sifferuppgifter som lämnats allmänheten, att brödkonsumtionen sjönk. Jag skulle därför vilja säga: Tag risken, visa litet mod, statsrådet Kock! Kanhända går det lika bra den här gången.

Chefen för folklushållningsdepartementet, statsrådet fru KOCK: Herr talman! Herr Ståhl tog genom sin anmärkning om skörden tillbaka vad han sagt om tveksamheten inför avskaffandet av brödransoneringen. Före det definitiva beslutet ville man avvakta skörderesultatet, eftersom det dåliga vädret under sommarens senare del innebar vissa risker för att skördens kvantitet och kvalitet icke skulle bli vad man tidigare väntat.

Herr Ståhl uppgav, att konsumtionen av brödsäd minskat efter ransoneringens upphävande. Enligt vad jag har mig bekant har det tvärtom blivit någon ökning; livsmedelskommissionen garderade sig också mot en ökning. Jag har inga siffror till hands och kan därför inte vederlägga herr Ståhl med siffror. Att det varit en ökning, kanske icke någon stor ökning men dock en ökning, märker man bl. a. på inkomna ansökningar om ökad tilldelning av smör och socker för kaffebrödstillverkning.

Som jag sade till herr Ståhl tidigare måste man bedöma de risker man löper vid en avveckling. I detta hänseende ligger det olika till med bensinransoneringen och brödransoneringen.

Herr DICKSON: Det är en stor glädje för mig, herr talman, att efter all den kritik, som har riktats mot regeringen, kunna verka för balansens återställande genom att bära fram en liten blomma, främst till kommunikationsminis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tern; han kan behöva den med tanke på de vedervärdigheter, som väl torde komma över hans huvud längre fram på våren. Jag syftar, då det gäller mitt beröm, på hans avstående från att skapa ett nytt ämbetsverk för trafiksäkerheten. Inte så att förstå, att trafiksäkerheten är något man skall nonchallera, men jag tror att jag någon gång tidigare vidrört här i kammaren, att det alltid är en risk med ämbetsverk, som stå på egna ben, därför att de vilja gärna växa, och de ha en inneboende kraft, som är rent förbluffande. Regeringen har i denna knappa budget ansträngt sig att hålla tillbaka ämbetsverkens krav. Det är lovvärt, och jag är glad att kunna nämna även detta. Men trycket underifrån, från ämbetsverken, är så stort, att man alltid kan riskera att i ett obehövt ögonblick ett par tre byråchefer slinka emellan regeringens fingrar och bli anställda.

Administrationens växt har det klagats över i hela landet. Alla ha klart för sig, att administrationen som sådan icke är produktiv. Här sättas begåvade och talangfulla människor i administrationen, folk som skulle kunna göra bättre nytta för sig, och det är därför som jag är så glad, och jag är säker på att svenska folket, när det får denna sak mera påpekad för sig, gläds med oss här och gläds med regeringen över att det har kommit denna stråle av hopp, som sannerligen inte fanns under den förra riksdagen, då vi fingo 3, 4 eller 5 nya ämbetsverk. Det gjordes den gången ett litet försök att få bort kungl. skogsstyrelsen; den ansågs icke behöfelig. Det misslyckades skändligen. Den ekonomiske samordningsministern bär kanske den största skulden därför. Skrämda av hans argument föllo då kammarens ledamöter till föga, i många fall nog mot bättre vetande. Den gången kom angreppet för sent, men jag vill peka på de lärdomar, som böra dragas av detta: Skall man på någon punkt kunna hind-

ra administrationens växt, så skall det vara på ett mycket tidigt stadium, innan detta embryo har nått med sina rötter i jorden och har hunnit utveckla en egen kraft. Då är det för sent, ty till kniven tar tydligen inte den svenska riksdagen, och det behövs, om man skall få bort en sådan institution som ett centralt ämbetsverk.

Jag skulle ju länge kunna tala om dessa ting, men jag har två punkter till, som jag tänkte taga upp, och så har herr Ståhl skänkt mig en gratis på köpet. Den första gäller kommunerna ute på landet. Kommunsammanslagningen gör ju att kommunerna bli få och stora. Jag tror att det är många värden som gå förlorade genom att de små kommunerna försvinna, men allt detta ha vi resonerat om förut, och jag skall inte taga upp det på nytt. Jag skall emellertid knyta en förhoppning till utvecklingen sådan den nu blivit, nämligen att när kommunerna nu blivit stora och bärkraftiga, borde man kunna ge dem större myndighet än vad de haft förut. Den som är kommunalman — och det finns väl många i detta rum — vet hur litet en kommun har kvar av självstyrelse. Det är att skriva till länsstyrelsen, om man nu inte skall besvära regeringen direkt, i varje stund, och det finns kvar många rent teoretiska självstyrelsemoment, som äro nästan genanta. Det heter, att kommunen beslutar, men länsstyrelsen skall uttala sig först, och i verkligheten är det ju länsstyrelsen som säger ifrån, om kommunen får besluta på det ena eller andra sättet. Jag skulle därför vilja ha ett önskemål uttalat, och jag tror att det önskemålet stödes av många, nämligen att man skulle försöka att anförtro folk ute i bygderna litet mera ansvar. Det går ut över enhetligheten, säger någon, och det gör det. Men det tycker jag bara är bra, ty enhetlighet — det har jag sagt förut — är inkörsporren till likriktning, ett ord, som inte är sympatiskt. Härtill kommer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att Sverige är avlångt och har olikartad befolkning på olika platser med olika krav, olika vanor och olika önskemål. Det gör ingenting, om kommunerna bli litet olika varandra, om de ha olika bestämmelser, bara folket trivs, ty det är väl dit vi vilja komma.

Punkt 3 skulle handla om skolan. Jag medger, att där är jag litet vag i mitt ställningstagande, om jag skall kalla det så. Jag har funderat över detta, att medborgarna skola hålla på och utbildas sig allt längre och längre tid för att kvalificera sig bättre för det allmänna livet. Det är nog bra med kunskap, men det räcker inte att bara proppa in vetande i skallen på människor. Man skulle ju tro, att genom ett högt kvalificerat vetande skulle människor också komma till större klarhet beträffande hur problemen skola lösas, klarhet i hur samhället bör se ut o. s. v. Men låtom oss göra ett tankeexperiment. Hur skulle det se ut med enigheten och endrökteten och samförståndsmöjligheterna, om vi — jag vågar knappast uttala tanken — tänkte oss att vi alla här i landet vore professorer. Det är ju en ohygglig tanke. All erfarenhet säger ju, att finns det några, som inte kunna komma överens, så är det just de lärda männen. Konsekvensen av detta, kommer någon av mina vedersakare att säga, vore att man inte skulle lära sig någonting, ty då skulle man kunna leva ett lugnare och bättre liv. Det är inte så jag menar. Jag menar verkligen allvarligt, att man skall nog visserligen lära sig saker och ting, men det behövs ett ytterligare element utöver den rena lärdomen, som jag tror skulle kunna betonas i skolan och vid uppfostran över huvud taget av medborgarna. Jag hörde i radio kl. 7 om vad som hade tilldragit sig i första kammaren, och där förkunnades att herr Gränebo hade uttalat, att han ansåg att allt inte är som det borde vara. Det är ungefär det jag skulle vilja säga beträffande skolutbildningen. Den borde ju avse en

uppfostran av medborgarna till människor, som kunna leva tillsammans i denna trånga värld utan att råka i ideologiska kollisioner med varandra.

Efter dessa lapidariska önskemål skulle jag sedan komma till herr Ståhl. Jag känner mig ganska smickrad över att han observerat mitt lilla uttalande här i riksdagen, som ju egentligen bara var en sak som jag sade i förbigående om något som alla visste förut. Nu har herr Ståhl tyckt att detta var förargligt, och han har talat om åsiktsfrihet. Jag tror att herr Ståhl och jag äro av fullkomligt samma mening på den punkten. Jag skulle tro att jag kan tävla med vilken som helst här i riksdagen i fråga om att vilja ha individualismen bred, att vi skola tillåta folk att göra vadhelst de vilja ända intill den gräns, då hänsynen för andra människor tar emot. Frihet att tänka, göra och säga — och skriva för den delen också — vad som helst, det är inte det som jag har tänkt på, när jag yttrade detta, utan vad jag reagerar emot är det språkmissbruk, som ibland förekommer även här i riksdagen, när man kallar en sammanfattning av flera diametralt motsatta åsikter för en meningsriktning. Det kan inte vara alldeles riktigt. Jag har emellertid den största veneration för folkpartiets ledning, som kan hålla samman denna skara, och det är för visso tacknämligt att människor med olika åsikter kunna trivas inom en och samma organisation. Jag vet ju inte hur det är inom folkpartiet, men det håller ju dock samman, och det vore gott om det vore så litet mera allmänt bland människorna. Men konsekvensen kan bli besvärlig i den politiska utövningen. Jag vet att det är många av kamraterna här, som taga sitt riksdagsmannaskap så, att de känna sig som representanter för sina väljares åsikter och att de därför, om de finna att de komma i en situation, då en del av deras väljare som, såsom man säger, givit dem sitt förtroende, ha en annan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

åsiikt, hellre avstå från att rösta. Jag tror det är farligt, om man fattar riksdagsmannaskapet så. Jag skulle helst vilja se det på det sättet, att väljarna utse en person, som de lita på, och sedan får han i de situationer, som kunna uppkomma, rösta såsom han för gott finner utan att fundera på om väljarna begripa det eller inte. Om de finna att han bär sig dumt åt, få de väl avskaffa honom vid nästa val.

Jag tror, herr talman, efter detta, som ju knappast rörde dagens ämne och efter att ha lovat herr Hall — med den verkan att han strök sig från talarlistan — att jag icke skulle tala om riksbanken, att jag nu kan sluta.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Jag vill konstatera att herr Dickson av i dag och jag ha samma mening. Jag har därför inte mycket att tillägga. Eftersom han tycker att det skall finnas en så pass stor åsiktsfrihet inom ett parti, att man kan tillåta sig tycka på olika nyanserade sätt, så skulle ju därmed hela syftet med hans lilla replik den gången varit att ge folkpartiet ett fläskben och ingenting annat. Jag tycker att en högerman skall ha full rätt till det.

Men sammanhanget är nog inte riktigt så enkelt, herr talman. Om man ser efter vad herr Dickson sade i det anförande, där detta är hämtat, sade han: »Det är dock ganska makabert att tänka sig, att ett sådant val som detta är resultatet av ett ställningstagande från en massa människor, av vilka 94 procent inte ha en aning om vad det hela gäller. Av de återstående 6 procenten — jag har ändå huggit till den siffran ganska hövligt, jag tror den är mindre — är det bara 10 procent som ha en mera klar bild av de svåra begrepp som valet har rört sig om.»

Denna uppskattning hade herr Dick-

son av vad folket ville, när det röstade, och vad herr Dickson nu sade är ett försök att med hartassen släta över vad han förut sagt.

Herr Dickson är rädd för att bli professor. Jag tror att risken är ganska liten. När jag hörde honom tala så inkonsekvent som han gjorde här, kunde jag, herr talman, inte underlåta att erinra mig en gammal magister, som fanns vid läroverket i Gustaf Nilssons och min gamla hemstad och som brukade säga till gossar, som utmärkt sig på samma sätt som herr Dickson: Du est en schebu, du yttrar dig dristeliga om saker, dem du knappast känner till namnet.

Herr DICKSON (kort genmäle): Herr talman! Enligt protokollet skulle jag ha sagt — och det står jag för — att valet var resultatet av ett ställningstagande från en massa människor, varav 94 procent inte hade en aning om vad det hela rörde sig om. Det konstaterades ju i den remissdebatt, som var efter valet, att högern hade rest omkring och pläderat för en kärvare linje, samma linje som sedermera visade sig vara socialdemokraternas program. Man finner alltså, att högern har pläderat för en linje, som är socialdemokraternas program — och så springer väljarna och röstar på folkpartiet! Kan man tänka sig någonting mera huvudlöst?!

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande propositioner till morgondagens plenum kl. 11 fm.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.15 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 januari

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att för behandling av sådana ärenden, som tillhöra tillfälligt utskott, tillsätta tre tillfälliga utskott, vart och ett bestående av tio ledamöter och tio suppleanter, samt att val till dessa utskott måtte företagas onsdagen den 26 innevarande januari.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 2.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.).

Herr talmannen anmälde, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1949/50, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 nu komma att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr HJALMARSON, som anförde: Herr talman! Som en av höjdpunkterna i gårdagens debatt om statsverkspropositionen får man väl beteckna finansministerns inlägg, och det är till detta inlägg som jag skall be att få knyta några reflexioner.

Det är ju så, herr talman, att man kan vinna den eftersträfvade ekonomiska balansen på två vägar: antingen genom att öka friheten medelst en rörlig räntepolitik, en modifiering av pris- och investeringskontrollen, en revidering av beskattningen i produktionsvänlig riktning o. s. v. eller genom att draga åt

regleringsapparaten. Det är denna senare väg regeringen gått. Frågan om vilken väg man väljer beror väl i sista hand på vilken typ av samhällsorganisation man föredrager, den fria hushållningens eller den statsdirigerade ekonomiens.

Emellertid skulle jag med anledning av ett avsnitt i finansministerns inlägg i går vilja stryka under, att valet mellan vilken väg man väljer icke beror på meningsskiljaktigheter i fråga om målsättningen: full sysselsättning. En fri ekonomi, kompletterad med aktiv socialpolitik och med en konjunkturvariabel skatte-, finans- och penningpolitik utgör enligt vår uppfattning inom högern en starkare garanti, icke för överfull men för hög, jämn och effektiv sysselsättning, en starkare garanti härför än de direkta statsregleringarna. Det är just på grund av underlåtenheten att driva en konjunktur-anpassad allmän ekonomisk politik, som man nu tvingas skärpa regleringarna. Risken för arbetslöshet och för depression i vårt land sammanhänger ju med vårt beroende av världsmarknaden. Jag frågar mig då med anledning av finansministerns uttalande på dessa punkter: Vad är det för märkliga egenskaper hos de statliga regleringsorganen, som skulle göra dem särskilt kvalificerade att leda våra dispositioner på ett sådant sätt, att de smidigt utformas med hänsyn till den kommande internationella utvecklingen? Besitta de statliga organen en större förmåga av ekonomiskt förutseende än yrkesmännen inom näringslivet? Innerst inne är det ju ändå tron härpå, som utgör regleringsekonomiens grundval. Ännu har det likväl icke presterats skymten av bevis för att denna tro är riktig. Icke vill man i varje fall påstå, att man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skulle kunna hämta något stöd för denna uppfattning i utvecklingen efter det senaste krigets slut?

Nu säger man visserligen i finansplanen, att regleringspolitiken utgör ett hinder för en i och för sig önskvärd rörelsefrihet. Herr Fast framhöll också i går, att visst vill man inom socialdemokratien, att vi icke skola behålla de statliga regleringarna en dag längre än det kan vara nödvändigt. Ja, detta har ju nu sagts flera gånger varje år under snart fyra års tid efter krigets slut, och det sades upprepade gånger också under den sista valrörelsen. Men herr Fasts inlägg kom något före finansministerns här i kammaren. Om man nu sammanställer vad finansministern yttrade med var herr Fast tidigare anförde, förefaller det mig, herr talman, som om det skulle vara en ganska god illustration till vad finansministern själv betecknade som socialismens växlande innebörd. Ty på vilka punkter kan man egentligen spåra någon verklig vilja hos regeringen att hävda de allmänna betingelser, som krävas för den eftersträfvade rörelsefriheten? Faktum är ju, att vi hålla på att glida in i det alltmer fullständiga regleringssamhället, och för varje nytt steg vi taga i den riktningen försvåras ytterligare övergången till friare förhållanden.

Finansministern ställde problemet så, att vad vi måste göra är att spanna våra krafter till gränsen för våra aktuella möjligheter. Det betyder alltså, att vi icke komma att ha någon marginal. Det betyder, att vi permanent komma att befinna oss på gränsen till inflation. Jag tror, herr talman, att det är en dålig hushållning, icke bara med våra materiella resurser utan även med våra mänskliga tillgångar. Finansministern gav en mycket värtalig skildring av svårigheterna i framtiden. Han framhöll, att statsmakterna, när man har denna riktpunkt för sin politik, måste se till att hålla ett tillräckligt starkt tryck på varje punkt där jämvikten kan bringas

i fara. Det måste väl innebära, att man måste ha ett starkt tryck även på arbetsmarknadens organisationer. Jag vet mycket väl, att finansministern brukar svara att man icke eftersträvar några tvångsåtgärder gentemot parterna på arbetsmarknaden utan bara frivilliga överenskommelser. Men vilket värde ha dessa deklarationer, när vi alla hela tiden veta, att det är statsmakternas dispositioner, som i sista hand måste bli utslagsgivande även för arbetsmarknadsparternas rörelsefrihet? Om så icke blir fallet, kommer nämligen icke finansministerns ekonomiska ekvation att gå ihop. Man måste naturligtvis också räkna med — det framhöll också herr Wigforss — att det kan vara risk för att trycket på en punkt kan bli för hårt. Vad skall man då göra? Jo, då skall man sätta in en reglering i en ny riktning. Vilket hopp kan denna inställning ge oss om att vi någonsin skola kunna komma ur den statliga regleringsekonomin? Det är ett hopp som försvinner långt bort i horisonten. Det var även ganska betecknande, att finansministern endast kunde låta oss räkna med att vi framdeles skulle kunna avveckla konsumtionsransoneringarna, medan man däremot uppenbarligen inom regeringen kalkylerar med att de stora produktionsregleringarna, exempelvis investeringskontrollen, alltjämt skola bli bestående. Det är precis detsamma som att säga, att vi ha att räkna med en ständig statlig regleringsekonomi i samhället. För min del förvånar detta besked mig icke alls. Jag har aldrig trott på att man inom socialdemokratien, när det gällt att förfäktat en socialistisk politik, skulle ställa de direkta förstatligandeåtgärderna i förgrunden. Jag har alltid räknat med att man skulle skjuta de direkta socialiseringsingreppen i bakgrunden och att den nya melodien i socialismen just skulle bli de statliga regleringarna, detta helt enkelt därför att det är vida mer praktiskt att på den vägen skaffa sig ett fast grepp över hela näringslivet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

än genom socialisering i den gamla meningen.

Finansministerns oreserverade anslutning till den permanenta regleringsekonomien var emellertid ett utomordentligt klargörande uttalande, ett uttalande som väl finansministern själv omöjligt kan tänka sig vara ägnat att befördra det samarbete kring gemensamma uppgifter, som han själv i ett annat sammanhang pläderade för. Det är en klen tröst, herr talman, att samma politik, som vi slagit in på i vårt land, också drives i en rad andra länder. Alla påstå sig eftersträva ett vidgat ekonomiskt samarbete på det internationella planet, men ett av de främsta hindren för detta samarbete är just den statliga regleringspolitiken, ett hinder för övrigt som är vida värre än den gamla protektionismen.

Finansministern framhöll, att man får se denna utveckling i en rad olika länder som ett uttryck för en strömning hos de breda lagren att via statsmakten skaffa sig ökat inflytande över det ekonomiska livet. Man känner ju väl igen tongångarna från andra sammanhang. Herr Wigforss har brukat karakterisera denna strömning så, att vi befinna oss i en historisk process, som de enskilda människorna ha mycket små möjligheter att påverka, en process vars slutresultat just skulle bli ett ökat inflytande för de breda folklagren över det ekonomiska livet. Om man emellertid ser till verkligheten, finner man här att resultatet har blivit ett helt annat. Resultatet har icke blivit ett vidgat inflytande för de många människorna, utan i stället en allt starkare maktkoncentration i statens händer, en maktkoncentration som även har gått ut över parlamenten. Man klagade här i går över — det gjorde på ett mycket värtaligt och skickligt sätt riksdagsman Ståhl — att riksdagens möjligheter att utöva ett reellt inflytande på vår ekonomi blivit i så hög grad begränsat. Man måste då se sanningen i ögonen: att detta är ett

direkt resultat av själva den statliga regleringspolitiken och att vi icke kunna räkna med någon verklig förändring på denna punkt, så länge man fasthåller vid denna politik.

Jag vill också här ställa den frågan: Hur blir det med rättssäkerheten genom det skärpta regleringsväsendet? Här i kammaren ha under de senaste åren dragits fram en mångfald exempel på det godtycke och den rättsosäkerhet, som florerar i statsdirigerings hägn. Jag tror icke att exemplen bliva färre i framtiden. Vi behöva bara tänka på de konflikter, som uppstått t. ex. inom byggnadsbranschen, där de privata byggmästarna nu synas medvetet utträngas från sin legitima näring, trots att de på ett fullt tillfredsställande sätt skött sina åligganden. Vi behöva bara tänka på dessa konflikter för att förstå, vilka risker för rättssäkerheten vi i fortsättningen få räkna med.

Från mera principiella utgångspunkter är det framför allt mot två saker jag skulle vilja vända mig. Det ena är den tendens, som stundom framträder inom kommissionerna att tillämpa nya principer innan ens Kungl. Maj:t lämnat sitt bemyndigande härtill. Tillämpningen av den s. k. effektivitetsprincipen utgör ett exempel på detta. Det andra är underlåtenheten hos Kungl. Maj:t att tillse, att rättssynpunkterna bli beaktade, när deras åsidosättande påtalas. Jag erinrar om den händelse jag nyligen såg refererad i en juridisk facktidsskrift, då en näringsorganisation begärde utlåtande från fyra professorer, huruvida priskontrollnämnden i ett visst fall hade överskridit sina befogenheter. Samtliga dessa vetenskapsmän kommo till det resultatet, att så hade skett. I anledning härav yttrade priskontrollnämnden, att ett fastslående från statsmakternas sida av riktigheten av nämndens uppfattning contra de sakkunnigas vore önskvärt. Kungl. Maj:t fann, att vad i ärendet förevarit icke föranledde någon åtgärd. Icke kan man väl tro, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ett sådant ställningstagande stärker tilltron till rättssäkerheten i samhället.

Risken för godtycke förefaller mig större, när den statliga dirigeringen inspireras av en socialistisk samhällsuppfattning. På socialdemokratiskt håll brukar man säga, att enskild företagsamhet kan godtagas, om den icke innebär misshushållning. Skillnaden mellan den fria och den socialistiska ekonomien är ju emellertid den, att i den förra är det medborgarna själva, som genom sitt sätt att uppskatta företagens prestationer avgöra, om misshushållning föreligger eller ej, medan det i den socialistiska ekonomien är de statliga organen, som på grundval av politisk värdering ha sista ordet i den frågan. Vi tro att det är på den förra vägen som man tryggar det verkliga inflytandet för de många människorna i samhället.

Finansministern vädjade i går till den borgerliga oppositionen att hysa förståelse för det krav på ökad ekonomisk demokrati, som man ifrån socialistiskt håll har rest. Vill man då inte också från finansministerns och socialdemokratiens sida visa någon förståelse för vår uppfattning, att en utveckling efter socialistiska linjer leder till raka motsatsen till det tillstånd som man vill beteckna som ekonomisk demokrati? Jag vill gärna vara med om att man skall försöka finna gemensamma utgångspunkter i debatten, men det kan väl inte här vara fråga om att förståelsen för vilka vägar man skall gå skall ensidigt läggas på vår sida, medan man på socialdemokratiskt håll inte synes vilja på allvar ta hänsyn till eller ta upp vår kritik gentemot de vägar till ekonomisk demokrati, som finansministern så ofta förfäktar.

När man nu likväl ställer stora krav på effektiviteten hos den enskilda företagsamheten, är det ganska naturligt att ställa frågan, om också den statliga verksamheten utformas på sådant sätt att den främjar högsta möjliga utveck-

ling av våra resurser. I finansplanen ställes problemet så, att det gäller både att bedriva en restriktiv regleringspolitik på olika områden och att öka produktion och sparande. Men om det första ledet visar sig allvarligt motverka det senare ledet, är man då beredd att lätta på regleringarna? Man kan ta investeringskontrollen som exempel. Man vill inte möjliggöra en modifiering av denna genom att begagna penningpolitiska medel. För min del tror jag, att även om myndigheternas goda vilja inte alls skall betvivlas det ändå överstiger deras förmåga att dirigera investeringarna på ett sådant sätt, att vi få ut den maximala prestationen av våra tillgångar. Det sägs i bilagan till finansplanen, att investeringskontrollen medför, »att högkonjunkturen manglas ut i tiden». Jag befarar för min del, att själva expansionskraften, även på något längre sikt, kan bli avsevärt reducerad, medan manglingen pågår. Har man i så fall något annat än nya regleringar att tillgripa?

Ett annat exempel utgör skattepolitiken. I bilagan till finansplanen konstateras det, att skäl tala för uppfattningen, att sparbenägenheten minskat. Den väldiga stegringen av penninginkomsterna har alltså inte utlöst den ökning av sparandet, som man borde haft anledning räkna med. Det synes då motiverat att ställa frågan: Hur vill man med nuvarande beskattning tillgodose behovet särskilt av riskvilligt kapital för sådan självständig ny företagsamhet, som för sin expansion ej skall vara beroende av de redan bestående stora och kapitalstarka företagen? Man kan naturligtvis hoppas och tro på bidrag från de många spararnas sida. Det tror jag man kan göra till en del, särskilt om man söker finna nya vägar för att sammanföra de många spararnas prestationer med den riskvilliga företagsamheten, men det måste väl ändå vara tydligt, att man inte kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

räkna med att det kommer att ske i tillräcklig utsträckning. Hur vill man då lösa frågan?

Finansministern har berört problemet i sin i fjol utkomna bok om ekonomisk demokrati. Men han stannade vid att uttala allmänna förhoppningar, som i varje fall inte stödjas av den hittillsvarande utvecklingen. Jag kan för min del inte se, att man på socialdemokratiskt håll, om man vidhåller sin inställning till skattefrågan, har något annat alternativ än att staten skall sköta det sparande, som det här rör sig om. Herr Wigforss har också själv varit inne på denna tankegång, en tankegång som ju får vittgående konsekvenser och som i verkligheten inte betyder något annat än ytterligare en linje i den moderna socialiseringspolitiken.

Inom socialdemokratien synes man alltså hålla fast vid det gamla resonemanget, att en skatteminskning på ett håll måste kompenseras av en ökning på ett annat för att man skall få samma slutsumma. Så sent som i lördags utvecklades detta rent statiska betraktelsesätt närmare i en stor artikel i Morgon-Tidningen av en eljest så intelligent kommentator som redaktör Henning Thylin. Måste det dock nu inte ändå vara uppenbart för alla, att själva avvägningen av skatterna påverkar produktion och sparande och därmed även skatteunderlaget? Finansministern sade, att det är så svårt att avgöra, hur produktionen påverkas. Det medger jag gärna, men det är också därför vi inom högern begärt en undersökning härav. Redan nu ha vi emellertid en mångfald konkreta exempel på de ogynnsamma verkningarna, en sådan mångfald exempel, att de utgöra tillräcklig motivering för framställningen från vårt håll om en förändring av den nuvarande avvägningen inom skattesystemet. Skattetryckets intensitet är så stor, att en omläggning framstår som oöfvergivlig.

Verkan av förmögenhetsskatten och kvarlåtenskapsskatten var för sig och i kombination med varandra och med inkomstskatten har ju tidigare så många gånger belysts, att jag inte skall draga fram några nya exempel på den saken. Med anledning av att finansministern apropå kvarlåtenskapsskatten framhöll, att en borgelig anglosaxisk nationalekonom hade ansett, att skatteformer av denna typ måste betecknas som ganska ofarliga, skulle jag vilja säga, att jag är tämligen övertygad om att om denne anglosaxiske nationalekonom finge se den svenska kvarlåtenskapsskatten i kombination med våra övriga skatteformer, skulle han inte vidhålla det omdömet. Härtill kommer ju, att det inte bara är de ekonomiska synpunkterna, som dikterat vårt motstånd mot kvarlåtenskapsskatten, utan även rättssynpunkter, och jag vill i det sammanhanget i förbigående erinra om den nya utredning, som efter det skattebeslutet fattades har verkställts av professor Eberstein, en man med anseende för stor vederhäftighet och omfattande insikter och som också gjort sig känd för moderation i sina uttalanden. Denne framstående författare anser sig ha på ett objektivt sätt bestyrkt, att kvarlåtenskapsskatten utgör ett nederlag för rättvisepincipen genom att lika behandlas olika och att den lägger alltför tunga bördor på både lojala givare och rättstillämpningen. Han kommer som allmän slutsats fram till att här är det inte fråga om bara enstaka anmärkningar utan anser att skatten i sin helhet är ett juridiskt missfoster utan motstycke i vår lagstiftning.

Konsekvenserna av utvecklingen i fråga om enbart inkomstskatten ha kanske förut inte tillräckligt uppmärksamats. Här skall jag därför be att få exemplifiera. Jag vill även göra det därför att man på socialdemokratiskt håll så ofta starkt tryckt på den skatte-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sänkning som genomförts. Man skulle kunna fråga sig vilka inkomstbelopp, som år 1932 — »välfärdspolitikens» startår — resp. år 1948 ge samma återstående realinkomst efter det att statliga och kommunala inkomstskatter samt pensionsavgift frånräknats. Jag väljer exemplen från en kommun i ortsgrupp III med en sammanlagd kommunalskatt av 10 kronor per skattekrona. Man finner då, att gifta med två barn, som 1932 hade 4 000 kronor i inkomst, måste ha ökat denna med 65 % för att nu ha samma realinkomst kvar, sedan skatterna frånräknats — detta trots att de få barnbidrag med 520 kronor. Motsvarande siffra för gifta utan barn är 80 % och för ensamstående 86 %. I 6 000-kronorsgruppen äro enahanda siffror för gifta med två barn 75 %, för gifta utan barn 84 % och för ensamstående 95 %. I 8 000-kronorsgruppen äro siffrorna 81, 88 och 101 % och i 10 000-kronorsgruppen 98, 95 och 109 %. Sedan 1932 ha levnadskostnaderna stigit med 68 %. Detta betyder, att skatterna i själva verket skärpts för alla under denna tidrymd utom för barnfamiljerna i de allra lägsta inkomstskikten. Den ojämförligt största delen av höjningen hänför sig till statsbeskattningen. Inte minst betungande måste skärpningen vara för de stora mellangrupperna i samhället.

Finansministern framhöll, att om vi någon gång i en oviss framtid skulle kunna diskutera skattelindringar, måste dessa i första hand reserveras enbart för de allra lägsta inkomsttagarna. Emellertid finns det väl ett samband mellan den ersättning som lämnas för en utförd arbetsprestation och kvaliteten hos denna. Det måste, med hänsyn till den tyngd skattetrycket nu erhållit, ur samhällets synpunkt vara viktigt, att man ger även de mera kvalificerade arbetsinsatserna en tillräcklig ekonomisk stimulans.

Kanske man gentemot de av mig här förut anförda siffrorna framhåller,

att man även måste taga hänsyn till de värden, som genom de sociala förmanerna tillförts medborgarna. Barnbidragen har jag redan räknat in, varför det alltså gäller övriga förmåner. Jag tror inte, herr talman, att det finns någon i denna kammare, som under skattar betydelsen av den sociala trygghet, som det svenska samhället tillförsäkrar sina medlemmar. Men lika tydligt är väl, att stora folkgrupper i vårt land anse, att de nu måste avstå en orimligt stor andel av sina inkomster åt det allmänna och att de därigenom inte känna sig få det incitament till att öka sina prestationer, som fordras för att vi skola kunna arbeta oss fram till en bättre ekonomisk ställning och därmed även lägga en säkrare grund för den sociala reformpolitiken. Jag hoppas därför, herr talman, att riksdagen i år skall ställa sig mera tillmötesgående än i fjol till vår hemställan om en utredning om skattesystemets verkningar i syfte att få till stånd lindringar, som effektivt kunna främja produktion och sparande.

Vidare yttrade:

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! När man sitter och lyssnar på debatten, gör man som alltid sina reflexioner, och jag har funnit anledning att delge kammarens ledamöter några av de tankar som gingo igenom mitt huvud under gårdagens debatt.

Jag kommer därvid icke att syssla med framtidsfrågorna. Jag kommer icke att tala om regleringssambälle och ekonomisk demokrati, som den siste ärade talaren var inne på. Jag vill bara, när han hävdar att den socialdemokratiska linjen i fråga om ekonomisk demokrati icke är de borgerligas, svara: Det tror jag förvisso, ty ännu har jag aldrig sett de borgerligas linje i fråga om ekonomisk demokrati. Jag föreställer mig att det icke finns någon sådan. Och om det finns någon,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har den nog, när det gäller herr Hjalmarsons parti, över huvud taget föga med demokrati att skaffa. Jag tänker icke heller här gå in på frågan om regleringarnas betydelse för framtidspolitiken. Jag har nämligen den erfarenheten sedan många år tillbaka, att varje tid skapar sina problem, vilka måste lösas, antingen man tycker att utvecklingen går åt det håll man vill eller ej, och det brukar gå för sig här i Sverige att i samarbete mellan regering och riksdag i varje läge finna lösningar, som en ganska bred opinion godkänner.

Jag tror icke att det är så mycket bevänt med att nu taga upp den skattediskussion, som vi hade för två år sedan. Jag hade då liksom en känsla av att, när den drevs som hårdast från de borgerligas sida, man där upptäckte att den var ett slag i luften. De borgerliga synpunkterna vunno ingen terräng utan tvärtom. Men jag lämnar dessa ting åt en kommande diskussion. Jag vill icke därmed ha sagt, att jag har något emot att man diskuterar vilka framtidsperspektiv som helst i en remissdebatt. Det har man gjort under alla de trettio år jag tillhört riksdagen, och det kommer man att fortsätta att göra. Den ene får väl säga sitt och den andre sitt. Men jag kan icke komma ifrån, att det som i alla fall nu är, jag kanske icke skall säga det viktigaste men det mest aktuella, är frågan, hur vi skola komma i ekonomisk balans, hur vi skola kunna upprätthålla denna på lång sikt och steg för steg komma fram till en jämvikt, som grundar sig på en ökad produktion mera än på tvångsingripanden. Det är dock detta problem, som 1949 års riksdag får fatta avgörande beslut i, och icke om den ekonomiska demokratin eller skattesystemet eller regleringarnas framtidsvärde.

Jag kan icke förneka, att jag var litet spänd på oppositionens spelöppning och vilken linje man i år skulle följa

för sin opposition. Jag anade ju, att man skulle komma med de gamla argumenten om att regeringens politik hade kommit för sent och att man skulle ha följt de borgerligas råd. Detta är ju ett uttröskat kapitel. Jag vill upprepa vad jag förut flera gånger sagt, att regeringen naturligtvis tycker, att det hade varit bättre, ifall vi hade blivit färdiga att gripa till dessa åtgärder, som vi nu tillgripa, tidigare än vad vi gjort. Emellertid vill jag inte säga, att det finns någon beviskraft i det påstående som framförts, att om vi hade gjort det, så skulle vi ha sluppit undan med mindre åtgärder. Det finns inte någon grund för det påståendet. Det är en ren konstruktion. Det veta vi i grund och botten ingenting om. Jag skulle vidare vilja säga, att även om vi alltså tycka, att det hade varit bra, om vi klippt till med importregleringen något snabbare och även skruvat åt investeringsskruven litet snabbare, känna vi oss inte på något sätt förkrossade av detta ständiga tal om att om vi hade följt de borgerligas råd, hade vi fått balans två år tidigare.

Här har till exempel högern nu en linje som heter höjd ränta. Hur gammalt är det kravet i högerns arsenal? Ja, på sommaren 1947 var det några stora näringsorganisationer som framställde kravet i ett långt program, och folkpartiet och bondeförbundet togo avstånd från det kravet, medan högern gjorde några kringgångsrörelser. Den höll sig i snårskogen; man såg att det var något som rörde sig där inne, som nog gärna skulle vilja komma fram, men det kom inte fram. Det kom fram första gången på våren 1948 i en reservation till bankoutskottets betänkande, och då var kravet så diffust, att den ene trodde, att det betydde ett, och den andre trodde, att det betydde något annat. Jag föreställer mig, att man på högerhåll väl ändå inte anser, att högerns räntelinje är en linje, som man skulle följt för två år sedan, ty då

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hade högern inte själv på något sätt kommit till klarhet på den punkten.

Jag skulle också gärna vilja fråga, från vilken tidpunkt den borgerliga oppositionen begärde en starkare överbalansering av budgeten. Jag kan inte erinra mig att det på den punkten framstälts några yrkanden. Så komma vi då fram till frågan om investeringsbegränsningen. Det är visserligen sant, att herr Ohlin 1946, kanske 1947 och 1948, gjorde några uttalanden i Åmål, i Skövde och Tomelilla — jag vet inte var — om dessa ting. Vi kunna emellertid också söka fram i läggen uttalanden av herr Ohlin på andra platser, som kanske kunna tolkas på annat sätt, och den diskussionen kan fortgå hur länge som helst. Jag vill fråga: När har den borgerliga oppositionen ställt regeringspartiet inför tvånget här i riksdagen att fatta beslut om en starkare investeringsbegränsning, om en större överbalansering av budgeten? Herr Ohlin sade i går, att det är inte orden utan handlingarna som komma att tala. Ja förvisso, herr Ohlin, blir det handlingarna som komma att tala. Nu är detta kapitel inte längre aktuellt. Folk bryr sig inte längre om det, emedan det är andra ting som nu stå i förgrunden. Men när den tiden kommer, herr Ohlin, då framtida historiekollegor börja syssla med dessa ting, så finna de nog i riksdagens protokoll kraftiga uttalanden av herr Ohlin, t. ex. för den 18 januari 1949, om vad han krävde för två år sedan, alltså 1947. Dessa historiska forskare gå då tillbaka och se efter vad som ligger bakom allt tal om oppositionens varningar och råd. När de så, t. ex. år 2049, kanske finna ett uttalande som herr Ohlin gjort i Skövde, Åmål eller Tomelilla, så rycka de på axlarna och säga: »Tja, den politiska reklamen var tydligen likadan år 1949 som den är nu.»

Jag tror inte, att oppositionen har något att vinna på överdrivna påståen-

den om sin egen klokskap och skarp-synthet. Kära vänner! Ni äro ju inga främlingar för oss. Vi känna er alla, liksom ni känna oss, och ni få förlåta mig om jag säger, att vi inte ha den uppfattningen att ni äro så förfärligt mycket mera framsynta än vad vi andra äro. Vi äro alla skröpliga människor, som ha mycket liten förmåga att se bakom framtidens ridå.

Ja, detta var en av de reflexioner, som jag gjorde under gårdagens debatt. En annan reflexion var den, att nu ha vi tydligen i alla fall tillgripit tillräckligt kraftiga åtgärder och tagit till ordentligt. Jag hörde nämligen under gårdagen inga krav resas på att vi skulle gå vidare på den inslagna vägen och vidtaga ännu hårdare åtgärder. Tvärtom fingo vi uppleva hur det, låt vara litet på omvägar, frågades om det verkligen varit nödvändigt att tillgripa så starka åtgärder som skett. »Skulle vi inte kunna slippa en del av dem?» frågade man. Det förekom också en del små försök att kritisera nationalbudgetens kalkyler — och beträffande dem kan mycket sägas, ty de äro osäkra — men den lilla kritiken gick närmast ut på att få ett underlag för frågan, huruvida man inte skulle kunna vara mera frikostig och mindre sträng.

Herr Svensson i Ljungskile hade en lång utläggning om osäkerheten och marginalerna i dessa kalkyler, och man satt och undrade vad han skulle komma till för resultat beträffande det allmänna tillståndet. Han kom till slut fram till att det hela var osäkert, men att det nog ändå borde finnas utrymme för en förbättrad familjepension för folkhögskollärarna. Detta är mänskligt, och jag säger ingenting om det, men det blev ju inte precis någon större smäll efter den stora uppladdningen.

Herr Hagberg i Malmö försökte sedan framlägga en egen nationalbudget. Han presenterade vissa uträkningar av någon riksbankstjänsteman, baserade

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på några privata kalkyler, och påstod att det förelåg en disproportion på 600 miljoner kronor mellan sparande och investeringar. Sparandet var, menade han, 600 miljoner kronor för litet. Herr Hagberg i Malmö fick detta bestyrkt av den omständigheten, att riksbanken i fjol köpte obligationer för mellan 500—600 miljoner kronor. Jag vill då framhålla, att det finns många ekonomiska företeelser i samhället, som det inte är så lätt att klarlägga statistiskt, och till dessa företeelser hör otvivelaktigt sparandet. Vi ha därför inte försökt komma åt sparandet rent statistiskt. Nationalbudgetdelegationen har inte heller försökt att direkt komma fram till sparandets storlek. Som kammarrens ärade ledamöter kanske funnit, har man i stället försökt utreda de reella faktorerna: å ena sidan varutillgångens storlek och å andra sidan storleken på varuefterfrågan. Avvägningen av dessa och andra kända omständigheter bli sedan avgörande för uppfattningen, huruvida sparandet har ökat eller minskat.

Jag kan i all enkelhet åskådliggöra detta genom att fästa uppmärksamheten på den nationalbudgetkalkyl, som gjordes upp under våren i fjol. Enligt den kalkylen förefanns det en varuefterfrågan, som med 1 000 miljoner kronor översteg tillgången. Då hade man räknat med de höjda indirekta skatterna och tagit hänsyn till den prisstegring, som inträffade våren 1948. Med den kalkylen i handen måste man ju säga, att om den är riktig, så måste det bli en prisstegring. Ty ett inflationsgap kan aldrig vara beständigt, utan i varje situation måste det bli en balans, eftersom vi aldrig kunna förbruka mera än vi ha. Om det alltså i fjol fattades för 1 000 miljoner kronor varor för att fylla vår efterfrågan, så krävdes det ju en utjämning genom en prisstegring för att fylla gapet. Men när man sedan vid årsslutet fann, att det icke skett någon prissteg-

ring, satte sig vederbörande på konjunkturinstitutet ned och räknade efter hur det gått med värkalkylen. Det befanns då, att den uteblivna prisstegringen berodde på att våra tillgångar hade ökat och en utjämning sålunda skett. Denna utjämning berodde dels på ökad produktion och dels på ökad import, av vilken 440 miljoner kronor bestod av överskottsimport, som vi betalat med andra medel än löpande produktion och export.

Men det återstod i alla fall några hundra miljoner kronor, som man icke fått någon förklaring på. Då drog man den slutsatsen, att åtminstone större delen av denna skillnad blivit utfylld av ett ökat sparande under år 1948. Jag ställer då den frågan: Hur kan detta rimma med det faktum, att riksbanken köpt obligationer för 550 miljoner kronor? Jo, saken är den, att om tillgång och efterfrågan på varor befinner sig i balans inom landet, så blir ett riksbankens obligationsköp egentligen bara en kapitalrörelse inom den givna ramen. Om riksbanken köper obligationer, och om det efter detta köp ändock finnes ett större sparande än förut, så måste detta betyda, att det på andra håll inom samhällsekonomin finns ett sparande, som icke utlöst någon efterfrågan ens i form av investeringar. Sparandet har ju nämligen så många olika former. Det uppkommer icke endast genom att man sätter in pengar på banken, utan också om man där hemma håller sig med en handkassa, som är större än förut. Ja, sparande kan också uppkomma på det sättet, att företagare ha funnit sina inkomster vara så pass goda, att de icke ansett sig behöva sälja så mycket som de förut trott och därför i stället ökat sina lager, vilket naturligtvis innebär att produktionen har varit större än vad som förut beräknats.

Jag har med det sagda velat klarlägga, att det är alldeles meningslöst att av den omständigheten att riksbanken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

köpt obligationer för 550 eller 600 miljoner kronor dra den slutsatsen, att sparandet har varit precis så mycket för litet i förhållande till investeringarna. Det finns inte något sådant sammanhang. I stället är det så, att sparandet i fjol var större än vad man tidigare räknat med att det skulle bli.

Herr Hagberg i Malmö medgav att det förefunnits en svag tendens till sparande under förra året. Men sedan kom han över på ett annat resonemang, nämligen det att läget på sparfronten, på grund av den ekonomiska politiken med höga beskattningar o. s. v., nu är förtvivlat. Visserligen är sparandet en spontan och individuell sak, men det kan finnas vissa hinder som göra, att något sparande icke kommer till stånd — och där äro vi nu, sade herr Hagberg i Malmö. Jag säger tvärtom: vi äro icke där nu. Om herr Hagberg i Malmö sagt detta år 1947, så skulle jag antagligen inte ha opponerat mig, men vi äro icke där i dag. Ty det är ett faktum att sparandet nu befinner sig i tillväxt. Hindren för detsamma ha alltså övervunnits, åtminstone i någon mån. Detta hänger naturligtvis samman med det faktum, att sparandet mycket mindre beror på yttre ekonomiska omständigheter än på de enskilda individernas bedömning av den framtida utvecklingen. Det är alldeles påtagligt att det på den punkten skett en förändring i uppfattningen. Trots allt vad herr Hagberg i Malmö här framhållit har sålunda ändå denna allmänhetens ändrade syn på framtidsutsikterna lett till en stegring av sparandet.

När herr Hagberg i Malmö sedan framhöll att man i sparbankernas tidskrift sagt, att sparpropagandan aldrig haft starkare motvind att kämpa mot än nu, så undrar jag om han tänkt över vad skribenten i den åberopade tidskriften kan ha menat med detta uttryckssätt. Innebörden torde nämligen vara den, att den propaganda, som vissa av företagarvärlden bekostade infor-

mationsbyråer sprida över landet i form av annonser, har sått motvind för ett ökat sparande. Men det är ju inte regeringen som inrättat ifrågavarande informationsbyråer i samhällsfrågor — eller vad man kallar dem — och ger dem medel för sin verksamhet. Jag förstår att man på högerhåll gärna vill visa att vi icke stå så nära en ekonomisk balans som nationalbudgeten tyder på, utan att vi behöva något annat, nämligen räntestegring. Det var ungefär samma resonemang i första kammaren, så herr Hagberg i Malmö är därvidlag inte någon ensam svala. Men jag undrar, om man på högerhåll någonsin har försökt tänka igenom vad en räntestegring i alla sina olika aspekter innebär. Jag förstår att en räntestegring kan vara en broms på investeringarna och att den kan ta köpkraft från folk. Jag förstår också att den kan ha någon liten inverkan på somliga människors lust att spara. Men alla — även de största bankdirektörer — äro eniga om att en halv procents räntestegring icke har någon märkbar verkan därvidlag.

Låt mig något litet ingå på frågan huruvida en räntestegring möjligen kan suga upp köpkraft. Det är klart att man kan göra en räntestegring, som är likvärdig med en överbalansering av budgeten. Man kan med andra ord genom en räntestegring få allmänheten att betala t. ex. 700 miljoner kronor mera än vad den gjort förut och på det sättet ge människorna 700 miljoner kronor mindre att köpa för. Men vem får i så fall dessa pengar? Jo, det få kapitalägarna, alltså även enskilda personer och enskilda företag. Den stora allmänheten, som får betala dessa pengar, måste då fråga sig om det system är riktigt, som innebär att man måste avstå från en del av sina inkomster till kapitalägarna. Vi skola inte förväna oss om det i så fall är många människor, kanske de flesta, som säga: »Ja, skola vi nu betala 700 miljoner kronor mer än vad vi annars skulle behöva, därför att det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

föreligger ett inflationstryck, så betala vi dem hellre till staten, ty då ökar staten sin förmögenhet, och den är ju allas vår förmögenhet.»

Jag vill här nämna, att när vi hade omsättningsskatt i landet, så var den ständiga frågan från de breda folklagren: »Får verkligen staten allt det som vi betala i omsättningsskatt, eller hur stor del stannar i fickorna på handlandena?» Tro alltså inte att allmänheten inte har någon känsla för sådana saker. Det är inte alltid så lätt att övervinna folks misstro därvidlag.

Vad sedan beträffar frågan om räntestegringarnas förmåga att bromsa upp investeringarna så undrade herr Hjalmarson om statens organ besitta större förmåga att reglera den saken än enskilda företagare. Det vill jag alls inte påstå att de göra. Men hur gör räntestegringen när den reglerar byggnadsverksamheten? Jo, den reglerar så att t. ex. en direktör med stora inkomster, stor förmögenhet och stor kreditvärdighet utan vidare kan få lov att bygga vilken lyxvilla han vill, medan det för en hårt skuldsatt jordbrukare, som varken har pengar eller kredit, kan bli oändligt svårt att få en ladugård uppförd. Det sker visserligen en utgallring, men ingen kan väl påstå att den utgallring som sker genom en räntestegring på alla punkter är så lämplig och rationell, att den skall ha företräde framför varje annat system.

Jag har redan tidigare i denna kammarer sagt, att jag för min del räknar med att vi en gång skola komma fram till en större rörlighet av räntan än den vi nu ha. Jag menar också, att vi så småningom skola komma fram till en större rörlighet i priserna och, samtidigt därmed, till en större rörlighet på arbetsmarknaden. Men är det verkligen någon som tror, att vi på en gång kunna ha prolongerade arbetsavtal, fastlåsta löner för statstjänstemännen samt fri räntebildning och fri prishöjning? Det kan hända att man på löntagars-

dan på sina håll tycker, att det vore ett idealiskt system att ha fri arbetsmarknad och fastlåsta priser och räntor. Jag förstår också att man på företagsidan kan tycka, att det vore en trevlig ordning att ha fria priser och räntor, samtidigt som man har bundna löner. Detta är den bekanta tulipanarosen, som inte finns och inte kan finnas, och det vore väl också ganska orimligt att begära.

Skola vi ha en bindning, så få vi ha den inom olika områden. Vi kunna icke komma fram till rörligheten förrän vi kunna låta den bli allmän över hela linjen. De uppgifter, som i dagens situation stå oss närmast, äro återställandet av den samhällsekonomiska balansen och, på litet längre sikt, frigörandet från alla tvångsingripanden. Räntehöjningarna och den fria prishöjningen få i ett sådant läge icke skjutas i förgrunden, utan vi få finna oss i att en tid framåt dras med sådana bundenheter som i det långa loppet icke kunna betraktas som naturliga.

I diskussionen om dessa ting har man också sagt att vi böra vidtaga en skattesänkning. Då frågar jag hur detta önskemål rimmar med hela vår nuvarande situation och med nödvändigheten av att återställa den samhällsekonomiska balansen samt med vår önskan om att få varutillgång och varuefterfrågan att balansera. Då får man det svaret — inte minst från folkpartiet — att det väl inte vore så omöjligt att få ett sparande till stånd hos enskilda, om man sänkte skatterna. Finansministern var ju inne på dessa problem i går, och jag skall därför inte fördjupa mig i frågan. Men om vi nu överbalansera budgeten med 700 miljoner kronor och sedan åter avhända oss en del av dessa pengar i form av skattelättnader, så är det uppenbart att något — men långt ifrån allt — av det som vi slippa släppa ifrån oss, blir sparad.

Det är den första invändningen. Den andra är: När komma verkningarna av detta nya sparande att göra sig gällan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de i det ekonomiska livet? Hur många månader dröjer det innan vi på den vägen nå ett resultat? Det är klart, att om vi minska överbalanseringen genom en skattesänkning, så få vi ett mindre belopp att lägga till vid den samhällsekonomiska balansens återställande. Inte ens det större belopp, som vi på längre sikt kunna få, kommer att bli effektivt. Jag förstår inte hur någon kan anse, att det är möjligt att gå den vägen — om man inte har den uppfattningen, att vårt läge helt plötsligt blivit sådant, att vi nu ha större tillgång än efterfrågan och att balansvägen alltså slagit om åt alldeles motsatt håll. Jag vill understryka, att vad vi här tala om är budgeten för 1949/50. Det är den vi nu skola fastställa. Vi ha ingen möjlighet nu att i sak ta ståndpunkt till hur statsbudgeten skall se ut för budgetåret 1950/51. Den saken får bedömas nästa vår, och då få vi se hurudant läget då är.

Herr Hagberg i Malmö frågade sedan: »Om den nya, strama linje som regeringen här följer icke skulle leda till framgång, vad skola vi då göra? Tvingas ni inte då att gå över till räntelinjen?» På det vill jag svara, att om vi inte lyckas med denna strama linje, så är det synd inte bara om oss utan också om oppositionen och hela svenska folket. Om det skulle gå dithän, så är det mycket möjligt att det uppstår rörlighet både på ränta, priser och löner. Det skulle nämligen bara betyda, att vi råkat i ett mycket sämre läge än det, vari vi nu befinna oss. Herr Hagberg i Malmö hänger sig väl inte åt sådana utopier att han tror, att han kan få ett läge, där priser och räntor äro fria och där lönerna och jordbrukspriserna hållas bundna. Det går inte, och därför få vi säga: Lyckas icke den linje regeringen framför, äro vi tillbaka i ett läge med en helt inflationistisk karaktär, såvida det inte under tiden har blivit en omvälvning ute i världen och världskonjunkturen har kastats om från det hittillsvarande tillståndet till ett alldeles

motsatt tillstånd. Men jag säger: Det finns ingen anledning att nu diskutera den frågan. Ty som vi kunna se läget i dag finns det ju alla förutsättningar för att lyckas. Det är uppenbart att vi genom det framlagda förslaget kunna nå en balans mellan — jag säger för enkelhetens skull tillgång och efterfrågan. Ha vi den grunden att bygga på skola våra ansträngningar för att öka produktionen och öka exporten leda till det resultatet, att vårt läge förbättras steg för steg och icke försämras. Då kunna vi komma fram till en situation, där det kan bli möjligt att låta de olika ekonomiska faktorerna på nytt bli rörliga. Det har i diskussionen, efter vad jag har kunnat finna, inte sagts någonting om att de beräkningar, som gjorts beträffande produktionsstegring i vårt land, skulle vara överdrivna. Och jag måste säga, att med den erfarenhet jag har av vad som sker just nu och av utvecklingen i vårt ekonomiska liv finns det inte någon anledning att på den punkten vara pessimistisk.

Däremot berörde herr Hagberg i Malmö i sitt yttrande en annan sak, som jag vill dröja vid, nämligen frågan om exportens framtid. Jag hörde precis samma toner i första kammardebatten. Man säger: Alla vilja exportera och ingen vill importera. Det blir förfärligt svårt att få en export till stånd. Jag vill säga: Det är en förvanskning av läget. Det är icke så, att alla vilja exportera och ingen vill importera. Det är i själva verket så, att alla vilja exportera för att kunna importera. Det finns i Europa inte något land, som i dag drömmer om att kunna öka sin valutaserv i någon omfattning av betydelse, utan vad man eftersträvar är att få mera varor. Det finns emellertid i den europeiska handelspolitiken ett element, som i viss mån försvårar samarbetet, och det är att alla vilja exportera varor, som ha nått ett så högt förädlingsvärde som möjligt, och importera varor, som äro så nära råvarustadiet som möjligt, för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att på det sättet å ena sidan kunna få betalt av utlandet för sin egen arbetskraft och å andra sidan kunna få en import av sådana varor, som göra det möjligt att ytterligare öka produktionen. Denna strävan leder till motsättningar. Den leder till våldsamma slitningar fram och tillbaka vid handelsförhandlingarnas förande. Men det är ju ingenting att göra åt saken. Människorna måste ju försöka komma överens, och det måste man göra även vid dessa förhandlingar. När man hållit på att draga fingerkrok med varandra fram och tillbaka ett antal gånger, måste man till slut komma i jämvikt. Och så gör man ett avtal. Vi ha haft förhandlingar med England. De slutade inte med att vårt handelsutbyte med England blev mindre än förra året. Vi ha slutit ett avtal med Bizonien. Det slutade inte heller med att vårt handelsutbyte blev lägre utan tvärtom. Såvitt man kan döma av de handelsavtal som nu genomföras, blir resultatet av dem en större varuomsättning för 1949 än under 1948. De avtal, som vi hittills ha slutit, äro inte av sådan natur att vi kunna säga, att vårt läge därigenom har försämrats; tvärtom kan man säga, att det i själva verket har förbättrats. Därför menar jag, att det även på den punkten i dag icke finnes någon anledning att hysa misströstan.

Därmed kommer jag fram till det som hela tiden har varit bakgrunden för mitt anförande, och det är detta: Låt oss nu icke förstöra möjligheterna genom att riksdagen minskar överbalanseringen av budgeten. Ty i samma mån som man minskar den måste man räkna med, åtminstone temporärt, ett ökat tryck på varusidan. Jag är inte heller på något sätt pessimist när det gäller riksdagen, därför att jag av lång erfarenhet vet, att riksdagen kommer att omsorgsfullt granska Kungl. Maj:ts förslag. Jag vet att vid granskningen i utskottet spela de stora deklamationerna i riksdagens kamrar en förbålt liten

roll. Då kommer man till realia, och då blir det också förslag från utskotten, som hålla sig till det verkliga läget. Därför är jag för min del övertygad om att när vi komma fram till den dag, då riksstaten skall fastställas för budgetåret 1949/50, riksdagen har följt de linjer, som regeringen har uppdragit, och givit den bakgrund till den ekonomiska politiken som i detta ögonblick är nödvändig att ha. Och så få vi, som då är med och leva och ha hälsan, nästa år bemästra den situation vi då möta, och vi ha då nya möjligheter att här tala om våra åsikter om den närmare eller fjärrare framtiden, som ändå kommer att lösa sina problem oavsett våra åsikter av i dag.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet Sköld frågade, när högern upptäckte räntans betydelse. Herr statsrådet sporde i lite ironiska vändningar: Var det 1945 eller var det 1946, eller var det inte först på sommaren 1948? Jag vill i anledning därav bara erinra herr statsrådet om att högerns representant i bankofullmäktige motsatte sig den sista diskontosänkningen, alltså den sänkning från $3\frac{1}{2}$ till 3 procent som skedde 1945, och att på hösten 1946 herr Bagge i denna kammare närmare utvecklade den rörliga räntans betydelse. Inte kunde väl därför herr statsrådet tro, att det var hos högern som socialdemokraterna skulle ha saknat förståelse, om man inom socialdemokratien 1945 och 1946 hade velat diskutera en annan räntepolitik.

Det var emellertid, herr talman, inte för att säga detta som jag begärde ordet utan på grund av ett annat yttrande av herr statsrådet. Det var när herr statsrådet sade, att inte hade väl högern någon linje till ekonomisk demokrati. Jag begär naturligtvis inte att herr statsrådet skall ha läst högerns program. Men jag skulle vilja säga, att just

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr statsrådets sätt att taga upp dessa ting omöjliggör saklig diskussion och skiljer herr statsrådet ifrån finansministern, med vilken det onekligen är intressantare att diskutera. Finansministern strävar nämligen alltid efter att få fram utgångspunkter, som kunna möjliggöra en saklig debatt.

Jag skulle, herr statsråd, om jag bara får koncentrera mig på två huvudpunkter vilja säga, att vi ha samma inställning i den ena men olika i den andra. Vi tro inom högerpartiet, att en fri ekonomi med fri prisbildning ger ett större inflytande för de många i samhället, skapar en större ekonomisk demokrati än vad man kan vinna på den statliga regleringsväg, som herr finansministern i går så värtaligt utvecklade. Däremot ha vi uppenbarligen samma inställning till de strävanden, som man brukar sammanfatta under namnet Saltsjöbadsavtalet med allt vad däri ligger av bemödanden att skapa större trygghet i anställningen och vidga samarbetet på arbetsplatsen. Jag skulle, herr talman, vilja säga, att var och en av oss, som haft personlig kontakt med dessa strävanden, fäster ett mycket stort avseende vid dem och vågar tro mycket om dem för framtiden — inte bara och kanske inte ens främst när det är fråga om att skapa större effektivitet inom produktionen utan även när det gäller att tillgodose en annan mycket viktig angelägenhet inom det moderna näringslivet, nämligen att vi skola försöka få detta organiserat på det sättet, att så många människor som möjligt känna sig ha en verkligt personlig uppgift att fylla i den gemensamma produktionsprocessen.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet Sköld tycktes anse att den politiska debatten här i kammaren var tämligen överflödigt. Hans eget yttrande här i dag kunde måhända ställa denna hans åsikt i in-

tressant belysning. Det föreföll som om han menade, att det viktiga var att utskotten skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag, och därtill kunde riksdagen i huvudsak begränsa sig. Men nu är det, som herr Sköld mycket väl vet, så, att stora delar av den ekonomiska politiken behandlar riksdagen genom att framföra sin åsikt här i debatterna och icke genom att taga ställning till konkreta förslag från Kungl. Maj:t. Detta gäller just beträffande investeringsverksamhetens omfattning.

Sedan säger herr Sköld: När har oppositionen ställt Kungl. Maj:t inför tvånget att handla för att skapa balans mellan investeringar och sparande? Då måste jag svara med vad herr Sköld också omnämnde: Genom en rad yttranden från oppositionens sida, närmast folkpartiet och bondeförbundet, ända från 1946. Vi ha icke begärt en högre överbalansering av budgeten från vårt håll, vilket skulle kräva riksdagsbeslut, därför att vi icke ha ansett en större överbalansering vara lämplig. Vi ha krävt åtgärder för att skapa balans mellan investeringar och sparande — och ha använt ungefär samma uttryck som regeringen nu använder. Vi ha gjort detta i kammardebatterna, och statsrådet Sköld vet, att det är en metod vi ha att ställa regeringen inför tvånget att handla. När därför statsrådet Sköld säger, att det inte är tal som gäller utan handlingar, vill jag säga att vi ha handlat på det sätt som oppositionen haft till förfogande. Men regeringen har underlåtit att handla. Den har under flera år underlåtit att skapa den balans, vars återställande herr Sköld och hans kolleger göra till det stora intresset i dag.

Till sist: herr Sköld söker tröst i att vi alla äro skröpliga, vilket han har rätt i. Han drar därav den slutsatsen, att oppositionen skulle ha gjort lika mycket misstag som regeringen har gjort. — Det är jag alldeles säker på, säger herr Sköld. De äro inte så märk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

värdiga, herrarna i oppositionen. — Ja, logiken är inte riktigt klar. Den bär nog prägel av den person som framställer den. Ty det saknas ju fakta för att draga några sådana konklusioner. Man kan aldrig veta hur andra skulle ha handlat. Men det har *en* fördel detta sätt att resonera, nämligen att det för över debatten från vad regeringen har gjort och resultatet av den politik, som belyses i statsverkspropositionen, och från den kritik, som kan riktas mot denna politik. Det för i stället över diskussionen till gissningar om vad oppositionen skulle ha gjort. Skola vi säga att det för över diskussionen från saker, som kunna bli föremål för en allvarlig politisk diskussion, till sådant som herr Sköld talade om och som man skulle kunna kalla för — propaganda.

Herr HAGBERG i Mahmö (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet Sköld menade, såvitt jag fattade honom rätt, att mitt beklagande av det allför ringa sparandet icke var fullt motiverat. Statsrådet pekade på en viss tendens till omslag och ansåg, att man därav skulle kunna draga ganska långtgående slutsatser i fråga om sparandet. Men, herr statsråd, om man inom regeringen har anledning till sådana slutsatser, varför föreslår man då en så oerhört stark investeringsbegränsning som den som ifrågasättes i statsverkspropositionen? Är det så att tillgången på sparmedel ökar i den utsträckning, som herr statsrådet antydde, så behöver man väl knappast dessa oerhört starka spärningar. Och vore det så, herr statsråd, att sparandet befunde sig i den utveckling, som herr statsrådet ansåg vara fallet, behöver man inte — det tycker i varje fall jag — som regeringen har gjort, just framföra sparandets intensifiering som en av de tre pelare, på vilka den ekonomiska politiken måste baseras i fortsättningen och på vilka den sam-

hällsekonomiska balansen, om möjligt, skall uppbyggas.

Den byggnadsreglering som vi nu ha — därom var ju i alla fall herr statsrådet ense med oss — är inte något universalmedel för den av alla önskade begränsningen av investeringsverksamheten. Herr statsrådet liksom jag och övriga kammarledamöter veta mer än väl, att av de totala kapitalinvesteringarna 1947, inklusive maskinanskaffning och lagerökningar, var det blott 45 procent som föll under byggnadsregleringen. I fråga om byggnadsregleringen tror jag desslikes att man kan göra den anmärkningen, att en reglering utan tillhjälp av räntehöjningar nödvändigtvis måste bli mera långvarig än behövt. Jag antar att det var fler än jag som observerade, att statsrådet Sköld vid sitt omnämnande av ränteproblemet inte behandlade räntans inverkan på hyrorna. Jag vet inte, om detta var en tillfällighet eller om det var medvetet från statsrådets sida. Jag skulle gärna vilja se att det var medvetet, ty just den sidan av saken har ju i den allmänna debatten blivit behandlad på ett förenklat och ytterligt förgrovande sätt. Herr Sköld kan inte underlåta att exempelvis observera socialstyrelsens senaste statistik för ett antal fastigheter, vilken visar, att en halv procents räntehöjning inte skulle motsvara mer än 4,2 procent av hyresbeloppet. Jag skulle tänka mig, att, om den allmänna debatten i räntefrågan tidigare hade förts i en något mera lidelsefri form och inte blivit föremål för en sådan förenkling, som många gånger har varit fallet, då skulle människorna ute i landet ha fått en helt annan förståelse för vad ett förnuftigt användande av räntevapnet kunde betyda i nuvarande situation.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall bara tillåta mig ett ringa antal repliker.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag får säga, att jag inte kan tillfredsställa herr Hagberg i Malmö. Det är nu så, att en räntestegring leder till en hyresstegring. Hyresstegringen skulle inte kunna genomföras på en gång, utan det tar sin tid. Huruvida socialstyrelsens statistik för ett antal fastigheter är representativ utdrunder sig mitt bedömande. Jag vet, att det gjorts beräkningar från mycket vederhäftigt håll. Detta har också diskuterats vid de sammanträden, som vi haft med representanter för näringslivet. Där ha vi kommit till den uppfattningen, att om man försöker göra en allmän beräkning, så kommer en halv procents räntestegring snarare att leda till en hyresstegring med 7 procent än till de 4,2 procent, som socialstyrelsens statistik visar. Det är klart att det har sin betydelse, om verkan blir större eller mindre. Under alla omständigheter skulle dock en hyresstegring i det nuvarande läget med avtalsprolongationer och ekonomiska överenskommelser få betydelse.

Sedan vill jag bara ytterligare säga till herr Hagberg i Malmö, att det är en sak att konstatera att sparandet växer och en annan sak om det räcker till. Vi skola observera att herr Hagbergs resonemang här i går gick ut på att bristen på sparmedel spelade en mycket stor roll. Dels medgav herr Hagberg, att det varit en viss tendens till stegring, dels kan herr Hagberg inte undgå att veta, att det sker ett mycket stort tvångsparande skattevägen. Dessutom skulle det enligt herr Hagberg finnas en lucka på 600 miljoner kronor. Jag ville bara göra herr Hagberg underkunnig om att man inte kan räkna på det sättet, och jag tror att han kommit underfund med det.

Till herr Ohlin vill jag säga, att jag inte nu vill diskutera den ekonomiska demokratin. Det skulle föra alldeles för långt. Därför låter jag också herr Hjalmarsons replik stå där den står. Till herr Ohlin säger jag vidare, att jag talade inte om att oppositionen skulle ställa regeringen inför tvånget att be-

sluta. Jag sade, att oppositionen skulle ha kunnat ställa förslag här i riksdagen om investeringsbegränsning, vilket skulle ha tvingat regeringspartiet att ta ståndpunkt till saken. Detta är ingen omöjlig sak. Jag har tillhört oppositionen i denna kammare under många år, och jag har varit med om många tillfällen, när vi från oppositionens sida genom formliga yrkanden i utskotten, oftast i form av reservationer, ha tvingat regeringsunderlaget att ta ståndpunkt för eller emot en sak. Jag frågar: När gjorde oppositionen något sådant under de senast gångna åren?

Till sist vill jag bara säga, att det ju är möjligt att mitt anförande här kan stämpas som propaganda. Det berör inte mig. Jag skulle vilja ge herr Ohlin ett råd. Jag läste i morse i tidningarna, att Radiotjänst tagit upp hela herr Ohlins entimmestal på stålband. Tänk om herr Ohlin skulle sätta sig ned och med en smula kritisk begrundan avlyssna sitt tal i går och försöka klara ut, vad som var propaganda och vad som var sak i det anförandet.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill erinra statsrådet Sköld om att det var han, som för en stund sedan antydde, att de mycket bestämt utformade yrkandena från folkpartiets sida om regeringens politik med krav på en anpassning av investeringarna inom ramen för sparandet voro att beteckna mera som propaganda. Detta sätt, att i något hårda ordalag karakterisera debatten, får väl således statsrådet Sköld själv stå som upphovsman till.

När statsrådet Sköld uppmanar mig att åhöra mitt eget anförande med självkritiskt sinne, skall jag gärna efterkomma den uppmaningen. Men jag skall inte uppmana statsrådet Sköld att höra sitt eget yttrande här i dag på samma sätt. Ty jag tror, att kammaren fått det intrycket, att statsrådet Sköld nog är förhindrad att applicera det kritiska sinne

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på eget yttrande, som skulle vara nödvändigt för att detta åhörande skulle löna sig.

Statsrådet Sköld försöker nu komma ifrån, att vi ha ställt mycket bestämda krav på en anpassning av investeringarna efter sparandet, genom att säga till oss: Ni ha visserligen sagt detta i debatten gång efter annan, men ni ha inte framställt något yrkande härom i några utskottsutlåtanden eller i några reservationer till utskottsutlåtanden. Jag vill då framhålla för statsrådet Sköld, att enligt svensk riksdagspraxis bruka utskottsutlåtandena, t. ex. statsutskottets, syssla med de konkreta spörsmål, som föreliggå till behandling inom utskotten. Det sätt, på vilket tidigare statsrådet Ericson och nu statsrådet Sköld sköta investeringsbegränsningen, är en fråga, vilken, liksom fallet är med regeringens ekonomiska politik i övrigt, enligt svensk riksdagspraxis brukar behandlas på det sätt, som här har tillämpats av oss. Jag skall visst inte bestrida, att det kanske skulle gå att behandla dessa frågor på det sätt, som statsrådet Sköld här förordar. Jag vill emellertid framhålla, att när vi ha behandlat dessa frågor på det sätt, som vi ha gjort, så ha vi fört fram så tydliga yrkanden och uttalanden, att hela den socialdemokratiska pressen har förstått, hur det hela var menat från vår sida. Om nu statsrådet Sköld allena icke har förstått detta, är det mycket beklagligt, men jag kan inte göra något däråt.

Statsrådet SKÖLD: Herr talman! Gentemot vad herr Ohlin nu sist anförde vill jag bara framhålla, att det har förekommit många tillfällen, då det hade funnits full möjlighet för oppositionen att i utskottsutlåtanden ange sin ståndpunkt till t. ex. investeringspolitiken. Detta gäller exempelvis, då riksdagen hade allt besluta om ändringar i den s. k. byggnadslagen. Men även annars, när det har gällt frågor om anslag till statliga in-

vesteringar, har det funnits otaliga tillfällen för oppositionen att komma med preciserade yrkanden.

Jag vill inte fortsätta denna diskussion med herr Ohlin, ty om herr Ohlin anser, att ett dylikt tillvägagångssätt från oppositionens sida har varit omöjligt, får han väl anse detta. Jag delar för min del inte hans uppfattning.

Till slut vill jag något beröra herr Ohlins påstående, att jag skulle ha karakteriserat anförandena här i går som propaganda. Ja, det kanske ligger någonting i detta. Jag tänkte inte så mycket på det, ty jag försökte i stället bara fundera ut hur en historieforskare om 100 år skulle komma att se på detta.

Herr förste vice talmannen CARL-STRÖM: Herr talman! Statsrådet Sköld framhöll nyss i början av sitt sista längre anförande, att det viktigaste nu är att återställa den ekonomiska balansen. Jag är fullt ense med honom på den punkten. Med hänsyn till lägets allvar är jag beredd att gå med på sådana saker, som jag eljest icke skulle vilja stödja. En förutsättning är emellertid, att syftet är, att man snarast möjligt skall kunna få till stånd en rättelse på detta område.

Herr Fast framhöll i går under debatten, att finansplanen har blivit olika bedömd från olika håll. Ja, detta är nog det minsta man kan säga. Herr Fast menade emellertid, att vi nu ha kommit över de värsta svårigheterna. Köpkraftsöverskottet är avverkat, och välståndsfördelningen fortgår. Levnadsstandarden har kunnat hållas utan nämnvärda sänkningar o. s. v. Herr Fast menade alltså, att det härmed skulle vara klarlagt, att regeringens politik har varit genomtänkt och riktig. Man skulle ha kommit fram till det resultat, som man från den sidan från början har strävat efter.

Jag måste för min del säga, att även jag med fullt fog kan framhålla, att mycket av det som jag här i riksdagen har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

påpekat vid åtskilliga tillfällen under efterkrigsåren också har slagit in. Jag har bl. a. framhållit, att med den politik i ekonomiskt avseende, som vi ha fört under dessa år, så måste vi komma in i ett läge, som skulle bli ganska besvärligt. I det läget ha vi kommit, och nu gäller det att avverka dessa besvärligheter.

Jag kan vidare erinra om att jag åtminstone vid ett par tre olika tillfällen här i kammaren har påpekat, att det inte skulle bli så lätt för oss här i landet att erhålla någon »skördetid» och uppnå bättre förhållanden på skilda områden under en period, då världen runt omkring oss var sönderslagen av kriget.

När regeringen nu på allvar tog itu med att försöka få till stånd ett lönestopp, vädjade LO-ordföranden i detta sammanhang till arbetarna att gå med på detta. LO-ordföranden framhöll bl. a., att det icke var möjligt »att bygga ut Sverige till en välständsö mitt i ett hav av politisk osäkerhet och ekonomisk misär». LO-ordföranden kunde faktiskt ha hämtat detta yttrande ur vad jag redan tidigare har framhållit.

Jag vill för min del ge allt erkännande åt regeringen för dess ansträngningar att få till stånd ett lönestopp. Jag hoppas bara, att detta lönestopp skall hålla. Å andra sidan måste man fundera över om det har varit en så särskilt genomtänkt politik att först gå med på att släppa ut pengar här i landet med påföljd att vi ha fått ett köpkraftsoverskott, som vi icke ha kunnat bemästra ens genom att tillgripa de många extrasatser, som vi i fjol beslöt om. Man försöker nu vidare minska detta köpkraftsoverskott genom att på skattebetalarnas bekostnad höja överbalanseringen av budgeten på ett sätt som eljest kunnat undvikas. Man måste väl säga sig, att det hade varit en mer förutseende politik att i tid ha försökt ställa in sig på motåtgärder i stället för att låta det hela löpa till dess det nu blev ofrånkomligt att ånyo tillgripa löne-

stoppet för att bemästra det besvärliga läget.

Herr Fast sade vidare i går, att det inte finns någonting som jävar, att beräkningarna i finansplanen skola stå sig, och statsrådet Sköld har här i olika omgångar betygat, att det inte är någon anledning att misströsta. Det hela skall nog gå bra, menar man. Ja, det är självklart, att vi alla vilja hoppas, att så skall bli fallet. Men under den tid, som har gått sedan krigsslutet, ha våra ekonomiska resurser på olika sätt spolierats i hög grad.

Herr Fast nämnde i går även, att det var illa, att man här i landet från visst håll inför utlandet framställde vårt ekonomiska läge som så besvärligt. Sedan regeringen i sin rapport till Parisorganisationen nu i höstas deklarerat vår ställning och sedan vi därigenom ställt oss i kön bland dem som begära del av Marshallhjälpen, behöver man väl inte oro sig för att utlandet inte känner till hur läget är här i landet. Därför behöver man väl utomlands inte taga så starkt intryck av vad som från annat håll framhålles här i landet om det ekonomiska läget. Man kan ju läsa regeringens egna rapporter. Jag tror, att om vi litet var tidigare hade försökt se sanningen i ögonen, så skulle vi inte ha behövt komma i det läge, där vi nu befina oss.

I denna remissdebatt har det talats rätt mycket om vår skattepolitik. Om man avlyssnar stämningen ute bland skattebetalarna, får man det intrycket, att det just nu råder en fruktansvärd animositet mot de skatter, som tynga inte bara de högre inkomsttagarna utan på grund av penningvärdets fall även arbetarna och tjänstemännen i de lägre graderna. Dessa sistnämnda ha nämligen genom penningvärdeförsämringen kommit upp i sådana löner, att progressionen verkar mycket starkt. Jag skall i detta sammanhang inte beröra kvarskatten. Det har ju redan varit så mycket väsen om den skatten. Jag vill bara

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

såga, att det svenska folket naturligtvis skall betala sina kvarskatter. Men jag tror, att man aldrig tidigare från skattebetalarnas sida har kommit till en sådan klarhet som nu beträffande vilka bördor, som ha lagts på deras axlar.

Jag skall inte här ge mig in på frågan om skattesänkningar. Jag tror nämligen, att det svenska folket kan ha gott utav att känna på dessa höga skatter, ty vi få säkert inga ändringar till stånd i skattefrågan, förrän man utifrån folkets breda lager kommer att på allvar kräva detta efter de bittra erfarenheter man nu kommer att vinna. Så småningom får nog riksdag och regering försöka lyssna på dessa toner från folket. Man kan nämligen riskera att gå för långt, då det gäller skatterna, så att det svenska folkets ryggrad så att säga inte tål vid det. För närvarande finns det ingen anledning för vissa arbetare och tjänstemän att arbeta på övertid eller tjäna något mer än vad den ordinarie lönen ger. Marginalskatten tar nästan hela förtjänsten, så att det inte blir någonting kvar, sedan skatten har erlagts.

Statsrådet Sköld var inne på frågan om sparsamheten. Han sade, att svenska folket nu verkligen har börjat spara igen. Ja, detta är mycket möjligt. Men i så faller lägger man väl sparmedlen i plånboken. Ty i min hemort har det aldrig varit så ont om pengar i sparbanken som det nu är. Affärsbankerna äro vidare ganska återhållsamma i sin utlåningspolitik. Jag vet inte om de ha fått order uppifrån i detta avseende. Om man får döma härav, har således sparatet ännu inte avsatt några större frukter.

Statsministern varnade i går kväll för att röra vid statsverkspropositionens olika poster. Jag tänker nu inte föreslå några vidare justeringar här. Då man läser om den åtstramning, som regeringen har föreslagit på vissa punkter i statsverkspropositionen, kan man inte undgå att få en känsla av att regeringen silar myggen. Kamelerna har man ju

alltid sväljt. Det är för övrigt ett gammalt känt förhållande både här i riksdagen och i kommunala församlingar, att de stora anslagen beviljas utan vidare gnissel, men sedan grälar man om småsummor, som icke ha någon ekonomisk betydelse, och på vissa punkter kan man nog göra en del erinringar mot regeringens prutningar. Jag har alltid här i kammaren försökt att samvetsgrant följa regeringens förslag, då det har gällt att icke utöka budgetens olika poster, och jag skall inte heller i år synda nämnvärt mot denna princip, även om det i några fall vore frestande att gå med på ökade anslag.

Jag fäste mig vid att statsrådet Sköld sade, att han kände oppositionen och, som han sade, herrarnas klokskap på den kanten. Ja, man kan nog säga, att den kunskapen är rätt ömsesidig. Även vi inom oppositionen känna klokskapen på den andra sidan. Vi ha kanske ibland våra funderingar, om denna klokskap är så överväldigande stor, som man tydligen på den kanten tycks tro.

Jag skall inte här hålla något längre anförande. Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter om att vi nu äro i ett läge, där regeringen verkligen på allvar måste försöka rätta till den bristande balansen genom att vidtaga en del åtstramningar på skilda områden. Om jag inte misstar mig, uttalade finansminister Wigforss redan 1947 i de kommentarer, som han då i radio gjorde till det årets statsverksproposition, att vi här i landet ha »försökt göra mer än vad vi orkade med». Finansministern talade då om den där villan, som kunde iordningställas, när det gällde den undre våningen, medan däremot övervåningen tills vidare skulle låta vänta på sig. Vore det inte klädsammare, om man inom regeringen och på socialdemokratiskt håll över huvud taget ville erkänna lägets allvar. Vi skulle då slippa sådana hejarop, som nu vid statsverkspropositionens framläggande förekommit i den socialdemo-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kratiska pressen om att den nu framlagda budgeten är utomordentligt väl tillskapad och att det hela är synnerligen bra o. s. v. Man har ju nu i den socialdemokratiska pressen framhållit, att alla, som ha kritiserat regeringen, nu ha fått fel. Det skulle således vara på regeringssidan, som man har fått rätt. Jag har aldrig sällat mig till dem, som mer högljutt ha utropat regeringens missgrepp. Jag förstår mycket väl, att svårigheterna i en tid som denna kunna vara besvärliga att övervinna. Men när man nu här ånyo från regeringshåll betygar, hur väl allt är genomtänkt och hur bra regeringen har skött sig, har jag ändå en stark känsla av att huvudparten av vårt folk i denna stund, särskilt med tanke på skattetrycket, gör sig den frågan: Ha vi råd med att ha en så utomordentligt bra regering?

Herr STAXÅNG: Herr talman! Debatten har hittills, naturligt nog, i hög grad kretsat omkring vårt lands samhälls-ekonomiska balans. Jag har dock en känsla av att en annan fråga, som i någon mån har överskuggat dessa problem, i viss mån har dämpat de lidelser, som kanske existerade vid behandlingen av dessa frågor förra året, inte minst under valrörelsen. Jag syftar på de utrikespolitiska spörsmålen, som på ett allvarligt sätt börja beröra även vårt land.

Jag skall dock inte här närmare beröra de frågor jag här snuddat vid, alldenstund man under gårdagens debatt och i viss mån även i de anföranden, som ha hållits i dag, ganska utförligt har gått in på dessa frågor. Jag skulle i så fall närmast bli tvungen att upprepa vad andra sagt. Jag skall därför i stället något stanna vid vissa punkter i huvudtitlarna.

Innan jag går in på dessa punkter vill jag emellertid ta upp en fråga, som herr Skoglund i Doverstorp något berörde i går. Det gäller vårt lands social-

politik. Det är inte endast så — vilket herr Skoglund mycket riktigt framhöll — att den lilla ring, vari våra samhällsmedborgare fritt få röra sig och reda sig själva, blir allt snävare och snävare. Utanför denna ring börjar statens »hjälpande hand» alltmera att på olika sätt sträcka sig fram emot den enskilde medborgaren. Det börjar bli allt tydligare, att allt detta, som ordnas så trevligt och bra, skattevägen börjar bli ganska dyrbart även för de minsta inkomstagarna. Det börjar bli klart för envar, att det inte går att finansiera de stora sociala reformerna med endast skatteintäkter från stora inkomstagare, utan man nödgas nu gå ner ganska långt till de mindre inkomstagarna. Då tvingas man ganska snart till det resonemanget — det börjar bli allt vanligare — att vi snart äro framme vid den gräns, då medborgarna få göra följande val: Skola vi försöka reda oss själva något mera, eller skola vi fortsätta på den väg, som leder till att staten skall ta hand om oss vid alla möjliga tillfällen?

Jag vill här bara nämna ett exempel inom ett annat område. Det gäller en man, som jag mycket väl kände. Han hade en fullkomlig mani att taga försäkringar på allt möjligt, både till förmån för sig själv och familjen samt i andra syften. Till slut befann han sig faktiskt i en sådan ekonomisk ställning, att han vid ett telefonsamtal till en av sina vänner framhöll, att om han skulle komma från dessa bekymmer och ekonomiskt rädda familjen, måste han snart avlida. Jag tror att man här i någon mån kan draga en parallell. Det får inte gå så långt, att det sociala reformarbetet blir så betungande även för den enskilda individen, att han får undvara andra saker, som han i övrigt mycket väl behöver i sitt dagliga liv.

Vad jag här framhållit är inte på något sätt någon deklARATION från min sida, som går ut på att jag skulle stå främmande för sociala reformer. Jag har säkert i andra avseenden tydligt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

visat, att min inställning är ganska positiv i detta hänseende. Jag har städe hyllat den paroll, som talar om försvar och reformer. I likhet med vad herr Skoglund framhöll tror jag dock, att det är nödvändigt att man nu försöker göra en översyn över det sociala reformarbetet. Jag hade en stark känsla av att den socialvårdskommitté, som arbetat under många år, alltför mycket arbetat efter den metoden att bara göra speciella utredningar inom olika avsnitt av vår socialvård. Man har inte i tillräcklig utsträckning sett det hela i stort, och därför har man inte kunnat få den ekonomiska överblick över arbetet, som har varit önskvärd. Jag tror därför att det är nödvändigt att få en översyn av vårt sociala arbete i samhällslivet och att de synpunkter, som inte minst herr Skoglund framförde, bli beaktade.

Det är också ganska tydligt, att medan man har kunnat konstatera ett tämligen expansivt socialt reformarbete i vårt samhälle, så ha andra områden inom samhällslivet, som stå det sociala arbetet ganska nära, blivit eftersatta, och jag skall, herr talman, beröra just ett sådant område. Det är vårt kommunikationsväsende. Detta är en viktig faktor inte endast när det gäller näringslivet, utan den har även i mycket hög grad en social karaktär. Jag skulle kunna nämna exempel på en hel rad olika sociala åtgärder från statens sida, som faktiskt inte kunna komma till sin fulla rätt, därför att kommunikationsväsendet — inte minst gäller detta vägväsendet — inte gör det möjligt för medborgarna att utnyttja de sociala reformer, som staten erbjuder. Det är därför med beklämning man har konstaterat, att en ganska betänklig stagnation har inträtt under de senaste åren, ja, man kan nästan säga det senaste årtiondet, särskilt i fråga om utbyggandet av vårt vägväsende. Inte minst i årets statsverksproposition har statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet gjort ganska starka besparningar,

och det förefaller mig som om han hade gjort detta alltför schablonmässigt. Det är tydligt — det har framhållits på olika sätt, inte minst från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida — att det föreligger mycket trängande behov när det gäller vårt vägväsende. Det torde vara obestridligt, att det nuvarande väg- och brobeståndet lämnar mycket övrigt att önska med hänsyn till den trafik man för närvarande har att räkna med. Vidare framhåller man, att vägarernas och broarnas standard snabbt bör förbättras, så att transportarbetet kan effektiviseras och därmed underlätta en särskilt i nuvarande läge betydelsefull produktionsökning.

Jag förstår mycket väl statsrådets ställningstagande till denna samhällsuppgift. Jag förstår, att det ställer sig svårt att begära nya anslag till vägbyggnader. Det är beklämmande och beklagligt att han inte har kunnat göra detta utan tvärtom har måst vidtaga kraftiga nedskärningar av anslaget såsom till enskilda utfartsvägar, vilka ha en så starkt socialt betonad karaktär.

Om man emellertid ser bort från detta, är det en annan sak man måste anmärka på. Statsrådet har också prutat av på de nödtåtgärder, som skulle ha varit nödvändiga att vidtaga, då man inte kan bygga och förbättra vägar. Jag tänker exempelvis på nödvändigheten att förstärka vägbanorna, således få fram en vägbeläggning, som åtminstone under en kort tid skulle utärda den starka vägtrafik, som för närvarande förekommer. Jag vill uttala den förhoppningen, att utskottet vid behandlingen av detta ärende noga överväger, om inte en justering på den punkten blir nödvändig, trots att man måste gå fram efter mycket sparsamma linjer.

Det är också att beklaga att dessa besparingsåtgärder, som naturligtvis äro nödvändiga, ha fått gå så hårt ut över telegrafverkets stat. Där har ju statsrådet rent av måst föreslå en ran-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sonering när det gäller att ta emot nya abonnenter. Utan att vilja yrka på någon anslagsökning vill jag i det sammanhanget framhålla, att det är viktigt att vid ransoneringen av telefonapparater till nya abonnenter full rättvisa sker, så att inte landsbygden på nytt får sitta emellan, såsom den förut har gjort.

Jag vill också ta upp ett par andra avsnitt av vårt näringsliv. Det gäller särskilt ett område, som ganska mycket berör mitt hemlän. Här har vid årets riksdag väckts en motion, där man begär att vissa åtgärder i tid skola vidtagas med hänsyn till det ökade sillfiske, som man beräknar skall komma till stånd med anledning av att man väntar en ny sillperiod. Jag hade själv material färdigt för en dylik motion, vilken naturligtvis inte nu bör väckas, eftersom frågan har tagits upp från annat håll. Jag hälsar med tillfredsställelse att denna fråga kommit fram för riksdagen. Jag är inte så säker på att man här kan dra upp några bestämda riktlinjer, som visa på vad sätt denna fråga skall förberedas. Jag tror tvärtom att det blir ganska svårt att här få fram åtgärder, som så att säga stå färdiga att vidtagas vid en ansvällning av sillfisket. Vad jag i detta sammanhang har velat framhålla som nödvändigt är, att med den erfarenhet vi ha av förutvarande sillperioder, vilka ha kunnat uppvisa oerhörda sillfångster, torde det inte räcka med att till exempel staten träder in och vidtager vissa åtgärder eller att fiskets organisationer göra stora ansträngningar och öka sitt arbete. Det räcker inte. Det är nödvändigt att stödåtgärder från statens sida planeras så att det enskilda fria näringslivet — inom affärlivet och olika industrier — kan rycka in och delta i det arbete, som säkert blir nödvändigt.

På ett par punkter vill jag här uttala några bestämda önskemål. Då det nu visar sig att detta fiske redan nu i

mycket hög grad ökar undan för undan, har man från fiskarens sida framfört vissa önskemål, som jag här vill beröra. Det gäller en sak som vi förra året hade till behandling i riksdagen. Jag syftar på hjälpen till fiskarena att anskaffa ekolod, vilka användas för sillkänning. Riksdagen beslöt förra året att denna fråga skulle beaktas vid utlämnandet av fiskerilån. Jag tror inte att man kan vidga statens hjälpverksamhet på den punkten trots önskemål därom från fiskarens sida. Jag skulle dock härvidlag vilja anföra en annan synpunkt. Det har visat sig, att de ekolod man skaffat sig här i vårt land numera inte ha den största effekten. De äro för all del utmärkta, men det har visat sig att man i Amerika kunnat avsevärt förbättra detta instrument. Förbättringarna äro så stora, att man särskilt i Norge och Danmark i hög grad har övergått till att inköpa ekolod av amerikansk konstruktion. Detta är emellertid en valutafråga. I Norge har man varit mycket generös när det gäller att stödja fiskarena härvidlag. Man har givit dem en ökad valutatilldelning för detta ändamål. Jag vill uttala den förhoppningen, att man även i vårt land måtte tillmötesgå fiskarena i deras redan framställda begäran om valutatilldelning för inköp av dessa förbättrade ekolod från Amerika.

I samband med denna önskan om valutatilldelning vill jag nämna en annan sak, som också berör sillfisket. Våra svenska fabriker, som väva garn till fisket — det gäller här särskilt storsillsnörpvadar — kunna inte fylla behovet, utan vi måste importera från Holland och även från England. Det är nödvändigt att inte minst nu, när man har börjat diskutera ett nytt handelsavtal med England, ha detta i åtanke och även härvidlag lämna dessa inköp den nödvändiga valutatilldelningen.

Jag vill även taga upp en annan fråga i samband med de synpunkter jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

här har framfört beträffande fisket. Man har, särskilt inom västkustfiskarens krets, med en viss oro tagit del av tidningsmeddelanden om underhandlingar, som skulle pågå om leverans av — jag tror det var ett 50-tal — fiskebåtar, huvudsakligen av bohustyp, till Sovjetunionen. Jag förstår mycket väl, att man vill få fram en ökning av exporten, men man kan fråga sig om denna export egentligen är så lycklig. Tillgången på material för allt fartygsbygge — och detta gäller även våra fiskebåtsvarv — är inte så stor som den borde vara. Tidvis råder t. ex. en ganska kännbar plåtbrist samt brist på ek. Även motorfabrikerna ha en ganska lång leveranstid. Över huvud taget måste fiskarna inom vårt land, antingen det gäller att ersätta äldre båtar med nya eller att få nya båtar till nybildade fiskelag, vänta på leverans under mycket lång tid. Det har meddelats mig att det finns flera mindre västkustvarv, som äro fullteknade för nära två år framåt. En stor order, som på ett bräde skall verkställas till utlandet, kan således bli ganska menlig för vår egen fiskeflotta. Det har meddelats, att när Danmark byggde båtar för export — jag tror att det även i detta fallet gällde leveranser till Sovjet — lyckades man av beställaren utverka leverans av vissa råmaterial för att beställningarna skulle kunna utföras. Jag vill här starkt understryka, att skall denna affär med Sovjet komma till stånd, är det nödvändigt att också beställaren får det villkoret sig förelagt, att han måste leverera det råmaterial, som vi lida brist på. I annat fall skulle dessa leveranser hårt gå ut över de nödvändiga beställningarna för vår egen fiskeflottas räkning.

Jag vill nu beröra en punkt, som hör till nionde huvudtiteln. Det gäller anslaget till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet. Här kan jag med en viss tillfredsställelse konstatera, att statsrådet givit dessa styrelser ett gott handtag i

deras arbete. Eftersom man vid skogsvårdsstyrelsernas omorganisation ganska bestämt utlovade, att ökat anslag i framtiden skulle komma dem till godo för att härigenom kunna effektivisera skogsvårdsarbetet, så har det varit ganska beklämmande att under senare år konstatera, att anslaget i stället i viss mån skurits ned. Först i år kunna vi notera en välbehörlig ökning av anslaget på denna punkt. Jag tror att statsrådet Sträng är värd all tacksamhet för att han medverkat till detta. Jag vill emellertid endast på en punkt rörande detta anslag uttala vissa tvivelsmål. I samband med att man, såsom vi ganska länge ha framfört önskemål om, nu söker att komma fram till 65 procent av normalprogrammet, som ju varit nere i 55 procent, har statsrådet uttalat, att skogsvårdsstyrelserna genom höjning av taxorna skulle medverka till en ökning av sina egna inkomster med omkring 300 miljoner kronor. På denna punkt vill jag uttala mina starka tvivel. Jag minns mycket väl, när man sist vidtog en höjning av taxorna. Då hade man en stark känsla av att om man ytterligare ökade taxorna skulle skogsägarna sannolikt minska sina rekvisitioner av stämpingsmän. Dock var det under en tid, då det låg skogsägarna att leverera ved, och man kunde då från skogsvårdsstyrelsernas sida via bränslekontoren stimulera skogsägarna till att öka stämplingen på sina skogar. Nu äro ju förhållandena annorlunda, och därför är det mycket tveksamt, om man nu genom taxehöjningar kan uppnå den inkomstökning, som skogsvårdsstyrelserna här skulle ernå och som man har kalkylerat med i Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan jag nu snuddat vid skogsvårdsarbetet, vill jag något beröra en sak som gäller jordbruket. Jag tror det var herr Hedlund, som talade om övergången till kreaturslöst jordbruk. Under den replikväxling, som under gårdagen ägde rum mellan statsrådet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sträng och herr Hedlund, framförde statsrådet Sträng vissa synpunkter, som jag tycker att man har svårt att komma förbi. Han framhöll bl. a. att det var mycket svårt att i närvarande läge söka få fram en höjning av mjölkpriset, om man skulle göra det på bekostnad av andra produktionsgrenar inom jordbruket. Jag menar, att hans argumentering på denna punkt var besvärande, men det hindrar inte att när man nödgas konstatera en avsevärd övergång från animalisk till vegetabilisk produktion, ofta till ren kreaturslös jordbruksdrift, kan man inte stå likgiltigt inför detta faktum hur länge som helst. Även om det, såsom statsrådet framhållit i vissa anföranden både inom och utom riksdagen, är så, att det än så länge är en ganska liten procent av jordbruken där en omläggning har skett, måste man i varje fall vara på det klara med en sak: skulle det fortsätta, så kan det komma att inverka inte bara på mjölkproduktionen utan i mycket hög grad även på köttproduktionen och även på fläskproduktionen. Jag skulle därför vilja framhålla, att om man här icke kan räkna med en större höjning av mjölkpriset, något som jag skulle finna önskvärt, så måste man i alla fall försöka hejda den utveckling som här sker. Jag tycker därför, att det är nödvändigt att en undersökning kommer till stånd. Denna undersökning bör inte minst beröra vår mjölkproduktions ekonomi. Jag har, herr talman, velat begränsa mig till detta uttalande, därför att denna fråga har så utförligt berörts av de talare, som jag här nyss har nämnt.

Jag satt en stund och lyssnade till den replikväxling, som ägde rum mellan statsrådet Sköld och herr Svensson i Ljungskile, där man bland annat var inne på en lönefråga — jag tror det gällde våra folkhögskollärare. Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla en annan grupp. Jag medger, att det är oerhört svårt att kunna komma

fram med några lönekrav i närvarande stund. Men det finns grupper, om vilka man kan fråga sig, om dessa ständigt skola sättas i efterhand. Herr Svensson i Ljungskile berörde just en sådan grupp. Jag skulle vilja nämna en annan grupp, nämligen våra kyrkomusiker. Det är ganska beklagligt att när riksdagen för ett par år sedan har fattat ett principbeslut och man har signalerat ett förslag i lönefrågan vid en kommande riksdag, så skall denna en kommande riksdag, så skall denna kunna få den löneroglering, som man här så länge har talat om. Jag vill nämna, att man från kyrkomötets sida förra året nödgades fatta ett beslut, som gick i den riktningen, att den vakanssättning som äger rum i fråga om dessa befattningshavares tjänster måste uppmjukas, så att församlingarna få möjlighet att tillsätta nya innehavare av dessa tjänster.

Jag vill till sist, herr talman, beröra en fråga, som mycket litet har dryftats i denna remissdebatt. Som jag framhöll i början av mitt anförande, har det varit de samhällsekonomiska spörsmålen och de åtgärder som där vidtagits för att ernå den nödvändiga balansen samt vissa utrikespolitiska spörsmål, som ha varit de stora frågorna i årets remissdebatt. Några ord må dock sägas i dagens remissdebatt om en utveckling i samhällslivet, som på ett annat sätt och inom ett annat område ger anledning till djup oro.

När man från högerhåll redan 1938, om jag inte minns fel, motionsledes framförde krav på åtgärder gentemot den stigande ungdomsbrottsligheten, framhölls det från flera håll att man var ute i otid. Här har nu en sinnesändring skett, det medger jag. Man förstår nu att här föreligger en verklig samhällsfara, och man finner till och med intresse för denna sak på håll, som man knappast hade tänkt sig skulle vilja intressera sig för denna samhällsfråga. Men diskussionen omkring denna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fråga bär i hög grad hopplöshetens och resignationens stämpel. Och varför gör den det? Jo, jag är fast förvissad om att det beror på att man inte vill se till själva orsakerna, när det gäller detta samhällsspörsmål. Man vill nämligen inte se, att här förefinns en allvarlig brist på god uppfostran i kristlig anda i våra svenska hem. Hemmet, det är samhället i miniatyr, och det är ett av våra viktigaste samhällsintressen att hemmen hållas ihop. De spricka och falla sönder i alltför stor omfattning i dessa tider. När det gäller barnens och ungdomens fostran i skola och i hem har man i närvarande tid och sedan flera år tillbaka inte haft blicken öppen för att denna fostran skall ske i en god anda, och denna goda anda kan inte få en verkligt bärande grund annat än genom en god kristendomsundervisning. Här har kristendomsundervisning sin givna plats.

Man kan avfärda ett sådant påstående till en tid, och det kommer man att göra. Man kommer än så länge att uttala sig hänfullt mot dem, som våga framhålla att det är nödvändigt med en kristendomsundervisning i skolan. Man kommer att fortsätta därmed under många år, men man kommer icke i längden att kunna göra det, därför att det kommer att bli ganska klart, att skall man kunna hålla ihop samhället och dess individer samt bibehålla vördnaden inte bara för föräldrar och hem utan också för samhället och dess lagar, då måste man ha en undervisning, där kristendomen har att öva sitt inflytande inte minst när det gäller vördnaden inför överheten.

Jag vet, herr talman, att det blir tillfälle att återkomma till denna sak bland annat när vi omsider skola ta ställning till skolkommitténs förslag. Jag har dock i denna remissdebatt, där man ju har rätt att röra sig över ganska stora områden i fråga om våra samhällsspörsmål, velat framföra dessa synpunkter. Jag tror, herr talman, att vi i

vad jag här sist varit inne på ha en av samhällets allra viktigaste frågor.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HALLBERG: I berättelsen till årets riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit meddelar justitieministern, att omorganisationen av fångvårdens anstaltsväsende har fortsatt. Det är dock tydligt att denna omorganisation går alldeles för långsamt, vilket man måste livligt beklaga med hänsyn till det starkt ökade behovet på grund av den nya straffverkställighetsreformen. Denna reform var ju ur mänsklig och humanitär synpunkt en synnerligen glädjande reform. Men tyvärr hade man varken lokaler eller personal för att nöjaktigt genomföra de nya och humaniserande reformerna på fångvårdens område. Och det brister tydligen åtskilligt även i andra avseenden beträffande organisationen.

De elakartade uppträderna vid en del ungdomsfängelser och även vid slutna anstalter vittna om att det inte är så väl beställt. De svåra uppträderna nyligen vid ungdomsfängelset i Uppsala blottade bland annat, att vaktpersonalen är alldeles för fåtalig. Proportionen 3 vaktare mot 35 interner säger ju en hel del. Vid kronohäktet i Falun ägde på juldagen ett liknande upptråde rum, fast i mindre omfattning, men polis-hjälp måste dock tillkallas. I denna anstalt finns en vaktman tjänstgörande i fängelsekorridoren mot 35 interner. Den i och för sig sympatiska frihet, som internerna numera ha fått även på de slutna anstalterna att under vissa tider på dagen samlas till rökpauser och dylikt samt att hålla celldörrarna öppna under bestämda tider, medför emellertid den risken att vissa element få tillfälle att ta initiativ till eventuella kupper och uppträden. Den fåtaliga personalen känner sig också allt mer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

pressad av det hot och de risker den är utsatt för, just i känslan av att vara så svårt handikappad, om något skulle hända. Personalen uppger själv att dess auktoritet i förhållande till fångarna uppenbarligen har blivit avtrubbad genom de bristfälliga förhållandena.

Ett bättre förhållande i här nämnda avseenden kräver en förstärkt personal samt en omsorgsfull differentiering av klientelet på de olika anstalterna. Svåra ligisttyper skola naturligtvis inte skickas till mindre anstalter tillsammans med hyggligare interner. Vid ungdomsfängelset i Uppsala hade tattarynglingar sammanförts med andra ungdomar, och det har ju framgått av tidsningsredogörelserna för vad som hänt i ungdomsfängelset i Uppsala vid nämnda tillfälle, att just dylika ligistelement varit inspirationskällan och initiativtagarna till dessa beklagliga uppträden. Det visade sig också att vid det uppträde i Falufängelset på juldagen, som jag nämnde nyss, var det en stockholmsligist som var primus motor. Han måste också på kvällen samma dag omedelbart avföras till Långholmen.

Jag vet att personalen vid anstalter, både när det gäller ungdomsfängelser och de slutna anstalterna, i dessa dagar är mycket bekymrad över den bristande differentieringen av klientelet på de olika anstalterna. Jag anklagar inte justitieministern eller justitiedepartementet för den saken, utan det torde väl närmast äligga vederbörande fångvårdsmyndighet att ordna differentieringen på ett mera tillfredsställande sätt än som skett och nu sker.

Jag återkommer med ett par ord till personalfrågan. Det har visat sig att vaktkonstaplarna vid våra fångvårdsanstalter ha fått gå ända upp till sex år som extra anställda men i realiteten fått fullgöra ordinarie vaktmanskapsarbete. Det är ett förhållande som icke minst verkar därhän, att rekryteringen vid våra fångvårdsanstalter inte är till-

räckligt stor och ej heller kvalitativt tillfredsställande.

Jag skulle med det sagda vilja ge uttryck åt en önskan, att justitieministern tar en titt på dessa problem — det kanske han gjort förut, det vet jag ingenting om — och att fångvårdsmyndigheterna söka ordna på ett mera tillfredsställande sätt för den lägre personalen vid våra fångvårdsanstalter. Vad lokalerna beträffar äro de ofta bristfälliga, och det kan konstateras att bostäderna för personalen vid arbetskolonierna — alltså de öppna kolonier som numera äro en form för internering av vissa straffade — äro ganska dåliga.

I andra huvudtiteln omtalar justitieministern, att fångvårdens omdaning i straffverkställighetens anda fortgår. På grund av läget på byggnadsmarknaden kan någon nybyggnad av anstalter dock ej ifrågakomma för närvarande. Förslag framlägges emellertid om moderniseringsarbeten inom den nuvarande organisationens ram samt om utrustning av nya verkstäder m. m. Fångvårdsstyrelsen hade för sådana ändamål begärt 225 000 kronor men får enligt Kungl. Maj:ts förslag bara 125 000 kronor för moderniseringsarbeten.

Nu förstår jag mycket väl, att justitieministern måste leva under samma knapphetens kalla stjärna som andra departementschefer få göra med hänsyn till det ekonomiska läget — den saken är ju ganska klar — och att han därför har tvingats pruta på det anslag, som har begärts av fångvårdsstyrelsen och säkerligen inte varit tilltaget i överkant. Men man måste i alla fall uttala det önskemålet, att det vore möjligt att vara en liten smula generösare även i dessa tider, då det måste knappas in och sparas på alla möjliga områden i fråga om statens utgifter — litet generösare när det gäller en så ytterst angelägen sak som att snabbare än vad som sker åstadkomma en modernisering av lokaliteterna just

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med hänsyn till den fångvårdsreform, som har blivit genomförd och som gör sig gällande i olika avseenden. Detta gäller dels i fråga om ungdomsfängelserna, som äro en god sak i sig själva, dels i fråga om de öppna arbetskolonierna och dels i fråga om de moderna behandlingsmetoderna vid de slutna anstalterna.

Det förefaller mig, som om det skulle vara till stor skada för dessa behjärtansvärda, humaniserande fångvårdsreformer, om icke omorganisationen kunde genomföras i en raskare takt än hittills. Med att jag här påtalat bristerna avser jag självklart icke någon kritik av reformerna såsom sådana, utan jag har bara velat peka på att dessa reformer ha nog kommit över oss något hastigt, så att vi inte ha haft tillräckligt med lokaler, personal och andra anordningar för att på ett tillfredsställande sätt effektuera, om jag så får uttrycka mig, dessa behjärtansvärda reformer. Enligt mitt förmenande måste således krafttag tas för att rätta till vad som brister, så att icke reformerna äventyras, vilket skulle vara till svårbotlig skada.

Herr talman! Jag har bara i korthet velat anföra dessa synpunkter på ett aktuellt problem, som faktiskt har vällat stora bekymmer inte bara inom fångvårdsväsendet utan även ibland den intresserade allmänheten.

Herr KYLING: Herr talman! Under dessa två dagar har ju statsverkspropositionen stötts och blötts, och det har varit många olika omdömen om densamma. De flesta talare ha nog ansett att statsverkspropositionen sådan den presenterats i år är ganska mager. Men finansministern sade i går här i kammaren, att man icke torde kunna säga att statsverkspropositionen är mager, då den omsluter anslag på åtskilliga miljarder. Det är väl därför riktigt att hålla med bägge parter och säga att den är omfångsrik, rent av

fyllig, men trots detta synnerligen mager. Det är en dyr budget men samtidigt en mager budget. Budgeten sådan den är utformad i år bevisar, att vi under de tidigare åren säkerligen ha levat över våra tillgångar. Vi ha i själva verket inte haft råd att genomföra en hel del av vad som blivit genomfört. Nu komma konsekvenserna, och de innebära bl. a. att anslag, som skulle behöva vara med i budgeten, ha blivit inhiberade. Jag skall stanna här inför en av huvudtitlarna, nämligen den åttonde, och skärskåda den något närmare.

Den åttonde huvudtiteln är faktiskt i år utformad på sådant sätt att det näppeligen kan sägas, att man i fortsättningen med de anslag som där uppstas kan upprätthålla folkundervisningens standard. Naturligtvis har den stora nativitetsökningen spelat en ganska stor roll när det gäller kostnadsstegringen för våra skolor. Den har ju medfört att allt flera nya klasser måste inrättas, och detta medför i sin tur att allt flera lärare måste anställas. Vi ha därför den ställningen för närvarande, att elevantalet i våra klasser är så stort, att man kan säga att det har nått upp till bristningsgränsen. Resultatet av den undervisning som ges i de stora klasserna blir naturligtvis sämre, och möjligheterna att ge eleverna en individuell fostran ha blivit mindre. När man sedan tittar på anslagen under åttonde huvudtiteln, finner man att Kungl. Maj:t icke har kunnat gå skolöverstyrelsen till mötes när det gäller anslaget till byggnader. Redan nu kan man konstatera, att beståndet av skollokaler icke minst ute på landsbygden är sådant, att många utdömda skollokaler fortfarande få användas.

Jag läste härom dagen i en skänetidning en redogörelse för en, såsom det hette, sundhetsinspektion av lokalbeståndet vid skolorna i ett inspektionsdistrikt i Skåne. Denna inspektion visade, att vid över hundratalet skolor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

voro lokalerna sådana att de, även om de inte direkt behövde utdömas, dock voro av den beskaffenheten, att skolorna voro synnerligen bristfälliga och att det var av nöden att snarast möjligt få till stånd förbättringar. Den lilla byggnadskvot, som tilldelats för skolbyggnader, har emellertid nu blivit så blygsam, att endast en bråkdel av de nödvändiga förbättringarna kan komma till utförande. Dessutom får man nog utgå ifrån att större delen av det anslag, som i statsverkspropositionen är upptaget för byggnadsändamål, kommer att gå till städer och tätorter, medan landsbygden nästan helt blir utan sådana medel. Det har nämligen visat sig, att i städerna, där inflyttningen är mycket stor och där nativitetsökningen är större än på landsbygden, är skolornas lokalbestånd alltför litet. I många skoldistrikt i städerna får man duplicera, d. v. s. läsa med två avdelningar i samma skolsal på en och samma dag, ja, i vissa skoldistrikt står man kanske inför den fataliteten att behöva läsa med tre avdelningar i samma skolsal. Jag förstår att det byggnadsstopp, som regeringen har tvingats till på grund av stabiliseringspolitiken, är en nödvändig företeelse, men detta stopp kan dock, mina damer och herrar, en gång i framtiden även bli ett kulturstopp. Om det inte kommer till stånd en ändring, kanske det inte dröjer så många år, innan vi få införa varannandagsläsning i de större skolorna i städerna, och därmed har man faktiskt fått ge avkall på den kulturella standard vi nu ha och går ett steg tillbaka i utvecklingen.

Skolöverstyrelsen hade för sin del tänkt begära ett byggnadsanslag på 40 milj. kronor, vilket skolöverstyrelsen betraktar som ett minimum. Skolöverstyrelsen säger nämligen själv i sina petita, att om inte ett dylikt belopp tilldelas för ändamålet, kommer läget att bli fullständigt ohållbart en gång i framtiden. För att vara på den säkra sidan att få anslaget stannade emellertid skol-

överstyrelsen för att begära 30 milj. kronor. Skall man nu pruta ytterligare och endast lämna ett anslag av 22 milj. kronor, som begärs i årets budget, vore detta mycket olyckligt. Dessa 22 miljoner komma, såsom jag nyss framhöll, huvudsakligen att användas för byggen- skap i städer och större tätorter, och landsbygden får knappast något med av dem. Det råder emellertid just bland landsbygdens målsmän för närvarande ett mycket stort intresse för den svenska folkskolan. Det må vara att det är ett nyvaknat intresse, men det är dock ett intresse som är mycket glädjande. Som det nu är, kanske man emellertid inte kan taga vara på detta intresse, då man står inför utsikten att över huvud taget inte kunna göra något åt byggnadsfrågorna.

Jag vill också peka på en annan sak, som delvis hör hemma inom skolkommissionens arbetsområde. Skolkommissionen har ju framlagt ett stort principbetänkande. Jag skall inte på något sätt ta upp detta till debatt här i dag, ty det blir nog tillfälle längre fram att diskutera denna fråga. Jag vill bara säga, att om man skall genomföra den nya framtidsskolan — det må sedan bli på det sätt, som skolkommissionen har tänkt sig, eller på något annat sätt — så är det nödvändigt att få i gång en försöksundervisning. En försöksundervisning kostar givetvis pengar, ty de lärare som skola undervisa i de distrikt, där försöksundervisning skall ske, måste naturligtvis genom kurser få utbildning för sitt arbete i den nya skolan. Skolöverstyrelsen har också beaktat denna sak och föreslagit ett anslag på 107 000 kronor för att bereda möjlighet för lärare att genomgå fortbildningskurser, så att de skola vara utrustade på bästa tänkbara sätt, när de en gång skola rycka in i arbetet i den nya skolan. Även beträffande detta anslag prutar emellertid Kungl. Maj:t och stannar vid en siffra av 30 000 kronor eller samma anslag, som tidigare har utgått.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid dessa saker, men jag vill med några ord beröra en annan fråga, som har varit uppe i riksdagen tidigare, nämligen frågan om det statsbidrag som skall utgå för byggande av tjänstestäder. För några år sedan fastställdes det, att detta bidrag skulle utgå med 40 % av den tänkta byggnadskostnaden, d. v. s. för en trerumslägenhet skulle utgå ett statsbidrag på 12 000 kronor. Det förelåg vid detta tillfälle en motion här i riksdagen från en del landsbygdsrepresentanters sida, i vilken motion man begärde att statsbidraget skulle utgöra 50 %. Inom statsutskottet fanns det en stark reservation för denna motion, och det såg faktiskt ut som om motionen skulle segra. Då uppträdde här i kammaren ecklesiastikminister Weijne och höll ett anförande, där han lugnade ned stämningen genom att säga: »När det kommer att visa sig, att det är nödvändigt med en höjning av bidraget, skall jag vara den förste att föreslå en sådan höjning.» Nu är nödvändigheten av en sådan höjning klart visad, men i statsverkspropositionen har man dock icke kunnat tillmötesgå skolöverstyrelsens önskemål på denna punkt, vilket också är ett bevis för att budgeten på sitt sätt är mager.

Det är givet att en stabiliseringspolitik måste drivas, och jag vill, herr talman, än en gång understryka nödvändigheten av att en stabilisering verkligen kommer till stånd. Jag har dock här velat peka på en del saker för att visa, att vi komma i besvärliga lägen till följd av de ekonomiska förhållanden, vari vårt land för närvarande befinner sig.

Jag vill också, herr talman, något beröra det inre arbetet inom den skola, som jag här har talat om. För närvarande ha ju löntagarna både i privat tjänst och i statlig eller kommunal tjänst gått med på att ett lönestopp skall i princip upprätthållas. Statsministern sade i går, att han var glad över det

förtroende, som löntagarna i landet på detta sätt ha visat för regeringens stabiliseringspolitik. Jag är inte, herr statsminister, säker på att det ställningstagande, som tjänstemännen ha gjort, kan tolkas såsom ett förtroende för regeringens stabiliseringspolitik, men det kan kanske tolkas som ett bevis för att tjänstemännen nu räkna med att regeringen verkligen försöker göra någonting. Inflationens verkningar ha nämligen varit så besvärliga inte minst för löntagarna här i landet, att man nu helt enkelt är tvingad att vara med. Vi hoppas att regeringens stabiliseringspolitik skall lyckas, men vi äro inte säkra på att regeringens löfte om att lönestoppet bara skall bestå under år 1949 kommer att bli verklighet. Vi äro nog ganska övertygade om att det lönestopp, som nu införts, kommer att bli permanent under några år framåt.

Det finns vissa grupper av statens tjänstemän, för vilka detta lönestopp kommer att bli mer besvärligt än för andra grupper. Föregående års riksdag beslöt i princip att lösa övningslärares lönefråga, och det uttalades visserligen bara som ett önskemål, att detta principbeslut skulle träda i kraft tidigast den 1 juli 1949, men man räknade nog från övningslärares sida med att detta var ett ganska bindande löfte. Nu har emellertid lönestoppet kommit i vägen, och det visar sig svårt att genomföra beslutet för övningslärares del. Detta är något, som inte bara kommer att medföra olägenheter för de tjänst innehavare, som det gäller, utan som också kommer att få organisatoriska vådor ute i skoldistriktet. Jag skall bara ta ett enda exempel på den saken.

Den som något litet känner till skolkökläraryrket under visning ute i landsbygdsdistriktet har fullt klart för sig, att om icke det av riksdagen i våras fattade principbeslutet blir genomfört, kommer man helt enkelt inte att kunna upprätthålla den skolköksundervisning ute på landsbyg-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den, som nu har slagit igenom där och blivit synnerligen populär. Man kan inte begära att våra skolkökslärarinnor skola gå för rena svältlönen, när det gäller dessa sexveckorskurser.

En annan grupp, som också har blivit utlovad en lönereglering men som troligtvis inte heller nu får se denna förverkligad, är den stora gruppen av organister här i landet. År 1947 beslöt riksdagen i princip att lösa deras lönefråga, men i år kunna organisterna, om jag inte är fel underrättad, fira 50-årsjubileum i sin kamp för en rättvis löneroglering. Jag tror att det är femtio år sedan denna fråga först togs upp i riksdagen, men ännu har den inte kommit nämnvärt närmare sin slutgiltiga lösning.

Det är emellertid inte bara själva lönefrågan som det här gäller, utan det hela har trasslats till även på annat sätt, som har vållat besvärligheter inte minst för landsbygdskommunerna. I och med att riksdagen år 1947 fattade sitt principbeslut, så genomfördes också den ändringen, att ordinarie förenade tjänster skulle vid uppkommen ledighet endast få vakansbesättas. Detta har bl. a. medfört, att det numera i många fall är icke kvalificerade befattningshavare, som inneha dessa tjänster. Det är ganska naturligt, att en folkskollärare, som har organistexamen, inte söker sig över från sin nuvarande ordinarie tjänst till en ordinarie tjänst på folkskolans område, vilken är förenad med en vakanssatt tjänst som organist. Ute i skoldistriktet börjar man upptäcka vilka besvärligheter de nuvarande bestämmelserna medföra, och jag har här i min hand ett protokollsutdrag från ett sammanträde strax före nyår med styrelsen för en skolstyrelseförening i norra Jämtland, av vilket framgår att styrelsen fattat beslut om att hos Kungl. Maj:t begära en ändring av förhållandena. Det heter därvid: »Bestämmelsen om att ordinarie organisttjänst icke får utannonseras har berett en del distrikt oväntat

stora svårigheter och kommer att vålla obotlig skada, om den bibehålles längre.» Med exempel visar man sedan, huru som förfaringssättet har medfört besvärligheter för olika distrikt.

Redan nu kan konstateras, att de vakanta tjänsterna uppgå till över 10 % av samtliga tjänster. Av 169 förenade tjänster är det endast 54, som ha kunnat besättas med kvalificerade personer. Till övriga tjänster ha måst tagas icke kvalificerade tjänst innehavare.

Även när det gäller de självständiga tjänsterna äro förhållandena ganska olidliga. Det finns ingen pensionsmöjlighet för dessa tjänst innehavare, och följden är att det i stor utsträckning tjänstgör överåriga organister. Jag har försökt skaffa mig en bild av hur det för närvarande förhåller sig med den saken, och denna bild ter sig som följande. Av organister, tillhörande åldersgruppen 65—70 år, tjänstgöra för närvarande 26 stycken, i gruppen 70—80 år 50 stycken och i gruppen 80—90 år 8 stycken. Vidare finns det nere i Skåne en tjänstgörande organist, som har fyllt 100 år. För att det inte skall bli något missförstånd, vill jag säga att denne hundraåring kan inte längre själv tjänstgöra, men han uppbär lön som ordinarie organist och får i sin tur anställa en vikarie. För att han skall kunna något så när hålla nöden från dörren, tvingas han avlöna en icke examinerad organist som vikarie och använda det överskjutande beloppet för sitt eget livsuppehälle. Det är alltså inte så underligt, att förhållandena betecknas som olidliga, och man undrar om det hela verkligen skall kunna gå i fortsättningen.

Nu har, som sagt, denna grupp av tjänst innehavare råkat ut för lönestoppet just som man skulle få en löneroglering. Finansministern är visserligen inte här närvarande, men jag vill ändå ställa en direkt fråga till honom, i förhoppning att han skall vara vänlig svara på den och kanske även lämna ett positivt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

besked, vilket skulle kunna lugna stämningen ute i landet ganska mycket. Jag vill fråga: »Är det inte tänkbart att finansministern skulle kunna till årets riksdag framlägga förslag om åtminstone en partiell lösning av övningslärares och kyrkomusikernas lönefråga?» Om åtminstone pensionsförhållandena bleve ordnade — lönerna äro ju i princip fastställda — skulle nog stämningen ute i landet lugna sig något. Dessutom vore det mycket värdefullt, om finansministern kunde på något sätt avge ett löfte om när lönefrågan slutgiltigt kommer att lösas. Att detta inte kan ske vid årets riksdag håller jag för troligt med tanke på de förhållanden som ha inträtt, men jag hoppas att den skall kunna lösas under nästkommande riksdag.

Innan jag slutar, skall jag, herr talman, be att få säga några ord om ännu en grupp av tjänstnehavare inom samma huvudtitel, nämligen folkhögskolelärarna. Folkhögskolan är väl en av de allra förnämsta undervisningsinstitutioner, som vi ha här i landet. Inom den svenska folkhögskolan ha en mängd kunniga kommunalmän och även rikspolitiker fått sin huvudsakliga utbildning. Och i dag strömmar det ungdom till våra folkhögskolor på ett sådant sätt, att folkhögskolorna inte kunna ta emot alla som söka sig dit. Men samtidigt som det alltså går en ström av elever till folkhögskolorna, så tycks det gå en ström av lärare från folkhögskolorna. Detta sammanhänger med att folkhögskolelärarna befinna sig i en mycket besvärlig situation, som tydligen inte bara är allvarlig för dem själva utan som också kan bli mycket allvarlig för hela den svenska folkhögskolan.

Nu ligger ju denna fråga för närvarande under utredning av 1941 års lärarlönesakkunniga. Vid samtal med vederbörande i kommittén har det sagts mig, att det finns möjligheter att få fram frågan redan på fjorton dagar, och det vore ju värdefullt om även riksdagen

fick börja fundera litet på den här saken.

Vad jag här framfört, herr talman, kan av många kanske tolkas som ett enda förespråkande för att lönerna till tjänstnehavarna i fråga skola höjas. Men, herr talman, jag har själv inom den tjänstemannaorganisation, som jag tillhör, bidragit till att arbeta för att detta lönestopp skall bli verklighet för att vi med gemensamma krafter skola kunna nå den ekonomiska stabilitet som är nödvändig för att icke läget skall bli ohållbart för framtiden. Men när vi gjort detta, ha vi icke kunnat underlåta att samtidigt peka på svårigheterna för de olika kommunerna i landet när det gäller de organisatoriska förhållandena, åtminstone beträffande de grupper som hittilldags ej fått sin lönefråga klarad.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga, att de frågor, som jag här har berört, bara varit ett litet avsnitt ur statsverkspropositionen. Men det är ett avsnitt som inte innehåller de obetydligaste frågorna. Jag började mitt anförande med att säga, att budgeten, som vi ha att taga ställning till, är fyllig men mager. Jag vill även sluta med att säga, att det är en fyllig budget, men, herr talman, den är t. o. m. så mager på sina punkter, att det inte bara kan bli fråga om ett lönestopp utan även om ett kulturstopp.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Jag skall icke giva mig in på de stora problemen, framför allt icke på de ekonomiska problem, som tidigare så utförligt ventilerats i denna remissdebatt, utan jag skall, som en del andra talare, hålla mig till mindre frågor, som dock kunna ha sitt intresse.

Jag skall först berätta litet om en ung mans väg, icke till ena pigo, utan till den förnämliga ställningen att få kallas svensk bonde, något som icke är så lätt i dessa dagar. För en tid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sedan var jag ute på en längre resa. Jag vill påpeka att den resan icke företogs inom mitt eget län. Jag träffade på tåget en dam som jag kände förut. Hon passade på, när hon nu träffade en riksdagsman, att giva uttryck åt sin förgärlighet och bitterhet över regering, riksdag och myndigheter av olika slag och över lagar och förordningar som stiftas och som enligt hennes mening främst utfärdats för att ställa till trassel och svårigheter för personer, som äro ute i de mest lofvärda och önskvärda syften. Jag kan tala om att damen i fråga är gift med en lantbrukare och fött och fostrat en barnskara, bestående av duktiga och mycket väluppfostrade unga män och kvinnor. Anledningen till hennes upprädda sinnesstämning var följande.

En av hennes söner hade efter några års arbete i hemmet börjat studera och tagit en akademisk examen. Med stöd av sina kunskaper hade han fått en välavlönad anställning i en stad och bosatt sig där och även gift sig. Efter några år började han emellertid vantrivas i staden och med sitt arbete. Han längtade tillbaka till landsbygden och jordbruket. Han ville bli bonde. Sonen var nu 30 år och hade genom energi, arbetsamhet, sparsamhet och med hjälp, icke minst av en mycket duktig hustru, lyckats skrapa ihop ett kapital på omkring 15 000 kronor. Nu ville han köpa ett jordbruk, en liten gård. Han ville följa sin far och farfar och många tidigare förfäder i spåren och bli ägare och brukare av en liten bit av den svenska jorden. Men nu började hans törnästig. Man kunde annars tycka, att det varit naturligt, om han blivit mottagen med öppna armar. Det var ju en bondpojke som försökt sig på att arbeta och leva i staden men som känt en okuvlig längtan till jorden. Skulle icke myndigheterna söka hjälpa och stödja honom i stället för att vältra stenar i hans väg? Hade icke detta varit det naturligaste?

Alla ha vi väl hört talas om flykten från landsbygden, om utarmningen av landsbygden, om bristen på armar, som vilja bruka jorden. Här kom det *en* eller rättare sagt *två* unga människor, som ville sätta in hela sin energi och det kapital de lyckats skrapa ihop för att skapa en framtid för sig och sina barn som jordbrukare. Icke minst hade de denna önskan för att barnen skulle få tillfälle att växa upp ute på landsbygden och vid jordbruket. Hur blev den här bondpojken mottagen? Jo, med misstänksamhet och misstroende, ja, nära nog med ovilja. Det kunde väl aldrig stå rätt till att en bondpojke vänder åter från staden för att återgå till jorden. Det måste vara något fel. Han måste nogas synas i sömmarna och om möjligt hindras från att förvärva jordbruk. Sådan var tydligen myndigheternas inställning. Och det finnes ju också numera stora möjligheter att hindra en person från att köpa en jordbit. Han gick emellertid med glatt mod till verket och lyckades få tag i en gård som var till salu och som han tyckte skulle passa för sina behov och han kom också överens med säljaren om priset. Men då kände han inte så mycket till alla de formaliteter som måste iakttagas. Han fick dock snart klart för sig, hur det förhöll sig härutinnan. Han fick reda på, att han visst icke kunde få köpa en gård om aldrig så liten, om han inte först bett myndigheterna om tillstånd. Han bad om tillstånd att få bli bonde, men utan närmare motivering fick han avslag. Och så stod han där utan gård. Men han hade inte varit den man som han är, om han hade givit sig efter denna första motgång. Han sökte på nytt och fick tag i en annan gård och kom överens med säljaren om priset och om köpevillkoren. Nu visste han litet bättre, hur han skulle förfara. Han visste, att det fanns en myndighet, som hette lantbruksnämnden, som hade avgörandet i sin hand om bondpojkens skulle få bli bonde eller

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

icke, och som han måste fråga om han fick lov att köpa den där gården. Han visste också att han måste ha intyg från landsfiskalen. Han skickade sina papper till landsfiskalen, bland annat intyg om den utbildning han fått inom jordbruket. Det intyget var utfärdat av en i orten mycket välkänd person. Det var vidare intyg om och försäkran på heder och samvete, att han själv skulle bebo och bruka den lilla gården och intyg om det kapital som han lyckats spara ihop. Men landsfiskalen nöjde sig icke med detta utan tillkallade mannen, som fick göra en ganska lång resa, och anställde förhör med honom. Som om han nästan vore en misstänkt figur blev han förhörd om sina levnadsomständigheter, om sin ekonomiska ställning och sina möjligheter att försörja sig, hustru och barn och om mycket annat. Så fick han till slut sitt intyg.

Alla papperen skickades nu till lantbruksnämnden. En dag skickades emellertid en av nämndens tjänstemän att anställa förhör med den unge manns föräldrar. Är det verkligen riktigt detta, frågade denne, att er son ämnar flytta från staden och sluta med sitt arbete och bosätta sig på den där lilla gården som han tänker köpa och är det också riktigt, att han sparat ett så stort kapital som 15 000 kronor på så förhållandevis kort tid? Vad kan han i fråga om jordbruk och vilka förutsättningar har han att försörja sig som bonde? Många andra sådana ingående och närgångna frågor riktades till föräldrarna. Damen, som berättade detta för mig, talade också om, att hon blev ganska upprörd över förhöret, och när det var slut ställde hon en motfråga till den förhörande tjänstemannen. »Hur göra ni med alla de unga män och kvinnor, som överge landsbygden och jordbruket och flytta in till städerna? Anställa ni förhör med dem om de ha utbildning, bostäder, arbete och trygghet för sin försörjning, innan de få ge sig i väg,

och anställa ni förhör med deras föräldrar? Göra ni inte det, är det ännu långt kvar till likställighet inför lagen och rättvisa i det svenska folkhemmet.» Så sade, och enligt min mening med rätta, denna duktiga och energiska lantbrukarfru. Jag tyckte att vad denna dam berättade för mig var så intressant, att jag försökte undersöka, om hennes skildring kunde vara riktig, och såvitt jag har kunnat finna, är den i allt väsentligt riktig. Huruvida det lyckats för den unge mannen att få köpa ifrågavarande gård, känner jag inte till, då jag inte har några närmare förbindelser med den lantbruksnämnd, som det här är fråga om.

Detta är nu bara *ett* fall, men det kanske finns eller kommer att finnas hundratals eller tusentals liknande fall, där vår nya jordbyråkrati med stöd av krångliga lagar, förordningar och direktiv på ett ganska godtyckligt sätt kan trakassera de mest lojala och önskvärda jordköpare och deras anhöriga. Ty det kan väl ändå inte vara meningen, att köpare av det slag det här är fråga om, nämligen bondpojkar, som för några år lämnat jordbruket och försökt sig på andra utkomstmöjligheter, skola, när de vilja vända åter till jordbruket, bli satta i en särskild stryk-klass? Jag känner dock till ganska drastiska exempel på hur lätt det kan gå för andra, som nog skulle kunna betraktas som de minst lämpliga jordköparna, att komma åt att få köpa jord. Jag har på mycket nära håll sett, hur en skådespelare och revycharmör efter medgivande av Kungl. Maj:t, d. v. s. dåvarande jordbruksministern, fick köpa ett jordbruk för att, som det hette, han skulle bli bonde. Han och hans anhöriga blevo säkerligen inte utsatta för förhör av det slag, som den bondpojke, jag här talat om, blev.

Nu är det väl så att lagar och förordningar och direktiv kunna tolkas och tillämpas på olika sätt. Olika nämnder och styrelser inom skilda delar av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

landet förfara mer eller mindre restriktivt, gå mer eller mindre grundligt tillväga. Men nog är det väl önskvärt, att inte lagar och förordningar och tillämpningsföreskrifter bli så utformade, att de uppmuntra till trakasserier av personer, som äro ute i de mest lojala ärenden. Det förefaller emellertid, som om våra nya jordlagar och ännu mera föreskrifterna om deras tillämpning fått just en sådan utformning. Jag tror för min del, att det vore klokt med en översyn av dessa nya lagar och föreskrifter eller att direktiv utfärdades till de myndigheter, som skola handhava dem, att de på allt sätt böra undvika åtgärder som kunna uppfattas som krångel och trakasserier mot allmänheten.

Ett annat område, där krånglet nu börjar bli sådant, att det inte är lätt att få någonting uträttat, är bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden. Där var man förut på mycket god väg till förbättrade förhållanden. Egnahemsnämnderna, som tidigare hade hand om denna verksamhet, uträttade ett mycket värdefullt arbete. En stor del av landsbygdens många dåliga bostäder blevo sanerade, förbättrade och moderniserade under den tid egnahemsnämnderna hade hand om verksamheten, men ännu återstår det mycket att göra i detta avseende. Nu har det dock blivit betydligt svårare, åtminstone när det gäller bostäder för det mindre jordbruket. Det är nog inte så mycket byggnadsrestriktionerna i allmänhet som åstadkommit detta, ty här rör det sig om förhållandevis små kostnader och ringa materialåtgång, utan det är det krångel, som följer av bestämmelserna för ärendenas behandling och handläggning, som sätter en käpp i hjulet.

Om en småbrukare behöver begära att få utföra en bostadsförbättring, skall hans ansökan behandlas först av det kommunala förmedlingsorganet, som ju i regel är kommunalnämnden, och sedan av länsbostadsnämnden, av lantbruksnämnden och länsarbetsnämnden

och så skall i regel ett arkitektkontor kopplas in på ärendet. Hans ansökan kommer att få företa en rundvandring mellan dessa olika nämnder, och alla kunna ha några särskilda synpunkter att lägga på hans ansökan. De flesta behöva nya uppgifter och upplysningar om det ena och det andra, och det blir en mångfald av frågor av olika slag, som sökanden skall besvara, och så går ärendet från den ena till den andra lokala nämnden och inte sällan till bostadsstyrelsen i Stockholm. Den arme mannen kan få vänta i åratal, innan han får besked, om han får förbättra sin dåliga bostad, eller om han får draga in vatten- och avloppsledning för att lindra sin utsläpade hustrus arbetsbörda.

Krånglet medför emellertid inte bara att det är besvärligt för sökanden att få besked. Hur oändligt mycket arbete och tid måste inte genom denna anordning offras på behandlingen av dessa ansökningar? En hel mängd högt kvalificerade personer inom ett flertal olika nämnder och styrelser måste nu handlägga dessa ärenden och ägna sin tid och sitt arbete åt varje sådant ärende. Den nu rådande ordningen för behandling av bostadsförbättringsärendena vid jordbruket är ett skrämmande bevis på hur det går, när byråkratiseringsdjävulen — jag kan inte använda bättre ord — får härja fritt och göra sig bred i vårt samhälle.

Vad jag här talat om är ett par bilder från dagens läge i folkhemmet Sverige. De kunna synas obetydliga i jämförelse med så mycket annat, som uppstår vårt intresse och som har mycket större betydelse för den stora allmänheten. Men jag tycker, att detta bland mycket annat understryker en sak, som dock angår oss alla, nämligen att den enskildes frihet och den enskildes rätt att själv bestämma över sig och sitt blir allt mera kringskuren. För min del ser jag detta som en mycket betänklig utveckling. I en demokratisk stat som vår svenska är dock den enskilde medbor-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

garens frihet ett oförytterligt och oersättligt värde, som vi alla borde slå vakt omkring och som vi borde bevara och skydda som en dyrbar klenod. Förlora medborgarna i en demokrati sin frihet inom det ena området efter det andra, så förlorar också demokratin en stor del av sitt värde. Däri ligger enligt min mening en stor fara för framtiden.

Herr SUNDSTRÖM: Herr talman! Jag nödgas bekänna, att jag, när jag anmälde mig till denna debatt, icke hade något opus färdigskrivet som jag kunde läsa upp. Det var nämligen min förhoppning, att det under den debatt som skulle föras här skulle givas mycket starka hugg från oppositionens sida och vara lätt att finna stoff för ett anförande. Jag hade så mycket större anledning att antaga detta, som man i en stor morgontidning utgivit den parollen, att det, även om man nu signalerade den samhällsekonomiska balansen, icke fanns anledning att förminska hårdheten och skärpan i den kritik och de angrepp som skulle riktas mot regeringspartiet. Nu har emellertid debatten förts i så lugna och koncilianta former, att min skörd av argument blivit mycket mager. Jag har därför anledning yttra mig snällt och jämförelsevis kort.

Herr Andersson i Dunker gav mig emellertid ett gott uppslag, när han kom med dessa sanna bilder ur levande livet och gick in på frågan om bostadsförbättringarna på landsbygden. Den första delen av hans berättelse har jag ingen anledning att yttra mig om. Men den senare anser jag mig kunna säga några ord om. Det förhåller sig icke så, att den reform som genomförts genom anordnandet av länsbostadsnämnder och genom nya regler för bostadsförbättringar sker för att öka byråkratien och krånglet och fördröja möjligheten att få besked från myndigheterna. Tvärtom är det så, att just denna organisation i hög grad är ägnad

att underlätta för alla dem på landsbygden, som söka bostadsförbättringsbidrag, att få sina ärenden snabbare avgjorda än tidigare. Herr Andersson i Dunker, det är icke så, att det gick snabbt tillväga under egnahemsnämndernas tid. Orsaken till att det ännu är en viss eftersläpning i länsbostadsnämndernas arbete och att vissa svårigheter föreligga att få ärendena något så när i den takt de avses att behandlas i framtiden, är just att egnahemsnämnderna gjort sig skyldiga till sådana allvarliga eftersläpningar när det gällt handläggningen av ärendena. Jag kan nämna, att det finns egnahemsnämnder som hade ärenden på lager till ett antal som i vissa län gick upp till 11 000. I de flesta län lägo egnahemsnämnderna på ärenden, som voro fyra, fem år gamla, och i vissa län funnos 600 å 700 sådana ärenden. I det län jag tillhör var det relativt väl ställt, ty där var det endast 300 å 400 ärenden, som vi ärvde från egnahemsnämnden. Det är helt enkelt detta som är orsaken till eftersläpningen. De svårigheter som därutöver nu förefinnas ligga icke i en byråkratisk behandling av ärendena. Proceduren att konsultera lantbruksnämnderna i frågor rörande busbyggnader på jordbrukets område är ytterst enkel, därför att länsbostadsnämnden i regel är förlagd på samma ort som lantbruksnämnden och har sålunda möjlighet att tack vare de goda kommunikationerna få ett yttrande och bedömande av ärendena ur jordpolitiska synpunkter. Den saken behöves sålunda ej välla något dröjsmål. Att man nödgas anlita en arkitekt är, tror jag, till stor fördel för dem som skola genomföra en förbättring av bostadsförhållandena, ty en bostadsförbättring, som ej är planlagd fackmässigt, får ingalunda det värde den bör ha. Det är mycket oklokt att lägga ut pengar på projekt som äro illa planlagda. Men allt detta betyder inte försening utan rationalisering.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Därmed kan jag övergå till några andra punkter, som jag fäste mig vid under debatten. Det har varit mycken diskussion här om sparbehovet och nödvändigheten av sparsamhet. Detta har varit huvudtemat i de flesta inlägg. Framför allt när det gäller den individuella sparsamheten är det klart, att den måste tillmätas stor betydelse och måste ägnas all uppmärksamhet. Jag tror emellertid, att fakta på detta område från en del talares sida framställt felaktigt på vissa punkter. Ära den som äras bör, men jag nödgas ta ett yttrande av herr Ohlin först. Han sökte nämligen bevisa, att den nya bostadspolitiken lett till att egnahemsbyggarna sparade mindre enligt den nya ordningen än tidigare, när de köpte sina egnahem på kredit och sedan började avbetalningarna. Jag vill upplysa herr Ohlin om att med den nya bostadspolitiken blir just sparandet för egnahemsbyggarna kraftigare än det någonsin tidigare varit. För att få bygga ett eget hem med statsmedel fordras först att man investerar 15 procent kontant. Sedan skola 35 procent amorteras under 25 år, så att efter 25 år har egnahemsbyggaren faktiskt sparat 50 procent av egnahemsbyggets anskaffningsvärde. Jag tror inte, att det någonsin förekommit ett kraftigare sparande från egnahemsbyggarnas sida än som på detta sätt kommer att ske i framtiden. Jag åhörde herr Ohlins yttrande här med stort intresse, men skulle hans utläggningar om den individuella sparsamheten vara lika illa grundade som hans resonemang beträffande bostadspolitiken, förlorar hans utläggningar mycket av intresse. Herr Hagberg i Malmö hade också ett resonemang rörande sparsamhet, som jag inte kan underlåta att ta upp. Han framhöll naturligtvis skatternas fördärvlighet för sparandet och yttrade ungefär så här: Hädanefter kommer ingen att springa benen av sig för att nå fram till sparbankernas insättnings-

luckor med sina sparade slantar. Det kan ju tänkas, att det är på det sättet, men att sätta detta i samband med den skattereform, som har genomförts 1947, är väl ändå att ställa saken på huvudet, eftersom just de sparare, som kunna tänkas stå framför sparbankernas insättningsluckor, genom 1947 års skattereform fingo en betydande skattelindring för de sparmedel som de hade.

Herr von Seth hade också en mycket originell utläggning på detta område. Han förklarade, att ungdomens nöjesliv nu var mycket extravagant och drog mycket stora kostnader, och det skall jag inte alls polemisera emot. Jag tror att ungdomen offerar alldeles för mycket på nöjen. Det är inte tu tal om den saken. Men när herr von Seth gjorde gällande, att det var fruktan för penningvärdets försämring, som gjorde, att ungdomen nu kastade sig in i ett dyrbart nöjesliv, så gav han säkerligen en förklaring till detta fenomen, som jag vågar säga är en av de mest originella som gärna kan tänkas. Det är väl ändå inte troligt, att ungdomen, när den beslutar sig för att gå på ett danshak eller en dansrestaurang, blickar på kurvan över penningvärdets nedgång och därav föranledes att bestämma sig för att offra en större del av sina pengar på nöjen. Jag tror, att en sådan argumentering tjänar ganska litet till, när det gäller så pass allvarliga saker som det individuella sparandet.

För egen del skulle jag vilja säga, att jag tror att det individuella sparandet i hög grad är en vanesak. Jag skulle t. o. m. kunna säga, att arvsanlag, miljö och uppfostran därvidlag ha en avgörande betydelse. Jag tror att man bör söka skapa fram sådana betingelser, som äro gynnsamma för ett sparande. Det vore till samhällets och framför allt till den enskildes individens nytta.

Jag skulle också vilja ägna några ord

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

åt herr Hagberg i Luleå, som hade en lång utläggning, vilken, som vi veta, sönderföll i två avsnitt, ett utrikespolitiskt och ett inrikespolitiskt. Det utrikespolitiska avsnittet skall jag inte befatta mig med, ty det var precis sådant som man hade väntat. Det fanns ingenting i detta avsnitt, som man inte på förhand kunnat säga, att herr Hagberg skulle yttra. Om jag skulle tillåta mig en snabbkaraktistik, så skulle jag vilja säga, att det utrikespolitiska avsnittet i herr Hagbergs anförande liknade en väl komponerad grammo-fonskiva av märket »Husbondens röst».

I sin inrikespolitiska utläggning kom emellertid herr Hagberg med några mycket intressanta påståenden och resonemang. Först och främst avfärdade han ju det s. k. inflationsgapet genom att helt enkelt förneka dess existens. Men det är ju inte så vidare origi-nellt. Mera anmärkningsvärt var, att herr Hagberg gjorde gällande, att rege-ringen har 4 000 miljoner kronor i re-serverade medel liksom på hyllan, som kunde tas ned och användas till social-politisk upprustning. Det är förvå-nansvärt, att en så erfaren ledamot av kammaren kan ha sådana föreställning-ar om reservationernas innebörd som att det skulle vara möjligt för regering-en att förfoga över 4 000 miljoner kro-nor i reservationer utan att också tän-ka på hur dessa medel skulle anska-fas. Dessa medel stå ju inte på någon sparbank eller nedstoppade i några kassakistor, som man kan ta upp dem ur, utan det är ju nödvändigt för rege-ringen att söka täckning för dem, i den mån de tagas i anspråk, antingen ge-nom lån eller genom att pålägga ytter-ligare skatter.

Herr Hagberg rörde sig också med några effektfulla statistiska jämförelser. Han anförde, hur många äktenskap som årligen ingås i Stockholm, och så fick han en effektiv jämförelse mel-lan antalet äktenskap och antalet bo-stadslägenheter och kunde därigenom

ge en skrämmande bild av bostadsnö-den i Stockholm. Det är alldeles otvi-velaktigt, att det är bostadsnöd i Stock-holm och att det behöver byggas mera, men herr Hagbergs bild var väl i alla fall ganska missvisande, ty det torde väl inte vara herr Hagberg obekant, att visserligen ingås många äktenskap, men några upplösas också, och om man inte drager bort antalet upplösta äktenskap från antalet ingångna äkten-skap, får man en fantastisk, skev bild av verkligheten. Jag har anförut dessa exempel, inte för att de i sak ha någon betydelse, utan uteslutande därför att de äro betecknande för herr Hagbergs sätt att argumentera. Jag tror nämligen, att om man närmare skulle granska hela herr Hagbergs resonemang, skulle man finna, att all hans bevisning är av ungefär samma halt, och då kan man onckligen fråga sig, vad det skall tjäna till att driva ett så uppenbart felaktigt och missvisande och mot verkligheten stridande resonemang. Det kan väl ändå inte tjäna något för-nuftigt syfte att på detta sätt försöka förleda enfaldigt folk.

Som avslutning på detta något osam-manhängande anförande skulle jag vilja beröra en sak, som inte har framkommit i denna debatt men som vid tidi-gare tillfällen har spökat ganska ofta, nämligen att det i år inte alls talas om något behov av att få en regering som har förtroende. Vad är anledningen till detta? Ja, enligt mitt sätt att se måste detta bero därpå, att den nuva-rande regeringen har visat sig ha verk-ligt förtroende. Om vi skola vara är-liga, måste vi medge, att själva hörn-pelaren i hela stabiliseringsprogram-et, utan vilken det skulle ha varit otänkbart att ens kunna ställa i utsikt möjligheten att uppnå den samhälls-ekonomiska balansen, är helt enkelt, att det har varit möjligt för regeringen att komma till en uppgörelse om be-gränsning av inkomsterna. Att rege-ringen kunnat utföra konststycket att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

under en högkonjunktur förmå LO och TCO att avstå från att utnyttja möjligheterna till löneförbättringar är ett tecken på att regeringen innehar ett grundmurat förtroende inom de stora lager av vårt folk, som ha avgörande betydelse för hela stabiliseringspolitiken. Från den synpunkten nödgas jag säga, att det är vårt lands smala lycka, att inte valutslaget i höstas gick i den riktningen, att vi fingo en borgerlig regering. Ty det är alldeles uppenbart, att en borgerlig regering inte skulle ha kunnat tillvinna sig det förtroende, som varit nödvändigt för att kunna få till stånd en inkomststabilisering. Utan den hade försöket att uppnå balans varit dömt att misslyckas. Varpå kan man grunda detta påstående? Jo, helt enkelt på den debatt som har förts här. Den har nämligen visat, att på alla punkter, där det varit nödvändigt att vidtaga åtgärder utöver inkomststabiliseringen, råder det en fullständig förbistring inom den borgerliga oppositionen. Det finns ingen enhetlig linje i fråga om räntan, det finns ingen enhetlig linje i fråga om krondeprecieringen, och man kan säkerligen inte heller komma överens om priskontrollen. Utan dessa kompletterande stödåtgärder och utan dessa stabiliseringsfaktorer såsom en grund för inkomststabiliseringen hade inte LO och TCO kunnat gå med på att avstå från lönekravet. Om en borgerlig regering föreslagit detta, skulle det varit oriktigt av LO och TCO att gå med på återhållsamhet i fråga om lönerna, ty då skulle deras uppoffringar, så värdefulla de nu äro för hela stabiliseringsverket, ha varit förgäves. Jag vill sålunda sammanfatta mitt resonemang om denna sak med att säga, att vi ha anledning att uttrycka den största tillfredsställelse över att det har lyckats för regeringen att tillvinna sig det förtroende, som har varit nödvändigt för att få till stånd inkomststabilisering, och att vi kunna vara lika tillfredsställda med

att regeringen har fasthållit vid sina övriga programpunkter i fråga om krisens övervinnande. Under sådana omständigheter borde också det eventuella misstroende, som har kunnat komma till synes inom företagarvärlden, nu kunna övervinnas och övergå till ett förtroendefullt samarbete. Sker detta, så ha sannerligen LO:s och TCO:s uppoffringar inte varit förgäves. Det är också min fulla övertygelse att det skall bli möjligt att genomföra regeringens stabiliseringsprogram och därigenom lägga den verkliga grunden för regleringarnas och ransoneringarnas avskaffande.

Herr ANDERSSON i Dunker (kort genmäle): Herr talman! Herr Sundström ville göra gällande, att vad jag sade om bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden inte skulle vara riktigt. Jo, herr Sundström, det är det. Jag har nämligen tillhört en egnahemsnämnd i över 15 år och är nu med i länsbostadsnämnd, så jag känner ganska väl till vad jag talar om.

Det förhållandet att egnahemsnämnderna hade en hel del ansökningar på hög berodde, herr Sundström, på att de inte hade några pengar att röra sig med. Riksdagen hade beviljat anslag till bostadsförbättringsverksamheten, men dessa pengar betalades inte ut. Under det sista halvåret hade vi i den egnahemsnämnd jag tillhörde praktiskt taget ingenting att röra oss med, utan vi voro helt enkelt tvungna att lägga ärendena på hög. Det var sådant som gjorde att det fanns så många ärenden, som inte voro klara när egnahemsnämnderna den sista juni i fjol skulle överlämna sin verksamhet till länsbostadsnämnderna.

Herr Sundström började sitt anförande med att säga, att när han antecknade sig på talarlistan hade han ingenting att tala om. Ja, jag måste nog säga, att när jag hörde herr Sundström kunde

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jag konstatera, att så var fallet. Det kan ju hända att det är många som gjort på samma sätt som han, och det är kanske det som är anledning till att denna remissdebatt nu drar ut på andra dagen.

Herr SUNDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Den omständigheten att egnahemsnämnderna hade ont om pengar 1948 kan väl rimligtvis inte ha varit anledning till att man låg på ärenden från 1944 och 1945, som rört sig om en kostnad av 3- à 400 kronor. Detta förhållande måste väl ändå bero därpå, att egnahemsnämnderna inte voro angelägna om ärendenas behandling eller saknade den effektivitet i organisationen, som gjorde det möjligt för de sökande att få besked; det är bara detta jag har framhållit. Verksamheten av länsbostadsnämndernas verksamhet ha ännu icke fullt visat sig just på grund av denna eftersläpning, och vad beträffar svårigheterna med pengarna så är detta ett hinder lika väl för länsbostadsnämnderna som för lantbruksnämnderna. Vi ha lika knappa anslag och lika svårt att få pengarna att räcka som egnahemsnämnderna någonsin hade det, så den saken visar ingenting.

Huruvida mitt anförande i övrigt var intetsägande lämnar jag helt åt kammarerna att bedöma.

Herr MOESSON: Herr talman! Jag kommer för det första att uttala en gratulation, för det andra att framställa en vädjan och för det tredje att ställa mig vid klagomuren och peka på en hel del missförhållanden. Jag skrev vid nyårskiftet en artikel om medborgarsinne, som jag tar för givet statsministern och regeringens medlemmar inte observerat. Den gav uttryck åt vad jag kände, när budskapet kom om omröstningssiffrorna i de olika fackförbunden. Detta är min lyckönskan till regeringen; den är välfortjänt. Omröstningssiffrorna äro ett

bevis på det förtroende, som regeringen åtnjuter i de kretsar om vilka det var fråga, och betyda också ett erkännande åt de personer, som tidigare fostrat de folkgrupper, som det härvidlag gällde och som nu stå i ledningen för de stora kadrer, som det här är fråga om, och till sist naturligtvis ett fullmyndighetsbetyg åt de svenska män och kvinnor i även ringa samhällsställning, som känna solidaritet med fäderneslandet. Även vi som tillhöra oppositionen vilja gärna uttala vår glädje över att regeringen fick vara med om detta.

Kommer jag så till min vädjan. Den riktar jag till herr justitieministern. När jag i måndags besökte centralfängelset i Norrköping, fick jag återigen — jag vet inte för vilken gång i ordningen — samtala med de där förvarade, vilka frågade mig om ingenting kunde göras för att tiden innan deras dom fälldes inte skulle bli så lång. Ni, mina damer och herrar, kunna väl allesammans föreställa er hur det ter sig för dessa människor i ett labilt känsloläge och med spända nerver, som utan egen förskyllan månad efter månad måste vänta tills domen fällts, en ofta orimligt lång väntan, därför att de inte ha möjlighet att bli sinnesundersökta på sätt som enligt författningen skall äga rum inom sex veckor efter domstolens beslut om sinnesundersökning. I dag är läget det att de få vänta sex veckor innan de ens kunna bli möttagna av vederbörande läkare, och hur lång tid som då går innan de blivit undersökta och deras sak blir avgjord av domstol är svårt att säga. Jag skulle tro att om inga särskilda åtgärder vidtagas kommer det i många fall att dröja både fyra, fem, ja sex månader, ett förhållande, som måste påkalla den allra största uppmärksamhet från de rättsvärdande myndigheternas sida. Min vädjan till herr justitieministern lyder således: På grund av det hotande läge, i vilket vi i dag befinna oss i nu berörda avseende, gör herr statsråd, vad som kan göras för att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dessa olyckliga människor så snart som möjligt måtte bli undersökta! I fjol vid den här tiden var antalet sådana personer, som voro föremål för sinnesundersökning, endast hälften så stort som det är i dag. I fjol var det nödvändigt att anlita läkare utanför fångvården för sinnesundersökningar, till antalet över ett-hundra. Nu är behovet ännu mycket större. Jag skall inte diskutera de ekonomiska villkoren för dessa läkare, som inte äro anställda i fångvården för utförandet av undersökningar, men om det är så — och det tror jag att det är — att de skulle stimuleras att åta sig detta arbete genom att ett något högre arvode härför tillerkändes dem, är det väl använda pengar. Dessa undersökningar bli nämligen ändå billigare än om ett större antal psykiatriker skulle fast knytas till fångvårdsanstalterna. Härtill kommer den omständigheten att inom rimlig tid ett tillräckligt antal dylika läkare inte kunna anställas.

Och nu, herr talman, tar jag plats vid klagomuren. Denna vecka fira vi 100-årsminnet av August Strindbergs födelse. Åtminstone vi äldre läste väl i vår ungdom hans blodiga satir över den statistik, som då frodades i ämbetsverken och som han kallade knappologi. Han talade om tjänstemän, som höllo på med statistik och indelade exempelvis knappar på följande sätt: knappar med hål och knappar utan hål, knappar med ett hål, knappar med två hål, knappar med tre hål och knappar med fyra hål. Vidare: knappar utan ett hål, knappar utan två hål, knappar utan tre hål och knappar utan fyra hål, etc.; jag skall inte citera August Strindberg längre. Var och en är väl färdig invända, att det där var en karikatyr, som inte på något sätt hade sin motsvarighet i verkligheten då och ännu mindre i dag. Men jag skall försöka ge några exempel på sådant, som jag tilllåter mig att i viss mån kalla knappologi. Mycket av det arbete, som utföres av våra statistiker, tjänar ju vetenskapen och kan således inte få praktisk

betydelse för tillfället. Men det finns också mycket statistikarbete, som nu pågår och som enligt min mening borde få praktisk betydelse men som är fullkomligt improduktivt. Jag tillät mig vid fjolårets riksdag, när socialministern framlämnade en proposition om ytterligare anslag, om jag minns rätt på 150 000 kronor, för bearbetning av förefintligt material om bostadsräkning, att säga följande. När vi i 1947 års statsrevision frågade socialstyrelsen hur långt man kommit med den statistiska undersökning, som verkställdes i anledning av den bostadsräkning, som företagits sex à sju år tidigare, så svarade vederbörande rätt generat, att man ännu inte var färdig med detta arbete. Sedan kom ytterligare en bostadsräkning, och följaktligen behövdes ännu mera pengar för arbetena i fråga. Där sutto nu herrar och damer, som skulle räkna ut hur många bostäder som funnos vid den tidpunkt, då bostadsräkningen företogs, och ange, hur de voro beskaffade, hur många lägenheter det fanns, där det rökte in i kakelugnar eller kokspisar, och i hur många lägenheter det fanns innanfönster eller inte, i hur många det fanns skafferier, i hur många det fanns korkmattor, och om korkmattorna voro hela eller trasiga, vidare om det fanns fruktträd, vinbärsbuskar och krusbärsbuskar o. s. v. Och äratal efter det att dessa undersökningar skett sitter man nu och bearbetar detta material, och det i en dynamisk tid, när vi ju försöka sträva framåt och få det bättre.

Är detta det enda exemplet? Nej, låt mig ta ett annat. Chefen för ett centralt ämbetsverk kom — försvarsministern är inte här närvarande, ty då skulle han fastän oskyldig fått svara för vad jag nu kommer att påtala — till ett etablissement där försvarsväsendets mannar arbetade för att där undersöka en del förhållanden. Han träffade två menige, som, efter vad han sagt mig, sutto och ritade krumelurer, och så en officer, som fick bråttom att ta på sig rocken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och lägga undan tidningen, som han höll på att läsa. På frågan vad man höll på med för arbete, fick han svaret att man bearbetade testningsmaterial, som insamlats vid inskrivning av värnpliktiga. Han bad att få se detta material, och man förde honom då ner i källaren, där hylla på hylla voro fyllda med detsamma. På fråga vilket av detta material man just höll på med fick han svaret, att det var fyra år gammalt. Testning skall ju verkställas inte för att man skall få ett material, som skall undersökas i framtiden angående beskaffenheten hos det svenska militärklientelet, utan skall väl tjäna ett praktiskt syfte: det gäller att ta reda på om den eller den ynglingen passar för artilleriet eller bör placeras vid ingenjörstrupperna etc. Men nej, sådant var icke dessa militärens arbete, utan där sutto officerare och andra och höllo på med det där arbetet, som jag nu talat om. Är det inte, Ers excellens, nära nog lovligt att i detta sammanhang också 1949 använda ordet knappologi? Jag riktar en vördsam vädjan till Ers excellens: försök att i detta avseende komma till rätta med saker och ting, som tyvärr förekomma och som man har rätt att beklaga sig över.

Man kan tala om arbeten, som tillkomma på enskilt initiativ, och sådant, som tillkommer genom statliga beslut. Jag skall givetvis inte trötta kammaren med att diskutera värdet av det enskilda i jämförelse med det offentliga, men jag tror mig våga säga, att sådant som tillkommer genom enskilt initiativ åtminstone bär prägeln av att ett konstaterat behov är normerande för beslutet om åtgärden. När staten skall göra något stort är det i allmänhet så att först tillsättes en kommitté. Denna kommitté gör upp sina ritningar t. ex. till ett ämbetsverk, och så syr man till en kostym åt detta verk, den skall vara så och så stor. I spetsen för ämbetsverket skall det sitta en generaldirektör eller åtminstone en överdirektör, det skall

finnas så och så många byråchefer och ett antal byråsekreterare och amanuenser etc. Så skedde också för några år sedan, då arbetsmarknadsstyrelsen inrättades, under vilken som bekant länsarbetsnämnderna, som ju handha arbetsförmedlingen, sortera. Under den tid jag varit med i statsrevisionen har jag haft anledning att ingående titta på arbetsförmedlingsanstalterna, och jag måste säga, att efter min uppfattning skars den kostymen till för en 15 å 20-åring i stället för en baby på 2 å 3 år.

Låt mig ge några exempel. Statsrevisorerna kommo en dag till en stad, naturligtvis utan att på förhand annonsera sin ankomst. Vi gingo upp på arbetsförmedlingen, som disponerade två våningar. Lokalerna voro väldigt vackra och präktiga, och jag skulle verkligen gratulera våra ämbetsverk, om de hade maken till dem. Där blev nu ett väldigt springande. Föreståndaren var icke närvarande och icke heller hans närmaste man, och man sprang för att få tag i någon, som kunde svara på de herrars frågor, som så plötsligt uppenbarat sig. Under väntetiden gick jag runt och såg mig omkring. Där funnos skyltar, som visade vilken avdelning som höll till där och där och vilka personer som sutto där. I 18 rum fanns det emellertid bara fyra personer. Var de andra befunno sig vet jag inte, om en eller annan var ute på inspektion vet jag inte, men som sagt funnos där inte flera än fyra. Och ingen människa fanns där, som sökte plats. Jag har frågat landshövdingar — landshövdingen sitter ju i allmänhet som ordförande i länsarbetsnämnden — om deras uppfattning om dessa förhållanden. Jag har givetvis inte frågat alla, men de som jag talat vid ha sagt mig, att de också frågat vederbörande, om de hade något att göra, och då fått till svar, att så hade de. Detta arbete bestod väl åtminstone i att upprätta statistik och skriva rapporter. Jag för min del betraktar emellertid detta icke

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

såsom något produktivt arbete. Nog hade det varit välbetänkt att vänta med den stora utbyggnaden av detta kostsamma företag, tills konstaterat behov därav förelegat.

Låt mig ta ännu ett exempel. Det är från en annan plats. Direktören där var inte hemma vid vårt besök, och vi frågade hans närmaste man, hur det låg till med arbetet. Han svarade, att det ibland kan inträffa att en byrå får en tillfällig anhopning av arbetsuppgifter, men andra ha få. Om inspektören inte är tillstädes kan ingen av de sinessmellan jämställda avdelningscheferna anses kvalificerad nog att ge order åt någon avdelning, där man inte har full sysselsättning, att avstå en kraft. När han framförde dessa sina bekymmer sade jag: Ni menar väl inte att det skall behövas någon ny befattningshavare, som när chefen inte är tillstädes skall sköta arbetsfördelningen på en arbetsförmedling?

Hur går det, Ers excellens, när vettigt och ambitiöst folk känner sig vara lik en kvarn, som mal i tomme? Det är naturligtvis inte roligt för vederbörande, och denne frågar sig helt naturligt, om det inte skulle kunna gå att vidtaga några förändringar i arbets sättet, så att man finge något att göra. Ty det är väl inte roligt att sitta på en avdelning, exempelvis på en kvinnlig avdelning och bara registrera, att så och så många fruar ha varit där och förgäves sökt arbetskraft. Man vill givetvis känna, att man varit till nytta och kunnat skaffa en fru ett hembitråde, och givetvis önskar man, att det skall komma arbetsökande. Men då ingen anmäler sig, blir man ledsen. En befattningshavare sade mig, att det hela var en tråkig historia och att man var rätt illa ställd. Det hade exempelvis kommit en äldre praktig arbetare och sagt att han var gammal nu, »men tänk», hade han tillagt: »Jag har aldrig behövt anlita arbetsförmedlingen förr i hela mitt liv!» Vederbörande förkla-

rade: ni kan förstå hur ledsamt det är med en sådan mentalitet, om vi bara kunde övervinna den så, att arbetsökande komme till oss och vi kunde visa allmänheten att vi kunna erbjuda god arbetskraft! Det kan ju hända, att min hustru och andra fruar sinsemellan tala om var den eller den präktiga hjälpsfrun, som de skulle kunna få till hjälp vid städning, kan finnas. Men detta får vederbörande på arbetsförmedlingen ej reda på. De ville nog ha den där präktiga fru Eriksson registrerad. Då ginge förstas anställningen officiellt till. Det har hänt att sådana, som varit föreståndare för ungdomsförmedlingen, säga, att egentligen skulle föreståndare för en yrkesbetonad fortsättningskola eller yrkesskola eller handlsskolläroare ej svara på frågan om han har en bra elev; det skulle egentligen gå genom arbetsförmedlingen allihop. Om jag vore köpman och ville ha en ung människa till hjälp, så skulle jag lita bra mycket mera på det omdöme, som en lärare fäller om en elev, som han haft under två, tre eller fyra år, än på det omdöme, som någon hade att giva, som varit och hållit en föreläsning om, låt mig säga yrkesval och som kom från arbetsförmedlingen.

Här är mycket att begråta och mycket att förbättra än. Nog få de som äro yngre än jag en uppgift i det samhälle, som är oss så kärt!

Jag har hållit på alltför länge, herr talman! Låt mig, fastän jag har mycket på hjärtat, sluta med en enda sak!

Herr Skoglund i Doverstorp var i går uppe och sade några vettiga ord om inspektörer av alla de slag. Vi statsrevisorer ha i år också haft litet grand att säga om detta, vilket damerna och herrarna kunna läsa. Det är mycket snällt sagt. Men när vi i statsrevisionen frågade oss, om här ej föreläge verkliga missförhållanden och om här icke behöfve göras någonting, så voro vi fullständigt eniga därom. Kunna herrarna tänka sig, vad en bonde, som håller på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med hörbärgning, skall tänka, när en person kommer till honom på inspektion för att samtala med honom? Bonden är en betrodd kommunalman, och när han hälsar på inspektören, som är hans gode vän, säger han: Du är nummer sex av dem som kommit hit i dag.

Jag brukar läsa Skriften. Där står det, att man skall bedja för konung och all överhet. Men om den där kommunalmannen är en from man, skulle jag icke banna honom så mycket, om han på kvällen kände, att han i stället för bön för överheten ville taga fram litanian, ur vilken han kunde läsa önskan att bliva förskonad från vissa hemsökelser.

När vi behandlade detta ärende i statsrevisionen, sade jag — som i allmänhet ju är rätt hygglig: »Kamrater! Det är en så allvarlig sak som det gäller, att det höves oss att lyfta ett manande och varnande finger!» Min vän Mårtensson i Uddevalla sade då: »Här skall inte lyftas ett manande och varnande finger utan en knytnäve.» Jag har den uppfattningen, herr talman, att herr Mårtenssons uttryck var mycket mera väl valt än mitt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jag skall be att få lämna några upplysningar i anledning av en av huvudpunkterna i det anförande, som den föregående, utomordentligt högt aktade talaren hållit. Jag skall naturligtvis då icke yttra mig vare sig om punkten 1 med de uppskattande ord, som närmast voro riktade till statsministern, och icke heller om punkten 3, den statistiskt-byråkratiska klagomuren, utan vad jag vill uppehålla mig vid är hans påpekande av förhållandena vid de rättspsykiatriska undersökningarna.

Det är här fråga om sådana fall, då en person, som åtalats inför domstol och i regel är häktad, av domstolen

remitterats till sinnesundersökning. Vad saken gäller är att dessa undersökningar hota att draga mycket långt ut på tiden. Där sitter alltså en människa, som ännu icke är dömd, inspärrad i avvaktan på en undersökning, som kanske ännu ej kunnat igångsättas.

Jag vill först oförbehållsamt deklarera, att jag är fullständigt ense med herr Mosesson om angelägenheten av att på allt sätt försöka komma till rätta med detta synnerligen allvarliga problem. Det har också ganska länge varit föremål för uppmärksamhet inom justitiedepartementet. Redan för ett par år sedan kom det till vår kännedom, att det fanns en risk för att människor kunde få sitta för länge i avbidan på sinnesundersökning. Därefter har det vidtagits vissa åtgärder, som jag nu skall be att i korthet få redovisa.

Först föreskrevs i all hast — ty det var brådskande — vissa mera provisoriska åtgärder; det var den 30 maj 1947. Under den därefter följande sommaren undersöktes problemet närmare, och den 27 september 1947 utfärdade Kungl. Maj:t en rad bestämmelser för att komma till rätta med problemet. I dessa bestämmelser, som i huvudsak ännu äro gällande, stadgades bland annat följande.

Vederbörande överläkare vid hithörande sinnessjukavdelningar ålades att snarast göra anmälan till fångvårdsstyrelsen, om det kunde förutses, att undersökningar ej skulle kunna äga rum inom den lagstadgade tiden. Vidare föreskrevs för fångvårdsstyrelsen, att när en sådan anmälan inkommit, styrelsen ofördröjligen skulle undersöka läget och, om det icke blott gällde en ren tillfällighet, vidtaga erforderliga åtgärder. I detta hänseende anvisades möjligheten att anlita extra läkarkrafter för undersökningar eller att överflytta undersökningsklientel från en mera betungad undersökningsstation till någon annan, mindre arbetsbelastad avdelning. Därjämte ålades fångvårdssty-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

relsen att följa utvecklingen på detta område samt att ofördröjligen göra anmälan till justitiedepartementet, om vidtagna åtgärder befunnits otillräckliga; och förutom denna allmänna undermålsbeskrivning har fångvårdsstyrelsen anbefallts att ingiva fortlöpande rapporter om läget till justitiedepartementet, så att vi där ständigt kunna följa utvecklingen.

Slutligen vidtogs, likaledes år 1947, en sådan åtgärd som herr Mosesson nu angav såsom hjälpmedel, nämligen en höjning av arvodet till undersökningsläkarna för att locka psykiatriker, som ha annan huvudsaklig verksamhet, att åtaga sig tillfälliga undersökningsuppdrag och sålunda hjälpa till på de sinnessjukavdelningar, som äro hårt arbetsbelastade. Arvodet för en dylik sinnesundersökning uppgick 1945 till 70 kronor. Det höjdes då till 125 kronor och 1947, i samband med de åtgärder jag nu omnämnt, till 150 kronor; alltså mer än en fördubbling från 1945.

På grund av den rapporteringsskyldighet som jag nyss berört har justitiedepartementet kunnat fortlöpande följa utvecklingen. Det gick bra till en början; ungefär ett halvår efter det nämnda åtgärder blivit vidtagna hade balansen nedgått, så att läget vid årsskiftet 1947—1948 var ganska betryggande.

Men nu i höst visade de till justitiedepartementet inkomna rapporterna åter en stegring. Läget började, trots att bestämmelserna om förhöjt arvode m. m. fortfarande äro i kraft, att ånyo bli hotande. Vi funno därför nödvändigt att överväga vad som borde göras.

Det hjälpmedel, som från läkarhåll föreslogs, var återigen detsamma, nämligen höjning av arvodet; nu angavs siffran 400 kronor per undersökning, eventuellt nedprutat till 300 kronor. Detta skulle alltså innebära mer än en fyrdubbling av arvodet sedan 1945 och minst en fördubbling av arvodet sedan 1947. Och en sådan förhöjning skulle inträda just nu, då svenska folket i öv-

rigt i så stor utsträckning har frivilligt ålagt sig en begränsning i sina inkomster för allas gemensamma bästa.

Jag menade, att man ej utan vidare kunde falla till föga för sådana krav, och jag tog därför i höstas en överläggning med styrelseledamöterna i de två föreningar, som äro närmast berörda, nämligen Psykiatriska föreningen och Rättspsykiatriska föreningen. Jag framhöll situationens allvar, och de ställde sig vänligt förstående till att åtminstone i avvaktan på en närmare utredning vila på hanen. Jag har sålunda erhållit en skrivelse från styrelsen för Rättspsykiatriska föreningen, daterad den 30 november 1948, vari styrelsen i anledning av våra överläggningar och med hänsyn till det allvarliga läget i fråga om uppskovstider för sinnesundersökningarna, tills vidare under de närmaste månaderna har avstått från de krav, som tidigare framförts om arvodeshöjning. Detta medgivande gjordes emellertid endast som ett provisorium i avvaktan på förbättringar i organisationen och andra åtgärder. I anslutning härtill har jag nu vid årsskiftet från föreningen fått mottaga en skrivelse med förslag till olika åtgärder och denna skrivelse är nu under övervägande i justitiedepartementet. Ännu anse vi oss alltså ha en viss borgfred med ifrågavarande läkare. Jag är icke beredd att för ögonblicket angiva, vilka åtgärder som böra vidtagas. Men jag vill gärna försäkra — vilket kanske framgått av denna redogörelse — att man från justitiedepartementets sida fortlöpande följer denna viktiga och allvarliga fråga med största uppmärksamhet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! I anledning av herr Mosessons anförande nyss finner jag mig böra säga några ord. Jag har icke något direkt ansvar för den styrelse, om vilken herr Mosesson mycket bestämt påstod, att den var

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

överorganiserad. Men eftersom socialministern icke befinner sig här i kammaren, tar jag mig friheten att med ledning av den erfarenhet jag har fått under ett par års tidigare verksamhet i detta verk, som då visserligen ej var ämbetsverk utan kommission, framhålla som min bestämda uppfattning, att detta verk, arbetsmarknadsstyrelsen, som herr Mosesson talar om, fyller en mycket stor uppgift. Det är en gammal institution; den var först arbetslöshetskommissionen, sedan arbetsmarknadskommissionen och är numera arbetsmarknadsstyrelsen. Efter kriget beslöt riksdagen, att den skulle föras upp som ordinarie verk och att personalen skulle bli mera fast. Vid den tidpunkten granskades ju personalstaterna av riksdagen. Man hade nog en känsla av att de tjänster, som tillsattes, voro nödvändiga med hänsyn till de arbetsuppgifter som förelågo.

Helt allmänt måste man väl säga, att ett arbetsmarknadsorgan är något som vi tvingas att hålla oss med; vi måste ha en allmän service på arbetsmarknaden.

Herr Mosesson påstår, att verket är överorganiserat och att det icke finnes arbetsuppgifter till alla tjänstemännen. Vad jag begärde ordet för var just för att framhålla, att om detta är riktigt så bör det naturligtvis föranleda, att man från regeringens sida och från riksdagens sida tar upp ärendet till allvarlig prövning. Vi ha helt enkelt icke råd att ha tjänstemän utöver dem, som äro absolut nödvändiga för att fylla en arbetsuppgift. Jag har funnit anledning betona, att det råder inga delade meningar om saken, för den händelse detta blir bevisat.

Herr NILSSON i Kristinehamn: Herr talman! I en svensk remissdebatt lär man ju kunna tala om ungefär vad som helst. Men det är väl också angeläget att såvitt möjligt försöka att anknyta

till vad som redan sagts. Det ger i alla fall litet större livaktighet åt debatten. Innan jag därför ger mig in på vad jag egentligen tänkt att säga, skall jag tillåta mig ett par repliker i anledning av vad som sagts från några håll.

Vad jag icke minst fäst mig vid i denna remissdebatt liksom även tidigare är att herr Ohlin och med honom flera av folkpartiets talare lägga ner stora ansträngningar på att här i riksdagen framhålla, hur tidigt och med vilken kraft man från folkpartiets sida hävdade nödvändigheten av investeringsbegränsning. Herr Ohlin har vid flera tillfällen här i kammaren sökt framställa sig och sitt parti som den part, som i detta sammanhang har försökt att vara den pådrivande.

Om man studerar den folkpartistiska pressen, om man går till folkpartiets programmatiska uttalanden på sistone och om man exempelvis lyssnat på folkpartistiska talare ute i landsorten, bl. a. under den gångna valrörelsen, får man en helt annan föreställning om folkpartiets inställning till investeringsfrågorna.

Jag har roat mig med att söka upp folkpartiets skrift från 1944 om efterkrigstidens samhälle, en motsvarighet till det s. k. tjugusjupunktsprogrammet. Man kan icke där finna, att partiet vid den tidpunkten hyste några farhågor ur investeringssynpunkt för den närmaste framtiden. Och om jag erinrar mig vad som utspelades under fjolårets valrörelse, så är det som jag allra livligast får i minnet, hur systematiskt folkpartiets talare strävade efter att ute i bygderna söka reda på de fabrikanter och företagare av olika slag, som icke hade kunnat få importera just de ting de önskade importera. På valmötena presenterades förhållandena såsom ett resultat av regeringspolitiken. Man kunde icke vid något tillfälle spåra en ärlig strävan från de folkpartistiska talarnas sida att upplysa valmännen om vad det var man syftade till med investeringsbegräns-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ningen. I stället sökte man i de rådande förhållanden, som man här i riksdagen säger att man är den främste att vilja råda bot på, ett frö till den sådd av missnöje, som man ville sprida över landet. Resultatet av detta blev bland annat det som herr Dickson så dråpligt skildrade här i kammaren i går kväll. Det är inte bara på denna punkt som man märker att folkpartiets talare ena dagen förkunna en sak och andra dagen en annan. I går var herr Ståhl exempelvis engagerad i en tvekamp med statsrådet Kock om kommissionerna. Herr Ståhl ville ha bort dem så fort som möjligt, och han exemplifierade vilken bedrövlig verksamhet kommissionsväsendet utövade. Men som kammarens ärade ledamöter erinra sig väckte herr Ståhl i fjol en motion i andra kammaren, som bär nr 334 och är rubricerad: om inrättande av en kommission för övervakning av kriskommissionerna. Vid det tillfället hade inte herr Ståhl en så deciderad uppfattning om att kommissionsväsendet snarast möjligt borde avlägsnas, som han sedermera lagt sig till med.

Efter dessa reflexioner skall jag be att få gå över till ett område, som jag hade tänkt yttra mig något närmare om. De ekonomiska frågorna ha ju dominerat i denna remissdebatt, och det är ju naturligt. Jag räknar då till de ekonomiska frågorna även skattefrågorna och vad som alldeles särskilt talats om, nämligen skatternas förhållande till sparandet. Av flera talare fingo vi under gårdagen lektioner i, vilket sammanhang skatterna ha med sparandet. Herr von Seth uttryckte sig alldeles särskilt drastiskt. Han sade bland annat: från den som spar, staten tar. Det är uppenbart för oss alla, att höga skatter minska sparmöjligheterna, men vi skola inte glömma bort att skattepolitiken, kombinerad med den sociala politik, som förs här i landet, ju syftar till att möjliggöra för nya grupper av medborgare att uppträda som sparare. Man försöker

röja väg för att även de förut fullständigt obesuttna folklagren skola erhålla möjlighet att åtminstone i mindre skala kunna uppträda som sparare, och det är inte utan att man kan finna stöd för att denna strävan börjat bära frukt i olika avseenden.

Herr Mosesson är arg på statistik, i vart fall på dem, som arbeta med att framställa statistik, men den kan vara nyttig allt emellanåt för att belysa olika förhållanden. Jag satt i läsrummet för bara en stund sedan och läste en tidning från mitt eget län. Där föll mina ögon på vissa statistiska uppgifter, som lämnats i anslutning till de allra senaste taxeringarna. Det visar sig nämligen, att i detta relativt fattiga län har antalet förmögenhetsägare med förmögenhet över 20 000 vuxit med inte mindre än 790 mellan de två senaste taxeringarna. Antalet ägare av förmögenheter mellan 20 000 och 30 000 har ökat med 346, antalet förmögenhetsägare med förmögenheter mellan 30 000 och 40 000 har ökat med 243. Ökningen fortsätter i alla förmögenhetsgrupper ända upp till gruppen mellan 300 000—500 000, där antalet ökade från 61 till 81. Sedan går det bakåt, det medger jag. Antalet hel- och halvmiljonärer har minskat från 48 till 35. Det är möjligt att det är denna utveckling herr von Seth finner alldeles särskilt bedrövlig, i vart fall är det väl denna utveckling, som han har i tankarna, när han framför sina klagomål emot kvarlåtenskapsskatten.

Herr von Seth har även här i kammaren gjort sig skyldig till vad som har varit mycket vanligt vid det sista årsskiftet, nämligen att blanda ihop våra skatteförhållanden i allmänhet med restskattefrågorna från 1947. Herr von Seth sade i går i samband med att han betygsatte finansministern, att de som ha fått skattsedlar på kvarstående skatt lita icke längre på herr Wigforss. För-låt mig en fråga: Ha dessa människor större anledning att lita på herr von Seth? Såvitt jag kan erinra mig har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr von Seth varit med om att genomföra källskattereformen. Det var ju inte herr Wigforss' verk i annan mån än att herr Wigforss framlade propositionen. Den antogs av en praktiskt taget enhälligt riksdag, som endast i detaljer företog ändringar i denna proposition. Om riksdagen varit med om ett sådant verk och gjort det i allra bästa mening, tycker jag att det är mindre gentlemannamässigt att ställa finansministern i skottgluggen för denna reforms konsekvenser vid dess första framförande i livet. Vi veta nämligen vad det var som gjorde, att källskatten kom att resultera i dessa stora kvarstående skatter. Det sammanhänger med att denna reform fördes ut i livet under en uppåtgående konjunktur, under en konjunktur, då inkomsterna stego för människorna, framför allt för rörelseidkare, och då möjligheterna till extraförtjänst voro mycket stora. Detta medförde stora kvarstående skatter. Gör bara tankeexperimentet, att källskattereformen debuterat under en tid av vikande konjunktur med mindre företagervinster och med mindre möjlighet till extraförtjänster! Vad hade resultatet då blivit? Jo, det hade uppenbarligen blivit obetydliga kvarstående skatter. Denna omständighet måste ju alla här i riksdagen, som ha varit med om att besluta om denna reform, vara underkunniga om. Därför tycker jag nog att man borde kunna ställa det kravet att icke i riksdagen få höra denna sammanblandning av källskatten och restskattesevlarna med skattereformen, denna sammanblandning till en enda röra.

För min del betraktar jag källskattereformen som en av de största reformer som genomförts här i landet på mycket länge. Jag tror att den kan jämföras i betydelse med den stora kommunindelingsreform, som vi hålla på att genomföra, och som även den säkerligen i åtskilliga avseenden kommer att gnissla, när den skall föras ut i det levande livet. Nu har emellertid

finansministern utlovat, att det skall ske en översyn av källskattesystemets organisatoriska utformning i syfte att få bort ting, som äro särskilt irriterande, och i syfte att möjliggöra ett ännu mjukare uppbördsförfarande. I detta sammanhang har jag några önskmål att framföra.

När vi genomförde källskattereformen på hösten 1945, framlades samtidigt en proposition om organiserandet av det nya uppbördsväsendet. Därvid lade man förutom hela landsbygden städerna under landsrätt och ett antal s. k. magistratstäder under fögderiförvaltning och befriade alltså praktiskt taget låt mig säga $\frac{5}{6}$ av landets kommuner ifrån alla kostnader i samband med uppbördsväsendet. De återstående magistratsstäderna, sade man, få själva organisera sitt uppbördsväsende, och de få själva bekosta vad som hänger samman med uppbördsväsendets organisation. Man medgav att denna uppdelning var orättvis, men man sade, att man icke kunde förstatliga uppbördsväsendet i dessa kvarvarande magistratsstäder förrän man företagit en utredning om städernas rättigheter och skyldigheter över huvud taget. Statsutskottet accepterade denna argumentering i propositionen, men underströk, att denna utredning om magistratsstädernas rättigheter och skyldigheter borde företagas så snart som möjligt. Man hade nämligen på känn, att det annars skulle bli ganska betydande ekonomiska orättvisor kommunerna emellan.

Nu veta vi i magistratsstäderna vad uppbördsväsendet kostar. Den stad jag representerar får exempelvis betala 30 000 kronor per år till postverket för dess medverkan vid uppbörden. Vi avlöna vidare en personal på ett tiotal personer, som handha uppbörden, under det att motsvarande städer av samma storleksordning och ännu större städer t. o. m., som äro lyckliga nog att ligga under landsrätt eller äro hänförliga till de magistratsstäder, som lades

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

under fögderiförvaltningen, äro befriade från sådant. Skall man vänta på en ändring av dessa förhållanden till dess frågan om städernas rättigheter och skyldigheter blivit löst, lär man få vänta mycket länge. Jag har gjort en undersökning, hur det ligger till med denna sak, och undersökningen öppnade verkligen ganska oroväckande perspektiv. Av vad jag hittills konstaterat framgår, att frågan var aktuell senast år 1939, då herr Rubbestad ville ha bort tolagersättningen till vissa städer. Herr Rubbestads framstöt avlogs med hänvisning till att utredning borde företagas om städernas rättigheter och skyldigheter i sin helhet. Sedan får man gå tillbaka till år 1921. Då framlade nuvarande överståthållaren resultatet av en enmansutredning om städernas rättigheter och skyldigheter. Herr Nothins utredning kom till efter en skrivelse från Sveriges stadsdomare, daterad 1914. Om man alltså ser denna intervallerie: 1914—1921—1939—1945 måste man säga sig, att det onekligen hinner bli ganska dryga kostnader för magistratsstäderna, innan i en avlägsen framtid frågan bringats till en lösning. Jag vill alltså vädja till finansministern att han undersöker, om det icke skulle vara möjligt att i samband med den utredning rörande uppborädsreformen, som skall företagas, bryta loss denna fråga om uppborädsväsendet i magistratsstäderna från dess sammanhang med frågan om städernas rättigheter och skyldigheter i övrigt och få till stånd en lösning som inom rimlig tid tillförsäkrar dessa städer den rättvisa som de onekligen ha rätt att fordra.

Häruöver är det bara ytterligare en sak, som jag finner angeläget att säga några ord om. Det är en sak som förunderligt nog, så vitt jag kunnat avlyssna debatten, icke förts på tal under denna remissdebatt. Det förhåller sig ju så, att vid årets riksdag till mycket stor del de nya arbetsformer debutera, som antogos av riksdagen såsom vilan-

de grundlagsändringar vid föregående års riksdag. De nya arbetsformerna skola tillämpas beträffande sessions- tiderna och beträffande en hel del annat, i fråga om vilket det ligger i kamrarnas hand att tillämpa de nya arbetsformerna. I fråga om utskottsväsendet är som bekant beslutets ikraftträdande uppskjutet till nästa riksdag. Då jag hade tillfälle att vara med i den utredning, vars arbete resulterade i förslaget om ändring av riksdagens arbetsformer, måste jag säga, att jag är mycket angelägen om att den debut, som kommer att ske i år, sker under så goda omständigheter som möjligt. Regeringen fick i höstas uppbära mycket kritik för den senaste höstriksdagen. Jag är övertygad om att det framöver kommer att bli en fruktansvärd kritik av de nya arbetsformerna, därest det skulle visa sig, att vad man räknat med såsom möjligt i detta avseende icke kommer att hålla streck. Jag måste tyvärr säga, att ansvaret för en lycklig debut på detta område i allra högsta grad vilar på Kungl. Maj:t. Utskottet har om riksdagens arbetsformer uttalat: »Inga än så radikala åtgärder för att effektivisera och påskynda riksdagens arbete kunna förhindra den allmänna förseening av arbetet, som följer av att propositionerna icke avlämnas inom grundlagsstadgad tid. Varje reform av riksdagens arbetsformer står och faller med det sätt, på vilket den lyckas åstadkomma, att riksdagen i god tid erhåller arbetsmaterial.» Jag är övertygad om att man inom Kungl. Maj:ts kansli har klart för sig betydelsen av att det verkligen göres det allra bästa möjliga för att i år åstadkomma en lyckosam inledning av den nya typ av riksdag som skall följa. Vissa svårigheter komma att föreligga i fråga om riksdagens arbete i övrigt. Bland annat har statsutskottet icke erhållit sin femte avdelning, och detta var en av förutsättningarna för kortare sessionstid. Men den saken kan kanske tänkas uppvägas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av att denna riksdag kommer att arbeta i återhållsamhetens tecken. Redan har ju varslats att antalet propositioner blir avsevärt mindre än närmast föregående riksdag. Även i övrigt torde det finnas möjligheter att hålla de tider, som de nya arbetsformerna förutsätta. Jag uttalar den förhoppningen, att så måtte visa sig bli fallet och att därmed riksdagen skall komma in i arbetsförhållanden, som så småningom utesluta den ganska irriterande diskussion om riksdagens arbetsförhållanden, som pågått här i landet under åtskilliga år.

Herr VIGELSBO: Herr talman! Det av regeringen utarbetade långtidsprogrammet, vilket presenterades riksdagen före jul, innehåller tvivelsutan en hel del mycket värdefulla synpunkter. Att detta långtidsprogram gjorts så kort som det är, torde helt säkert få räknas detta till förtjänst. Med de rörliga förhållanden, som nu råda på det ekonomiska livets olika områden, både inom och utom vart land, torde det för en regering stöta på stora svårigheter att något så när säkert bedöma utvecklingen på längre sikt. Den säkraste beräkningsfaktor regeringen haft att tillgå är vår egen produktionsförmåga samt de möjligheter som föreligga för dess ytterligare utveckling. Med stöd av den utveckling som ägt rum samt i kraft av de erfarenheter som vunnits, anser man sig kunna fastslå att en produktionsökning av 8,5 procent inom jordbruket inte bör vara utesluten. Även om vi jordbrukare äro mycket intresserade av att denna produktionsökning uppnås, äro vi emellertid av den uppfattningen, att många faktorer kunna tänkas komma att uppträda, som omöjliggöra ett uppnående av det uppsatta målet. Vi förstå också väl att även regeringen är medveten om att sådana omständigheter kunna uppstå.

Vid studiet av långtidsprogrammets optimistiska innehåll är det en hel del

omständigheter som man åtminstone på praktiskt bondehåll inte anser sig opåttalt kunna förbigå. För en mellansvensk bonde framställer sig omedelbart frågan: på vilket håll, geografiskt sett, ämnar man ta den beräknade produktionsökningen och i vilken form önskar man se den effektuerad? Frågan har närmast sitt intresse av den anledningen att under de senaste åren allt större svårigheter yppat sig för det mellansvenska jordbruket att få sitt konstgödselbehov tillgodosett. Under det att man i jordbrukets föreningspress från södra Sverige annonserar sig vilja byta bort kvävegödselmedel mot fodersäd, är det i Mellansverige mycket svårt att erhålla dessa gödningsmedel. Kristidsmyndigheterna ha erhållit bestämda direktiv om den tilldelning de äga rätt att medgiva. Vi tro nog också att direktiven följts, men hur se direktiven ut? Har det utarbetats särskilda direktiv för tilldelningen i södra Sverige, eller har man medelst extra tilldelningar tillförsäkrats de kvantiteter, vilka man nu utbjuder som bytesobjekt för erhållande av foderspannmål? Blir det därefter fråga om produktionsökningen, så torde väl också den få tas på det håll, där man låter konstgödseln flöda i obegränsad mängd. Vi i Mellansverige torde ha mycket små utsikter att med hänsyn till de tilldelningsgrunder som nu gälla kunna lämna något bidrag till denna produktionsökning. Skall produktionsökningen läggas på oljeväxterna, torde statsmakternas åtgärder beträffande fördelningen av konstgödseln vara begripelig. Men då vi alltjämt anse oss kunna antaga, att även det mellansvenska jordbrukets produktionsförmåga bör tagas i anspråk, bör vid tilldelning av konstgödsel eu något rättvisare grund kunna utarbetas härför. Jag väddjar till folkhushållningsministern att se till, att tilldelningen regleras på sådant sätt, att rättvisa skipas härutinnan.

Vi ha med tillfredsställelse uppmärksammat att regeringen avser att reser-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vera valutor för inköp av nödvändiga maskiner, annan materiel samt råvaror för den utvidgade produktionen. Man uppger sig dessutom vilja åstadkomma en effektiv förmedling eller skolning av arbetskraft respektive en sådan lönebildning, att området ifråga framstår som attraktivt.

Vi utgå ifrån att även jordbruket är medtaget i dessa avseenden. Man är villig att lämna sin medverkan till en mekanisk upprustning av jordbruket samt effektivt medverka till skolning av den arbetskraft som erfordras. Dessa i det ekonomiska programmet lämnade utfästelser synas i stora stycken redan ha gått om intet. För en tid sedan meddelades från lantbruksstyrelsen i cirkulär till hushållningssällskap och lantmannaskolor, att man måste vidtaga en mycket kraftig nedskärning i sina kursplaner i vad gäller kurser med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning. Man hade från sådant håll ansökt om 396 kurser men kunde, enligt vad Kungl. Maj:t under hand meddelat lantbruksstyrelsen, för innevarande läsår ej erhålla statsbidrag till fler än 200. Lantmannaskolor och hushållningssällskap ha med anledning av detta meddelande kommit i en synnerligen svår situation, helst som flertalet av ifrågavarande kurser redan pågå. Resultatet blir, att man antingen måste avbryta kurserna, eller, om man slutför dem, uppföra halva kostnaden på nästa års stat samt då erhålla statsbidrag. Detta innebär emellertid att kursverksamheten för nästa år helt kommer att av ekonomiska skäl omöjliggöras, då statsbidraget för nästa års verksamhet redan är förbrukat på de kurser, som nu pågå och till vilka statsbidrag ursprungligen ställts i utsikt redan nu.

De kurser som här avses gälla framför allt bokföring och maskinskötsel. Då regeringen i programmet har förklarat sig vilja medverka till anskaffande av maskiner, förefaller det något egendomligt att man samtidigt drar in anslagen

för utbildning av folk som skall sköta dem. Av erfarenhet äro vi jordbrukare medvetna om att skötseln av en maskin i hög grad inverkar på dess livslängd. Liksom maskinens livslängd är ett ekonomiskt intresse för den enskilde ägaren, måste det också vara det i nationalekonomiskt avseende för samhället. Mot bakgrunden av detta måste förslaget om att stympa bidragsgivningen till denna undervisningsform te sig synnerligen egendomligt.

Jordbrukets bokföringsfråga har livligt diskuterats både här i riksdagen och annorstädes. Överallt har emellertid en rörande enighet varit för handen beträffande nödvändigheten av en lösning av frågan. På kursverksamhetens väg har man kommit ganska långt. Man har lyckats att väcka ett förvånansvärt stort intresse bland jordbrukarna för frågan; enbart detta måste anses vara en stor vinst. Kursverksamhetens stora förtjänst har varit, att det arbete, som där utförts, och de resultat, som där uppnåtts, ha tillkommit helt på frivillighetens väg. Att nu strypa bidragsgivningen till denna undervisning innebär ett försvagande av de förutsättningar, som eljest skulle ha varit för handen den dag då jordbrukets bokföringsskyldighet beslutas. I jordbrukets stora rationaliseringsplan torde bokföringsfrågan inta en framskjuten plats, till sin natur av den beskaffenhet att den inte bör sättas på svältkost. Jag hoppas att medel kunna anvisas för verksamhetens fortsatta bedrivande.

När riksdagen i fjol beslöt angående organisationen för jordbrukets rationalisering, var det ett flertal ledamöter av det parti jag tillhör, som föreslog ett uppskov. Vi ansågo, att man med hänsyn till tidsläget skulle skjuta på den dyrbara organisationens tillskapande tills man hade bättre möjligheter att ekonomiskt överblicka konsekvenserna. Motionen avlogs, organisationen tillkom, och nu finns den där. Den kostar stora pengar, så mycket att man nu

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nödgas draga in på andra anslag, som vi tidigare ansett vara av utomordentlig vikt.

Vad har inträffat sedan rationaliseringsorganet tillsattes? För att fylla den tjänstemannakader, som erfordrades inom både den centrala organisationen och länsorganen, har man nödgats anställa en hel del folk som tidigare utbildats för befattningar inom framför allt den lägre lantbruksundervisningen. När lantmannaskolorna nu skola anställa lärare, bli de hänvisade till att antaga sådana som ännu ej avlagt sina examina. De flesta av dem som förut stått till förfogande för dessa lärarbefattningar ha sugits upp av den nya rationaliseringsorganisationen. Lantbruksundervisningen kommer följaktligen på detta sätt att bli lidande.

Men det är tyvärr icke enbart undervisningen som kommit att få sitta emellan. Vi ha visserligen med tillfredsställelse noterat regeringens försök att hålla utgifterna nere. När jag här närmast kommer att röra mig på nionde huvudtitelns område, är det förhållandena på lantbruksnämndernas och skogsstyrelsens verksamhetsfält jag skulle vilja beröra. Det är riktigt, att regeringen ingalunda utan vidare givit sitt bifall till gjorda framställningar från berörda verk. En del har bifallits, detta beträffande både tillsättande av nya tjänster och uppflyttande av tidigare tjänster i högre lönegrupp, men en hel del har avslagits, för vilket regeringen har vår stora sympati. Men det ställes i utsikt en välvilligare behandling när det ekonomiska trycket lättar. Således kunna vi redan nu antaga, att så fort ekonomiska förutsättningar föreligga en ytterligare utbyggnad av denna statliga byråkrati kommer att äga rum.

I och med fjolårets beslut om jordbruksrationaliseringens organisation lästes statsverket för betydande utgiftsökningar. Det var anskaffandet av pengarna för dessa utgifter, som vi på vårt håll ansågo kunna komma att medföra

besvärligheter, varför vi funno det klokast att i rådande läge förorda uppskov. Nu har organisationen arbetat ett halvt år, och det är intet som bevisar, att icke vår linje i fjol var riktig. Vi fingo det stora ämbetsverket med stora och fasta kostnader, vilka nu icke låta sig rubbas. Utöver de olägenheter, som tidigare omnämnts, genom att lantbruksundervisningens lärarkrafter togos bort och inordnades i ett ämbetsverk, där full sysselsättning ännu ej kunnat beredas dem och samtidigt som vissa undervisningsanslag i brist på medel måste nedprutas med nära nog 50 procent, ha de reseanslag, som avsatts för den nya rationaliseringsorganisationen, visat sig vara alltför knappa. I vissa lantbruksnämnder äro de nu helt förbrukade, varför man icke ens kan resa ut för att kontrollera ett fullgjort förbättringsarbete. Här uppstålla sig nu två alternativ. Antingen måste tilläggsanslag utanordnas, vilket kommer att förrycka den planerade utgiftsbegränsningen, eller också måste hela ämbetsverket i brist på rörelsekapital bli tvingat till sysslolöshet. Vi fråga oss alltjämt, om det icke hade varit bättre att skjuta på hela denna reform, tills man varit medveten om att en fastare ekonomisk grund förefunnits. En hel del av de fasta kostnaderna skulle då ha kunnat användas för produktionsfrämjande åtgärder, som i nuvarande läge anses vara starkt av behovet påkallade.

Samma varningens ord ha även uttalats beträffande skogsstyrelsen. Denna tillkom i avsikt att samordna de skogsvårdande åtgärderna. Skogsvårdsstyrelserna hade emellertid tidigare i bästa samförstånd med skogsägarna lyckats komma ganska långt. Skogsägarna vände sig som regel till länskogvaklarna och inhämtade deras råd i fråga om de skogsvårdande åtgärderna. De anlätades också för stämpling, gallring och beståndsvård. Ett stort antal biträden stodo vidare till förfogande för att vara skogsägarna behjälpliga. Ett har-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

moniskt och fruktbringande samarbete hade på detta sätt uppkommit mellan skogsägarna och skogsvårdsstyrelserna och deras tjänstemän. Men så kom skogsstyrelsen, omorganisationen och samordningen. Det resultat som åtminstone för dagen framstår som den mest påtagliga konsekvensen är, att man nu skär ned den personaltillgång, som här stått skogsägarna till buds. I vissa läns-skogsvaktardistrikt äro samtliga stämpningsbiträden indragna. Länskogvaktarna, som tidigare också varit arbetande befattningshavare, knyts nu mer och mer till sina expeditioner för att besvara de remisser som utsändas från skogsstyrelsen. Samtidigt som statsmakterna uppmana skogsägarna att intensifiera skogsvården, skär man ned den stab av skogligt utbildat folk, som skall stå skogsägarna till tjänst. Vi måste uppriktigt deklarerat vår oförmåga att kunna fatta innebörden i ett sådant förfaringsätt. Samtidigt som man utökar den administrativa personalen inom skogsvårdens centrala organisation inskränker man på de krafter, som tidigare haft ledningen för det praktiska fältarbetets organisation och planläggning. Huruvida detta skall visa sig vara till gagn för den framtida skogsvården återstår att se.

Här ha vi nu under kort tid fått två stora statliga ämbetsverk, vilka för framtiden skola reglera utvecklingen inom vårt jordbruk och vårt skogsbruk. Resultaten, sådana de nu framträda, ge vid handen, att vi här erhållit statsorgan, vilkas kostnader komma att belöpa sig till sådana belopp, att kraftiga inskränkningar i besparingssyfte måste göras på sådana håll, varifrån skogsägarna och jordbrukarna förväntat ledning och handräckning i sitt realvärdeskapande arbete. Vi äro tacksamma för att regeringen gör besparingar. Vi skulle emellertid ha varit ännu tacksammare, om regeringen gjort detta på ett så tidigt stadium, att man icke nu nödgats spara på sådana håll, där en-

dast små belopp stå att erhålla och där ingreppen leda till ofrånkomliga konsekvenser för vårt näringsliv. Vi mena att man icke borde ha skapat dessa organ utan använt pengarna för realvärdeskapande uppgifter. Det bör väl ändå ur samhällets synpunkt vara fördelaktigare att få en stor produktion att fördela i ett bristfälligt planhushåll än att få ett starkt blankettbelamrat planhushåll med en krympande produktionsvolym.

Utgående från frontalets antagande, att »lättnad kan vinnas genom samfälliga ansträngningar från alla samhällsgruppers sida att stegra produktionen och öka tillgången på sparmedel», vill jag hoppas och tro, att den byråkratisering av vårt näringsliv, som under de senaste åren ägt rum, skall bringas att upphöra. Åt de arbetande och realvärdeskapande krafterna bör från samhällets sida ägnas en sådan uppskattning, att de befrias från den misstro, övervakning och kontroll, som visar sig bli det uppväxande planhushållets fundamentala grundstomme. Det är riktigt som finansministern har sagt, att genom sparsamhet och arbete skola våra besvärligheter övervinnas. Men skola tänkta förutsättningar kunna infrias, böra vi dock gå till verket med en känsla av ömsesidigt förtroende, icke i känslan av att varje genom produktivt arbete förvärvat öre skall falla i en kontrollerande statsbyråkratis bottenlösa fickor.

Herr SENANDER: Herr talman! Vi ha ju som bekant vid upprepade tillfällen förklarat, att regeringens nya ekonomiska politik endast gagnar kapitalet och därför i motsvarande grad är till nackdel för folkets stora massa. Framför allt ha vi riktat oss mot resonemang om köpkraftsöverskott och varubrist. Vi ha icke tvekat — vi ha uttalat det vid ett par tidigare tillfällen — att beteckna detta resonemang som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nationalekonomisk svindel i syfte att förmå arbetarna och med dem jämställda grupper att acceptera den nu praktiserade ekonomiska politiken som den enda möjliga utvägen ur svårigheterna. Denna vår ståndpunkt har icke grundats på lösa antaganden eller beräkningar. Spekulationernas och de falska prognosernas metod överlämna vi åt den borgerliga nationalekonomiens apostlar att utnyttja. Vi ha tvärtom kunnat hänvisa till en krass och påtaglig verklighet, då det gällt bevisningen för att vår karakteristik av den ekonomiska politiken är riktig, en bevisning som varit lättillgänglig och handgriplig för var och en som icke sålt sin förstfödsrorätt till den svenska kapitalismen. Medan den ekonomiska visdomen i och utanför regeringen sökt inbilla folk, att det existerar överflöd på köpkraft och dålig varutillgång, som inge allvarliga farhågor för en inflationistisk utveckling, har det varit lätt att med exempel ur verkligheten visa på motsatsen.

Under förra året ställde jag vid ett par tillfällen en del frågor till anhängarna av denna ekonomiska teori, men fick aldrig något svar. Jag frågade exempelvis, om man kunde uppvisa en enda husmor i detta land, som gått otillfredsställd ur en affär därför att hon inte funnit de varor hon sökt, och jag frågade vidare, om det var bristen på varor som ingav henne bekymmer och om det inte tvärtom var så, att det fanns gott om varor men problemet var, att innehållet i hennes portmonnä var för magert. Det blev, som sagt, intet svar på dessa frågor. Ett uppriktligt svar på frågorna skulle nämligen inneburi ett erkännande av att affärerna hade överfullt med varor, så mycket att de allt emellanåt måste tillgripa omfattande realisationer för att kunna bli av med dem, men att de små hushållens ekonomi satte en bestämd gräns för deras möjligheter att anskaffa mer än det allra nödvändigaste för livets

uppehälle. Verkligheten talar sålunda ett annat språk än nationalekonomerna. Varenda arbetare eller arbetarhustru i detta land kan konstatera, att problemet för de små hushållen inte var brist på varor utan brist på köpkraft.

Den yttersta avsikten med denna bedrägliga propaganda var ju också, som vi gång på gång avslöjat, att hålla tillbaka arbetarnas och med dem jämställda samhällsgruppers krav på höjda reallöner. Tack vare ett väl utvecklat samspel mellan statsmakterna, arbetsgivarna och den reformistiska fackföreningsbyråkratien nådde man också slutligen målet, nämligen allmänt lönestopp. Och när nu lönestoppet väl förts i hamn och innan det på något sätt ens har kunnat påverka det ekonomiska läget, finner man det lämpligt att kasta masken i fråga om resonemanget beträffande köpkraftsöverskott och varubrist. Nu avslöjas högst officiellt, att det s. k. inflationsgapet har försvunnit; den spänning mellan köpkraft och varutillgång, som kommit herrar nationalekonomer av olika slag att lägga pannan i djupa veck och tala om allvarliga farhågor för en inflationistisk utveckling, har helt plötsligt trollats bort. 1948 års samhällsekonomiska bokslut visade sig gå ihop. Balansen är återerövrad. Prognosen för 1948 visade fel på den lilla nätta summan av 1 miljard kronor, denna miljard, som enligt nationalekonomerna förorsakat våra husmödrar så mycket bekymmer för att de inte kunnat omsätta den i sakvärden på grund av varubristen, har gått upp i rök.

Valrörelsens våldsamma larm och vapengny kring köpkraftsöverskott och varubrist var ett spegelfakteri. Kvar finns nu bara lönestoppet, men det kan ju självfallet vara värt en mässa. Det är inte lätt att finna ord för att karakterisera en sådan ekonomisk politik. Men den är på intet sätt överraskande. Så länge man tillåter stor-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

finansens att dominera produktionslivet och vägrar att ens kontrollera denna verksamhet, blir den ekonomiska politiken en politik i strid mot folkets intresse. Det är bara helt naturligt, att statsmakterna bli förda bakom ljust av storfinansens nationalekonomiska apologeter genom falska prognoser och förvrängda bilder av det ekonomiska livet. Så länge man tillåter de storfinsansiella krafterna att driva sitt spel, komma alla prognoser och beräkningar att precis som hittills uppgöras med utgångspunkt från kapitalets intresse och med syfte att pressa de breda folklagren till eftergifter. Det har exempelvis ännu aldrig hänt, att den ekonomiska expertisen har räknat fel på en miljard kronor till folkets favör, och det är en händelse som ser ut som en tanke, att felet i prognosen var lagom stort för att skrämma svaga reformistiska fackföreningsledare att acceptera lönestoppet, och precis så stort som erfordrades för att efter lönestoppets ekonomiförande återställa den samhälls-ekonomiska balansen. Prognosen var därför trots allt inte så dåligt uträknad.

Nu föreligger prognosen för innevarande år. Den visar balans i ekonomin. Det går jämnt ihop. Men hur blir utfallet? Den frågan kan man ställa. Redan nu börjar fruktan för en kris att ge sig till känna. Konjunkturinstitutet förklarar bekymrat i sin rapport, att vissa tydliga avmattningstendenser under loppet av 1948 kommit att bryta sig mot de inflationsdrivande krafterna. Institutet fortsätter: Man har inom vida kretsar av näringslivet i långt högre grad än tidigare blivit medveten om möjligheten av att nuvarande inflationskonjunktur inom en nära framtid kan komma att följas av en kris eller i varje fall av en konjunkturför-sämring. I anslutning härtill uttalar konjunkturinstitutet: Liksom i en del andra länder har en icke oväsentlig prisstegring sedan hösten 1947 träffat inkomsttagarna och därigenom begrän-

sat deras reella köpkraft. Det tycks vara på tok, hur man än vänder sig. Man har inte väl hunnit återställa, som uttrycket låter, den samhälls-ekonomiska balansen förrän nya hotande krismoln hopa sig vid horisonten.

Hur tänker man möta den eventuella nya krisen? Jo, efterkrigsprogrammet, som förutsatte ganska långtgående ingripanden mot storfinansens och en höjning av köpkraften hos de stora massorna som ett väsentligt medel att möta en ny kris, existerar inte längre annat än på papperet. Efterkrigsprogrammet har fått vika för en fyraårsplan, som uttrycker inte bara den svenska utan också den amerikanska kapitalismens önskemål. Trots återställandet av den samhälls-ekonomiska balansen och trots perspektivet av en annalkande kris skall detta program fullföljas. Massornas läge försämrans genom fortsatt lönestopp, skatteutplundring och prisstegringar. I stället för att höja folkmassornas köpkraft för att åtminstone bromsa krisen och mildra dess verkningar, presenterar nu regeringen en ekonomisk politik, som sänker massornas köpkraft, stärker storfinansens maktställning och skapar alla övriga elementa för en framtida kris. I stället för att lita till en socialistisk målsättning och vidtaga åtgärder för att med folkets stöd tygla de inflationsdrivande och krisbefrämjande krafterna stärker regeringen dessa krafter och lutar till den borgerliga nationalekonomiens mer eller mindre misslyckade prognoser som stöd för sin politik. Det är därför att man vägrar att ingripa mot den kapitalistiska spekulativen och profithungern, som man aldrig kan klara sig utan ett praktiskt taget permanent kristillstånd. Samhället vacklar från kris till kris. Man har inte väl trott sig genom drastiska åtgärder ha kommit ur en kris, förrän man raglar fram mot en ny kris, och varje gång har man bara ett recept, en lösning att rekommendera: nedskär-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning av de breda folklagrens levnadsstandard. Det har varit fälttroppet i alla situationer, och det kommer att så vara, tills vi få en regim som dristar tänka annorlunda än i kapitalistiska tankegångar. Det tråkiga är, att vare sig vi haft borgerlig eller socialdemokratisk regering, har den ekonomiska politiken genom tiderna oföränderligt rört sig inom ramen för den kapitalistiska produktionsordningen.

I detta sammanhang är det intressant att studera bankoutsrottets ställningstagande under de senaste årtiondena. Bankoutsrottet är ju som bekant ett mycket troget eko av bankofullmäktige och regeringen, enkannerligen regeringens finansminister. Oavsett hur det ekonomiska läget gestaltat sig, om det varit högkonjunktur eller lågkonjunktur, så nog har bankoutsrottet i varje betänkande yppat de allvarligaste farhågor för den ekonomiska utvecklingen och rekommenderat åtgärder för att bromsa i främsta rummet löneutvecklingen. Det rör sig här om ett så monotont uppreparande av gamla nationalekonomiska fraser, att det snarast verkar skrottretande. Under 1930-talskrisen var naturligtvis bankoutsrottet framme och varnade för lönestegringar. I stället krävde utskottet prisstegringar. De finga bara inte gå så långt, sade man, att det blev inflation. År 1936 vidhöll utskottet sin rekommendation av prisstegringar och återhållsamhet i fråga om lönerna, trots att krisen då redan var övervunnen. År 1937 fruktade utskottet inflation, naturligtvis beroende på lönestegringar. År 1940 var utskottet riktigt på sin mammas gata. Då viftade utskottet med inflationens fågelskrämma, men, märk väl, rekommenderade inte någon stel bindning av prisnivån. Receptet var konsumtionsbegränsning, lönestopp, nya och höjda konsumtionsskatter, höjda direkta skatter, ökad produktion och dispens ifrån arbetstidslagen. 1941 krävde utskottet begränsning av köpkraften och stramare ekonomisk politik över huvud

taget. 1942 rekommenderades en skärpning av löne- och prispolitiken, men utskottet förutsatte ändå, att prisstegringar inte skulle kunna hindras. Dessutom rekommenderade man på nytt lönestopp. 1943 dyker termen om köpkraftsöverskottet upp i bankoutsrottets utlåtande. Nu räcker det inte längre med lönestopp, säger utskottet. Ökat sparande måste till, och man förklarar, att ingen av de tidigare företagna åtgärderna vore tillräcklig. 1944 upprepar utskottet den gamla visan om att arbetarnas kamp under dessa år mot lönestoppet hade gjort utskottet betänksamt. Nu rekommenderar man återhållsamhet vid lönerörelser uppåt, och man förklarade, att längre än till 1939 års nivå fick det inte gå. Men 1945, alltså redan året efter, blevo utskottsherrarna oroliga på nytt. Nu varnar utskottet för höjda löner. Den gamla klichén om allvarliga farhågor för en inflationistisk utveckling kommer på nytt till användning. 1946 konstaterar utskottet, att läget blivit bättre, men det tycks inte vara bra det heller, ty nu kör man på nytt fram med spänningen mellan köpkraft och varutillgång och varnar för konsekvenserna av lönestegringar. 1947 är den samhällsekonomiska balansen i allvarlig fara. Spänningen mellan köpkraft och varutillgång är fruktansvärd, och utskottet rekommenderar kraftiga åtgärder. År 1948 spelas slutligen samma skiva upp fast i forcerat tempo. Inkomsterna måste begränsas, och budgeten måste överbalanseras. Det är räddningen undan katastrofen, anser utskottet.

Nu återstår det att se, vad utskottet kommer att skriva i år, sedan det visat sig, att all dess indignation över köpkraftsöverskott och varubrist var en ren överloppsgärning. Men utskottet hämtar sig säkerligen och kommer förmodligen att larma om nödvändigheten att nu bevara den samhällsekonomiska balansen genom lönestopp och fortsatt överbalansering av budgeten. Detta det lojalaste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av alla utskott kan inte gärna tänkas komma med några för regeringen obehagliga överraskningar. Det bör i detta sammanhang anmärkas, att högvärdiga bankoutskottets ordförande sedan många år tillbaka är herr Harald Åkerberg.

Den lilla återblick jag här gjort över vad bankoutskottet sagt under årens lopp om den ekonomiska situationen synes mig vara mycket upplysande för hur det är ställt i ett land med kapitalistisk produktionsordning. Vare sig det är högkonjunktur eller lågkonjunktur målas situationen i svart. Det är helt naturligt. Någon trygghet mot kriser och nöd för de stora massorna kan inte skapas, så länge ett fåtal profitörer tillåtas bestämma över produktionslivet. Detta utesluter naturligtvis inte att man även inom ramen för nuvarande produktionsordning kan vidtaga vissa åtgärder, som förbättra massornas läge. Men regeringen har genom sin politik i icke obetydlig utsträckning förminskat även sina möjligheter och chanser i den riktningen.

Anslutningen av landet till Marshallpolitiken betyder, att landet förlorat sin fulla rörelsefrihet beträffande den egna ekonomien och fått en amerikansk kontrollkommission på halsen, som handlar utifrån Washingtons och Wall Streets intressesynpunkter. Anslutningen till Marshallpolitiken måste betyda ökade svårigheter för landet att rida ut en kris genom att vår handel i allt större utsträckning dirigeras till marknader, som komma att hårdast drabbas av den världskris, man redan nu signalerar. Från USA komma allt oftare rapporter om begynnande krissvårigheter. Enligt amerikanska handelsministeriets senaste rapport har antalet arbetslösa i USA från den 9 oktober till den 13 november stigit med 200 000. Under samma tid har antalet korttidsarbetare med 15 till 34 timmars arbetsvecka stigit från 7 200 000 till 10 400 000. Tar man de övriga Marshalländerna, så visa alla rapporter därifrån, att tendensen är

densamma. Det lilla Danmark har redan nu 100 000 arbetslösa. I Frankrike, Italien och Belgien noterar man också stegrade siffror för arbetslösheten. Detta bör kunna ge en antydning om djupet i den ekonomiska visdom, som gjort vårt lands ekonomi beroende av ekonomien i USA och de andra mer eller mindre krisbetonade Marshallstaterna. Vi kommunister ha bekämpat och komma att bekämpa denna regeringens nya ekonomiska politik. Det är en politik, som luckrar upp marken för en kris och försvårar möjligheterna att övervinna den på annat sätt än genom en ökad utplundring av folkets stora massor. Det är absolut uteslutet, och det vill jag till sist framhålla, att arbetarna och med dem jämställda samhällsgrupper i längden skola finna sig i denna politik. Vi komma också att göra allt för att söka mobilisera arbetarmassorna till kamp för att bryta lönestoppet och för att åstadkomma en ekonomisk politik, som förbättrar läget för folket och som innebär, att storfinansens dominerande inflytande över svensk produktion och politik brytes.

Herr NILSON i Spånstad: Herr talmän! Jag har närmast begärt ordet för att något utförligare än redan i denna debatt har skett understryka de allvarliga farhågor landsbygdens befolkning hyser inför de i statsverkspropositionen uppdragna riktlinjerna på det speciella område, som byggnadsverksamheten utgör. Landsbygden och övriga orter, som inte äro kvotorter, bli i hög grad missgynnade, om propositionens anvisningar komma att följas.

Den utomordentligt välbehövliga förbättringen av landsbygdens bostadsbestånd, som kom i gång efter kriget, stryptes så gott som fullständigt genom restriktionerna 1947. Den byggnadsverksamhet, som man nu avser att tillåta utanför kvotorterna, är alldeles för låg och har vidare kringskurits långt här-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dare än byggnadsverksamheten på kvotorterna själva. Därest denna begränsning av byggnadsverksamheten skall fullföljas, innebär det ett mycket hårt slag mot den svenska landsbygdens rätt att leva sitt eget liv. Det innebär, att den spirande och löftesrika småindustriföretagsamheten i landsbygdens små samhällen icke tillåtes fortsätta och utvecklas och att befolkningen dirigeras till städer och kvotorter i övrigt. Jag kan inte tänka mig annat än att landsbygden kommer att opponera mycket kraftigt mot en sådan utveckling, när följderna bli mera påtagliga och för alla uppenbara.

Som ett exempel på hur illa denna byggnadsreglering rimmar med verkligheten på många håll ber jag att få nämna, att massor av landsbygdskommuner under det senaste året ökat sin folkmängd. I andra landsbygdskommuner pågår en flyttning inom kommunen från utkanterna till tätare bebyggda samhällen, en befolkningsomflyttning, som ingen statistik kan fånga in men som ändå kräver åtskilliga bostäder och nya utrymmen.

I en tid då den svenska landsbygden håller på att återfinna sig själv och då ett differentierat näringsliv på landsbygden skulle kunna lätta trycket på hyresmarknaden i städerna, då leda de statliga åtgärderna i stället till en ökad inflyttning till städerna. Nu vet jag mycket väl att situationen är utomordentligt svår för dem som skola bedöma de besvärliga avvägningsproblemen, men jag tillåter mig ändå vädja till vederbörande att beakta vad som håller på att ske. Måhända sker det kanske främst därför att landsbygden under en gången tid inte med samma energi som städerna fört fram sina byggnadskrav, kanske också därför att de bristfälliga uppgifterna om bostadsbeståndet på landsbygden, som vissa kommuner levererat, endast i mycket begränsad utsträckning låtit sig fånga in av den offentliga byggstatistiken.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga ett par ord om ett problem på jordbrukets område. När 1942 års jordbrukskommitté framlade sitt stora betänkande med långt gående funderingar om hur vårt jordbruk skulle klara sig i en överproducerande värld efter kriget, kände jag mig inte alldeles övertygad om att situationen bedömdes rätt. Jag hade en känsla av att man byggde för mycket på idéer, som visserligen voro moderna för ögonblicket men som kanske inte skulle få mycket större livslängd än jordromantiken av modell 1910.

Jag tillåter mig påpeka, att jag redan 1946 väckte en motion, vari jag drog upp konturerna för hur ett livskraftigt småbruk skulle kunna utvecklas under dåvarande och kommande betingelser. I dag har jag tillfälle att konstatera, att man till och med inom jordbruksdepartementet inte är lika övertygad om småbrukens omedelbart förestående avrättning som man var så sent som i fjol. Tillkomsten av den utredning, som nyligen tillsatts och som jag hälsar med stor tillfredsställelse, visar att man i dag inte ser med alldeles samma ögon på problemet som jordbrukskommissionens majoritet gjorde. Jag hoppas att utredningen också skall komma att visa, att småbruket både är livsdugligt och ur samhällssynpunkt nödvändigt även i framtiden. Jag tror att småbruket kommer att utvecklas liksom allt som tror på sig själv och har kraft nog att leva. Det är min fasta förvisning att småbruket äger denna kraft att leva. Det går lyckligtvis inte att stöpa om det svenska jordbruket i en enda form. Det vore att önska, att de som makten ha på detta område ville rikta lantbruksnämndernas uppmärksamhet mera på att tänka på de uppgifter som höja vårt lands produktion än på att med nit och iver skapa om brukningsförhållandena på den svenska landsbygden i en riktning, som väl snarast leder till en minskning av den svenska jordbruks-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

produktionen i en tid, då alla äro överens om att jordbruksproduktionen bör ökas.

Herr NORUP: Herr talman! Vid årets remissdebatt liksom vid de senaste årens remissdebatter är det de ekonomiska problemen som främst behandlats. Huvudämnet har varit hur man skall kunna åstadkomma balans mellan varutillgång och penningtillgång. Detta är ganska naturligt, eftersom statens ingrepp i den enskilde medborgarens liv medfört att dessa ting blivit särskilt aktuella, inte bara för samhällets dirigerande organ utan även för den enskilde medborgaren.

Vi ha tidigare fått uppleva att goda tider övergått i sämre. Vårt lands ekonomiska läge är i dag betydligt sämre än det var under krigsåren med deras oroliga förhållanden. Jag tror emellertid att tiderna åter skola bli bättre, om goda krafter hjälpas åt för att åstadkomma detta. Jag är inte övertygad om att de debatter ha varit fruktbara, som förts här angående möjligheterna att åstadkomma bättre ekonomiska förhållanden i vårt land. Jag tror det skulle vara mera gagnande att man försökte gemensamt lösa de olika problemen.

Finansministern nämnde i sitt anförande i går, att det är nödvändigt för oss att söka åstadkomma balans i samhällsekonomin. Han är inte ensam om att säga detta, ty det har flera gånger förts fram även från oppositionen. Man har sagt, att det är nödvändigt att öka effektiviteten i arbetet och därmed produktionen och att öka sparandet, om vi skola nå denna balans. Jag vill helt instämma i detta.

Regeringen har under det senaste halvåret förhört sig hos näringslivets organisationer om möjligheterna att ta upp diskussioner om detta spörsmål, och svaret har väl inte blivit helt avvisande. Även jordbruket har blivit tillfrågat om det är villigt att vara med om att söka åstadkomma balans på det

ekonomiska området. Representanter för såväl den ekonomiska som den fackliga föreningsrörelsen bland jordbrukarna ha svarat, att jordbruket är berett att göra vad det kan för att åstadkomma detta, men givetvis ställa jordbrukarna vissa villkor, när de gå att delta i en dylik diskussion. Vi hävda att det uttalande, som två riksdagar gjort, om att klyftan mellan den ersättning, som jordbrukarna erhålla för sin arbetsinsats, och den som erbjudes övriga grupper skall utjämnas. Vid varje tillfälle då denna fråga varit uppe till diskussion har det hävdats, att det just då inte varit möjligt att utjämna denna klyfta. Denna gång hävdas det, att det inte går att utjämna klyftan just nu, emedan övriga grupper gått med på ett lönestopp och emedan man måste söka åstadkomma en begränsning av inkomster och köpkraft. Vi jordbrukare förstå detta argument, men å andra sidan måste vi framhålla, att jordbrukarna i längden inte kunna nöja sig med att för sin arbetsinsats få en lägre ersättning än andra grupper.

Jag har tidigare sagt, att vi jordbrukare äro beredda att göra allt vad vi kunna för att åstadkomma en produktionsökning. Man har uppmanat jordbrukarna att söka stegra produktionen med 8,5 procent under de närmaste fem åren, och det finns väl vissa möjligheter att göra detta. Regeringen har i sitt femårsprogram förklarat sig beredd att tillåta en ökning av importen av konstgödning, kraftfoder och maskiner för jordbrukets behov. För min del är jag inte riktigt övertygad om att de kvantiteter av dessa ting som upptagits i femårsprogrammet äro tillräckliga för att jordbruket skall kunna åstadkomma denna produktionsökning.

En sak kunna vi emellertid vara överens om, nämligen att det är nödvändigt att öka produktionen. I den mån jordbruket kan öka livsmedelsproduktionen här hemma frigöras valutor, som kunna användas för inköp av andra nödvän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dighetsvaror än livsmedel. Glädjande nog har skörderesultatet det senaste året varit gott, och denna förbättring har verkat på det sätt jag nyss antydde.

Det fordras emellertid någonting mer än råvaror till jordbruket. I samma mån som jordbruksproduktionen skall ökas måste tillgången till arbetskraft för jordbruket ökas. Jag är övertygad om att kammarens ledamöter väl känna till de svårigheter jordbruket haft under de senare åren att skaffa arbetskraft. Det har varit flera orsaker till detta. Jordbruksarbetet har väl inte hört till de allra mest populära arbetena, och dessutom ha möjligheterna att betala arbetskraften varit sämre inom jordbruket än inom andra näringsgrenar — i synnerhet har detta gällt kreatursskötare. Tyvärr kan man konstatera, att statsmakterna inte alltid visat något större intresse för att tillsammans med jordbrukarna lösa dessa problem. Hittills har jordbruket med undantag för ett år fått förskottera de ökningar av lantarbetarnas löner, som varit så nödvändiga och rättvisa, och inte fått kompensation förrän efter 8 å 10 månader. Jordbruket har dessutom måst föra en hård kamp för att få upp priserna på sina produkter till en sådan nivå, att det varit möjligt att få de ständigt stegrade omkostnaderna täckta.

Ingen vill väl påstå, att jordbruket under de senaste åren dragit sig för att söka åstadkomma så stor produktion som möjligt. Att produktionen kunnat upprätthållas under krigsåren, när en stor del av arbetskraften antingen var inkallad till beredskapstjänst eller dragits åt andra håll, berodde på att de självbrukande bönderna och deras familjer gjort en storartad arbetsinsats. Man har genom lagstiftning begränsat arbetstiden för de anställda, men hur är det för bönderna? De och deras familjer ha fått finna sig i en oerhört mycket längre arbetstid. När det inte gått att anskaffa arbetskraft, ha de själva fått öka sin arbetsbörda. Detta kan

emellertid inte fortgå i längden. Det finns i dag vissa tendenser som tyda på att jordbruket inte i längden kan vara med om ett samarbete i denna form. Jag tänker särskilt på mjölkproduktionen, som har sin största betydelse för småbruket och bondebruket. Man har där börjat fundera över huruvida man har råd att bibehålla kreatursbesättningarna, när mjölkproduktionen är så litet lönande. Finns det då ingen möjlighet att bedriva jordbruket efter andra linjer?

Statsrådet Sträng tog i går upp spørsmålet om mjölkproduktionen. Jag var något förvånad över den lätthet med vilken han tog på detta problem och vilken rimmar illa med den nyårsöversikt han tidigare lämnat och vari han uttalat, att det är nödvändigt att ta upp till granskning problemen om mjölkproduktionen och om avvägningen mellan de olika jordbruksprodukterna.

Inom Svenska mejeriernas riksförening ha vi gjort en utredning om i vilken mån jordbrukarna gjort sig av med sina kreatursbesättningar. Bland de 270 000 anslutna jordbrukarna har man företagit en stickprovsundersökning, omfattande 50 000 jordbrukare, mellan 10 och 100 procent av hela antalet i olika landsdelar. Av denna undersökning framgår, att cirka 3 000 jordbrukare i landet ha sålt sina besättningar och numera bedriva kreaturslöst jordbruk. Det är väl inte något så högt procenttal, men tendensen är värd att observeras.

Antalet mjölkleverantörer har minskat även av en annan anledning, nämligen att man i ganska stor utsträckning övergått till äggproduktion. Tendensen att övergå till kreaturslöst jordbruk har varit störst i de bästa jordbruksområdena men även i smålandsläna och, egendomligt nog, på ett ställe i Norrland, nämligen Hälsingland, där inte mindre än 5,26 procent av jordbrukarna ha sålt sina kreatursbesättningar.

Det nämndes i går att mjölkproduk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tionen har minskat med 2 procent från 1947 till 1948. Vi böra i detta sammanhang komma ihåg, att 1947 var ett missväxtår, och likväl var produktionen lägre under 1948. Detta är ett observandum som man måste ta hänsyn till, när mjölkpriserna skola bestämmas.

Jag har tidigare sagt och jag vill nu upprepa det, att jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse är beredd att medverka till stabiliseringen, och vi skola hålla den överenskommelse vi ingått och som gäller till och med september 1949.

Man diskuterade i går mjölkprisfrågans dagsaktuella läge, och det framgick, att det inte för dagen är aktuellt med en höjning av mjölkpriset. Jag skulle emellertid tro, att jordbruket är lika intresserat av att så tidigt som möjligt få veta, vilka priser på jordbruksprodukterna som skola gälla för det kommande året, som jordbruksministern var att få veta jordbrukets inställning till prissättningen på vissa produkter.

Det är givetvis all anledning att uttala önskemål om att jordbrukskalkylen så tidigt som möjligt kommer under debatt, så att jordbrukarna kunna planlägga sin produktion. Många jordbrukare sluta nu upp med mjölkproduktionen och övergå till kreaturslöst jordbruk. Detta slag av jordbruk har också varit föremål för diskussion i tidningspressen. Jag tror för min del inte att man behöver hysa några farhågor för mjölkstillgången nu, utan att såväl behovet av konsumentmjölk som en stor del av matfettförsörjningen skall kunna tillgodoses. Men om det inte blir en förändring av mjölkpriset till det bättre, skulle jag tro att den dag kan komma, när mjölkprisets höjd icke enbart är ett jordbrukarintresse utan även ett konsumentintresse. Jag skulle tro, att mjölken som produkt betyder så mycket i vår folkförsörjning, att man har anledning att följa utvecklingen på detta område med uppmärksamhet. Jag hoppas att vi

skola kunna diskutera detta problem under ömsesidig förståelse, när den tiden kommer. Det är först när jordbrukskalkylen skall diskuteras som vi från jordbrukets sida kunna ge besked om var en förskjutning i prisnivån skall ske. Huruvida ett ökat mjölkpris skall uppnås genom jämkningar i priset på andra produkter eller om pengar för att göra mjölkproduktionen räntabel skola tillföras jordbruket från annat håll.

En av de faktorer som medverka till balans är också sparandet. Jordbruksministern berörde här ett av herr von Seth anfört exempel rörande smålandsjordbrukarnas inställning till traktorköp. Jag kan för min del inte instämma i det resonemang, som enligt jordbruksministerns referat — jag hörde inte herr von Seths yttrande — hade framförts under diskussionen, nämligen att jordbrukare i Småland köpte traktorer på grund av att de inte litade på penningvärdet. Jag anser att köp av såväl traktorer som andra maskiner inte kan vara ett brott mot sparandet inom jordbruket. Många jordbrukare ha i dagens läge inte råd att underlåta att skaffa sig arbetsbesparande maskiner, även om de icke skulle ha tillgång till banktillgodohavanden utan måste låna upp pengar. Det är ändå en klok politik. Man bör hälsa med tillfredsställelse att de synpunkter, som framförts ifrån bondeförbundshåll i höstas, att mera pengar skulle ställas till förfogande för samköp av maskiner i år beaktats i jordbruks-huvudtiteln. Vi äro tacksamma för den mindre ökning av anslaget som skett på detta område.

Vad gäller jordbrukarnas vilja till sparande vill jag peka på att jordbrukarna redan i våras vid diskussionen om jordbrukskalkylen och prissättningen på jordbrukets produkter visade, att de voro beredda att pruta 15 miljoner kronor på berättigade prishöjningar. Följaktligen ha inte statstjänarna varit ensamma om att visa vägen till sparande.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Beträffande nionde huvudtiteln har man väl anledning att göra både glädjande och mindre glädjande reflexioner. Det med en miljon ökade anslaget till hushållningssällskapen för att sätta dessa i stånd att bättre kunna hjälpa till vid saminköp av maskiner är ett glädjeämne. Av nedslående natur är emellertid att jordbrukets huvudtitel har fått vidkännas en nedprutning på 66 miljoner kronor, under det att andra huvudtitlar ha bibehållits vid ungefär oförändrad omfattning eller ökat. Det är emellertid en tröst att konstatera, att den åderlåtning, som nionde huvudtiteln har fått vidkännas, inte går ut över jordbrukarna. Det är det minskade anslaget till spannmålsbolaget, som åstadkommit reduceringen. Det var spannmålsbolagets inköp av importerad spannmål som möjliggjorde att konsumenterna kunde få köpa mjöl och bröd till ungefär oförändrade priser. Det har alltså icke gällt en jordbrukssubvention utan en indirekt konsumentsubvention, som på grund av det förbättrade skörde läget nu inte behöver förekomma.

Om man skulle uttala några önskemål, skulle det väl vara, att anslaget till jordbrukets undervisningsanstalter, till jordbrukets forskning och lagringsförsök hade fått litet större omfattning. Det är en oerhörd skillnad i storlek mellan de medel som anslås till jordbruksforskning och de som anslås till vetenskaplig eller teknisk forskning. Både den tekniska och vetenskapliga forskningen ha fått bortåt en miljon kronor vardera, om jag inte minns fel. Jordbruket har fått nöja sig med 250 000 kronor. Det skall dock med tacksamhet antecknas, att vi i år fått 50 000 kronor mer än i fjol. Jag ber dock att få uttala den förhoppningen, att ytterligare medel skola ställas till förfogande för en ökad forskning på lagringsområdet. Jag är övertygad om att härigenom mycket av värde skulle kunna vinnas för hela samhället.

Från mejeriorganisationens sida hade vi hoppats, att i årets proposition för-

slag skulle ha upptagits om åstadkommande av det försöksmejeri som vi så väl behöva. Jag vädjar till jordbruksministern att framlägga förslag därom under året med hänsyn till detta för mjölkproduktionen så brännande spörsmål.

Till slut vill jag säga att jordbrukets folk vill vara med om att föra en stabiliseringspolitik för att åstadkomma en produktionsökning, som är till gagn för alla, samt uttala en förhoppning om att vi må kunna taga upp detta problem i samarbete och under ömsesidig förståelse. När nu jordbrukets huvudtitel remitteras till utskott är det min förhoppning, att den där skall få sådan behandling, att jordbrukarna skola få bättre möjligheter till hjälp till självhjälp.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förvarande propositioner till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Avlämnades följande motioner, nämligen:

nr 30, av herr *Bladh m. fl.*, om ökat anslag till bidrag till studieförbund för administrations- och organisationskostnader;

nr 31, av herr *Håstad* om beredande av ökat bidrag till soldathemsverksamheten;

nr 32, av herr *Lindberg m. fl.* om ökat anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;

nr 33, av fru *Gärde Widemar m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 34, av herrar *Dickson* och *Östlund*, om utredning rörande reglerna för en-

skild vägs överförande till allmänt vägunderhåll;

nr 35, av herr *Dickson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Kommunikationsdepartementet: Avlöningar;

nr 36, av herr *Mårtensson* i Uddevalla m. fl., angående en mellanriksbana över gränsen i Bohuslän;

nr 37, av herr *Huss m. fl.*, angående intensifierad medicinsk undersökning och forskning rörande folksjukdomarna;

nr 38, av herr *Mårtensson* i Smedstorp m. fl., om viss ändring av kommunal-skattelagens bestämmelser angående fastighetstaxering;

nr 39, av herr *Edström*, angående restitution av skatt på bensen, som användes för framdrivande av tåg medelst traktorer;

nr 40, av herr *Sundström*, om pension eller understöd åt arrendatorn J. A. Johansson;

nr 41, av herr *Svensson* i Alingsås, om pension åt förre tillsyningsmannen K. J. Hedén;

nr 42, av herr *Andersson* i Munkaljungby, om förhöjd pension åt t. f. banbiträdet M. Tengberg;

nr 43, av herr *Christenson* i Malmö, angående utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen;

nr 44, av herr *Edström*, om ändrade bestämmelser angående övertidsersättning för sjöfolket;

nr 45, av herr *Larsson* i Karlstad m. fl., om viss ändring av lantbruksnämndstaxan;

nr 46, av herr *Hæggbloom m. fl.*, angående viss ändring i villkoren för producentbidrag å mjölk;

nr 47, av herr *Hæggbloom m. fl.*, angående tidsenliga åtgärder för smådjursavelns befrämjande; och

nr 48, av herr *Staxäng m. fl.*, om utredning rörande mjölkproduktionens ekonomi m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.12 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 januari.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.).

Herr förste vice talmannen anmälde, att den från förmiddagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1949/50, och nr 2,

angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr LARSSON i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Då jag nu har att inför en naturligen glest besatt kammarare inleda sista akten av denna mastodontdebatt och överblickar mina intryck från dessa två dagar, så är det förhärskande intrycket att vi här konstituerat oss till ett rikets allmänna be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svärsutskott, en klagomur där man från olika grupper och olika landsändar framför sina ogillanden — men också gillanden och lovprisande skildringar — av dagens svenska samhälle med alla dess små och stora brister. Det är naturligt att debatten då och då spetsar till sig i spänningen mellan de båda idémässiga motsättningarna i den svenska politiken, den fria ekonomien och regleringssamhället.

Jag har tidigare kommit att tänka på, och även nu när jag lyssnade till flera av de anföranden, som här hållits från regeringens sida, vilket storartat uppsving läkemedelsindustrien och medicinen gjort under vår generation. Det finns så många nya medel, det finns hormoner och vitaminer, det finns mögelsvampar, carbamider och sulfä och alla möjliga nyttiga och kanske också mindre nyttiga ting. I denna välskötta medicinska kultur utvecklar sig lätt något som man kan kalla den medicinerande människan, den som måste taga sömnpulver för att hon inte tror att hon eljest kan sova, som måste taga fenedrin för att hålla sig vaken, den som måste taga särskilda droger för att få aptit och särskilda droger för att inte äta för mycket, den som efter läkekunstens alla regler går igenom särskilda kurer för att fetma eller magra. Man tror allenast på konstgjorda hjälpmedel, man tror inte därjämte på naturens egen läkekraft utan alla kurer. Jag kan inte undgå det intrycket, att de som nu sköta samhällskroppen ofta i all välmening falla offer för samma vidskepelse. Man vågar inte, trots de nu hundraåriga erfarenheterna efter näringsfrihetens genomförande, lita på den fria ekonomiens alla anpassningsmöjligheter, man vågar inte lita på alla de värden, som det fria initiativet och de enskilda individernas produktionskraft skapar, allt vad detta betytt för det svenska samhället. Det ha vi ju så många exempel på från förfluten tid och även från våra dagar.

Om man t. ex. följer herr statsrådet Strängs olika uttalanden i fråga om brödransoneringens avskaffande från våren 1948 över interpellationsdebatten i juli och de olika uttalanden han hade under augusti och september, då får man ett mycket övertygande exempel på hur denna alltför stora samvetsgrannhet, hur detta krav på att fordra hundra procentig säkerhet otvivelaktigt gjorde, att han med orimligt dröjande steg äntligen den 2 oktober skred till den reform, som var ett uttryck för den allmänna meningen, brödransoneringens slopande. Jag menar att man i behandlingen av denna fråga så tydligt ser den psykologiska inställning, den mentalitet som behärskar dem som nu ha till uppgift att sköta detta samhälles alla spakar och skruvar. I behandlingen av en sådan fråga ser man skillnaden mellan vad vi kalla socialliberalismen, vilken jag företräder, och den socialistiska inställningen. Skillnaden består inte däri, att vi skulle hylla ett manchesterliberalt samhälle. Vi erkänna, även vi, samhällets ansvar för en socialt och ekonomiskt sett lycklig utveckling, och vi vilja, i likhet med socialdemokraterna, giva detta ansvar uttryck i de socialpolitiska reformer, som nu de sista åren enat alla huvudgrupperna. Vi äro också övertygade om nödvändigheten av generellt verkande medel för att styra och lägga till rätta utvecklingen i en socialt och ekonomiskt önskvärd riktning. Jag pekar då naturligen på konjunkturpolitiken och nödvändigheten för samhället att med statliga ingripanden styra konjunkturererna och undvika de stora arbetslöshetskriserna.

Vår allmänna hållning är emellertid, att när man prövar sådana åtgärder skall man hellre fria än fälla. Man skall främst lita till den fria människans förmåga att av egen kraft klara samhällsproblemen. Jag tror, att det stora deltagandet i valet och den stora ökningen av anslutningen till folkpartiet, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

detta val visade, är ett uttryck för en allmän önskan hos de grupper, som vi närmast representera, att så snart som möjligt bli fria. Valet gav ett uttryck för anslutningen till programmet om frihet under självansvar, med den rätta balansen mellan friheten och den kollektiva samverkan.

Jag tror att det är en grundlig missuppfattning av valresultatet om man tror, vilket man ofta tycks göra på socialdemokratiskt håll, att den stora anslutningen till folkpartiet berodde på en övergång från sådana grupper, som eljest enligt sina intressen skulle ha röstat med högern. Än mindre berodde det på någon önskan från de stora företagarnas sida att i folkpartiet få ett redskap för sina, efter vad man antar, mer eller mindre socialt reaktionära planer. Tittar man nämligen närmare på valsiffrorna och framför allt jämför siffrorna i de valkretsar, där den liberala framgången varit störst, då kan man inte undgå att finna ett sammanhang mellan dessa röstsiffror och den omfattning, i vilken mellangrupperna varit representerade, således alla små och stora fria företagare i industri och jordbruk, förvaltningspersonal, tjänstemannavärlden i vidaste mening samt kvinnorna, särskilt då de yrkesarbetande kvinnorna. I de valkretsar där folkpartiets valframgångar varit störst, finna vi också den starkaste representationen för alla dessa mellangrupper, vilkas tillväxt sammanfaller med det stigande välståndet i det svenska samhället. Denna folkgrupp har, sociologiskt sett, varit den expansiva sektorn i det svenska samhället under de sista årtiondena.

Mot denna vår inställning framhöll herr finansministern i sitt ytterst fängslande och, får jag kanske också säga, charmerande anförande nödvändigheten av att dock alltjämt behålla en reglering med spakar och skruvar, vilka behövde användas för att hålla den fulla sysselsättningens hårt ansträngda

ekonomiska krafter i balans. Mot denna bild har redan min vän herr Waldemar Svensson erinrat, att man får det intrycket att regeringen under de tre sista åren inte alltid dragit åt de rätta spakarna eller skruvat på de rätta skruvarna. Man skulle härtill kunna lägga den observationen, att vid en fri ekonomi drabba sådana mänskliga missgrepp allenast företagaren själv, den enskilde, eller i varje fall en trängre krets. I detta fall åter drabba missgreppens följer det allmänna, hela folkets ekonomi.

Den allmänna önskan att bli fri från de regleringar, som på olika sätt binda det ekonomiska livet, har ju också på flera ställen kommit till uttryck i konjunkturinstitutets rapporter och i finansplanen. Jag kan emellertid inte underlåta att mot detta sätta herr finansministerns mycket trovissa beaktelse till nödvändigheten av en permanentning — låt vara i andra former — av regleringsekonomin.

Jag kan inte heller underlåta att framhålla en annan mycket allvarlig olägenhet, som ofta förutsagts i kritiken av en socialistisk ordning, och som vi nu mycket uppenbart ha framför oss i den bilaga till statsverkspropositionen, som följer finansplanen för nästa budgetår. När jag läste denna bilaga förnyades samma intryck, som jag fått under de föregående år jag haft äran att tillhöra denna kammare: man blir imponerad, fängslad men framför allt förskräckt över hur invecklat, uppriktigt sagt hur svårfattligt detta dokument är, där man söker skissera grundlinjerna icke bara för statens finanser utan för folkhushållningen över huvud taget. Det måste enligt sakens natur vara ett väldigt ekonomiskt kunskapsstoff som här samlats och siffermässigt fixerats, analyserats och grupperats för att kunna tjäna som ett tillförlitligt underlag för den tankebyggnad, som, översatt till praktisk politik, gör anspråk på att vara en, låt vara behövlig

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

men dock normerande plan för det svenska folkets ekonomiska liv och leverne under det år som kommer. Med all aktning för den sakkunskap, det skarpsinne och gärna också den stilistiska konst som präglar utredningarna — för oss gemene man, som icke äro några experter, är detta icke någon lätt läsning. Ändå måste vi genomtränga den för att kunna taga ställning till de här föreliggande huvudproblemen. Man måste läsa dessa utredningar både en och två gånger under stilla och eftertänksamma timmar, och måhända går det då många av kammarens ledamöter som det gått mig: man kan inte undertrycka en suck över att finanspolitikens i grund och botten mycket vitala problem skola vara så krångliga. Det ligger en fara i detta, som inte får förbises. Faran är den, att den allmänna demokratiska debatten, till förfång för dessa frågor, blir ett fält reserverat för experterna och naturligtvis även de berörda intressegruppernas ombudsmän och sekreterare. Jag menar icke härmed att det är experterna som regera; men endast experterna behärska den metodik, som behövs för att regera ett regleringssamhälle.

Detta är en klar och tydlig fara för den levande demokratien, och jag kan inte underlåta att framhålla, att den erfarenhet dessa år givit oss också är lärorik på längre sikt: ju längre man sträcker ut det statliga inflytandet över det ekonomiska livet, ju starkare socialistisk prägel man ger samhället, desto mer invecklad och svårbedömbär blir styrandets och förvaltningens konst, och desto mera otillgänglig är den för de demokratiska arbetsmetoderna. Detta skäl adderar sig för mig och många till åtskilliga andra till förmån för ett friare ekonomiskt system, där man begränsar sig till generellt verkande åtgärder för att styra utvecklingen i önskvärd riktning.

Efter dessa allmänna reflexioner till förmån för värdet av ökad rörelsefri-

het för den enskilde och ökad tilltro till samhällets egen naturliga läkekraft övergår jag, herr talman, till att säga några ord i ett ämne, som står mig nära, nämligen den kommunala hushållningen och den icke oviktiga plats den intar i resonemanget om nationalbudgeten. Med all rätt framhålles såväl i analysen av de förflutna åren efter krigets slut som när det gäller planerna för 1949, att den kommunala konsumtionen enligt kommunernas driftsbudget varit särdeles expansiv och alltjämt tenderar att öka. Den kommunala konsumtionen har under de tre sista åren stigit med 50 procent mot 10 procent för den statliga. Källskattereformen har, såväl genom sättet för själva övergången som i och för sig, under dessa år av inflatoriskt stigande skatteunderlag varit gynnsam för kommunernas kassor och gjort det möjligt att tillfredsställa många angelägna behov, som under krigsåren fått stå tillbaka. Man får inte heller, då man bedömer de kommunala utgifts-siffrorna, bortse från att de stora socialreformer, som vi här i riksdagen beslutat, medfört betydande och delvis eftersläpande belastningar av de kommunala budgeterna.

För att taga ett exempel från min egen stad kan jag nämna, att folkpensionsreformen och barnbispningen fört in nya utgiftsposter på Stockholms stad, som för detta år sammanlagt stiga till i runt tal 13 miljoner kronor. Att kostnaderna för skolväsendet under dessa år ökas med stora steg är ju också klart, då nativitetsökningens stora barnkullar börja komma upp i skolåldern och då antalet skolpliktiga barn i Stockholm ökats från 47 000 år 1945 till 61 000 år 1949 för att kulminera år 1957 med beräkningsmässigt 104 000. Dessa siffror ställa ju oerhörda anspråk på såväl folkskolornas kapitalbudget, investeringar i byggnader m. m. som på driftsbudgeten. Det är ju uppenbart för att nu göra en anmärkning i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

marginalen — att vi i Stockholm med största bekymmer konstaterat den exceptionellt starka folkökningen under de sista fem åren. Med ganska stor tillfredsställelse ha vi kunnat konstatera, att vi mot slutet av 1948 för första gången på femton år kommit tillbaka i det läget, att vi ha ett verkligt invandringsunderskott, en större utflyttning än inflyttning således. Det är huvudsakligen blott med hjälp av vår alltså höga nativitetssiffra, som rör sig omkring 6 000 å 7 000 barn, som Stockholm under 1948 uppvisat någon folkökning.

Men det kan inte hjälpas: på de många växande tätorterna läggas mycket stora och viktiga kommunala utgifter. Jag tror det var någon som sade under förmiddagens debatt, att enligt själva den ekonomiska planen vilken vi leva under dessa år, räknas med en produktionsökning, som framför allt måste ligga i en ökning av vad man förr i tiden kallade stadsmananäringarna — industri, handel och därmed jämförlig verksamhet.

Det är klart att kommunerna under denna konjunktur ha måst taga på sig ständigt växande bördor för den byggnadsmässiga utvecklingen, för gator och vägar, vatten och avlopp, bostäder, barnrikehus och allt annat, som vi i olika sammanhang behandla och uppmuntra här i riksdagen. Vi beklaga oss icke över dessa öknningar, vi kommunalmän. Vi ha varit eniga om, att man också inom den kommunala sektorn av den offentliga hushållningen skall söka hjälpa till med att genomföra ett socialt rättvisare samhälle. Så till vida och av dessa skäl ha vi alltså också inom kommunerna medverkat till den bild, som finansministern anför i sin finansplan, då han talar om ett folkhushåll, som strävar att vidga sig upp till eller över gränsen för sina tillgångar.

Det är emellertid klart, att den nödvändiga stabiliseringspolitiken också

måste gälla den kommunala hushållningen. På många håll ha vi sedan åratals förfäktat nödvändigheten av en strängare angelägenhetsprövning av utgifterna. Det stagnerande skatteunderlag, som vi nu kunna skönja, gör en sådan restriktiv inställning än nödvändigare. Den ökning av skattetrycket, som man på många håll nödgats genomföra redan i år, är ju en varning för en fortsättning av denna expansiva politik. Statsministern har också i ett uttalande i december understrukit denna varning. Det hade blott varit önskvärt att detta auktoritativa omdöme om den kommunala finanspolitiken hade kommit innan de kommunala budgeterna och skattesatserna redan voro fastställda.

Jag tillåter mig vidare att ett ögonblick dröja vid den kommunala förvaltningens sorgebarn framför andra: investeringarna. Jag har fullständigt klart för mig vilken central betydelse detta har i den plan, efter vilken vi nu måste leva, då som tysken säger: »Schmalhans ist Küchenmeister.» Investeringarna måste ju skäras ned inom ramen för det verkliga sparandet. Jag har ju tillhört dem, som förfäktat nödvändigheten av att detta skulle ha kunnat ske tidigare och kraftfullare. Jag nödgas emellertid som kommunalman säga, att jag delvis befinner mig i samma läge som den bekante prästman, som ständigt bad om en sparsam hustru men nu måste bekänna, att han blivit bönhörd över hövan.

Jag bortser i detta sammanhang från bostadsbyggerna, som ju äro en sak för sig och vilka, genom att de flyttats över från den privata till den kommunala sektorn, i viss mån inflaterat de kommunala siffrorna. Men bortsett därifrån uppgå de kommunala investeringarna under 1948 till i runt tal 750 milj. kronor. En enquete från konjunkturinstitutet har gett en samlad summa för planerade investeringar under 1949 av 1 100 milj. kronor, alltså bortsett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

från bostadsbygget. Enligt den föreliggande normerande nationalbudgeten i denna avdelning få kommunerna ingalunda genomföra denna ökning med 350 milj. kronor — tvärtom blir det en ytterligare minskning på några tiotal miljoner kronor!

Jag måste acceptera de skäl, som ligga till grund för denna uppskattning. Men vid prövningen av investeringarna är det dock vissa synpunkter, vilka jag hemställer om att de inom angiven ram i görligaste mån måtte beaktas. Den minskning, som nu förestår — och detta inför ökade behov! — kommer att drabba byggen för skolor, sjukhus och över huvud taget för sociala ändamål. Jag tar som sagt inte upp bostäderna, om vilka det säkert blir tillfälle att tala en annan gång. Jag berör inte heller de speciella lokala bekymmer, som man kan ha på olika håll. Som framgått av pressen, har för Stockholms vidkommande särskilt de stora trafikbyggen, som vår extrema utveckling under de sista årtiondena gjort nödvändiga, berett oss särskilda bekymmer.

Däremot tillåter jag mig att taga upp den principiella frågan, om det verkligen är klokt och samhällsnyttigt att så strängt utesluta alla de nödvändiga kompletteringar till bostäderna, som behövas för att ett samhälle skall fungera väl och kunna byggas ut på ett socialt harmoniskt sätt. Jag tänker då främst på alla dessa små och medelstora industriorter, som under de sistförflutna åren haft en ovanligt kraftig invandring, kanske mest av unga ogifta karlar. Här behövs det sannernigen något mer än bostäder. Det behövs något mer än de ungarlshofell, som kanske kommunerna och bruken tillsammans låtit uppföra. Det behövs vidare något mer än de provisoriska bostäder i form av inredda baracker, som här och där måste komplettera de permanenta byggena. Det behövs sam-

lingsplatser för denna nya, lösryckta, flyttande ungdoms fritid. Det behövs lokaler för bildningsändamål, för studiecirkel, för sammanträden och möten. Det behövs butiker, tvättstugor, idrottsanläggningar, och kanske framför allt: det behövs ungdomsgårdar och bygdegårdar, där ungdomen under hyggliga former kan få samlas på sin fritid. Många samhällen ha från förfluten tid mer eller mindre ärvt sådana lokaler. Men många av de samhällen, som under 1940-talet vuxit ut till nära nog medelstora städer efter gamla begrepp, sakna det mesta av sådana samlingslokaler.

Jag föreställer mig, att de som ha makten och som ha det föga avundvärda värvet att pröva dessa ansökningar om byggnadstillstånd se på saken som så, att det viktigaste ändå är att folk får någonstans att bo. Allt det andra, som jag här berört, tillhör då knappast livets nödtröft, anser man väl. Jag skulle vilja svara med ett citat av en fransk nobelpristagare: Det är ofta det överflödiga som är det mest nödvändiga. Ty vad får man i dessa nya bygder med knappast möjliga utrustning av butiker och andra gemensamhetsanordningar? Man får från början trasiga och otrivsamma stadsdelar, vilket säkert inte är utan betydelse för den överörlighet på arbetsmarknaden, som man under dessa år så ofta klagat över.

En god stadsplanerare och en god generalplanerare tänker igenom alla dessa ting, och han vill bygga upp samhället med tillräckliga reservationer för alla dessa anordningar. Men dessa reservationer bli liggande som skräpiga och obebyggda tomter. Butikerna få klara sig så gott det går i suterrängvåningar, och de på papperet existerande trivsamma centrumbildningar, som man tänkt sig som samlingspunkter för medborgerligt liv, de måste utebli från början, då de bäst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hade behövts. Det är inte så lätt att i framtiden bota de skador, som på det sättet uppstå.

Jag tillåter mig nu att rikta en enträgen vädjan till höga vederbörande att söka beakta vad jag här anfört, och att man skall se litet mer generöst på dylika ansökningar om sådana gemensamma anordningar, varom jag här talat.

Slutligen, herr talman, tillåter jag mig säga några ord i fråga om de utrikespolitiska spörsmål, som berörts här. Jag hade den föreställningen vid debattens början, att då en utrikespolitisk debatt ställts i utsikt till i början av februari, så skulle meningen vara att till det tillfället samla alla synpunkter och alla de argument pro et contra olika alternativ, som vi på många håll förmenat tillhöra riksdagens viktigaste uppgifter, att väga, pröva och taga ställning till.

Efter de förklaringar, som i går avgivits särskilt av utrikesministern, kan jag icke underlåta att redan nu säga några ord även i denna fråga. Jag ansluter mig helt till det försök, som nu göres att genom ett nordiskt försvarsförbund, under vissa angivna militärtekniska förutsättningar, söka stärka grundvalarna för Nordens säkerhet och fred utan alliansavtal med västblocket, och följaktligen med bevarande av de möjligheter, som ännu kunna finnas att hålla Norden utanför ett krig mellan öst och väst. Skulle, mot allas våra förhoppningar, ett sådant krig utbryta och vi indragas i detsamma, så skall försvaret av Norden kunna föras gemensamt och efter förut förberedda planer.

Denna tanke om ett nordiskt försvarsförbund, med alla de vittgående förpliktelser detta skulle ålägga främst Sverige som den militärt starkaste av de tre parterna, vilar självfallet på insikten om en djupgående intressegemenskap och mycket betydande militära fördelar jämväl för Sveriges för-

svar i det tänkta krigsfallet, om detta försvar kan föras med Norden som en enhet.

Den som erinrar sig den nuvarande utrikesministerns ganska kritiska hållning till de planer på ett nordiskt statsförbund, de önskedrömmar på guldgrund, som framkommo under krigsåren med ockupationens splittring som den dystra bakgrunden — den förstår att det måste ha varit mycket starka militära och utrikespolitiska skäl, som nu förmått honom att intaga denna hållning.

Men den fråga, som envar måste ställa sig inför de bidrag till diskussionen om det nordiska försvarsförbundet, som dessa dagar lämnas utanför Nordens gränser, den lyder: Vad sedan? Vilken är vår väg, om detta försök att ge uttryck för skandinavisk intressegemenskap med västlig orientering icke visar sig genomförbart?

Jag säger »västlig orientering», ty i den angivna militärtekniska förutsättningen för att Sverige skall kunna åtaga sig försvarsförbundets förpliktelser, nämligen tillräcklig tillgång från väster på vapen och övriga förnödenheter, däri ligger obestriddligen en tydlig västlig orientering, bortsett från den ofta betygade rent idémässiga gemenskap vi känna med de västliga demokratierna.

Det är för mig klart, och i klarhetens intresse känner jag mig förpliktad att säga det, att om den form, i vilken vi nu söka ge uttryck åt och trygga våra vitala intressen som en nordisk och västeuropeisk stat, om denna form icke skulle visa sig genomförbar, så bestå de intressen och den intressegemenskap, från vilka vi utgått, lika fullt och oförändrade. Härav följer, att den väg vi därefter ha att gå, icke kan eller får leda oss bort från den av våra egna vitala intressen betingade samverkan med Nordens övriga folk och med Västern till en isolationism, som väl ändå, det hoppas jag, icke har många sympatisörer i detta land efter krigs-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

årens upplevelser. Vid en tilltagande storpolitisk spänning och därav betingade ökade faror för Nordens fred måste också våra intressen ges nya former. Det alternativ, som faktiskt skymtat i den svenska pressdebatten, att Sverige skulle vid ett nytt världskrig finna sig i att eventuellt ligga som en neutral ö i ett östligt maktområde, omfattande jämväl ett erövrat Danmark och Norge, detta alternativ är icke blott praktiskt osannolikt, det är också oförenligt med svensk frihet och nordisk gemenskap.

Under inga förhållanden kan en politik, som räknar med sådana alternativ, anses godtagbar.

Vidare anförde:

Herr OHLIN: Herr talman! Från regeringsbanken framhölls i går — jag förmodar, att det var med en liten ton av tillfredsställelse — att det hade rått mer balans i årets remissdebatt än tidigare. Jag kan därför inte undertrycka en stilla reflexion av överraskning, att vår nya balansminister Sköld i dagens debatt framträtt med ett stort upplagt yttrande, som inte föreföll mig vittna om en djupare lust att bevara debattens balanserade prägel. Som prov på balansförmåga var nog statsrådet Skölds tal en besvikelse.

Jag skall nu inte närmare gå in på statsrådet Skölds yttrande. Jag skall bara till det han sade om investeringsfrågan be att få hänvisa till kammarens protokoll av den 10 mars 1948, där det finns en tillbakablick på vad som sagts i denna fråga under de två närmast föregående åren. Jag vill alltså bespara kammaren all närmare diskussion om den saken.

Möjligen bör jag dock i detta sammanhang erinra kammaren om följande. Statsrådet Sköld framhöll i sin sista replik till mig, att oppositionen icke hade ställt något effektivt krav på en tidigare anpassning av investeringarna

inom ramen för sparandet. Oppositionens erinringar i detta avseende kunde enligt statsrådet Skölds uppfattning icke anses vara uttryck för ett bestämt och positivt krav. Statsrådet Skölds sista replik till mig i den frågan byggde på att jag skulle ha sagt, att det icke fanns någon annan metod att framställa våra krav än den vi använt oss av. Statsrådet Sköld påvisade, att vi hade kunnat framföra vissa reservationer eller förslag i utskottsutlåtandena. Jag hade emellertid i mitt yttrande uttryckligen sagt ifrån att jag visst inte vill bestrida, att det kan ha funnits andra metoder än dem vi använt oss av. Men vi använde den metod, som är mest vanlig när det gäller spörsmål, som röra den ekonomisk lagstiftningen eller den ekonomiska politik, som icke direkt beröres av riksdagsbeslut. — Det måste ha varit en känsla av att ha en mycket svag position som gjorde, att statsrådet Sköld byggde sin replik på att jag skulle ha bestritt något, som jag faktiskt sagt, att jag icke ville bestrida, nämligen att man kunde ha använt statsrådet Skölds metod eller någon annan.

Herr Hedlund i Rådombänk hade ett yttrande i går, där han berörde vad jag sagt rörande en eventuell reform av valsystemet. Herr Hedlund sade, att bondeförbundet icke kände sig träffat av min antydning om att det även i det partiet hade skett en glädjande omsvängning i inställningen, så att ett mer positivt intresse för en reform syntes ha framkommit. Nej, sade herr Hedlund, 1945 års motion, som väcktes från folkpartihåll, den röstade vi i bondeförbundet emot, därför att den föreföll oss vara väl inskränkt. Den motionen, menade herr Hedlund, tog upp problemet mest ur en viss synpunkt. Detta betydde emellertid inte alls, att vi i bondeförbundet inte redan då voro intresserade av en valreform. — Låt mig säga, att om bondeförbundet har hyst ett sådant intresse för ett nytt valsystem, som är bättre än det nuvarande, så har man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

då hittills lyckats dölja detta intresse ganska väl.

Herr Hedlund i Rådombänk sade vidare, att det fanns andra lösningar än de som folkpartiet närmast antytt i sin motion, vilka syntes bondeförbundet ligga närmare till. Jag spetsade öronen, när jag hörde detta och tänkte, att nu kommer något intressant bidrag till detta problems lösning. Men tyvärr bevarade herr Hedlund som en hemlighet vilka andra lösningar det är som bondeförbundet anser ligga närmare till. Jag undrar, om inte det positiva intresse, som jag nu med stor glädje registrerar tydligen finns även hos bondeförbundet, kan taga sig det uttrycket, att bondeförbundet för fram dessa andra lösningar, så att vi få tillfälle att diskutera dem.

Beträffande folkpartiet kan jag säga, att vi ingalunda intagit eller intaga någon doktrinär ståndpunkt eller ha bundit oss för någon viss lösning. Vi äro angelägna, att detta problem utredes utan några förutfattade meningar rörande metoden. Vi önska, att regeringen ville sätta till en sådan utredning mycket snart och därvid taga sikte på, naturligtvis inte bara valen till andra kammaren utan även valen till landsingen samt valen till stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige.

Även herr Fast berörde frågan om valreformen i sitt yttrande. Han sade, att han för sin del icke var intresserad av någon millimeterrättvisa, vad nu detta uttryck månde betyda. Jag tillåter mig fråga, vad det är för något, som man skall eftersträva genom en valreform, om inte att låta medborgarnas vid valet deklarerade vilja så rättvist som möjligt komma till uttryck i valet av förtroendemen i de demokratiska församlingarna.

Herr Fast sade, att den kommande utredningen skulle vara förutsättningslös. Ja, naturligtvis skall utredningen vara förutsättningslös i fråga om metoden att vinna det resultat man vill upp-

nå. Men det måste finnas ett resultat, som man önskar uppnå. Annars sätter man ju över huvud taget icke i gång någon utredning. Enligt min mening måste man på något sätt särskilt motivera, om man vill ha ett system, som leder till ett annat resultat än en så rättvis fördelning av mandatet som möjligt. Det kan med hänsyn till risken för uppkomst av mycket små partier anföras skäl för en modifikation av rättvisesynpunkten, men vid en reform av det nuvarande systemet bör huvudregeln vara att åstadkomma rättvisa. Detta är nämligen det främsta demokratiska krav, som bör uppställas.

Av hänsyn till tiden skall jag inte gå närmare in på de reflexioner, som hans excellens statsministern gjorde och som jag hade tillfälle att diskutera i ett par repliker. Jag skall inte heller behandla herr statsrådet Möllers yttrande i går, vilket tycktes göra ett visst intryck på kammaren, även om det inte innehöll någon nyhet, kanske bortsett från upplysningen om svårigheterna med sjuksköterskerekryteringen, vilka äro ännu större än jag trodde. Jag undrar om inte dessa svårigheter ha något samband med de villkor i fråga om arbetstiden, som bjudas denna grupp. Detta är emellertid en sak som det skulle föra alltför långt att här närmare diskutera.

Jag hade tänkt, herr talman, att i detta anförande huvudsakligen uppehålla mig vid några synpunkter, som finansministern framförde i går och som föreföllo mig leda in till ett centralt och väsentligt problem. Jag vill i förbigående endast säga, att jag tror hans siffror rörande sparandet inte överensstämma med dem som framlagts i statsverkspropositionen. Finansministern talade om att sparandet uppgår till 10 å 14 procent av nationalinkomsten. Såvitt jag har kunnat se har finansministern glömt att dra ifrån antingen det statliga tvångssparandet eller vad vi tagit av valutareserven. Sparandet, inklusive det statliga, kan beräknas upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gå till 10 procent av nationalinkomsten, och drar man ifrån budgetöverskottet på 700 miljoner kronor, kommer man till att det enskilda nettosparandet uppgår till ungefär 7 procent. Även om man tar hänsyn till felmarginalen, måste man säga, att detta är en låg siffra med tanke på — det är viktigt att tillfoga — att vi ha hög sysselsättning, ty när så är fallet, brukar man alltid kunna räkna med att sparandet utgör en större del av nationalinkomsten än vid en lägre sysselsättningsgrad.

Beträffande herr Skölds optimistiska tro, att sparandet är på kraftig uppgång, vill jag säga, att det är försiktigt att uppskjuta sitt omdöme på den punkten och för tidigt att hysa optimism, men jag hoppas innerligt att han har rätt.

När finansministern talar om Förenta staterna, förefaller det mig som han inte tillräckligt beaktar, att de krav, som presidentens rådgivare enligt hans eget referat ha framfört, att man skulle ha kvar vissa centrala kontroller, i mycket överensstämmelse med de krav vi hävdad i diskussionen om förhållandet mellan sparandet och investering. För övrigt är det väl inte underligt om sådana ting behövas i ett samhälle som Förenta staterna, där man nu tack vare stora leveranser mot Marshallkredit och stora rustningsutgifter kommer in i ett ekonomiskt system, som kan kallas till tredjedelen en krigsekonomi. Det är väl bekant att ju mer ett samhälle ekonomiskt ställes på krigsfot, desto flera regleringar erfordras. När man jämför Sverige med Förenta staterna är det för övrigt viktigt att man erinrar sig, att Förenta staterna skulle behöva införa och vi avskaffa en lång rad regleringar för att vi skola komma på någorlunda lika höjd därvidlag.

Vad jag först vill uppehålla mig vid beträffande finansministerns uttalande om Förenta staterna är det han säger om arvsbeskattningen. Finansministern har, som jag nämnt i tidigare debatter,

en stor förmåga att blicka runt världen och finna något land, där det finns någon skatt, som är högre än motsvarande svenska, eller där det anförts något argument för en relativt hög skatt. Hans skarpsynthet i detta avseende vill jag ge en elege. Det är karakteristiskt för finansministern att när han ger sig ut på dessa internationella färder, underlåter han, såvitt jag har kunnat märka, en sak, nämligen att försöka ge en samlad bild av de olika skatter i ett och samma land, vilka tillsammans bestämmer skattetryckets höjd. Han talar om arvsskatten i ett land, om inkomstskatten i ett annat och om förmögenhetskatten i ett tredje, men han glömmar att säga, att man i landet med hög arvsbeskattning inte har någon förmögenhets-skatt alls.

Låt mig nu se på Förenta staterna och anföra några siffror. Det är naturligtvis svårt att göra en jämförelse, bland annat med tanke på kommunal-skatten. Jag skall ta några siffror, som såvitt jag vet äro tillförlitliga, för staten New York. Man får lägga samman statlig och federal skatt. Makar utan barn med 10 000 kronors inkomst ha i Förenta staterna en skatt på 10 å 11 procent; i Sverige på 17 procent. I Förenta staterna finns det i ett flertal stater ingen förmögenhetsskatt, så att skillnaden i skattetrycket på inkomst av sparande i Sverige och Förenta staterna är ännu mycket större. En person som inte har någon arbetsinkomst men äger ett kapital på 300 000 kronor, förräntat efter 3 procent, och som således har en årlig inkomst av 9 000 kronor, hur mycket tror kammaren han får betala i skatt i Sverige respektive New York State i Förenta staterna? I Sverige får han betala ungefär 4 500 kronor, således nära hälften av inkomsten, och i Förenta staterna 876 kronor. Även om siffran 876 inte skulle vara alldeles exakt, utgör skatten i Förenta staterna ungefär en femtedel av den svenska.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag vill vidare fråga: Får man inte, när man diskuterar arvsbeskattningen, ta någon hänsyn till huruvida det finns en årlig förmögenhetsskatt eller ej? Måste inte regeringens resonemang om att arvsskatten är en uppskjuten förmögenhetsskatt i någon mån bero på om man varje år betalat en hög förmögenhetsskatt? I så fall har man väl inte uppskjutit riktigt lika mycket som om man inte betalat någon förmögenhetsskatt alls? Jag har många gånger, inte minst i går, saknat den synpunkten i finansministerns diskussionsinlägg.

Det förhåller sig så i både Förenta staterna, England, Schweiz och vilka länder det nu är som finansministern brukar studera för att göra jämförelser med vårt land, att man får en större avkastning ju mera man sparar, men i Sverige kommer man snart, vid ett kapitalbelopp som inte är så förfärligt stort, till en sådan punkt, att man inte får en större behållen nettoinkomst i ränta om man sparar mera. Detta svenska system betraktar man i dessa främmande länder som ett mycket egenomligt tillstånd. Jag skulle önska att finansministern ville fråga president Trumans rådgivare vad de anse om detta. Jag känner mig lugn för att svaret skulle vara ett bättre argument för mig än för finansministern.

I finansministerns anförande fanns det en passus, som föreföll mig ännu intressantare och som gav en värdefull belysning av vad som kanske är det centrala ekonomiskt-politiska problemet. Finansministern berörde där ting av väsentlig betydelse för åsiktsbildningen, intressekonstellationerna och samhällsutvecklingen beträffande ekonomiska ting. Hans resonemang var ett försvar för en permanent, mera detaljerad samhällelig reglering med spakar och skruvar, som tydligen inte skulle vara så få och som man skulle sköta så gott man kunde, även om man ibland skulle dra åt för hårt och ibland

inte tillräckligt hårt. Jag skall försöka ange hur jag fattat finansministerns resonemang på denna punkt.

När man diskuterar samhällets ekonomiska organisation, får man se till vad som sker i praktiskt taget alla länder. Man konstaterar då, att löntagarnas organisationer ha ökat och alltfjämt öka sitt politiska inflytande, emedan de äro många och ha fått en annan makt i samhället än de hade för några årtionden sedan. Dessa stora löntagargrupper, säger finansministern, använda det ökade inflytandet till att utverka att samhället får mera att säga till om i det ekonomiska livet, emedan de finna detta ligga i deras intresse. De ta alltså ställning för ökad samhällelig dirigering och kontroll över näringslivet, därför att det motsvarar ett verkligt behov inom dessa folkgrupper. Kalla det socialism eller kalla det vad ni vilja, säger finansministern, realiteten komma ni ändå inte ifrån, och ni kunna inte motsätta er denna utveckling genom att påtrycka den stämpeln av socialism och säga, att ni inte vilja vara med om socialism. Alldeles korrekt är väl inte mitt referat, men något av tankegången har jag väl ändå fått fram. — Det är för mig alltid en källa till tillfredsställelse att jag har något litet lättare att förstå finansministern än att förstå statsministern.

Jag tycker detta statsrådet Wigforss' uttalande ger en värdefull belysning bland annat av spörsmålet om socialismens innebörd. Om jag något förenklar herr Wigforss' yttrande — jag medger att det är en förenkling — kan jag säga att det innebär, att socialism är den form för samhällets ekonomiska organisation, som de stora löntagargrupperna anse ligga i sitt intresse. Uppställer man en sådan definition, kan man naturligtvis gå vidare och säga, att löntagarnas stora massa följaktligen är för socialism och att det därför är fåfängt att rida spärr mot socialismen. Allt följer ju av sättet att beskriva so-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

cialismen. Nu skall jag inte alls påstå att finansministern på något sätt hemfaller åt ett sådant cirkelresonemang, som berövar hans ståndpunkt dess värde, men jag vill peka på att faran för ett cirkelresonemang ligger ganska nära.

Herr Wigforss och jag äro överens om att löntagargrupperna komma att ha ett relativt större inflytande både i detta och i många andra samhällen än de haft förr i tiden. De ha tidigare inte haft de möjligheter att få sina intressen tillgodosedda som andra grupper ha åtnjutit. Av den anledningen är denna fråga, som finansministern tar upp, av central betydelse: Vad är det för ekonomiskt system som kan anses bäst motsvara kraven från dessa stora grupper av anställda, tjänstemän och arbetare inom olika näringsgrenar? Kan man som svar på den frågan ange två olika lösningar, av vilka den ena kallas socialism och den andra kanske socialliberalism och mellan vilka det, även om det finns gemensamma drag, råder en så stor gradskillnad i fråga om uppfattningen om samhällets inflytande, att denna gradskillnad i verkligheten blir något av en artskillnad? Låt mig, herr talman, försöka framföra ett par synpunkter på detta spörsmål.

Såvitt jag kan se är det främst tre intressen som löntagargrupperna vilja ha respekterade av samhällsorganisationen och som direkt beröra formen för samhällsorganisationen och det centrala inflytandet över näringslivet.

Det första kravet är *garanti för en rimlig fördelning av nationalinkomsten*. De vilja inte bara ha en rimlig fördelning, utan också en garanti för att den blir bestående och inte bara varar tillfälligt i en viss konjunktur. För en sådan garanti fordras flera ting. Det behövs en väl utbyggd socialförsäkring och socialpolitik över huvud. Det behövs en skattepolitik, som söker lägga skatterna efter bärkraft, alltså en pro-

gressiv beskattning. Jag tror båda dessa ting falla väl inom ramen för den samhällskonstruktion jag tillåtit mig kalla socialliberal — det har väl bevisats under de senaste åren.

Vidare behövs det starka fackliga organisationer. Herr Wigforss gick inte närmare in på den saken, men jag är säker på att han delar min uppfattning. Det är uppenbart att starka fackliga organisationer kunna arbeta inom ett samhälle, som icke rätteligen kan eller behöver betecknas som socialistiskt. Jag tror de starka fackliga organisationerna spela den största rollen, men både socialpolitiken och skattepolitiken äro naturligtvis mycket viktiga. Det finns även andra politiska ting, som jag emellertid här skall förbigå.

Det andra kravet från löntagargrupperna gäller *trygghet för dess medlemmar att inte bli ställda utan inkomst*. De vilja ha trygghet för att få arbeta — under de gångna årtiondena ha arbetsmöjligheterna ofta varit mycket ovissa. Detta trygghetskrav innehåller naturligtvis mera, t. ex. frågan om löntagarnas ställning i samhället, en ställning av likaberättigande, som de endast kunna få genom starka fackliga organisationer, men det viktigaste är väl denna känsla att man skall kunna få arbete och därmed inkomst. Att man inte vill ha ett system, som innebär risk för långvariga och allvarliga arbetslöshetskriser, är härvidlag det centrala. Detta krav förutsätter tydligen en politik som bevarar en hög och jämn sysselsättning, och det förutsätter alltså betydande samhälleliga initiativ. Detta innebär såvitt jag kan förstå, att ett sådant »manchesterliberal» system som vi hade för några årtionden sedan måste komma till korta.

Statsrådet Wigforss har tidigare såväl här i kammaren som annorstädes sökt visa, att detta krav på *en hög och jämn sysselsättning* just på grund av dess samband med relationen mellan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sparande och investering sannolikt kräver en betydande ökning av samhällets äganderätt till produktionsmedlen och möjligheter att öva inflytande på användningen av dessa. Såvitt jag kunde uppfatta nämnde statsrådet inte i sitt anförande i går detta krav att samhället skall äga produktionsmedlen. Det tillhör visst inte »the new look» i socialiseringsdebatten att tala om förstatligandesidan av problemet, men jag litar på att finansministern som så många gånger förr visar att han inte ändrat mening på den punkten. Såvitt jag kan se finns det ingen grund för detta påstående, att stat och kommun måste äga väsentligt mer av produktionsmedlen än de redan göra för att kunna utöva tillräckligt inflytande på investeringsvolymen. Jag tror att man redan genom alla slags offentliga företag, inte bara statliga utan även kommunala, har ett betydande inflytande, och för övrigt har man även till sitt förfogande bl. a. det medel, som tidigare varit det centrala, nämligen en *aktiv kreditpolitik i ordets vidsträckt bemärkelse*, innefattande dels centralbankspolitik och dels vad man kan kalla »investeringskontroll». Med dessa båda medel, vilka jag — det ber jag hans excellens statsministern observera — inte anser vara lika efemära som somliga andra delar av dagens regleringssamhälle, kan samhället öva ett inflytande över den totala investeringsvolymen, som skall möjliggöra en långt bättre anpassning än som varit möjligt för några årtionden sedan, när man nästan bara litade till vanlig centralbankspolitik och då man dessutom hade ett statistiskt material, i jämförelse med vilket det vi nu ha, hur svagt det än må vara, är himmelsvitt bättre.

Nu hoppas jag att ingen lägger in mer än som är berättigat i mitt uttalande om investeringsövervakningen. Jag har visst inte därmed tagit ställning för en permanent detaljreglering av investeringsverksamheten utan en-

dast sagt, att samhällets organ i vissa konjunkturlägen behöva vara med om att diskutera omfattningen av vissa delar även av den investeringsverksamhet, som inte ligger helt inom samhällsorganens bestämmanderätt, och diskutera på ett sätt som ger resultat.

Det blir vid en sådan politik likaväl som vid en mera socialistisk, detaljreglerande politik en oerhört svår uppgift att skapa en grund för en hög och jämn sysselsättning med en sönderbruten världshushållning. En av de viktigaste uppgifterna är enligt min mening att söka få till stånd ett internationellt samarbete av den art, som föreslagits särskilt från Australiens sida, ty det är bra mycket lättare att skapa en hög och jämn sysselsättning i ett land om det inte är alltför allvarliga kriser i andra länder.

Jag vill, herr talman, framhålla som min mening att det är ett alltigenom obevisat påstående, att det skall vara nödvändigt eller lämpligt med ett detaljreglerat ekonomiskt system för att man skall kunna lösa detta problem så bra eller så illa som det bästa man kan komma till. Det finns ingen erfarenhet som ger finansministern rätt att säga, att man har försökt med ett system av den art jag antyder men att det inte gått. Man har nämligen aldrig provat detta system. Under 1920- och 1930-talen var det ett övergångsskede, då man varken hade klarat ut begreppen tillräckligt eller kommit överens om metoderna.

Den mera socialistiska väg, som finansminister Wigforss ansåg vara den enda effektiva, har onekligen många fler skruvar och spakar än den som i högre grad litar till vad man kan kalla det *globala*, mera på verksamhetens totala omfattning syftande inflytandets väg. Finansministerns system med dessa många spakar och skruvar, som skola dragas åt, blir därför mer svårskött, och det kommer att ställa mycket stora krav på de människor, som centralt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skola handha det hela. Därav följer att det blir risk för byråkratisering, stelhet och bristande rörlighet. Jag hänvisar till siffrorna i statsverkspropositionen, varav framgår att de offentliga investeringarna ju inte under de båda senaste åren utvecklats sig precis så som man skulle tro vore naturligt inom ramen för ett program, som avser att skapa jämvikt mellan sparande och investeringar, även om det finns goda skäl varför de offentliga investeringarna blivit relativt stora, vilket jag inte här behöver upprepa. Det finns emellertid, när man kommer in på detaljregleringar, så många hämningar som hindra de maktägande att fullt effektivt gripa till spakarna i det rätta ögonblicket, hämningar inte minst av politisk natur som göra sig mindre gällande — det måste väl alla erkänna — när inte själva maskineriet i fråga om alla detaljer ligger, om jag så får uttrycka mig, på det politiska planet.

Jag kommer så till den sista av de intressanta synpunkter finansministern framförde, som jag här vill beröra. Det är nog en synpunkt som jag ej tidigare hört finansministern framhålla.

Finansministern säger att om man skall kunna få en full sysselsättning, som är någorlunda varaktig, får man lov att ha så stor köpkraft i förhållande till varutillgången, att *det ofta blir risk för att köpkraften rinner över*. Då får man bromsa, och sedan köpkraften sjunkit, så fyller man på igen. Vill man hålla sysselsättningen så nära taket som möjligt, blir det alltså ibland litet för litet köpkraft och ibland litet för mycket. Med mindre detaljreglerande metoder, som äro så att säga mera liberala, kan man emellertid inte, säger finansministern, hålla en sådan balans mellan sparande och investeringar, att sysselsättningen ligger *lika nära* taket som då man tillämpar mer socialistiska metoder, och därför får man ta de olägenheter, som äro förenade med att köpkraften mycket ofta hotar att vara litet

för stor. Detta är ett verkligt intressant påpekande, vars konsekvenser jag tror gå mycket långt.

Jag tror att statsrådet Wigforss har rätt däri, om han med *full* sysselsättning menar det som jag för min del vill beteckna som *överfull* sysselsättning. Det är väl ganska allmänt accepterat, att vi t. ex. under fjolåret haft vad som lämpligen kan kallas en överfull sysselsättning. Jag vill definiera denna så, att antalet obesatta arbetsplatser är väsentligt större än antalet människor som söka arbete. Men tyder inte erfarenheten på att vi böra sträva efter, inte en sådan överfull sysselsättning, där köpkraften ständigt hotar att rinna över, utan att vi böra sträva efter vad man kan beteckna som full sysselsättning eller vad efterkrigskommissionen kallade en hög och jämn sysselsättning? Ehuru herr Myrdal, kommissionens ordförande, var och är socialist, tyckte han nog liksom jag, att begreppet full sysselsättning hade använts på så många olika sätt, att det behövdes närmare bestämmningar. Om jag alltså får lov att för full sysselsättning kalla en sysselsättningsgrad, som ligger, låt mig säga ett par procent under den finansministern avser, så skulle jag vilja säga, att en sådan full sysselsättning leder till större samlad produktion än den överfulla sysselsättningen. Man får nämligen bl. a. minskad överrörlighet i fråga om arbetskraften, något som jag trodde att regeringen hade hoppats uppnå i år genom beskringen av investeringarna. Den överfulla sysselsättningen med en köpkraft, som ofta tenderar att bli för stor, betyder flaskhalsar av besvärande slag, som sänka produktiviteten och medföra väntetid för produktionen ibland här och ibland där. Den överfulla sysselsättningen betyder en permanent priskontroll, där man, för att hindra att kontrollen på en punkt leder till ökad produktion men på andra viktigare till minskad produktion, måste applicera en lika hård kontroll över

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hela fältet, om man inte allteftersom tiden går skall få en ökad snedvridning av produktionen. Den överfulla sysselsättningen betyder en permanent ransoneringshushållning både inom produktionslivet — framför allt där — och i viss mån, låt vara i mindre grad, även inom konsumtionsfären.

Jag tror att en full sysselsättning, d. v. s. hög och jämn sysselsättning, ger en högre levnadsstandard. Och även om det då inte blir samma oerhört låga arbetslöshet, som vi nu haft, utan en arbetslöshet av den omfattning som jag förmodar att regeringen räknar med skall komma till stånd, låt mig säga under loppet av 1949 och som även arbetsmarknadsorganisationerna skulle beteckna som ett mycket tillfredsställande tillstånd, så får samhället råd att föra en i viss mån generösare politik när det gäller stödet åt de arbetslösa. Ty genom att man på den fulla sysselsättningens väg får större total produktion och större nationalinkomst, har man också möjlighet att gentemot det relativt lilla antal, som drabbas av arbetslöshet — utöver någon vecka eller så vid övergång från ett jobb till ett annat — intaga en rätt generös hållning.

Men det finns ännu ett — och det är kanske det viktigaste — skäl mot den överfulla sysselsättningen. Jag kan åtminstone för min del inte förstå, hur man i ett sådant läge skall kunna undgå *en fortskridande inflation*. För det första är det klart, att den höga köpkraften i förhållande till varutillgången ständigt tenderar att skapa prisstegring på varor, i den mån inte priskontrollen är hundraprocentigt effektiv. För det andra måste löneutvecklingen i längden påverkas av att man har en ständigt eller relativt ofta och under långa perioder förekommande akut brist på arbetskraft. Vid en mycket utpräglad konjunktur av det slag vi nu varit vana vid, är det svårt att undgå att de fackliga organisationerna reagera så som de brukat göra, d. v. s. att de vid varje god

konjunktur ställa krav på mycket stora löneökningar. Jag undrar därför om det inte vid en mera varaktig överfull sysselsättning med brist på arbetskraft kommer att, trots alla goda avsikter på ledande håll, visa sig omöjligt att förhindra en fortskridande lönestegring, som blir långt snabbare än produktivitetshöjningen och som därför medför allmän prisstegring. Man får också beakta, att konkurrensen mellan arbetsgivarna i detta läge väl snarast tenderar att ytterligare höja lönerna på ett sätt, som inte är förenligt med fasta priser.

Jag tror att de erfarenheter, som vi haft senare år och som jag av hänsyn till tiden här inte skall närmare diskutera — jag vill bara säga att vi givetvis äro glada åt de utsikter till lönestabilisering som finnas — knappast ge grund för tron, att det i längden skall vara möjligt att vid en så hög grad av sysselsättning, som det här är fråga om, uppnå en lönestabilisering som anpassar lönerna endast efter den fortskridande produktivitetstegringen. *Eftersträvar man en överfull sysselsättning, betyder det enligt min mening inflation*, och inflation i ojämn takt i olika länder. Det medför därför bristande balans mellan produktionskostnaderna i olika länder och därmed också svårigheter i konkurrensavseende. Det betyder frestelse till restriktioner i fråga om importen. Det betyder tvång att anpassa valutakurserna, inte en gång utan många gånger. Det betyder dåliga förutsättningar för världshandeln och även av det skälet lägre produktivitet.

Därmed är jag framme vid det som väl är löntagargruppernas kanske största intresse — det är den tredje och sista synpunkten som jag skall beröra i detta sammanhang. Löntagargrupperna måste ju liksom alla andra medborgargrupper vara intresserade av att få *så hög levnadsstandard som möjligt* och därmed också under förutsättning att fördelningsproblemen kunna, såsom jag nyss nämnde, i rimlig grad lösas, vara iu-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tresserade av att det sker en så snabb ökning av produktiviteten som möjligt. I den mån löntagargrupperna få klart för sig, att deras intresse av en stark produktivitetstegring häst tillgodoses, om man försöker skapa ett ekonomiskt system, som leder till full sysselsättning med så litet detaljreglerande från samhällets sida som möjligt, och inte genom att man skapar en överfull sysselsättning med detaljdирigering och en permanent ransoneringshushållning, så komma säkerligen dessa löntagargrupper icke att handla så som finansministern trodde, d. v. s. de komma icke att stödja den senare lösningen. Kan rimlig fördelning och rimlig trygghet uppnås även med mer liberala metoder och dessutom i längden högre produktivitet skapas liksom även, låt mig tillägga det, mera trivsel i samhället åstadkommas, så kommer man i stället att föredraga en sådan väg.

Såsom jag framhöll nyss, innebär finansministerns uttalande om att med hans system köpkraften då och då kommer att visa tendens att rinna över, därför att den är för stor, att man måste tillgripa regleringar även inom konsumtionssfären. Jag tror därför inte att det är möjligt att säga, som statsminister Erlander här tidigare under debatten gjort, nämligen att man inom regeringen är lika intresserad som någonsin oppositionen av att avveckla regleringarna. Åtminstone kan inte statsministern göra gällande något dylikt, om han accepterar finansministerns syn på dessa ting, ty i själva den typ för ekonomiskt system, som herr Wigforss beskrev, ligger att det måste uppstå en sådan relation mellan köpkraft och varutillgång, att man i mycket högre grad måste lita till kvantitativa regleringar än när man har ett system av den mer liberala typen.

Jag undrar — det är ju inte möjligt att göra mer — om inte den åskådning, som herr Wigforss här företräder, även i viss mån delas av andra inom

regeringen och om det inte är detta som kanske förklarar mycket som annars vore svårare att förstå, när det gäller den ekonomiska politik som förts under de senaste två åren. Kanske är det det förhållandet att man har så stora sympatier för ett läge, där köpkraften i varje ögonblick hotar att bli litet för stor, och att man inte tycker att det är så stora olägenheter förenade med att detta system leder till överfull sysselsättning och till att regleringarna måste bibehållas i större utsträckning än som annars vore nödvändigt — kanske är det detta som gör att man de senaste åren funnit sig ha mindre anledning att inskrida för att få en sådan balans av mer liberal typ som jag här angivit.

Herr Wigforss är alltså villig att betala priset för att få de fördelar som följa med den överfulla sysselsättningen. *Detta pris är ett regleringssamhälle, som enligt vårt sätt att se ger mindre effektivitet och mindre trivsel.* Inom den grupp, som jag företräder, äro vi inte villiga att betala detta pris. Vi tro att i den mån erfarenheterna samla sig och folk alltså kan få en klarare inställning till dessa ting, så kommer det att gå på samma sätt som det gått i fråga om förstatligandesocialismen och nationaliseringsfrågorna, d. v. s. att flera och flera människor även bland löntagarna komma att vända sig bort från förstatligandemetoden såsom en lösning av deras ekonomiska problem. I stället komma allt fler människor att välja ett socialt betryggande system som ger mer frihet och högre levnadsstandard.

Jag har här talat om löntagargrupperna, men jag vill tillägga, att det är givet att även andra samhällsgrupper ha sina intressen att tillgodose och böra få göra sitt inflytande gällande i fråga om dessa ting. Det gäller t. ex. jordbrukarna och företagarna inom alla andra näringsgrenar. Jag har emellertid svårt att förstå annat än att deras intressen här i huvudsak löpa parallellt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med löntagarnas. Alla dessa grupper äro intresserade av att få ett så effektivt system som möjligt med så litet tvång som möjligt.

Det är detta som gör att vi på vårt håll inte ha samma känsla av klyvning i samhället mellan olika folkgrupper som det socialdemokratiska partiet ännu har som en av kvarlevorna från vad jag vill kalla den marxistiska epoken i dess utveckling. Och det är därför som vi på vårt håll vilja — om jag får lov att sluta mitt anförande på ett liknande sätt som finansministern många gånger har gjort, i det att han har uppmanat oppositionen att inte tro, att man skall kunna genomföra vissa åtgärder, när starka krafter i samhället motsätta sig detta — säga till socialdemokraterna: Det stora problemet om samhällsorganens anpassning efter de tekniska förutsättningarna och efter människornas inre krav och behov finner inte sin lösning genom en permanent, strängt genomförd centralisering av beslut och inflytande, en sådan centralisering som, såvitt jag vet, alla former av socialism ha gemensamt, hur olika de i övrigt kunna vara. Det finner inte heller sin lösning genom ett helt självreglerande system av 1800-talsmodell eller genom ett sådant system som vi hade för en del årtionden sedan. I den mån krigsekonomiens efterverkningar mildras, tror jag att det kommer att bli allt klarare att människorna för fredligare tider föredraga ett mer decentraliserat system, som ger mer frihet och högre effektivitet än det socialistiska systemet och mer social trygghet och mer jämställdhet än det system som vi haft under senare årtionden.

Herr **HEDLUND** i Rådomb (kort genmäle): Herr talman! Då jag för en stund sedan kom in i kammaren, fick jag höra herr Ohlin förebrå mig för att jag inte i mitt inlägg i gårdagens debatt hade redogjort för alla de möjligheter, som

kunna föreligga att skapa ett valsystem, där man kan undgå karteller.

Visserligen brukar man ju i remissdebatterna tala om likt och olik, men jag kunde ändå inte finna någon anledning att i mitt anförande närmare utveckla vilka möjligheter som kunde finnas i ifrågavarande avseende. Motivet till att jag över huvud taget kom att röra vid ämnet var, att herr Ohlin en stund tidigare hade riktat vissa beskyllningar bl. a. mot bondeförbundet för bristande intresse av en valreform i sådan riktning, att karteller kunde undvikas. Herr Ohlin grundade denna sin uppfattning på vårt ställningstagande till en motion, som hans parti för några år sedan hade väckt och där man hemställde om en utredning i syfte att införa en ordning, innefattande tilläggsmandat. Såsom både herr Ohlin och jag veta, finns det andra möjligheter att få bort kartellerna — det var detta jag ville påpeka i mitt anförande i går — och därför sade vi från vårt partis sida, att eftersom motionen var så enkelriktad att den endast tog sikte på ett system med tilläggsmandat, så ville vi inte vara med därom. Är det däremot så att herr Ohlins parti i år kommer med en motion, där man kräver en förutsättningslös utredning av hela spörsmålet, så skall jag i varje fall rösta för denna motion.

Herr **FAST** (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlin ställde till mig ett par frågor, som jag nu skall försöka att helt kort besvara.

Herr Ohlin frågade vad jag menade med millimeterrättvisa. Eftersom jag fällde detta uttryck, när jag var inne på frågan om riksvalkrets och en utjämning av mandaten inom denna, så trodde jag att det var fullt klart, att jag menade, att ett valsystem inte får bli självändamål. Tiden medger inte att nu utveckla alla skäl mot en utjämning av mandaten på detta sätt, men jag tror att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Ohlin ger mig rätt på denna punkt.

Sedan frågade herr Ohlin, vart jag i så fall syftade med en förutsättningslös utredning. Vad skulle den egentligen ha för ändamål? Jag svarar, att den skulle givetvis ha till ändamål att söka åstadkomma, om det nu låter sig göra, en sådan utjämning av mandaten inom ramen av valkretsarna, att man åtminstone inte av ideella skäl skall behöva ha valkarteller. Därmed tycker jag, att jag lämnat ett tillräckligt tydligt svar.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet WIGFORSS: Herr talman! Jag begärde ordet för att ta upp en diskussion med herr Ohlin, men jag får säga, att åtminstone tre fjärdedelar av hans anförande var sådant, att jag faktiskt inte tidigare hade trott, att det skulle finnas så mycket gemensamma utgångspunkter. Om jag får ta hans yttrande i stort sett som utgångspunkt för vad han menar med sin socialliberalism, tror jag, att det föreligger vissa gemensamma önskemål, som visserligen kunna leda till olika praktisk utformning men som jag tror skulle kunna ge upphov till en fruktbärande överläggning. Jag tror, att herr Ohlin därvid mycket snart skulle komma till insikt om att hans kännedom om vad socialism är är något begränsad. Han skulle finna, att det som han finner självklart, nämligen att all socialism måste leda till eller eftersträva centralisering, är i strid mot hela den socialistiska idéströmning, som vi känna. Där har nämligen funnits, jag skulle vilja säga, en marginal mellan den yttersta totalitära socialismen över till sådana former av gemensamhets-hushållning, som man snarast skulle vilja kalla för anarkism. Om sålunda herr Ohlin inte kräver något annat än att man skall vara öppen för argument mot centralisering och för största möjliga grad av decentralisering, kan han

finna det inom den socialistiska tankevärlden.

Vidare skulle jag gärna redan nu vilja säga, att jag tror, att han borde avstå från att försöka så att säga föra samman alla socialistiska strävanden, som leda till socialisering i betydelsen av samhällsegendom och samhällsföretag, som vad man skulle kunna kalla för ett resultat av marxismen. Herr Ohlin känner väl i alla händelser till den engelska arbetarrörelsen och vet, hur litet den över huvud taget någonsin varit påverkad av marxistiska tänkesätt, men det hindrar inte, förmodar jag, att den engelska arbetarrörelsen såsom socialism måste för herr Ohlin framstå som ytterligt radikal t. o. m. i jämförelse med den svenska.

Men det är ju bara en fråga om termer. Själva utgångspunkten är ju, herr Ohlin, om vi vilja se saken i stort i historiskt sammanhang, att vi under lång tid äro på väg mot ett samhälle, där de löntagande grupperna uppta en allt större del av den produktiva befolkningen. Jag behöver inte erinra om att enligt de senaste skattetaxeringarna ha vi 2,5 miljoner anställda och endast $\frac{1}{2}$ miljon företagare, och då äro bland företagarna inräknade de hundratusentals små jordbrukare och hantverkare, som i grund och botten inte äro annat än arbetare. Det är alltså naturligt att ställa för sig den frågan, om det är så självklart, att en organisation av samhällets ekonomiska liv — vi veta ju alla, hur den vuxit upp och hur bärarna av denna ekonomi varit enskilda ägare till produktionsmedlen — inte i grundväsentliga hänseenden måste bli förändrad, när dessa stora nya folkgrupper, som tidigare haft mycket litet inflytande över sitt eget liv och över den ekonomiska kontrollen, få göra sina önskningar gällande. Vilka dessa önskningar äro, kan man diskutera, och jag anser det vara fullt legitimt, när herr Ohlin säger, att den frågan får man ändå teoretiskt anse öppen, om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte den stora massan av löntagare skulle vilja bli socialliberaler i stället för socialdemokrater. Jag kan bara säga, att erfarenheten i Europa har ju inte visat, att liberalismen ens i den socialpolitiska form, som man närmast tänker på, när man talar om socialliberalism, har kunnat utöva tillräckligt stor dragningskraft på de stora löntagande massorna. Det kan vara så att säga kortsynthet från deras sida, men det kan bero på många historiska omständigheter. Naturligtvis beror det framför allt på att liberalismen i stort sett har ansett sig mera lierad med den fria företagsamheten och ansett sig lierad med enskilda ägare och ansett deras intressen såsom mera betydelsefulla för hela samhällets utveckling. Men det hindrar inte, att när man såsom herr Ohlin klargör vad en löntagare rimligtvis bör önska sig, kommer man fram till formuleringar, som ligga så pass nära dem, som vi socialdemokrater äro vana vid, att ett resonemang om saken inte borde vara omöjligt för oss.

För att nu emellertid inte glömma ett par saker skall jag, innan jag går in på det, kasta mig över från den frågan och svara på en fråga, som har ställts av herr Kyling.

Herr Kyling hörde till dem, som klagade över att budgeten är för snål. Han kom därvid in på vissa löneregleringsförslag, däribland om övningslärarnas lönereglering. Det är alldeles riktigt, att inför tvånget att hålla nere statsutgifterna för att inte skatterna skola stiga ytterligare ha vi fått säga nej till alla möjliga löneregleringar och även till den lönereglering, som i princip är beslutad rörande övningslärarna. Förra riksdagen beslöt, att den skulle träda i kraft tidigast den 1 juli 1949. Nu ha vi sagt, att den inte kan träda i kraft den 1 juli 1949, och jag kan mycket väl förstå, att många övningslärare undra, om inte det uppskovet kan bli ett uppskov på obestämd tid. Jag vill därför meddela, att vid övervägande av både den-

na och andra löneregleringar ha vi ansett det vara möjligt att direkt ta upp frågan om pensioneringen, som också bör ordnas i samband med löneregleringen. Det kommer i detta fall, som jag hoppas, en proposition om pensionsreglering för dessa övningslärare, och det förefaller mig som om det vore riktigt att där tala om att den i princip beslutade löneregleringen visserligen inte kan träda i kraft nu den 1 juli 1949 men bör träda i kraft den 1 juli 1950. Det samma kan väl då också gälla några andra grupper, som i detta sammanhang kunna ha intresse.

Sedan skulle jag kunna vända tillbaka till diskussionen med herr Ohlin och samtidigt också beröra anförandet av herr Yngve Larsson, som var inne på delvis samma tankegångar. Jag hade det intrycket, att den sistnämnde representerade en nyans inom socialliberalismen, som låg ett stycke närmare den gamla manchesterliberalismen, fastän han avsvor sig denna. Han talade nämligen med övertygelse om samhällets självläkeedom och framhöll en sak, som vi äro vana vid att höra, nämligen att vi skola låta bli att ingripa mot vissa avigsidor i det ekonomiska livet.

Innan jag kommer in på den stora frågan, kanske jag skulle säga ett ord om de två detaljfrågor, som herr Ohlin omnämnde. I fråga om vad jag sade i går om sparandet och konjunkturinstitutets beräkning av sparandet i landet har kanhända herr Ohlin missuppfattat mig. Jag sade, att han hade rätt, när han talade om att konjunkturinstitutets siffror visade 10 %, när man tagit bort vad man fått ifrån importen, alltså användningen av valutareserven, och att däri också ingå — vid en mera pessimistisk beräkning — de 700 miljonerna. Om man däremot tar den litet gynnsammare beräkningen av det som kallas för reinvesteringar, skulle man få den siffran även med borttagande av de 700 miljonerna. Men det var inte egentligen det utan det var mina 14 procent, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Ohlin undrade över. Till den siffran kom jag genom att säga, att beräkningarna över hur mycket av de 7 miljarderna i bruttoinvesteringar, som kunna kallas för nya investeringar och hur mycket som skall räknas som reparationer och förbättringar för att hålla det gamla produktionsmaskineriet vid makt, äro mycket osäkra. De bygga på siffror från Norge och Danmark, som i sin tur äro osäkra, och att av dessa draga slutsatser för Sveriges vidkommande är ytterligt vanskligt och svårt. Jag sade att om man skulle ändra siffrorna något, inte alltför mycket, t. ex. med 500 miljoner eller 1 000 miljoner, skulle man komma till helt andra siffror. Men det hindrar inte, att jag, även om jag delar herr Skölds uppfattning, att vi kommit till en vändpunkt i fråga om sparandet, i nuvarande läge är överens med herr Ohlin om att vi behöva mer sparande just därför att vi inte äro nöjda med den investeringsverksamhet vi för närvarande ha.

Jag kanske också skall säga ett ord om skatterna. Herr Ohlin tog upp mina erinringar om de amerikanska rådgivarna till presidenten. Jag trodde det var självklart, att jag inte ville beteckna dem som mina meningsfränder. Vi veta, att av de tre, som undertecknat den rapport, som presidenten har lagt fram, kallas en, ordföranden, för konservativ och de båda andra kallas för vänster. Det anges därmed ingenting annat än att det är fråga om ett uttryck för en allmän, låt mig säga, inte högeruppfattning utan snarare kanske en centeruppfattning inom amerikanska ekonomiska kretsar, och det är klart, att jag inte har någon anledning att tillskriva undertecknarna några slags socialistiska uppfattningar. Skälet till att jag citerade dem var, att de visserligen starkt framhålla, att de bygga på ett samhälle med fri ekonomi, och understryka att det amerikanska samhället vill ha fri ekonomi, men samtidigt varna för att man på grund av denna önskan om fri eko-

nomi skall hindras tillgripa de kontrollerande samhällsåtgärder, som visa sig vara nödvändiga.

Det jag citerade i fråga om deras uppfattning om arvsbeskattningen tror jag herr Ohlin har alldeles missuppfattat, kanske också herr Hjalmarson, som enligt det referat jag fått — jag hörde honom tyvärr inte själv — lär ha sagt, att de anglosaxiska ekonomerna inte skulle yttra sig på det sättet om arvsbeskattningen, om de också toge hänsyn till t. ex. den svenska förmögenhetsbeskattningen. Det har inte alls varit min mening att ta upp en diskussion om hur hög den amerikanska beskattningen är. Var och en vet ju, att den amerikanska inkomstbeskattningen ligger långt under den svenska, ett långt stycke upp på inkomstskalan, inte minst beroende på att de amerikanska inkomsterna över huvud taget i genomsnitt äro så mycket högre — hur man sedan skall beräkna förhållandet mellan kronan och dollarn må vara en sak för sig. Att det inte finns någon statlig förmögenhetsbeskattning där, är också klart, men, herr Ohlin, man får väl göra en viss distinktion. Alldeles oberoende av hur höga skatter man har och vilka former av skatter man har, kan man ha en uppfattning om hur de olika skatterna verka i fråga om människornas önskan att vara företagsamma eller att spara. Och då kan jag inte se annat än att om dessa amerikaner säga — och därmed avse de att hänvisa till en allmän amerikansk uppfattning — att skatterna på arv och gåva över huvud taget äro de, som äro minst ogynnsamma i fråga om verkningarna på det ekonomiska livet, gäller det oberoende av om man dessutom har någon förmögenhetsskatt eller inte. Jag skulle tro, att det är alldeles riktigt, som herr Ohlin säger, att om vi frågade dem, hur de se på den svenska förmögenhetsbeskattningen, skulle de säga, att de tycka, att den är mycket hård, och de skulle väl säga till herr Ohlin och herr Hjalmar-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

son: Varför vända ni er inte mot den årliga förmögenhetsbeskattningen i stället för mot arvsbeskattningen, som vi tycka är en ofarlig form av beskattning?

I det sammanhanget skall jag tacka herr Hjalmarson för den blomma han gav mig, kanske inte för min skull utan för att ställa det i relief till en elakhet mot herr Sköld. Jag hoppas bara, att det inte hänger samman med det jag har sett i dagens tidningar, nämligen att vad jag skulle ha sagt i går skulle vara något politiskt testamente, och att herr Hjalmarson tyckte, att han kunde tillämpa regeln: om de döda ingenting annat än gott.

Om jag sedan får vända tillbaka till frågan om den reglerade eller inte reglerade ekonomien, skulle jag först vilja rätta en missuppfattning av herr Ohlin, nämligen att socialismen över huvud taget måste vara inställd på regleringar i detalj. Han kommer upprepade gånger tillbaka till att det, som skiljer vad han kallar för socialistiska tankegångar ifrån det han kallar för socialliberala, skulle vara, att den socialistiska skulle vara mycket mera böjd för detaljregleringar. Jag tror, att det är någonting, som inte kan vara hämtat ifrån låt mig säga erfarenheten om hur socialister bruka se på samhället. På den punkten skulle jag kanske kunna åberopa vad herr Ohlin själv har sagt. Han har nämligen ofta brukat säga, att vad man än träffar på för socialister ha de ett gemensamt, nämligen att de vilja, att samhället skall överta produktionen. Det är alldeles riktigt, att vissa grupper av socialister ha just haft till kännetecken, att de mena, att samhället i mycket stor omfattning, kanske i alldeles överväldigande omfattning, skulle överta produktionsmedlen, men just därför att de ha haft denna uppfattning, ha de mycket litet brytt sig om att syssla med frågan om detaljregleringar, ty för denna form av socialism har övertagandet av produktionsmedlen va-

rit det centrala hjälpmedlet, genom vilket hela samhällets ekonomi skulle regleras.

Jag vill säga, att den frågan kommer man inte undan. Jag kanske återigen kan få åberopa en auktoritet, som står herr Ohlin närmare än mig. För några år sedan eller kanske bara ett par år sedan hade den engelska tidskriften *Economist* några mycket intressanta artiklar, där det just talades om den kommande utvecklingen. Där drog man upp två visserligen grova alternativ, där det talades om ett samhälle, som dels var rött och dels var vitt, och ett annat samhälle, som var skärt, d. v. s. ljusrött, och det som var ljusrött var ett sådant, som skulle reglera allt — utan att bry sig om att samhället skulle äga allt möjligt. Men i det röda och vita samhället begränsade man samhällets ingripanden genom att samhället övertog äganderätten till en viss sektor av det ekonomiska livet och lämnade resten av detta ekonomiska liv åt de fria krafternas spel. Allt detta hör till problem, som enligt min mening efter herr Ohlins anförande i dag skulle kunna utgöra föremål för gemensamma överläggningar.

Det som herr Ohlin framför allt byggt upp sin polemik på är emellertid den distinktion, som han gör mellan vad han kallar för å ena sidan överfull sysselsättning och å andra sidan hög och jämn sysselsättning. Det är alldeles klart, att en sådan skillnad finns, men det är en gradskillnad, där jag har mycket svårt att se, hur man skall kunna komma fram till någon principiell olikhet. Låt oss se, hur herr Ohlin tänker sig, att man skall kunna undvika att komma till vad han kallar för den överfulla sysselsättningen med dess vådor. Herr Ohlin menar ju, att en av vådorna av den överfulla sysselsättningen är just, att där finns en ständig press mot vad vi kalla en inflatorisk utveckling. Varför? Jo, därför att i det fria samhälle herr Ohlin öns-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kar skulle alla frågor om priserna avgöras på den fria marknaden — jag skall strax komma till de inskränkningar i detta avseende, som herr Ohlin i dag gjorde, vilka äro mycket vittgående — och lönerna skulle avgöras genom frivilliga överenskommelser. Om man i ett sådant samhälle hade överfull sysselsättning, d. v. s. ett tillstånd där tillgången på arbetstillfällen ständigt överstiger tillgången på arbetskraft, är det alldeles uppenbart, att det finns en ständig tendens till att lönerna skola stiga snabbare än produktionsresultatet. Produktionskostnaderna stiga, och priserna stiga på grund av den stora efterfrågan. Det är den ena avsidan av denna fulla sysselsättning.

Den andra är överrörligheten, och den ha vi alla en viss erfarenhet av, och vi veta också vilka svårigheter, som äro förbundna med en sådan. Man skulle emellertid också kunna säga, att den stora efterfrågan på arbetskraft kan leda till eller med all säkerhet har en tendens att leda till att det inte är lätt att få arbetskraft till vissa yrken och vissa produktioner, där man helst skulle önska att få mer. Folk stannar hellre där de äro, då de kunna få arbete där, och gå då inte över till annat arbete. Det är sålunda snarast en brist på rörlighet. Nu veta vi allesammans, att i det gamla liberala samhället, som det tidigare tänktes, har man räknat med att det skulle finnas en viss arbetslöshet. Genom förefintligheten av en viss arbetslöshet skulle människor finnas tillgängliga att flytta över till det område, där de behövdes, vilket de måste göra, emedan de annars inte kunde leva. Likaså räknade man med att det måste finnas en viss arbetslöshet, säkerligen en numerä mycket betydande arbetslöshet, som hindrade arbetarna att höja sina löner. De kunde inte individuellt göra det, och man menade, att även deras fackföreningar skulle hindras att pressa upp lönerna.

Men hur ställer sig nu detta, om vi inte tillåta denna arbetslöshet att göra det, som den enligt den gamla liberala ekonomien skulle göra, nämligen att tvinga arbetarna att ta arbete där de inte önska och hålla nere fackföreningarna? Enligt den liberala ekonomien skall jag inte hålla efterfrågan på arbetare vid 100. Jag skall inte ha 100 eller fler än 100 arbetstillfällen, utan jag skall i stället ha 98, en något lägre procent alltså, som herr Ohlin sade. Det är samma problem vi ha i fråga om obligationsköp, då man säger att om riksbanken inte köper för 100 utan för 98 procent, så låter folk bli att sälja. Då är det sannolikt att det skulle vara möjligt att under rådande förhållanden få den rörlighet hos arbetskraften, som man eftersträvar. Och då kan man, som herr Ohlin sade, ha råd att försörja dessa arbetslösa mycket hyggligt, d. v. s. de få ungefär lika mycket som om de hade haft arbete. De måste ju vara högt värderade, eftersom de fylla en nödvändig samhällsfunktion i den socialliberala ekonomiska mekanismen. Är det sannolikt att de i så fall vore villiga att gå dit man ville skicka dem i ett fritt samhälle? Och vidare: Är det sannolikt, när fackföreningarna visserligen inte ha alla medlemmar i arbete men de som inte äro sysselsatta leva i högönskelig välmåga utan att göra något, är det sannolikt, frågar jag, att man då skulle kunna hålla tillbaka fackföreningarna i deras krav på högre löner? Jag tror man här kommer till problem, som kanske äro värda att övervägas något mera än vi hittills ha gjort.

Det mest intressanta i vad herr Ohlin sade är att han tydligen är ett gott stycke inne på den väg jag antydde i går, när jag — tvärt emot vad jag ser av tidningarnas löpsedlar, som säga att jag skulle ha talat om permanentning av regleringarna — drog upp bilden av hur jag skulle kunna tänka mig att regleringarna avskaffades, trots full

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sysselsättning och trots den stora köpkraften. Jag erinrade om att när det gäller konsumtionsvaror äro människornas behov av det nödvändiga relativt begränsade och att, när man alltså kommer till en viss höjd av produktion och inkomst, så att man kan tillfredsställa alla i fråga om deras behov av kött, bröd, smör, socker och kaffe, kanske t. o. m. bensin, skulle man kunna lämna marknaden inom landet fri — t. o. m. i fråga om importen. Beträffande alla områden, där det inte är fråga om dessa nödvändiga ting, har jag ingenting emot att priset, om det finns fri konkurrens, får variera och bestämma vad folk skall få betala i de olika fallen.

Vad jag kommer tillbaka till är att förutsättningen för att man ändå skulle kunna hålla denna »vätska» inom dessa gränser, så att den inte rann över kanterna, är att man har sin hand över investeringarna. Det var där jag kom fram till att jag inte kunde tänka mig någon fullständig avveckling, framför allt inte av hyresregleringen. Det skulle vara intressant att höra även av herr Ohlin och andra, hur snart de anse att man skulle kunna avveckla hyresregleringen, som otvivelaktigt är en av de mest tryckande regleringarna för vissa grupper. Jag menar att inte bara hyresregleringen måste finnas kvar utan också i stora drag en påverkan på investeringarna. På den punkten skall jag gå tillbaka till vad herr Yngve Larsson sade.

Herr Larsson fann det alldeles naturligt, att även när det gällde så önskvärda investeringar som kommunernas kunde man inte underlåta att försöka hålla dem inom de gränser, som angävos utav vad man kunde tänka sig i fråga om sparande. Och det är väl lika klart — det framgick också av herr Ohlins yttrande — att vi äro överens om att när det gäller de statliga investeringarna kunna vi inte bara säga, att vi tycka de äro nyttiga, och därför sätta

vi i gång. Där spelar inte röntan någon roll, ty jag skulle tro att om staten skulle anse det nödvändigt att exempelvis bygga ut vattenfall eller skaffa nya järnvägsvagnar o. s. v., kommer inte vare sig en halv eller hel procents ränta att spela någon avgörande roll för en sådan utvidgning av investeringsverksamheten. Äro vi då överens om detta, få vi söka andra kriterier på hur långt investeringsverksamheten skall gå när det gäller statliga och kommunala investeringar, som vi ändå alla gemensamt måste anse minst lika angelägna som stora mängder av enskilda investeringar. Är det då så naturligt att man säger, att de enskilda investeringarna kunna vi lämna fria åt marknaden utan att därför söka göra ett urval, åtminstone i stora drag?

Det som var det nya hos herr Ohlin i kväll var, såvitt jag förstår, att han var med om, man behöver inte säga centraldirigering, man kan börja med att säga central övervakning över investeringarna i stort sett. Jag skulle tro, att om man kan hålla sig till de stora investeringarna kan man lämna den stora massan småinvesteringar åt sitt öde och därigenom komma bort ifrån de detaljregleringar, t. ex. vissa delar av byggnadsregleringen, som vi skulle önska komma bort ifrån. Är det verkligen herr Ohlins mening att det inom hans socialliberalism finns utrymme för ett sådant resonemang om investeringarna i stort sett i landet, så att inte utan vidare en mycket stor investering ifrån visst industrihåll skulle kunna göras utan att man överväger, huruvida man för tillfället har råd därtill, och så att inte, när en sådan stor investering göres, staten måste säga, att då kunna vi inte ha råd att bygga ut vattenfall, även om vi skulle anse att en sådan utbyggnad borde gå före dessa privata investeringar? Då ha vi, menar jag, en gemensam grund för övervägande om en, låt oss kalla det, reglering på vissa mycket avgörande punkter av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det ekonomiska livet, där tydligen inte skillnaden mellan socialdemokrati och folkparti behöver vara principiell.

I det sammanhanget vill jag emellertid tillägga att jag vidhåller — herr Ohlin väntade väl inte heller något annat — vad jag sagt beträffande just den frågan om det statliga inflytandet över investeringarna, när man sätter dem i samband med frågan om på vad sätt man skall kunna hålla full sysselsättning. Både herr Yngve Larsson och herr Ohlin uttalade utan vidare sin anslutning till en aktiv konjunkturpolitik, och denna måste ju, när det gäller att hålla uppe den höga och jämna sysselsättningen, innebära att man ser till att investeringarna hållas uppe under vissa tider men däremot hållas nere under andra tider. Jag har den personliga uppfattningen — jag förmodar att där kan ingenting annat än erfarenheterna lämna besked — att om man inom ett samhälle har en större sektor av offentliga investeringar, kan man inom det samhället lättare reglera konjunkturen än man kan göra, om man har en liten offentlig sektor. Det är kanske det som gör, att herr Ohlin kanske säger, att i Sverige ha vi en tillräckligt stor offentlig sektor för att vi genom att manipulera med ökningar och minskningar därvidlag kunna utöva tillräckligt stort inflytande. Om jag har en annan mening och säger att vi behöva en ännu större sektor, måste detta inte innebära någon principiell motsättning, även om herr Ohlin i kväll har önskat få fram något sådant.

Varför jag anser att denna fråga om löntagarna har sådan betydelse hänger samman med deras ställning på arbetsmarknaden. Jag tror vi kunna vara överens om att arbetsmarknaden är det sista område inom det ekonomiska livet, som vi skulle önska att direkt reglera. Det är många som inte ha den uppfattningen, men enligt min mening är det faktum avgörande att när det gäller arbetsmarknaden gäller det

människorna själva. Man kan reglera användningen utav kapital, ty det gäller ju då döda ting; även om dessa ha vuxit mycket intimt samman med ägaren är det inte detsamma att dirigera användningen av hans kapital som att dirigera hans egen arbetskraft. Om vi hålla på att det ekonomiska livet är till för människornas skull, måste vi komma överens om att varje tryck på människorna, som skulle tvinga dem att utföra ett arbete som de inte vilja utföra, måste man försöka undvika. Detta innebär att en reglering av arbetsmarknaden och löntagarna genom lagstiftning är något, som vi vilja undslippa, men vi kunna säkerligen inte undslippa det, om vi inte kunna uppnå frivilliga överenskommelser. Varför jag anser att denna fråga om lönerna och arbetsmarknaden spelar en sådan central roll, är därför att jag för min del är övertygad om att när man kommer till frågan om hur stora lönerna skola vara, skall man i ett givet ögonblick såsom nu kunna säga, att nu skola ni vara med om att prolongera edra avtal.

Om vi komma fram till en sådan situation, vilket vi hoppas på, att vi kunna säga att nu medger produktionsökningen att höja inkomsterna, då får man söka sig fram till en avvägning av både arbetarlönerna och andra samhällsgruppers inkomster. Ni veta hur frågan om lönerna är sammanknuten t. ex. med jordbrukarnas intressen. Jordbrukarna bevaka mycket noga händelserna på arbetsmarknaden. Löntagarna å sin sida titta noga efter vad jordbrukarna få för sina produkter. Alla äro intresserade av att de inte skola lida någon orätt. Alla vilja ha en rimlig andel av produktionsresultatet. Jag tror emellertid inte det är möjligt att i ett sådant samhälle, som jag nu har skildrat, kunna draga någon gräns mellan »överfull» och »hög och jämn» sysselsättning. I ett sådant samhälle kommer man fram till frågan, huruvida man kan hålla inkomsterna bland

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de breda folklagren — som i detta fall äro den stora löntagargruppen plus jordbrukarna — inom de gränser, som medges av produktionsresultatet. Då komma dessa stora grupper att inte bara se på vad de själva ha utan fråga sig också: Vad få de andra? Hela frågan om inkomstfördelningen i samhället drages därmed upp.

Nu säger herr Ohlin: Ja, det är jag medveten om, och därför äro socialliberalismen och folkpartiet beredda att med hjälp av både socialpolitiken och en progressiv beskattning gå in för att åstadkomma en utjämning. Ja, är folkpartiet berett att säga, att progressiv beskattning är till visserligen för att skaffa pengar för nödvändiga ändamål men också för att steg för steg jämna ut de ekonomiska, sociala och kulturella förhållandena i samhället, då ha vi där återigen en gemensam utgångspunkt. Det finns ett steg till. Herr Ohlin talar åtminstone ibland som om han trodde att all socialism kommit från marxismen. Herr Ohlin vet nog att socialismen ligger mycket djupare, mycket djupt i den enkla reflexionen hos stora grupper löntagare, som se att de äro mycket fattiga men samtidigt att de, som äga produktionsmedlen, ha det mycket bättre. Skulle inte vi också, fråga de, kunna få någon del av produktionsmedlen?

En diskussion, som jag har fört med herr Ohlin flera gånger, gäller hurvida det är möjligt att ge den stora massan av människor privat egendom. Arbetarrörelsen, som den har utvecklat sig i världen, har i regel gått på den linjen, att man inte tror det vara möjligt att komma fram till delaktighet i egendomen annat än på mer kollektiva vägar. Jag skall inte ta upp någon diskussion härom, jag vill bara erinra om att även när det gäller frågan om fördelning av inkomsterna i samhället är det ju så, att de inkomster som häröra av egendom måste vara olika och i hög grad olika, så länge egendomen

är mycket olika. Därför komma vi inte undan frågan om egendomsfördelningen annat än om man — vilket herr Ohlin nu förefaller villig till — tar upp hela spørsmålet, hur vi skola kunna tänka oss ett framtida samhälle, som är bättre än det nuvarande.

Till sist vill jag bara säga att det är glädjande, om man på det sättet skulle kunna försöka se våra dagsstrider i ljuset av en historisk utveckling, som vi naturligtvis var och en tolka efter våra erfarenheter. Och det är alldeles naturligt att vi på grund av olika erfarenheter dra olika slutsatser. Men om vi äro överens om att det, som vi alla vilja, nämligen att för den stora massan av människor eftersträva en ekonomisk och därmed följande social och kulturell utjämning, att dessutom skapa trygghet genom att människorna ständigt kunna vara säkra på att få arbete och slutligen också komma fram till att de skola ha en självständig ställning, d. v. s. att de icke helt och hållet eller kanske ens i någon större utsträckning skola vara underkastade vad vissa enskilda arbetsgivare bestämma, då undrar jag om inte denna remissdebatt kanske skulle kunna föra oss ett steg närmare även det samarbete på det politiska området, som hittills inte har sett särskilt lovande ut. Jag vill inte ge några råd, men jag är tillräckligt gammal för att minnas den tid, då visserligen inte folkpartiet men de liberala ansågo sig ha en stor uppgift att fylla, inte såsom principiella försvarare utav det gamla samhället utan i stället genom att vilja jämna vägen för utvecklingen till ett nytt samhälle. Kanske det inte vore omöjligt att folkpartiet skulle kunna spela den rollen i fortsättningen.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag måste avstå från att anknyta till finansministerns mera vittsvävande slutreflexioner för att kunna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hålla mig inom treminutersramen; hastigheten är begränsad, och därför kan jag endast bemöta honom på några punkter.

Finansministern har rätt i att min kännedom om socialismen är begränsad. Mitt yttrande i det avseendet gällde emellertid socialismen såsom praktisk, politisk företeelse, icke såsom idé, ty därvidlag vet jag att socialism finns av alla tänkbara slag. Jag tror, om jag liksom statsministern får anspela på en skald, att den ibland kan likna en vessla och ibland en kamel — och för övrigt allt möjligt däremellan. Men praktiskt, politiskt sett tror jag inte vi kunna komma ifrån, att socialism har visat sig utmärkas av en tendens till centralisering. Tänk på vad som sker på olika håll i utlandet! Jag behöver inte säga mer.

Vad Sverige beträffar måste en sådan detaljdirigering bli en konsekvens av om man vill ha så överfull sysselsättning som finansministern vill, att köpkraften tenderar att svämma över. Då blir detaljreglering den enda lösningen. Om man läser 27-punktsprogrammet finner man där beträffande utrikeshandeln en sympati för centraldirigering, som är ganska uppenbar.

Beträffande investeringen vill jag bara säga, att eftersom balansen mellan investering och sparande på kapitalmarknaden är en förutsättning för att man skall kunna hålla samhällsekonomisk balans och undgå många av detaljregleringarna, är det ur vår synpunkt naturligt att acceptera det som behövs, d. v. s. det minsta möjliga, för att hålla denna balans och slippa allt det andra. Men herr Wigforss föreföll mig vilja sköta denna centrala jämviktsmekanism så, att han dessutom skulle behöva fingra på en massa spakar och skruvar etc. Det var därvidlag jag skulle vilja gå eu annan väg. Regeringens handlingssätt under de senaste två åren tyder inte på att man anser att det är så viktigt som vi göra att upp-

rätthålla den centrala balansen för att kunna undgå allt det andra.

Beträffande talet om att det är lättare att reglera investeringarna, om de offentliga investeringarna äro stora, vill jag fråga: Ha inte erfarenheterna under de senaste två åren visat, att politiseringen av problemen har alldeles speciala risker, som finansministern inte här har vidrört?

Vad den progressiva beskattningen beträffar fyller den naturligtvis också uppgiften att jämna ut inkomsterna mellan folkgrupperna, men vi vilja inte gå så långt i det avseendet, att det blir en verklig sänkning av standarden för de breda folklagren. Inte heller vilja vi använda beskattningen som metod att föra över produktionsmedlen från den enskilda sektorn till den allmänna. Vi anse att viktigare än utjämning är standardhöjning för de breda lagren.

Herr KYLING (kort genmäle): Herr talman! Då statsrådet Wigforss var vänlig att svara på den fråga, som jag framställde på förmiddagen, vill jag säga, att jag är belåten med det svar han lämnade. Det kommer säkert att lugna stämningen hos de grupper det är fråga om. Nu sade visserligen finansministern, att det gällde övningslärarna. Min fråga avsåg emellertid även organister och folkhögskollärare. Jag tror emellertid, att jag kan tolka finansministerns svar så, att även dessa två grupper kunna inräknas, ty finansministern slutade med att säga att övningslärare och »vissa andra grupper» böra få sin löneroglering år 1950.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Jag förstod faktiskt inte, vart finansministern ville komma med sitt resonemang om kvarlåtenskapskatten. Även om finansministern har den uppfattningen, att detta är en mycket ofarlig skatteform, så är det ett argument, som i varje fall icke vänder

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sig mot vår inställning i denna fråga, eftersom vi hela tiden ha sett denna skatt i kombination med övriga skatteformer. Kanske är det på det sättet, att finansministern var inne på att lancera en samförståndslinje i skattepolitiken och försiktigt ville fråga oss, hur vi skulle ställa oss, om man på socialdemokratiskt håll tog under övervägande att lägga en väsentlig del av förmögenhetsbeskattningens tyngd på kvarlåtenskapsskatten samt göra motsvarande lättnader i fråga om gällande förmögenhetsskatt. Om detta vore meningen, så är jag ledsen att behöva säga, att vi icke reflektera på den linjen, eftersom förutom de ekonomiska synpunkterna på den samlade förmögenhetsbeskattningens verkningar tillkomma de rent rättsliga synpunkter på kvarlåtenskapsskatten, vilka jag här på förmiddagen sökt utveckla, där jag bl. a. citerade professor Ebersteins uttalande, att denna skatt är ett juridiskt missfoster utan motstycke i lagstiftningen.

Det var mycket intressant att lyssna till finansministerns yttrande om arbetsmarknadsorganisationernas ställning i ett samhälle, där staten skall balansera trycket på de olika nyckelpunkterna i samhällsekonomin. I ett sådant samhälle förutsättes, att staten skall träffa uppgörelser med arbetsmarknadens organisationer om deras lönepolitik. Dessa uppgörelser skola vara frivilliga; det är gott och väl. Men vilket värde får den frivilligheten? Är det någon annan frivillighet än den vi se i riksdagen, när vi ha att taga ställning till statliga regleringsplaner? Jag kan icke se annat än att i finansministerns framtidssamhälle komma arbetsmarknadens organisationer realiter att bli organ för statens ekonomiska politik. Det är en utveckling, som jag icke vill vara med om att främja.

Till sist, herr talman, var det med stort intresse jag hörde herr Ohlin säga, att han var anhängare av stän-

dig investeringskontroll, låt vara i stort och icke i detalj. Det är väl en konsekvens av socialliberalernas inställning till räntepolitiken. Jag tror emellertid, att det är mycket svårt att hålla denna investeringskontroll inom den ram, som herr Ohlin har tänkt sig. Jag tror, att det är risk för att den utvidgas väsentligt härutöver. Herr Wigforss' inlägg utgjorde en bekräftelse på dessa farhågor. Det förefaller som om herr Ohlins giv på denna punkt icke bör betecknas som socialliberal utan snarare som liberalsocialistisk.

Herr OHLIN (kort genmäle): Till herr Hjalmarson vill jag säga, att det i den ekonomiskt-politiska debatten alltid funnits den attityden, att så snart man ger samhället något att göra på det ekonomiska området, är det väldigt stor risk för att samhället tar mer och mer: ger man samhället ett finger, tar det snart hela handen och sedan armen. Denna attityd leder många till att försvara vad vi kalla den manchesterliberala hållningen. Vill man icke göra detta, ställes man inför de allvarliga problem, som finansministern och jag ha diskuterat, där finansministern går mycket längre i interventionistisk riktning än jag gör. Men vi komma icke ifrån dessa problem. Det är icke bara att taga avstånd från det ena eller andra utan att själv angiva, hur man vill lösa dessa problem, när uppenbarligen den rent manchesterliberala vägen icke är farbar.

Jag tror, att herr Hjalmarson vid närmare bedömande skall finna, att det är genom ett väl valt och lagom genomfört samhällsinflytande på vissa centrala punkter, som man kan lyckas att undgå det snår, för att ej säga det tråsk av detaljregleringar, som man annars hamnar i. Skulle man säga nej till det positiva och väsentliga som samhället kan göra, spelar man dem i händerna, som vilja ha mer av detaljregleringar:

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

man hjälper i själva verket sina motståndare.

Herr **HJALMARSON** (kort genmäle): Jag vill bara svara herr Ohlin, att jag är icke någon anhängare av manchesterliberalismen; det ha vi aldrig varit i den svenska högern. Men jag kan icke se investeringskontrollen som ett nödvändigt led i en politik för att trygga jämn och hög sysselsättning. En skatte-, finans- och penningpolitik, som är anpassad efter konjunkturen, i förening med sådan offentlig arbetsberedskap, som man i riksdagen varit fullt ense om, utgör för mig de åtgärder, som äro erforderliga från samhällets sida. Statlig investeringskontroll kommer enligt min uppfattning att medföra risk för sämre effektivitet inom produktionen.

Herr andre vice talmannen **SKOGLUND**: Herr talman! Att jag icke försvunnit från talarlistan under den långa ideologiska diskussion, som har förts, hänger samman med att jag gärna vill komma med en replik till statsrådet Sköld. Jag är icke särskilt road av att syssla med förfluten tid; det som ligger framför är i så fall mycket mera väsentligt. Men det händer ibland, att vad som förevarit beskrives på ett sådant sätt att man ej kan låta det stå oemotsagt, ty då kan det lätt uppfattas såsom att man godtar det.

Jag tror, att jag skall kunna i mycket få ordalag sammanföra vad jag tyckte andemeningen var i herr Skölds anförande i dag. Oppositionen vore sådan att den ingenting ville, förstode mycket litet och aldrig hade haft något eget förslag. Regeringen däremot vore handlingskraftig, toge ansvar och behärskade situationen. Ingenting hade kunnat göras tidigare än vad regeringen har gjort.

Dagens aktuella problem kommer sedan herr Sköld fram till. Han säger att det är att återställa balansen mel-

lan efterfrågan och varor, och han vill åstadkomma detta genom en höjd produktion och ej genom tvångsmässigt ingripande. Jag har alla skäl att instämma. Vad herr Sköld yttrade är precis de ord jag tillät mig säga i går; vi äro fullständigt överens.

Sedan kommer statsrådet Sköld och säger, att oppositionens tal om åtgärder tidigare är en ren konstruktion. Vid vilken tidpunkt, säger herr Sköld, har man haft någon mening eller förslagit någonting? Möjligen har herr Ohlin varit ute och hållit tal i Tomelilla, Skövde eller någon annan mer eller mindre bemärkt plats, men det hör icke hit.

Nu vänder jag mig till statsrådet Sköld för att svara och ber att få taga statsministern till vittne. Under 1947, alltså för ungefär två år sedan, fördes förhandlingar med regeringen, och redan då, vid de samtal i den studiegrupp, som var samlad i kanslihuset under Ers Excellens' ledning, begärdes åtgärder, som sedan ha godtagits av Kungl. Maj:ts regering.

Jag har framför mig en promemoria, där vi sökt att dels sätta upp de punkter, som uppställdes vid detta tillfälle, och dels några av de punkter, som regeringen har funnit vara fyllda av effektivitet och särskilt lämpliga. Jag behöver bara taga den punkt, där man talar om utrikeshandeln. Där framstod det för oss som naturligt, att vid export de priser få uttagas, som världsmarknadsläget och företagens intresse på lång sikt betinga. Men så lade vi från vårt håll till följande: »Återhållsamhet bör också utmärka förbrukningen av importvaror av mindre väsentlig betydelse.» Vi ifrågasatte att man med tullhöjningar eller acciser o. d. på mer eller mindre lyxbetonade utländska konsumtionsvaror skulle kunna begränsa importen. Här kommer regeringen i sina åtta punkter ungefär två år efteråt och talar om att jämvikt måste skapas mellan import och export

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

genom en nedskärning av importen till exportens nuvarande nivå, så att balansen uppnås genom ökning av exporten, och sedan diskuterar man ungefär på samma sätt hur det skall tillgå.

I fråga om de andra punkterna ha vi i detta fall varit ännu närmare. Vi talade om produktionsbefrämjande åtgärder. Vi ansågo, att man måste söka förbättra läget på arbetsmarknaden genom att uppmuntra till ökade insatser.

Jag blir kanske litet för långvarig, och jag skall därför bara citera några uttalanden här och var. »I främsta rummet», sade vi vid detta tillfälle, »måste vi sikta till att steg för steg minska spänningen mellan varutillgång och efterfrågan.» Syftet var, att en successiv avveckling av krisregleringarna skulle bli möjlig. Där säger regeringen: »En fortsatt stegring och effektivisering av hela produktionen måste ske. Vederbörligt utrymme måste skapas för investering på områden och i företag med hög produktivitet. Produktionshämmande moment i regleringssystemet böra undanröjas.»

Ordvalet kanske är något annorlunda, man jag förmodar, att vi ändå äro överens om att syftet är detsamma.

Jag skulle kunna hålla på punkt efter punkt. Jag finner, att vi ibland ha använt något mildare uttrycksätt än vad regeringen nu har använt. På andra punkter ha vi varit mera bestämda än vad regeringen har varit.

Något senare, alltså fram på höstsidan, när vi också förde underhandlingar med regeringen, förordade vi hård återhållsamhet med statens egna utgifter och sade, att en sådan återhållsamhet måste vara en ledande princip vid bestämmandet av alla utgifter, som utan risk för rikets säkerhet kunde hållas tillbaka. Om vi titta på punkten 7 i regeringsprogrammet, så talar man om att det måste föras en politik, som medför krav på stor återhållsamhet i fråga om allmänna investeringar o. s. v.

Men det är den skillnaden, att när vi

vid olika tillfällen från vårt håll tillläto oss att både inför regeringen och ute i landet föra fram sådana synpunkter, fingo vi framför allt från den regeringen närstående pressen veta, att det där vore ren PHM-propaganda, det vore sådant, som man ej skulle taga på allvar, talet om ett försämrat ekonomiskt läge vore ett slagträ från oppositionens sida att komma åt regeringen o. s. v. Och i övrigt ville man göra det till ett angrepp mot löntagarna för att de ej skulle få ut sin rättmätiga del av de ökade inkomsterna. Men när det nu har gått så pass långt, att vi äro i ett ytterligare försämrat läge och regeringen måste söka handla, då är det icke längre PHM-propaganda utan höjden av klokhet och handlingskraft att tillgripa dessa åtgärder, som vi förordat!

Vad jag, herr talman, egentligen begärde ordet för var att få säga, att jag tycker icke vi skola döma så där alldeles olika; vi kunna hålla oss mera till vad som är verklighet.

Sedan kommer jag till en fråga, som jag har gjort mig själv. Jag vet icke, om andra ha gjort den också. Är det Kungl. Maj:ts regering som är handlingskraftig, eller är det Landsorganisationen? Jag har vid vissa tillfällen faktiskt trott, att Landsorganisationen, som onekligen har mycket duktigt folk och är kunnig i ekonomien, snarast var den, som först fick klart för sig, att det hade blivit ett ohållbart läge, och underrättade Kungl. Maj:ts regering om detta, samt att regeringen, som alltid tar stor hänsyn till Landsorganisationen, då fann tidpunkten vara inne att verkligen företaga sig någonting.

Sedan är statsrådet Sköld inne på talet om räntan och säger, att vi kunna givetvis taga ut 700 miljoner kronor genom högre ränta. Alldeles som om det vore någon, vilken önskade en så drastisk åtgärd. Statsrådet bör veta, att i varje sammanhang, som vi talat om räntan här i kammaren, något som vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ha gjort vid flera tillfällen, ha vi från högern sagt, att vi trodde, att det var felaktigt med de stora obligationsköpen, som riksbanken verkställde. Vi ville stoppa dessa även med risk för viss räntehöjning.

Regeringen kom också så småningom till den uppfattningen att obligationsköpen måste upphöra, men den tillgrep då en helt annan utväg, nämligen utvägen, att den genom vad vi kunna kalla hårt tryck — ty tvång kanske låter illa — på sparbanker, försäkringsbolag och liknande penningförvaltande organisationer förmå dem att ej försälja obligationer. Detta i sin tur medförde, att när dessa kreditinstitutioner icke längre kunde sälja obligationer och på den vägen få in de pengar, som de behöfve för att kunna lämna ut krediter, måste de på ett väsentligt hårdare sätt än tidigare strypa krediten även för fullt lojala affärer. Icke minst gällde detta fastighetslån. De, som ha sökt sådan kredit, ha fått gå ut och försöka få den ordnad på den fria marknaden till i många fall långt dyrare ränta och i varje fall på ofördelaktigare villkor. Även denna väg har således sina nackdelar. Men det har herr Sköld i detta sammanhang icke talat om.

Det blev en ännu hårdare byggnadsreglering. Jag säger ej, att byggnadsreglering kunnat undvikas, men det är möjligt, att om människorna haft klart för sig, att räntan dock icke under alla förhållanden vore låst, hade de blivit mera betänksamma och regleringen hade icke behövt bli så rigorös.

Jag tror, att det var landshövding Sandler, som vid Arosmassan yttrade om räntan, att den hade den fördelen, att den icke tog emot deputationer. Det kan vara någonting att tänka på. Jag vet ej hur statsrådet Sköld gör, men jag vet, att statsrådet Ericsson tog emot förfärligt många deputationer. Även jag som kommunalman uppträdde där såsom supplikant. Jag erkänner, att statsrådet Sköld ibland kan se litet

avvisande ut, men jag tror knappast till den grad, att icke dessa människor, som vilja bygga, i alla fall infinna sig. Det är i alla händelser en utveckling, som icke är rolig och som man gärna önskar komma ifrån.

Statsrådet frågade, hur en lönebindning och stigande priser gå ihop? Jag tror icke att det går särdeles väl ihop. Men regeringen själv var förra året med och höjde priserna genom punktskatter, taxor och på olika sätt. Det medförde en prisstegring på bortåt en halv miljard. Även då fanns i viss grad ett slags bindning på statstjänarnas löner. Jag erkänner gärna, att, sedan regeringen har lyckats få de avtal, som nu ha kommit till stånd med de stora löntagargrupperna och med jordbrukarna, ligger det något annorlunda till.

Statsrådet Skölds recept var tvångsparande. Statsrådet framställde det på det sättet, att människorna vilja hellre överlämna pengar, om de ovillkorligen skola skiljas vid dem, till staten än till enskilda; de vilja icke överlämna dem till enskilda kapitalägare. Jag förmodar, att om det hade varit på ett stort folkmöte och icke på en sådan stillsam plats som här, så hade åhörarna omedelbart tyckt sig se framför sig herrar Wallenberg, Versteegh och de andra stora kapitalägarna. I denna församling vet man eller borde i vart fall veta, att vi i vårt land ha tre eller fyra miljoner kapitalägare, som utgöras av livförsäkringstagare och sparbanksinsättare, d. v. s. människor som i detta fall ha sparat och sökt ordna för sina familjers trygghet.

Här komma vi också fram till en ganska stor skillnad i människornas uppfattning. Om en person lyckas spara för att exempelvis sätta in pengarna i sparbank, känner han sig nog ganska tillfreds. Han menar att det är pengar, som han vid tillfälle själv kan disponera över, och han finner sig därför i att avstå från att genast använda dem till inköp av varor. Men med tvångsspa-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ringsmetoden över skattsedlar eller genom indirekta skatter kommer han nog till den inställningen, att han vill ha kompensation för sina minskade inkomster. Jag tror att detta är ett förhållande, som vi ingalunda kunna bortse ifrån.

Statsrådet säger att vi få väl vänta till nästa år och se, om det har gått bra med denna hårdare och stramare linje. Vad som skulle hända om det inte lyckades, avböjde han att svara på, men han lät förstå att om inte denna väg går, går det säkerligen illa: höjda priser och höjda löner och inflationen är i gång. Herr Sköld tror dock att det kommer att lyckas. Jag vill för min del säga, att jag också skulle önska att det lyckades, ty en prisskrub skulle säkerligen medföra ganska allvarliga verkningar. För egen del är jag emellertid inte säker på att regeringen med de medel, som den hitintills har tillgripit, lyckas åstadkomma en hållbar försvarslinje om påfrestningarna bli stora. Jag sade i går och jag vidhåller det, att jag närmast har det intrycket, att regeringen endast erhållit ett vindskydd och försöker sitta över till den förändring i konjunkturen inträffar, som nationalbudgetsakkunniga ha spått skall komma. Det är ju möjligt att regeringen på den vägen kommer att få en avspänning, som gör att trycket minskar.

Statsrådet avvisade mycket energiskt varje propå att diskutera framtiden; framtiden, sade han, löser själv sina problem, dem skola inte vi syssla med nu. Jag tänkte när jag hörde detta: är det någon dålig erfarenhet av tidigare program, att de inte räckt så förfärligt länge, som här talar. Vi hörde ju talas om, att när 27-punktsprogrammet kom till så var det avsett för en mycket lång tid. För min del har jag alltid trott, att det var fördelaktigt att tänka en bit framför sig.

Det som dock gjorde mig, jag höll på att säga tillfreds, med statsrådet Skölds inställning var den omständigheten, att

han hoppades, att man genom dessa hårdare åtgärder skulle komma över svårigheterna och nå fram till ett rörligare och friare tillstånd; enligt mitt förmenande var detta en ljuspunkt. Jag hörde med uppmärksamhet på finansministerns anförande i går, och det har jag gjort i dag också, och jag hörde inte samma önskan återgiven där. Ibland tror jag att finansministern har samma uppfattning som herr Sköld, men ibland tror jag att finansminister Wigforss är ute på andra linjer. Ja, jag ser att finansministern skakar på huvudet, men finansministern lever dock kvar i sin vilja att hålla ett hårt grepp över vissa väsentliga ting. Vissa oväsentliga regleringar och ransoneringar vill han nog släppa. Jag är sålunda övertygad om att han exempelvis kommer att släppa tvål och såpa o. s. v. fria. *Men jag tror inte att han kommer att släppa greppet över kapital, råvaror, export och import. Så snart herr Wigforss hårt håller dessa nyckelpositioner behöver partiet inte längre tala om förstatligande. Där har man ett grepp, som är tillräckligt starkt för att allt det talet skall kunna läggas åsido.*

Jag kommer alltså närmast fram till den slutsatsen, att det knappast kan vara vare sig ogrannlaga eller olämpligt att fråga hurudan kursen kommer att bli. Själv hör jag nog till dem som anse, att det innebär en våda att en mycket begränsad grupp av människor, som det väl blir fråga om i det starkt centraldirigerade samhället, sitter inne med en oerhört stor makt, ty om dessa människor ha felbedömt läget, ja, då kan det gå illa. Men om vi färdas något mera skilda åt och det är flera människor, som bära ansvaret, är det väl i alla fall något större utsikt att inte alla råkar illa ut på samma gång.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det var ett referat i herr Skoglunds i Doverstorp anförande av mitt här förut

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hållna anförande, som föranledde mig att begära ordet. Jag ber helt enkelt att få bestrida riktigheten av herr Skoglund's referat. Jag skall inte säga mera om den saken utan hänvisar i det avseendet till det protokoll, som så småningom blir tillgängligt för envar. Herr Skoglund kommer säkert vid ett nytt begrundande av saken att finna, att hans referat i väsentliga stycken var en karikatyr.

Sedan talade herr Skoglund ofantligt mycket om mina invändningar mot oppositionens framställning av det historiska förloppet, som ju var det att oppositionen givit tydliga och goda råd åt regeringen, råd som regeringen emellertid alldeles för sent hade velat följa. Herr Skoglund's invändning grundade sig nu på en promemoria från några överläggningar, som höllos i början av 1947. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att om innehållet i den promemorian voro alla de deltagande, alltså även regeringen, överens. Det fanns bara två skiljaktigheter. Den ena var den, att vi inte kunde ena oss om hur vi skulle skriva om arbetslönerna, och den andra var oppositionens krav på att det av regeringen framlagda skatteförslaget inte skulle godtagas. Men i övrigt var man överens. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att från den tidpunkten och dessförinnan datera sig regeringens förberedelser för den politik, som har kommit till uttryck i årets statsverksproposition och som också kom till uttryck i fjolårets statsverksproposition. Redan vid jultiden 1946 hade förberedelserna för en importreglering börjat. Redan på våren 1947 påbörjades förberedelserna dels för en skärpt investeringsbegränsning och dels på punktskatterna för en överbalansering av budgeten. I det avseendet var regeringen sålunda, om herr Skoglund vill ha det erkännandet, liktidig mot oppositionen. Om detta har jag här inte talat. Jag har talat om de påståenden,

som från oppositionens sida ha gjorts om de råd, som utöver denna politik från oppositionens sida så tidigt skulle ha ställts. Och där vidhåller jag fortfarande min uppfattning, att det är ganska liten ära som oppositionen i det avseendet har i sitt bagage.

Sedan hade herr Skoglund några intressanta uttalanden — han ville ju så gärna hålla sig till verkligheten, men vad är verklighet, herr Skoglund? Är det inte det, om vilket vi ha kunskap? Vad skall man då kalla den insinuation, som herr Skoglund gjorde beträffande frågan om det var Landsorganisationen eller regeringen, som tog initiativet. Håller man herr Skoglund sig där på verklighetens grund, om med verklighet menas det som man vet något om? Jag undrar om inte herr Skoglund i stället i det avseendet förrade sig ut på fantasiens marker.

Herr Skoglund hade också en polemik mot mig i räntefrågan, men jag skall inte förlänga kammarens debatt med att gå in på några detaljer därvidlag. Jag vill endast säga, att jag konstaterade en psykologisk verkan på vida folklager av en räntestegring, som herr Skoglund med alla konster i världen inte kan bortbevisa. Det visar sig ju också från stenogrammet av mitt tal, att jag inte betraktar detta som den enda verkan av en räntestegring.

Vidare skulle jag vilja säga, att jag så till vida är ense med herr Skoglund att inte heller jag tycker om deputationer och det inte ens om herr Skoglund är med i dem. Men för övrigt skulle jag vilja säga: Skola vi fortsätta, herr Skoglund, och sträcka enigheten mellan oss ännu längre? Kan det inte räcka med att han här i kväll på sitt sätt upprättat en enhetsfront mellan herr Wigforss och herr Ohlin? Skall man nu försöka gräva en grav mellan herr Wigforss och mig för att i stället få en ny enhetsfront? Blir det då inte för mycket enhetsfronter på det sättet?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr andre vice talmannen **SKOGLUND** (kort genmäle): Herr talman! Om finansministern inte blir för ledsen, måste jag nog säga, att skall det bli fråga om ett samförstånd och en sammanhållning mellan någon socialdemokrat och mig föredrar jag faktiskt att ha med statsrådet Sköld att göra. Jag har emellertid för mig, att det fortfarande är ganska långt mellan oss. Jag har här i kväll velat slå fast, att det inte är bara fantasier att oppositionen verkligen velat någonting. Vilja vi nämligen skala av en hel del av det tal som har förts här, så visar det sig att på ett ganska tidigt stadium voro vi framme vid och resonerade om mycket allvarliga åtgärder. Men regeringen har tagit sig en alldeles för lång betänketid, innan den satt åtgärderna i verket. Skälet härtill kan ju diskuteras. Jag hade för min del till en början trott, att det kanske inte var så mycket regeringens egen obeslutsamhet som var orsaken, snarare att den inte fått tillstånd av Landsorganisationen. Men efter de deklARATIONER, som jag har hört från det hållet och som offentliggjorts i mitt liv- och husorgan AT, som jag brukar läsa, kom jag nog till den slutsatsen, att Landsorganisationen var några hästlängder framför regeringen. Det var ur den synpunkten jag tillät mig ställa en fråga till statsrådet Sköld.

Herr **TALMANNEN**: Nu äro ytterligare åtta talare antecknade, men debatten måste avslutas innan vi åtskiljas, därför att under morgondagen äro partierna kallade till viktiga sammanträden. Det plenum, som är utsatt till kl. 11 i morgon, är avsett för mottagande av motioner.

Herr **LAGER**: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga litet i en av de frågor, som är av mycket stor betydelse och mycket brännande och där regeringen i den framlagda statsverks-

propositionen signalerar ytterligare åtstramningar, nämligen bostadsfrågan. Den allmänna önskan är ju dock, att debatten skall avslutas så snart som möjligt, och jag skall därför inskränka mig till att meddela ett par fakta, ge till känna ett par synpunkter och ge ett par repliker.

Herr Hedlund i Rådombänk hävdade i går, att landsbygden i fråga om bostadsbyggandet är eftersatt och missgynnad i förhållande till städerna och andra tätorter. Jag skall inte ta upp någon debatt med herr Hedlund i Rådombänk om den saken. Bostadsförhållandena på landsbygden voro både före och under kriget och äro fortfarande så usla, att allt stöd, som kan givas för att rätta till missförhållandena, bör givas. Men det är inte bara på landsbygden som det finns usla bostäder. Förhållandena äro inte bättre i storstäderna, och framför allt äro de inte bättre i Stockholm.

Det är inte bara det, att de tillgängliga bostäderna inte räcka till åt de bostadsbehövande, utan det finns dessutom överallt här i Stockholm, både i centrum och i utkanterna, massor av lägenheter, som inte borde få användas som sådana. För närvarande finns det t. ex. 300 bebodda lägenheter, som redan före kriget av hälsovårdsmyndigheterna voro utdömda som bostäder. Mängder av dessa dåliga bostäder i staden kräva sanering. I slutet av föregående år funnos hos den kommunala bostadsförmedlingen i Stockholm anmälda 32 000 bostadssökande. Det är statistiskt klarlagt, att bakom varje bostadssökande stå nära tre personer. Det är sålunda 90 000 av huvudstadens befolkning, som äro i behov av nya bostäder. Cirka hälften av dessa äro i avsaknad av egen bostad. Det är inte stort bättre i Göteborg. Där fanns det vid årsskiftet 8 796 bostadssökande, av vilka närmare 5 000 saknade egen bostad. I december månad hade man i Göteborg 356 stycken ansökningar om lägenhet, men förmedlingen dispone-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rade summa 18 stycken att fördela mellan dessa 356.

Den ena synpunkten, som jag här ville framföra, gäller de motiveringar, som från regeringens sida vid olika tider ha lämnats för en begränsning av bostadsbyggandet. Dessa motive- ringar ha växlat under de senaste åren. För ett par tre år sedan hette det, att bostadsbyggandet inte kunde forceras av den anledningen, att arbetskraft inte stod till förfogande. Vid en annan tid- punkt förklarade man från regeringens sida, att materielbrist lade ett oöver- stigitligt hinder i vägen för en bostads- produktion, som svarade emot behovet. Nu har man, såvitt jag kan se, huvud- sakligen släppt dessa båda argument och i stället anfört som det väsentli- gaste, att man måste begränsa investe- ringarna i bostäder.

Orsaken till att man växlat motive- ring är ju rätt klar. Nu finns det näm- ligen arbetskraft. I slutet av föregåen- de år, för ett par tre veckor sedan, re- dovisade byggnadsfackföreningarna här i staden 2 665 arbetslösa medlemmar i fackföreningar, som sammanlagt räk- na 18 000—19 000 medlemmar, och man räknar med en ytterligare stegring un- der de närmaste vintermånaderna.

Det är möjligt att regeringen med den nu signalerade ytterligare in- skränkningen i bostadsbyggandet i Stockholm avser att kasta ut ytterligare några tusen byggnadsarbetare i arbets- löshet för att med arbetslösheten som vapen tvångsdirigera dem till andra sysselsättningar. Om detta är speku- lationen tror jag emellertid, att den är misslyckad. Ty de byggnadsarbetare, som nu avskedas, äro ju i allmänhet yrkesutbildade vuxna män, och det är väl rätt orimligt att begära, att de nu skola söka sig till en ny verksamhet och börja lära sig ett nytt yrke, om vars framtid och möjligheter inga ga- rantier kunna utställas.

Argumentet om materielbristen har också skjutits åt sidan, sannolikt be-

roende på att materielbristen inte läng- re är så kännbar som den tidigare va- rit. I en översikt över vårt lands eko- nomiska läge, som lämnats i finansmi- nisterns bidrag till statsverksproposi- tionen, förklaras, att materieltillgången i avsevärd grad har förbättrats och att bristområdena nu äro begränsade. Här skulle jag vilja ställa en fråga till regeringen. Där materieltillgången fort- farande är knapp gäller det vissa spe- cialiteter. Ligger måhända orsaken till knappheten på vissa specialområden däri, att de privata monopolen söka skydda marknaden för »osund konkur- rens», som det brukar heta i kartellav- talen? Skulle regeringen inte här på något sätt kunna ingripa?

Det pågår en utredning om bygg- nadsmaterialindustriens förstatligande. Den kom till 1947 efter det att riksdagen redan 1944 hade begärt en sådan utredning. Är det alldeles omöjligt att ge denna utredning, som pågår och som har ett mycket stort och omfat- tande arbete, i uppdrag att bryta ut och snabbutreda orsakerna till den brist, som finns på dessa specialom- råden, där de »flaskhalsar» finnas som fördröja bostadsproduktionen? Skulle man inte efter en sådan snabbutred- ning också kunna begära av regeringen, att den snabbt utarbetade förslag till åtgärder hur man skulle kunna bringa dessa sektorer inom byggnadsmaterial- produktionen att fungera i en takt, som tillfredsställer det allmänna behovet av byggnadsmaterial?

Tidigare här i dag anförde herr Sundström i Skövde i polemik mot herr Hagberg i Luleå, att vissa statistiska uppgifter, som herr Hagberg hade läm- nat angående de krav, som äktenskaps- bildandet ställde på nya bostäder, voro ofullständiga. Herr Sundström menade, att herr Hagberg inte behärskade det som han talade om. Nu var det ju inte av herr Hagberg framräknade siffror, som han återgav, utan siffror fram- räknade av hyresgästorganisationerna,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och i. o. m. herr Sundström i Skövde skulle väl vilja tillmäta dem en smula sakkunskap. Herr Sundström menade, att man inte bara kan se saken så, att äktenskap framkallar bostadsbehov. Man måste samtidigt ta hänsyn till hur skilsmässorna friställa bostäder och lägenheter för den allmänna marknaden. Jag undrar, om inte herr Sundström här råkar ut för den lilla malören att beskylla andra för den okunighet, som närmast karakteriserar honom själv. Det är ju nämligen inte på det sättet, enligt vad de som yrkesmässigt syssla med bostadsmarknadens problem hävda, att skilsmässorna friställa bostäder för den allmänna marknaden. I en utredning, som nyligen iordningställt av experter i Stockholms stads förvaltning, tillåter jag mig citera några ord: »Tidigare har ansetts att skilsmässorna inte medföra någon ökad efterfrågan på bostäder. Man förutsatte nämligen, att endera parten efter separationen återgick till den bostadslösning, som innehades före äktenskapet. Så torde emellertid icke vara fallet. Vanligen behåller den ena parten makarnas gemensamma bostad. Den andra parten, som måste anskaffa ny bostad, söker nog som regel erhålla bostad, som möjliggör eget hushåll. Under äktenskapet ha vanorna nämligen ändrats. Vederbörande har blivit mera självständig och vill inte underordna sig det förmynderskap, som det innebär att ånyo bo i föräldrahemmet eller att hyra bostad i andra hand. De ekonomiska resurserna bli emellertid utslagsgivande för det sätt, varpå vederbörande kan ordna sin bostadsfråga. Även om nuvarande läge på bostadsmarknaden försvårar för ensamstående fränskild person att anskaffa egen lägenhet, så får man dock icke bortse från den lägenhetsefterfrågan, vilken föranledes av skilsmässor.»

Enligt dessa experter verka skilsmässorna alltså rakt motsatt mot vad herr Sundström inbillar sig att de göra. De

friställa inte lägenheter och bostäder för den allmänna marknaden, utan de öka i stället efterfrågan.

Det är inte bara äktenskapsfrekvensen som har blivit föremål för studium och som vittnar om att storstäderna äro eftersatta i förhållande till andra städer i landet. Tar man inflyttningssiffrorna som grund, kommer man fram till samma resultat. Ett par siffror skulle kanske där kunna anföras. Per tusen inflyttade under den senaste tioårsperioden i städerna utom Stockholm och Göteborg fick det byggas 1 385 lägenheter. I Göteborg fick det byggas 1 123 medan Stockholm fick nöja sig med 698. Mot detta kan man visserligen anföras, att inflyttningen icke föranleder något omedelbart krav på bostäder, och det är riktigt, men behovet gör sig i allmänhet gällande två eller tre år efter det inflyttningen skett. Den inflyttning, som alltså skedde till Stockholm under hela detta decennium och där en nedgång märktes först under senare år, fortsätter att göra sig gällande i en ökad efterfrågan på bostäder både under år 1949 och 1950. Om Stockholms stads myndigheter således framhärda i sina krav på en ökad tilldelning av byggnadstillstånd, så är detta både naturligt och riktigt.

I statsverkspropositionen upprepar regeringen sina tidigare förklaringar, att den motsätter sig en räntehöjning. En sådan skulle nämligen rätt omedelbart slå igenom i hyrorna. Icke desto mindre är det ett faktum, att under det senaste året i vart fall den kommunala upplåningen fått vidkännas räntehöjningar, för kortfristiga lån med $\frac{1}{2}$ procent och för långfristiga lån med 0,3 procent. Här är att märka, att det inte bara är de privata kreditanstalterna, som genomfört räntehöjning, utan också vissa statliga penninginstitut såsom postsparbanken och pensionsstyrelsen. Mot regeringens klart angivna riktlinjer för penningpolitiken operera således de privata penninginstituten med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

räntehöjningar, som väl ganska snart komma att tagas som intäkt av fastighetsägarna för begäran om att få höja hyrorna. När grunderna för priskontrollen i allmänhet äro sådana, att det skäligen i prishöjningarna prövas efter de kostnadskalkyler, som vederbörande lägga fram, finns det risk för att även krav från fastighetsägarna komma att bifallas. Jag är klar över att en nationalisering av de stora bankerna och andra penninginstitut är den enda möjliga utvägen för att staten skall få en fast kontroll över penningpolitiken och kunna eliminera det privatkapitalistiska inflytandet på detta område. Men till dess att så kan ske, borde väl regeringen kunna genomföra en mera begränsad åtgärd. Man kan genomföra lönestopp, reformstopp, byggnadsstopp och en rad andra stopp på olika områden. Är det alldeles omöjligt att komplettera dessa olika stoppar också med ett räntestopp, som omöjliggjorde för bankerna och andra kreditinstitut att äventyra hyresregleringen?

En ytterligare åtgärd, som måhända kan bli nödvändig för att temporärt lätta på bostadsnöden i varje fall i huvudstaden, är en bostadsransonering. Det är naturligtvis inte någon lösning av problemet, men det är ju upprörande att samtidigt som det finns nära 3 000 s. k. katastroffall här i staden och hundratals människor, folk som står i arbete om dagarna, varje natt tvingas att vandra på gatorna, sova på kajerna, i vedstaplar eller var de nu kunna hitta skydd för väder och vind, så stå stora lägenheter praktiskt taget obodda. Av en utredning, som hyresgästorganisationerna ha gjort, framgår det att i 17 av de största städerna fanns det 1945 37 000 lediga rum, och då har man ändå räknat med att varje familjemedlem skulle förfoga över ett rum och att varje familj dessutom skulle ha ett gemensamt vardagsrum.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa synpunkter i anslutning till de-

batten om statsverkspropositionen, och de ha framkallats närmast av de signalerade ytterligare restriktionerna. Låt mig till sist göra några reflexioner kring den deklaration, som finansministern avgav i slutet av sitt anförande i går. Han avslutade sitt anförande med en högtidlig förklaring, att det nu gäller att komma till samförstånd mellan regeringen och dem som ha makten över det enskilda näringslivet. Han sade sig också tro, att ett sådant samarbete skulle födas ur de vändor han uppenbarligen hade kännning av.

Denna deklaration av finansministern är såvitt jag förstår en klar och öppen bekännelse till klassarbetet och borgfreden och ett lika klart avsteg från socialismen. Finansministern bestrider med denna deklaration den sanning, som socialismens teoretiker klarlagt och som arbetarklassen i alla länder har praktisk erfarenhet av, nämligen att klasskampen mellan arbetarklass och kapitalistklass är ouplösligt förenad med det kapitalistiska systemet och att arbetarklassen kan rädda sig själv och mänskligheten endast genom att föra denna klasskamp till ett segerrikt slut.

Vid tidigare tillfällen har även finansministern givit uttryck åt sådana tankegångar och inte tvekat att bekänna sig till uppfattningen, att statsmakten i arbetarklassens händer skulle kunna användas till att bryta storfinansens välde och grepp över näringslivet. Så sent som under den senaste valrörelsen uttalade finansministern detta i en radiodebatt. Han sade att näringslivet i detta land har en tendens att utvecklas till industriell feodalism, och han fortsatte: »Man talar om statens överhöghet i teoretiskt hänseende, men i praktiken vilar makten hos dem som leda dessa väldiga kapital. Och då är det kanske inte så underligt att de stora folklager, som befinna sig i löntagarställning där, vilja anlita statens makt för att bryta detta feodalvälde på sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ma sätt som tidigare frihetsälskande grupper ur borgarklassen ha fått lov att använda statens hjälp för att bryta ett gammalt feodalvälde.»

Den tanke finansministern här uttrycker, att arbetarrörelsen, när den erövrat statsmakten, skall använda denna för att bryta storfinansens välde, är jag helt överens om. Men storfinansens välde kan inte brytas i samförstånd mellan storfinans och statsmakt. Storfinans försvarar sitt, och den har mäktiga medel till sitt förfogande. Statsmakten i arbetarrörelsens händer kan antingen tjäna storfinansens så som det är uttryckt i regeringens rapport till Marshallorganisationen, att regeringen betraktar som sin uppgift att skapa gynnsamma betingelser för det enskilda initiativet, eller bekämpa den och beröva den dess maktställning över land och folk. Någon tredje framkomlig väg finns inte.

Jag har velat säga detta närmast av den anledningen, att finansministern ibland påstås i nuvarande läge representera en vänsterriktning inom socialdemokratien eller, för att tala med Svenska Dagbladet i dag, vara riktröte på vänsterflygeln. Hans tisdagsdeklaration visar, att en sådan karakteristik är helt och hållet missvisande.

Herr von SETH: Herr talman! Jag brukar föregå med gott exempel och stryka mig från talarlistan när en allt för lång debatt närmar sig sitt slut. Anledningen till att jag inte vill göra det nu är att statsrådet Sträng hade ett genmäle angående mitt anförande i går men att jag inte hade tillfälle att vara inne i kammaren då.

Jag skall på ett ögonblick rekapitulera vad jag sade i mitt anförande. Jag konstaterade att sparsamheten inte längre sitter i högsätet bland de småländska bönderna som den gjorde förr, och jag nämnde såsom ett exempel, att

tre grannar till mig, den ene med 25 tunnland och de båda andra med vardera 22 tunnland, var och en hade skaffat sig traktorer under hösten. Dessa tre jordbruk ligga på ett avstånd mindre än 2 000 meter från varandra. Ätminstone två av dessa mina grannar skulle säkerligen inte ha skaffat sig traktorer, om de inte drivits därtill av skattetänkandet. Därmed har jag på intet vis sagt, att traktorer inte skulle behövas inom jordbruket. De äro i hög grad nödvändiga även på dessa tre jordbruk, men jag står fast vid att saken hade kunnat lösas bättre, om åtminstone två av jordbrukarna i fråga gemensamt köpt en traktor eller om de bildat en maskinförening, som inte bara hållit traktor, utan även andra större och dyrbarare redskap.

Herr Sträng frågade jordbrukarna här i kammaren, om de delade min mening att traktorer äro onödiga, och jag förstår fuller väl herr Norup som sade, att jordbruket behöver traktorer. Jag har emellertid aldrig sagt, att det är onödigt med traktorer, utan jag sade, att människorna, även sparsamma småländska jordbrukare, tvingas av regeringens nuvarande politik till skattetänkande och att de som följd därav skaffa sig både redskap och andra förnödenheter som de eljest inte skulle ha skaffat sig. Att hävda, såsom herr Sträng gjorde, att man därför skulle ransonera försäljningen av traktorer och skära ned importen av dem, det är att slå in öppna dörrar. Jag vill protestera mot detta.

Det svenska jordbruket behöver förvisso sina traktorer! Men det är detta skattetänkande, som gör att medborgarna från norr till söder, i stad och på landsbygd, inköpa saker, som de ingalunda skulle ha köpt, om de inte därigenom velat placera sina pengar när de känna, att penningvärdet fluktuerar. Det är detta som gjort, herr talman, att jag begärt ordet för att rikta ett skarpt genmäle till statsrådet Sträng

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med anledning av hans tolkning av mitt anförande.

Härmed var överläggningen slutad. Propositionerna hänvisades till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1:

i vad propositionen rörde pensionsväsendet (trettonde huvudtiteln, dock med undantag av anslagen under avdelning C. Allmänna indragningsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet;

såvitt propositionen angick det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1949 skulle utgå, till bevillningsutskottet; och

i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 7 av herr *Birke*;

till statsutskottet motionen nr 8 av herrar *Vigelsbo* och *Pettersson* i Ersbacken;

till bevillningsutskottet motionerna: nr 9 av herr *Bergström m. fl.*; och nr 10 och 11 av herr andre vice talmannen *Skoglund m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 12 av herr *Dickson m. fl.*; och nr 13 av fru *Boman*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 14 av herr *Staxäng m. fl.*; och nr 15 av herr *Utbult m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionen nr 16 av herr *Spångberg m. fl.*, samt

till behandling av lagutskott motionen nr 17 av fru *Gärde Widemar* och herr *Ståhl*.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Kyling* vid kammarens sammanträde den 15 innevarande januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående arbetsförhållandena för personalen vid ungdomsfängelset i Uppsala.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Skoglund* i Umeå vid kammarens sammanträde den 15 innevarande januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, angående trafiken inom kustområdet mellan Örnsköldsvik och Umeå.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition. nr 9, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1946 (nr 408) om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter.

§ 6.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 18 av herr *Nilsson* i Kristinehamn;

till statsutskottet motionerna:

nr 19 av herr *Gavelin*;

nr 20 av herr *Jonsson* i Järvsand;

nr 21 av herr *Jonsson* i Järvsand
m. fl.;

nr 22 av herr *Håstad* och fru *Sandström*;

nr 23 av herr *Allard m. fl.*; och

nr 24 av herr *Hansson* i Skediga
m. fl.;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 25 av herr *Johnsson* i Skoglösa
m. fl.; och

nr 26 av herr *Hagberg* i Malmö;

till bankoutskottet motionen nr 27 av
herr *Björklund*;

till behandling av lagutskott motionen
nr 28 av fru *Nordgren m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 29
av fröken *Vinge m. fl.*

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen:

nr 49 av herrar *Svensson* i Ljungkile och *Ahlsten*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av investeringsanslag till jordfonden;

nr 50 av herr *Senander m. fl.*, om förhöjt dyrtidstillägg på folkpensionerna; och

nr 51 av herrar *Severin* och *Lindberg*, angående utredning av de politiska partiernas inkomstkällor.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.56 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Torsdagen den 20 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 30 av herr *Bladh m. fl.*;

nr 31 av herr *Håstad*;

nr 32 av herr *Lindberg m. fl.*; och

nr 33 av fru *Gärde Widemar m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionen nr 34 av herrar *Dickson* och *Östlund*;

till statsutskottet motionerna:

nr 35 av herr *Dickson*;

nr 36 av herr *Mårtensson* i Uddevalla
m. fl.; och

nr 37 av herr *Huss m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 38 av herr *Mårtensson* i Smedstorp
m. fl.; och

nr 39 av herr *Edström*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 40 av herr *Sundström*;

nr 41 av herr *Svensson* i Alingsås;
och

nr 42 av herr *Andersson* i Munkaljungby;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 43 av herr *Christenson* i Malmö;
och

nr 44 av herr *Edström*;

till jordbruksutskottet motionerna:
 nr 45 av herr *Larsson* i Karlstad
m. fl.;
 nr 46 och 47 av herr *Hæggbloom m. fl.*;
 nr 48 av herr *Staxäng m. fl.*; och
 nr 49 av herrar *Svensson* i Ljungskile
 och *Ahlsten*; samt

till behandling av lagutskott motio-
 nerna:

nr 50 av herr *Senander m. fl.*; och
 nr 51 av herrar *Severin* och *Lind-
 berg*.

§ 3.

Avlämnades följande motioner, näm-
 ligen:

nr 52, av herr förste vice talmannen
Carlström m. fl., angående en rättvi-
 sare mandatfördelning mellan partierna
 vid val till riksdagen och vid kommu-
 nalval;

nr 53, av herr *Swedberg m. fl.*, angå-
 ende upphävande av gällande bestäm-
 melser om stads indelning i valkretsar
 vid stadsfullmäktigval;

nr 54, av herr *Lundberg m. fl.*, angå-
 ende ändrad handläggning av den kyrk-
 liga kommunens ekonomiska angelägen-
 heter;

nr 55, av herrar *von Seth* och *Boman*
 i Kieryd, angående ökning av antalet
 för försvarsändamål lämpade ridhästar
 i landet;

nr 56, av herrar *von Seth* och *Boman*
 i Kieryd, i anledning av Kungl. Maj:ts
 framställningar om anslag till vägvä-
 sendet;

nr 57, av herrar *Nilsson* i Bästekille
 och *Nilsson* i Svalöv, i anledning av
 Kungl. Maj:ts framställning om anslag
 till byggande av broar;

nr 58, av herrar *Nolin* och *Nilsson* i
 Bästekille, i anledning av Kungl. Maj:ts
 framställning om anslag till vägbeläg-
 ningar;

nr 59, av herr *Werner m. fl.*, i anled-
 ning av Kungl. Maj:ts framställning om
 anslag till förstärkning och förbättring
 av vägar;

nr 60, av herr *Andersson* i Mölndal
m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts för-
 slag om uppflyttning i högre löneklass
 av vissa befattningshavare vid fång-
 vårdsanstalterna;

nr 61, av herr *Hedlund* i Östersund
m. fl., angående effektivisering av den
 fria kriminalvården;

nr 62, av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*,
 om höjning av anslaget för bidrag till
 studieförbund för organisations- och
 administrationskostnader;

nr 63, av herr *Huss*, angående anslag
 för medicinsk publiceringsverksamhet;

nr 64, av herr *Ståhl*, angående utred-
 ning av frågan om centralisering av
 tvätt- och reparationstjänsten vid för-
 svarsväsendet, m. m.;

nr 65, av herr *Andersson* i Hyssna,
 om ersättning till G. I. Lager för skada,
 ådragen under militärtjänstgöring;

nr 66, av herr *von Friesen*, angående
 särskilda övergångsbestämmelser i frå-
 ga om beföringsgången för vissa bi-
 träden vid statens järnvägar;

nr 67, av herr *Lindahl*, om livränta
 åt f. d. stationskarlen A. I. Ståhlberg i
 anledning av skada till följd av olycks-
 fall i arbete;

nr 68, av herr *Lindahl*, om anslag till
 uppförande av nya kökslokaler m. m.
 vid alkoholistanstalten Åsbrohemmet;

nr 69, av herr *Birke*, i anledning av
 Kungl. Maj:ts förslag om uppdelning av
 Södertörns domsaga i två domsagor;

nr 70, av herr *Staxäng m. fl.*, angåen-
 de en effektivisering av kustbevaknings-
 och livräddningstjänsten utefter våra
 kuster;

nr 71, av herr *Werner m. fl.*, angåen-
 de rätt att vid taxering åtnjuta avdrag
 för i utlandet erlagda allmänna utskyl-
 der, även om dessa icke uttagits såsom
 källskatt;

nr 72, av herrar *Persson* i Landafors
 och *Dahlgren*, om provisorisk höjning
 av ortsavdragen i kommunalskattelagen;

nr 73, av herr andre vice talmannen
Skoglund m. fl., angående en översyn
 av socialvården;

nr 74, av herr *von Friesen*, angående

viss ändring av 4 § 1 mom. lagen om folkpensionering;

nr 75, av fru *Ewerlöf* och herr *Ky-ling*, angående tvångskastrering av sedlighetsförbrytare;

nr 76, av fru *Ewerlöf* och herr *Fagerholm*, angående ändrade bestämmelser om underhållsbidrag till frånskild make;

nr 77, av herr *Utbult m. fl.*, angående en obligatorisk olycksfallsförsäkring för fiskare;

nr 78, av herrar *Johnsson* i Kastanjegården och *Jacobsson* i Igelsbo, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till statens växtskyddsanstalt;

nr 79, av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*, angående viss ändring av bestämmelserna om bidrag från jordbrukets maskinlänefond;

nr 80, av herr *Persson* i Norrby *m. fl.*, angående visst förtydligande av bestämmelserna om lån och bidrag från jordbrukets maskinlänefond;

nr 81, av herrar *Johnsson* i Kastanjegården och *Rubbestad*, angående förlängning av amorteringstiden för förlagslån åt hushållningssällskap;

nr 82, av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, angående statlig kreditgaranti för lån till förvärv av fiskefartyg;

nr 83, av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*, om höjning av vissa anslag till befrämjande av fröodlingen *m. m.*;

nr 84, av herr *Werner m. fl.*, angående utökning av den svenska kväveproduktionen under statlig medverkan;

nr 85, av herr *von Seth*, om nedsättning av inträdesavgifterna för nya telefonabonnemang;

nr 86, av herr *Östlund m. fl.*, om bättre tillgodoseende av landsbygdsbefolkningens intressen beträffande postgång och telefonförbindelser;

nr 87, av herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*, om förlängd giltighetstid för tur- och returbiljetter på statens järnvägar och statliga busslinjer;

nr 88, av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, angående skyldigheten att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, tillhörande olika ägare; samt

nr 89, av herrar *Hagård* och andre vice talmannen *Skoglund*, om vissa åtgärder för att avskilja svårhanterliga och störande element från de kommunala ålderdomshemmen.

Dessa motioner bordlades.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 11.10 fm.

In fiden

Gunnar Britth.